

KAYNAK-MUHABİR İLİŞKİSİ
MODELİ AÇISINDAN:
TÜRKİYE'DE PARLAMENTO MUHABİRLİĞİ

73404

Deniz KILIÇ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Basım ve Yayımcılık Anabilim Dalı
Danışman: Prof. Dr. Uğur DEMİRAY

T 73404

Eskişehir
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Haziran 1998

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

KAYNAK-MUHABİR İLİŞKİSİ

MODELİ AÇISINDAN: TÜRKİYE'DE PARLAMENTO MUHABİRLİĞİ

Deniz Kılıç

Basım ve Yayımcılık Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran 1998

Danışman: Prof. Dr. Uğur Demiray

Araştırmanın birinci bölümünde; çalışmanın, problemi, amacı, önemi varsayımları, sınırlılıkları ve tanımlar ile araştırmanın yöntemine yer verilmiştir.

İkinci bölümde; kavramsal açıdan gazete, haber, haber türleri, parlamento haberleri, parlamento muhabirleri ve Parlamento Muhabirleri Derneği konusu üzerinde durulmuştur. Parlamento haberlerinin oluşturulması ve içeriği açısından farklılıkları, parlamento muhabirlerinin haberleri hazırlamadaki uzmanlıkları sözkonusu edilmiştir. Ayrıca bir meslek örgütü olarak Parlamento Muhabirleri Derneği'nin parlamento muhabirleri için taşıdığı önem vurgulanmıştır.

Üçüncü bölümde; iletişim, iletişim süreci, kitle iletişimi ve iletişimdeki haber modellerine yer verilmiştir. Parlamento muhabirlerinin kaynak konumunda bulunan parlamenterlerle olan ilişki boyutu, Gieber ve Johnson kaynak-muhabir ilişkileri iletişim modeli açısından değerlendirilmiştir.

Dördüncü bölümde ise; kamuoyu ve gündem oluşumuna değinilerek parlamento haberleri ve parlamento muhabirlerinin kamuoyu ve gündem oluşumuna olan etkisi üzerinde durulmuştur.

Beşinci bölümde de; parlamento muhabirleri ile parlamenterlere uygulanan anketin bulguları değerlendirilerek parlamento muhabirleri ile parlamenterler arasındaki iletişimin, parlamento muhabirlerine olan etkisi değerlendirilmiştir.

Araştırmanın son bölümünde ise; sonuç ve tartışma başlıkları altında araştırmaya ilişkin sonuçlar irdelenmiş, daha sonra da hem çalışmaya hem de ileriye yönelik önerilerde bulunulmuştur.

ABSTRACT

In the first chapter of the study is consisted the problem, aim, the importance with the assumptions the limitations, and the definitions of the study. And also, the methodology and the model of the study is pleaced with the gathering and the analysis of the data and the interpretation are involwed in the this chapter. News and the types of news are evaluated from a conceptual frame in the second chapter. Also the parliament news the parliament reporters and the Reporters of Parliament Association are considered according to the relations among them. Moreover the parliament news are taken into consideration according to their differences that are energed belong to their conteints and constitutions.

In the third chapter of the study, the concept and process of communication, and mass communication concept are described placed. Also some news model taht are involved in the communication theory are defined. The relations of parliament reporters with parliamenters as sources of communication are assesed according to the Gieber-Johson's model of source-reporter relations.

The concepts and processes of public opinion and agendr setting are descirebed within the fourth chapter. And the effects of the parliament news and reporters over the process and constitution of public opinion and agendr settin are assesed in the this chapter. The results of a survey that is applied to the reporters of parliament and members of parliament are evaluated in the fifth chapter. The evaluation is made according to the influence that is energed from reporters and members of parliament .

In the final chapter, the results are discussed and suggestions are made for study and in due course.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

İmza

Üye (Tez Danışmanı)

: Prof. Dr. Uğur Demiray

Üye

: Doç. Dr. Filiz Seçim

Üye

: Yrd. Doç. Dr. Nejdettin Atabek

Üye

:

Üye

:

Deniz Kılıç'ın "Kaynak-Muhabir İlişkisi Modeli Açısından: Parlamento Muhabirliği" başlıklı tezi 4.3.1998 tarihinde, yukarıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Basım ve Yayımcılık Anabilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

ÖNSÖZ

Basın kuruluşlarına haber toplayan haber muhabirleri, gelişen iletişim ve haber dünyasında yaptıkları haberlerin içeriği ve yapılarına göre uzmanlaşma gereği duymaktadırlar. Parlamento haberlerindeki içeriğin önemi ve bu haberlerin sunumu basın kuruluşları için önem taşımaktadır. Bu nedenle parlamento haberlerini hazırlayan parlamento muhabirliği uzman habercilik alanı olarak bu tez çalışmasının ana konusu olmuştur. Parlamento muhabirlerinin milletvekilleriyle olan ilişkisi ise çalışmanın uygulamasının araştırma bölümünü oluşturmaktadır. Bu bağlamda tezin yönlendirilmesindeki yardımlarından dolayı, danışmanım Prof. Dr. Uğur Demiray'a, uygulama çalışmasının gerçekleştirilmesindeki yardımlarından dolayı Parlamento Muhabirleri Derneği Başkan Vekili Kemal Saydamer ile TBMM Basın ve Halkla ilişkiler Daire Başkanı Engin Karapınar'a ve tez çalışmam sırasında moral ve yardımlarından dolayı eşim Seçil Kılıç'a teşekkür ederim.

ÖZGEÇMİŞ

Deniz Kılıç

Basım ve Yayımcılık
Anabilim Dalı

Eğitim

Ls.	1996	Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi (İBF) Basımve Yayımcılık Bölümü
Lise	1989	Eskişehir Süleyman Çakır Lisesi, Fen Bölümü

İş

1997-	Araştırma görevlisi. Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi
-------	--

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı: 7 Ocak 1973 Cinsiyet: Erkek Yabancı dil: İngilizce

İÇİNDEKİLER

ÖZ	i
ABSTRACT	ii
DEĞERLENDİRME KURULU VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZGEÇMİŞ	v
TABLolar LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xviii

BÖLÜM I GİRİŞ

1. PROBLEM	10
2. AMAÇ	11
3. ÖNEM	12
4. VARSAYIMLAR	13
5. SINIRLILIKLAR	13
6. TANIMLAR	14
7. YÖNTEM	15
7.1. Araştırma Modeli	15
7.2. Evren ve Örneklem	15
7.3. Veriler ve Toplanması	15
7.4. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması	17

BÖLÜM II

KAVRAMSAL AÇIDAN GAZETE HABER-HABER TÜRLERİ PARLAMENTO HABERLERİ İLE PARLAMENTO MUHABİRLİĞİ

1. HABER VE HABER TÜRLERİ	20
1.1. Haber Kaynakları	24
1.2. Haber Türleri	25
2. GAZETECİ VE GAZETECİLİK TÜRLERİ	27
3. KAVRAMSAL OLARAK PARLAMENTO	
HABERLERİ VE PARLAMENTO MUHABİRLİĞİ	31
5.1. Parlamento Haberi Nedir?	32
3.2. Parlamento Haberinin Toplum ve	
Ülkenin Yönetimi Açısından Farkı ve Önemi	33
3.3. Parlamento Muhabiri	34
3.4. Parlamento Muhabirinin Meclis	
İçerisindeki İşleyişi Açısından Farkı ve Önemi	35
3.5. Parlamento Haberlerinin Bir Yayın Kuruluşu	
Olarak Gazete,Televizyon, Radyo İle İlişkisi	
Okuyucu/İzleyici/Dinleyici Açısından Önemi	36
3.6. Parlamento Muhabirliğinin Özellikleri	37
6. PARLAMENTO MUHABİRLİĞİNE BAĞIMSIZ	
BİR ÇATI OLARAK PARLAMENTO	
MUHABİRLERİ DERNEĞİ AÇISINDAN YAKLAŞIM	39

BOLUM III

İLETİŞİM, KİTLE İLETİŞİMİ, KİTLE İLETİŞİMİ SÜRECİNDE HABER MODELLERİ VE KAYNAK MUHABİR MODELİNDE PARLAMENTO MUHABİRLİĞİ

1. İLETİŞİM OLGUSU	42
1.1. İletişimin Öğeleri	47
1.1.1. Kaynak	48
1.1.2. İleti	50
1.1.2.1. İletinin dili	51
1.1.2.2. Kodlama ve kodaçma	52
1.1.3. Oluk	53
1.1.4. Alıcı	54
1.2. İletişimin Temel Amacı	56
1.3. İletişimin Sınıflandırılması	58
2. KİTLE İLETİŞİMİ	59
2.1. Kitle İletişim Araçlarının Özellikleri	63
3. KİTLE İLETİŞİM	
ÇALIŞMALARINDA HABER MODELLERİ	64
3.1. Model Nedir?	65
3.1.1. Modelin Özellikleri?	66
3.1.2. Bir Modelin İşlevleri	66
3.1.3. Bir Modelin Değerlendirilmesi	67
3.2. İletişim Araçlarında Eşikbekçiliği	67
3.2.1. White'ın kanal tutucu modeli	67
3.2.2. McNelly'nin haber akışı modeli	69
3.3. İç haber akışında	
Bass'ın "çift eylem" modeli	72
3.3.4. Galtung ve Ruge'un	
"seçici kanal tutma" modeli	73

3.3. İletişim Araçlarında Haberin Yayılması	75
3.3.1. Normal yayılma eğrisi	75
3.3.2. J-Eğrisi modeli	77
3.4. Haber Oluşumu ve Üretimi	
Üzerine Kitle İletişim Modelleri	81
3.4.1. De Fleur'un Amerikan	
Kitle İletişim Sistemi modeli	82
3.4.2. Gieber ve Johnson'un	
“kaynak-muhabir ilişkileri” modeli	84
3.5. Parlamento Haberi ve Muhabirliği	
Açısından Kaynak-Muhabir İlişkisi	88

BÖLÜM IV

KİTLE İLETİŞİM

ARAÇLARINDA GÜNDEM VE KAMUOYU OLUŞUMU SÜRECİNDE PARLAMENTO HABERLERİNİN VE MUHABİRLİĞİNİN YERİ VE ÖNEMİ

1. KAMUOYU OLUŞUMUNDA KİTLE	
İLETİŞİM ARAÇLARININ ROLÜ VE ÖNEMİ	92
1.1. Kitle İletişim Araçlarının Toplumsal İşlevleri	92
1.1.1. Kamuoyu Nedir?	100
1.1.2. Kamu kavramı	103
1.2. Basının Kamuoyu Oluşturma İşlevi	105
2. GÜNDEM OLUŞUMUNDA KİTLE	
İLETİŞİM ARAÇLARININ ROLÜ VE ÖNEMİ	112
2.1. Basın ve Gündem Oluşumu	114

3. GÜNDEM VE KAMUOYU OLUŞUMUNDA KİTLE İLETİM ARAÇLARINDA YER ALAN PARLAMENTO HABERLERİNİN ROLÜ VE ÖNEMİ	118
4. ÜLKE GÜNDEMİNİN OLUŞUMUNDA PARLAMENTO HABERLERİNİN VE PARLAMENTO MUHABİRLERİNİN YERİ VE ÖNEMİ	127

BÖLÜM V

KAYNAK-MUHABİR MODELİ AÇISINDAN PARLAMENTO MUHABİRLERİ VE PARLAMENTO ÜYELERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA VE BULGULAR

1. PARLAMENTO MUHABİRLERİNE UYGULANAN ANKETTEN ELDE EDİLEN BULGULAR	130
1.1. Parlamento Muhabirleri İle Milletvekilleri Arasındaki İletişim Biçimi ve Yeri	131
1.2. Parlamento Muhabirlerinin Haber Hazırlamada Gözettikleri Gazetecilik İlkeleri	136
1.3. Parlamento Muhabirlerinin Haber Oluşturma Sürecine Etki Eden Unsurlar	141
1.3.1. Haber oluşumuna etki eden kasıtlı unsurlar	149
1.3.2. Haber oluşumuna etki eden mesleki kariyer ve fazla para kazanma unsurları	154
1.3.3. Haber oluşumuna etki eden siyasi görüş unsuru	156
1.4. Parlamento Haberlerinin Parlamento Muhabirleri İle Milletvekilleri Arasındaki İletişime Olan Etkisi	162
1.5. Parlamento Muhabirlerinin Haber Yapmadaki Sınırlılıkları	167

1.6. Parlamento Haberlerinin Meclis'e Olan Etkisi	170
1.7. Parlamento Haberlerinin	171
2. PARLAMENTO ÜYELERİNE UYGULANAN	
ANKETTEN ELDE EDİLEN BULGULAR	175
2.1. Milletvekilleri İle Parlamento	
Muhabirleri Arasındaki İletişim Biçimi ve Yeri	176
2.2. Milletvekilleri Bakımından Parlamento Muhabirlerinin	
Haber Hazırlamada Gözettikleri Gazetecilik İlkeleri	177
2.3. Milletvekilleri Bakımından Parlamento Muhabirlerinin	
Haber Oluşturma Sürecine Etki eden Unsurlar	178
2.3.1. Milletvekilleri bakımından, haber	
oluşumuna etki eden kasıtlı unsurlar	182
2.3.2. Milletvekilleri bakımından, haber oluşumuna etki	
eden mesleki kariyer ve fazla para kazanma unsurları ..	184
2.3.3. Milletvekilleri göre haber	
oluşumuna etki eden siyasi unsurlar	185
2.4. Parlamento Haberlerinin Milletvekilleri İle Parlamento	
Muhabirleri Arasındaki İletişime Olan Etkisi	188
2.5. Milletvekilleri Bakımından Parlamento	
Muhabirlerinin Haber Yapmadaki Sınırlılıkları	192
2.6. Milletvekilleri Bakımından	
Parlamento Haberlerinin Meclis'e Olan Etkisi	193
2.7. Milletvekilleri Bakımından	
Parlamento Haberlerinin Yoğunlaştığı Konular	194

BÖLÜM VI

ÖZET-SONUÇ-TARTIŞMA VE ÖNERİLER

1. ÖZET	197
2. SONUÇ	200
3. TARTIŞMA	206
4. ÖNERİLER	210
4.1. Çalışmaya İlişkin Öneriler	212
4.2. İleriye Yönelik Öneriler	212
EKLER	
EK-I PARLAMENTO MUHABİRLERİNE	
UYGULANAN ANKET ÖRNEĞİ	215
EK-II PARLAMENTO ÜYELERİNE	
UYGULANAN ANKET ÖRNEĞİ	224
KAYNAKÇA	232

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1:	Parlamento Muhabirlerinin Milletvekilleriyle Olan İletişim Biçimi	132
Tablo 2:	Parlamento Muhabirlerinin Milletvekilleriyle Olan İletişimlerinde Görüşme Yerleri.	135
Tablo 3:	Görüşme İsteğini Önce Bildiren İletişimci	136
Tablo 4.:	Parlamento Muhabirlerinin Elde Ettikleri Bilgileri Doğrulamak Amacıyla Milletvekilleriyle Görüşüklerini Gösteren Bulgular	138
Tablo 5:	Parlamento Muhabirlerinin Haber Kaynakları	140
Tablo 6:	Milletvekilllerinin, Parlamento Muhabirlerini Olumlu Haber Yapmaları Yönünde Etkilemelerine İlişkin Oranlar	141
Tablo 7:	Milletvekilllerinin Parlamento Muhabirlerini Olumlu Haber Yapma Yönünde Etkileme Yolları	142
Tablo 8:	Milletvekillilerinin, Parlamento Muhabirlerini Olumsuz Haber Yapmaları Yönünde Etkileme Bulguları	144
Tablo 9:	Milletvekillilerinin, Parlamento Muhabirlerini Olumsuz Haber Yapma Yönünde Etkileme Yolları	145
Tablo 10:	Parlamento Muhabirlerini Etkilemeye Çalışan Diğer Kişi ve Kurumların Olup Olmadığını Gösteren Bulgular	146
Tablo 11:	Parlamento Muhabirlerini Etkilemeye Çalışan Diğer Kişi ve Kurumlar	148
Tablo 12:	Parlamento Muhabirlerini Milletvekilleri Dışında Etkileyen Başka Unsurları Olduğunu Gösteren Bulgular	149

Tablo 13: Parlamento Muhabirlerini Parlamenterler Dışında Etkilemeye Çalışan Diğer Kişi ve Kurumların Olup Olmadığını Gösteren Bulgular	150
Tablo 14: Parlamento Muhabirlerini Olumsuz-Gerçek Haberler Yapmaya Yönlendirmeye Çalışanların Olup Olmadığını GösterenBulgular	152
Tablo 15: Parlamento Muhabirlerini Olumsuz Gerçek Haberler Yapmaya Yönlendirmeye Çalışan Unsurlar	154
Tablo 16: Parlamento Muhabirlerinin Kendilerine Fayda Sağlamak Amacıyla Asılsız Haber Yapmadıklarını Gösteren Bulgular	155
Tablo 17: Muhabirlerin Bir Kısımının Kendilerine Fayda Sağlamak Amacıyla Asılsız Haberler Yaptıklarını Gösteren Oranlar	156
Tablo 18: Parlamento Muhabirlerinin Siyasi Görüşleri Nedeniyle Kendilerine Fayda sağlamakAmacıyla Asılsız Haberler Yapmadıklarını Gösteren Oranlar	157
Tablo 19: Muhabirlerin Bir Kısımının Siyasi Düşünceleri Nedeniyle Kendilerine Fayda Sağlamak Amacıyla Asılsız Haberler Yaptıklarını Gösteren Oranlar	158
Tablo 20: Parlamento Muhabirlerinin Siyasi Düşüncelerinin ve Çalıştıkları Basın Kuruluşunun Niteliğinin, Milletvekillerinin Muhabirlere Olan Yaklaşımlarına Etkisini Gösteren Oranlar	159
Tablo 21: Parlamento Muhabirlerinin Siyasi Düşüncelerinin ve Çalıştıkları Basın Kuruluşunun Niteliğinin, Milletvekillerinin Muhabirlerle Olan İletişimlerine Etkisini Gösteren Bulgular	160

Tablo 22: Parlamento Muhabirlerinin, Siyasi Düşüncelerinin ve Çalıştıkları Basın Kuruluşunun Niteliklerinin, Karşıt Düşüncedeki Milletvekilleri ile Olan Yaklaşımlarına Etkisinin Oranı	161
Tablo 23: Parlamento Muhabirlerinin, Siyasi Düşüncelerinin ve Çalıştıkları Basın Kuruluşunun Niteliklerinin, Karşıt Düşüncedeki Milletvekilleri ile Olan İletişimlerinin Etkisinin Bulguları	162
Tablo 24: Olumlu, İlgi Uyandıracak Haberlerin Yartattığı Değişiklikler	163
Tablo 25: Olumlu İlgi Uyandıracak Haberler Sonrası Parlamento Muhabirleri ile Milletvekilleri Arasındaki İlişkide Görülen Değişikliklerin Oranı	164
Tablo 26: Olumsuz , İlgi Uyandıracak Haberlerin Yarattığı Değişiklikler	166
Tablo 27: Olumsuz İlgi Uyandıracak Haberler Sonrası, Parlamento Muhabirleri ile Milletvekilleri Arasındaki İlişkide Görülen Değişiklikler	167
Tablo 28: Parlamento Muhabirlerinin Haber Yapma Özgürlükleri Hakkındaki Görüşleri	168
Tablo 29: Parlamento Muhabirlerinin Özgür Haber Yapmalarına engel Olan Unsurlar	169
Tablo 30: Meclis ile İlgili Haberlerin Meclis'e Faydasının Olup Olmadının Belirlendiği Düşüncelerle İlgili Bulguları ...	170
Tablo 31: Meclis İle İlgili Yayınlanan Olumsuz Haberlerin Meclis'in Güvenilirliğine Etkisi	171
Tablo 32: Haklarında En Çok Olumlu Haber Yapılan Unsurlar ...	172
Tablo 33: Haklarında En Çok Olumsuz Haber Yapılan Unsurlar ...	173

Tablo 34: Parlamento Muhabirlerinin Elde Ettikleri Bilgileri Doğrulamak Amacıyla Milletvekilleri ile Görüşüklerini Gösteren Bulgular	178
Tablo 35: Milletvekillerinin, Parlamento Muhabirlerini Olumlu Haberler Yapmaları Yönünde Etkilemelerine İlişkin Bulgular	179
Tablo 36: Milletvekillerinin, Parlamento Muhabirlerini Olumsuz Haber Yapmaları Yönünde Etkilemelerine İlişkin Bulgular	180
Tablo 37: Parlamento Muhabirlerini Etkilemeye Çalışan Kişilerin Olup Olmadığını Gösteren Bulgular	181
Tablo 38: Parlamento Muhabirlerini Etkileyen Başka Unsurların Olduğunu Gösteren Bulgular	182
Tablo 39: Parlamento Muhabirlerini Olumsuz-Gerçek Haberler Yapmaya Yönlendirmeye Çalışanların Olup Olmadığını Gösteren Bulgular	183
Tablo 40: Milletvekillerince, Parlamento Muhabirlerini Kendilerine Fayda Sağlamak Amacıyla Asılsız Haber Yapmalarıyla İlgili Bulgular	184
Tablo 41: Parlamento Muhabirlerinin Siyasi Düşüncelerinin ve Çalıştıkları Basın Kuruluşunun Niteliğinin, Milletvekillerinin Muhabirlere Olan Yaklaşımlarına Etkisini Gösteren Bulgular	185
Tablo 42: Parlamento Muhabirlerinin Siyasi Düşüncelerinin ve Çalıştıkları Basın Kuruluşunun Niteliğinin, Milletvekillerinin Muhabirlerle Olan İletişimlerine Etkisini Gösteren Bulgular	186

Tablo 43:	Parlamento Muhabirlerinin Çalıştıkları Basın Kuruluşunun Niteliğinin, Milletvekilleri ile Karşıt Düşüncedeki Muhabirlerle Olan Yaklaşımlarına Etkisini Gösteren Bulgular	187
Tablo 44:	Parlamento Muhabirlerinin Çalıştıkları Basın Kuruluşunun Niteliğinin, Milletvekilleri ile Karşıt Düşüncedeki Muhabirlerle Olan İletişimlerine Etkisini Gösteren Bulgular	188
Tablo 45:	Olumlu,İlgi Uyandıracak Haberlerin Milletvekilleri de Yartattığı Değişiklikler	189
Tablo 46:	Olumlu İlgi Uyandıracak Haberler Sonrası Parlamento Muhabirleri ile Milletvekilleri Arasındaki İlişkide Görülen Değişiklikler	189
Tablo 47:	Olumsuz, İlgi Uyandıracak Haberlerin Milletvekillerinde Yarattığı Değişiklikler	190
Tablo 48:	Olumsuz İlgi Uyandıracak Haberler Sonrası Parlamento Muhabirleri ile Milletvekilleri Arasındaki İlişkide Görülen Değişiklikler	191
Tablo 49:	Milletvekillerinin, Parlamento Muhabirlerinin Haber Yapma özgürlükleri Hakkında ki Görüşleri	192
Tablo 50:	Milletvekilleri Açısından Meclis ile İlgili Haberlerin Meclis'e Faydasının Olup Olmadının Belirlendiği Düşüncelerle İlgili Bulguları	193
Tablo 51:	Milletvekilleri Açısından, Meclis İle İlgiliYayınlanan Olumsuz Haberlerin Meclisin Güvenilirliğine Etkisi	194

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. :White'ın Basit Kanal Tutucu Modeli	69
Şekil 2.: Mc Nelly'nin Haber Akışı Modeli Model Haber Akışındaki Farklı Kanal Tutucuları İfade Eder	71
Şekil 3.: Haber Toplama ve Haberi İşleme Süreçleri Haber Üretiminde Birbirinden Ayrı Süreçlerdir	72
Şekil 4.: Galtung ve Ruge Haber Olayı İle Medya İmajı Arasına Giren Haber Etkenlerini Gösterir	73
Şekil 5.: Bilginin Normal Yayılma Eğrisi ve Üç Sapma Tipi	76
Şekil 6.: Haber Dağılımının J eğrisi: Bir Olaydan Haberdar Olanlarla, Aynı Olayı Medya Dışı Kaynaklardan Öğrenenler Arasında Eğrisel Bir İlişki Vardır.	78
Şekil 7.: Dağılım Modeline İşaret Eden J Eğrisi Olay Türleri ve Birincil İkincil ve Toplam Alıcı Kitle Arasındaki İlişkileri Gösterir	79
Şekil 8.: DeFleur'un Amerikan Kitle İletişim Sistemi Modeli	83
Şekil 9.: Birbirinden Ayrılmış Kaynak İletişimci Rollerini	85
Şekil 10.: Kısmen Birbiri İçinde Eriyen (asımile olan) Kaynak İletişimci Rollerini	85
Şekil 11.: Birbiri İçinde Erimiş (asımile olmuş Kaynak İletişimci Rollerini	86

BÖLÜM I

GİRİŞ

İnsan yaratılışından itibaren aile, boy, kabile gibi gruplar halinde yaşamış ve bunu da korunma, yardımlaşma vb. ihtiyaçları nedeniyle gerçekleştirmiştir. Doğaya ve diğer insan gruplarına karşı korunmanın gereği olarak insanlar birbirlerine yaklaştı, önce gruplar, gruplar da birleşerek küçük toplulukları oluşturmuşlar ve bir arada olmaları gereği bir düzen içinde yaşamaya başlamışlardır.¹ Zamanla bir toplum haline gelen bu insanlar bütünü, yaşamlarına bir arada devam edebilmek için birbirleriyle olan üretim, tüketim, paylaşım, vb gibi ilişkilerini dengeli kılmanın yollarını aramaya gitmişlerdir. Bu ilişkilerin gerisine de hukukun gücünü koymalarının gereğini hissetmişler ve belli bir hukuksal düzeni sağlayıp, koruyan **devleti** oluşturmuşlardır.²

“Devlet, insanların toplum yaşamında başvurdukları bir örgütlenme biçimidir³. Devlet, aile, dernek, parti gibi toplumda oluşturulmuş sosyal gerçektir. Tarihin belli bir devrinden sonra ortaya çıkmış örgütünün hacmi, geniş kapsamlı işbölümü, üstün yaptırım gücü ve zorlama olanağı olan bir kurumdur”⁴.

Devlet aynı zamanda düzenin koruyucusu, huzuru sağlayan, anlaşmazlıkları çözen, tarafsız, genel yararın doğurduğu bir temsilcidir.⁵ Devletin bu her bakımdan güçlü durumu, (örgütünün hacmi, geniş kapsamlı işbölümü, üstün yaptırım gücü ve zorlama olanağı olan) devletin tipi ve/veya yönetim şeklinden dolayı despotluğa varabilir. Bu durumun

¹ Devletin Kavram ve Kapsamı, (Birinci baskı, Ankara, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Yayınları, 1990), s. 1.

² J. Harold Laski, Devlet, Çev.: Esin Özüçü, (Birinci baskı, İstanbul, Köprü Yayınları, 196), s. 2.

³ Server Tanilli, Devlet ve Demokrasi, (Dördüncü baskı, Ankara, Say Kitap Pazarlama, 1985), s. 9.

⁴ A.g.k.

⁵ A.g.k., s. 10-11.

giderilmesi amacıyla Montesquieu şunları söylemiştir, “Her toplum için amaç bireylerin özgürlüğüdür. Bu özgürlüğün düşmanı ise despotluktur. O halde ne yapmalı? Özgürlüğü sağlamak için despotluktan sakınmalı. Bunun da yolu, özellikle yasama, yürütme ve yargıyı birbirinden ayırmak, yani ‘güçler ayrılığı’na gitmektir devlette”⁶.

Devletin bu erkleri de işlevleri anlamında bir çok kez değişik şekillerde tanımlanmıştır. Almond ve Powel’da yasama işlevini “*kural yapma*” işlevi, yürütme işlevini *kural uygulama* işlevi ve yargı işlevini de *kurallara göre hüküm verme işlevi*”⁷ olarak tanımlamışlardır.

Carl j. Friedrich’de biraz daha değişik olmakla birlikte temelde Montesquieu’nun üç iktidar görüşüne uygun bir ayırımıda bulunmaktadır. Friedrich’e göre devletin işlevleri “kural yapımı”, “önlem alımı” ve “uyuşmazlıkların çözümü” olmak üzere üç çeşittir.⁸

Kuvvetler ayrılığı kuramı özünde iktidarla ve iktidarın tanımı ile ilgilenmektedir. Kuvvetler ayrılığı kuramının amacı sınırlı iktidarı yaratmaktır ve bu nedenle çağdaş anayasacılığın temelini oluşturmaktadır. Kuvvetler ayrılığı kuramını ortaya atan Montesquieu’dan (1689-1755) hemen sonra Fransız ihtilali gerçekleşmiş ve kuvvetler ayrılığı için bir uygulanma imkanı doğmuştur. Krallık ve hükümlerle yönetilen toplumlar kural koyma, kuralları uygulama ve kurallara göre hüküm vermenin tek bir elde toplanmaması için kuvvetler ayrılığına gitmişler ve bu anlamda kuvvetler ayrılığı da çok kolay benimsenerek uygulanmıştır. Kuvvetler ayrılığı fiili şekilde gücü (iktidarı) bölme anlamına gelmektedir. Ancak bu bölme devleti zayıflatmak için değildir. Kökeninde yatan sosyal gerçek, genel yarar gibi önemli noktaları ortaya koymaktır. Genellikle

⁶ A.g.k., s. 35.

⁷ Mehmet Turhan, *Hükümet Sistemleri ve 1982 Anayasası*, (Birinci baskı, Diyarbakır, DÜFH Yayınları, 1989), s. 10.

⁸ A.g.k.

kuvvetler (iktidarlar) ayrılığı şöyle açıklanmaktadır: Gerçekte egemenlik veya devlet kudreti tektir. Bu güç devletin organları vasıtasıyla toplum adına iradesini belirtme, kendi iradesini toplum bireyleri üzerinde hakim kılma iktidarındır. Devlet gücünün kullanılmasında başvurulan işlemlerin şekli ve içeriği birbirinden ne kadar farklı da olsa bütün bu işlemler sonuçta devlet iradesinin çeşitli şekillerde ortaya çıkmasından başka bir şey değildir. Devletin gücü tek ve bölünmezdir. Bu gücün birden çok işlevini ve gene birden çok organlarını ayırt etmek gerekir. Örneğin kanun yapmak devletin gücünün kullanım biçimlerinden biri, iktidarın işlevlerinden bir tanesidir. İktidarın organları ise iktidarın işlevlerini yerine getirmekle görevli kişiler ve kuruluşlardır. Kuvvetler ayrılığına yapılan eleştirilerde işlevlerin birbirinden kesin bir şekilde ayıramayacağı iddia edilmektedir. Bu eleştirilere göre kurumsal olarak kural yapımı, kuralların uygulanması ve kurallara göre hüküm vermenin birbirinden ayrılabilceğı uygulamada ise bunların birbirinden ayırmanın olanaksız olduğı görölmektedir. Kuralları yapan yasama bu kuralları kendi içinden çıkardığı yürütmeye göndermekte, yönetim de bu kurallara göre yapılmakta ve çıkan anlaşmazlıklar da bu kurallara göre çözülmektedir. Yasama, bir anlamada yargıda hangi sonucu görmek istiyorsa, yürütmeye devletin nasıl işlemesinin gerekliliğine inanıyorsa o şekilde kural koymaktadır.⁹

“Yeni kural yapan ister istemez bir eski kuralı uygulamakta ve bir başka kurala göre de hüküm vermektedir. Kuralların uygulanması ister istemez yeni kuralların yaratılmasını gerektirir. Kuralların uygulanması kurallara göre hüküm vermeden ayrılamaz. Yargılamayı yürütmeden ayırmak mümkün değildir”¹⁰.

Çoğulcu demokrasilerde “güçler ayrılığı” kişi hak ve özgürlüklerinin

⁹ A.g.k., s.11.

¹⁰ A.g.k.

korunmasının tek sigortası sayılmakla beraber bu konudaki bazı endişeler de gözardı edilmemektedir. Yasamanın içinde bulunan aynı zamanda yürütmeyi elinde tutan Bakanlar Kurulu, bağımsız yargının başında ve de yürütmenin parçası Adalet Bakanlığı'nın konumu yasama, yürütme ve yargının zaman zaman hiç de birbirinden ayrılmadığı izlenimini doğurmaktadır.¹¹ Teoride birbirinden ayrılan kuvvetler ayrılığının uygulamada pek de teoride söylendiği gibi kesin çizgilerle ayrılmadığı söz konusu olunca, anayasaya uygun olarak çıkartılan kanunlar çerçevesinde görev ve sorumlulukları belirlenen Bakanlar Kurulu, Adalet Bakanı gibi olguların sistemin çalışması açısından devletin tarafsızlığına gölge düşürebileceği, düzenin koruyucusu olan huzuru sağlayan genel yararın simgesi devletin işleyişini, kendi menfaatleri doğrultusunda kullanabilecekleri kaygısı ve varsayımı her toplumda doğmaktadır. Ayrıca, iktidarın işlevlerini yerine getirmekle görevli devletin organları, kişi ve kurumlar, devletin bir parçası aynı zamanda yasama, yürütme ve yargıyı oluşturmaları dolayısıyla görevlerini kötüye kullanabilecekleri ihtimalide ortada yok değildir.¹² Bu durumda idarenin uygulamalarının tüm çıplaklığıyla görülmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu olasılıklar ve varsayımlar devamlı olarak toplumun kafasındayken bu işlevi tarafsız ve olduğu gibi yapabilecek tek bir kurum olabilir o da bu üç erkle organik bağı bulunmayan basındır. Kafalardaki endişelerden güç bulan basın bu üç erkin yanına resmi olmayan bir anlayış içerisinde dördüncü güç olarak yerleşmektedir. Hem bu erkleri ve erklerin uygulamasını hem de toplumun kendi iç işleyişini denetler konumundaki basın halktan aldığı destekle ve kabulle şu anki duruma (dördüncü kuvvet) gelmiştir.¹³ Tabi

¹¹ "Mum Söndü Davası Başladı", *Hürriyet Gazetesi*, 1 Mayıs 1997, s. 19. Ayrıca bkz., Enis Berberoğlu, "Meral Hanım'ı Eşiyle Çatlı mı Tanıştırdı?", *Hürriyet Gazetesi*, 2 Mayıs 1997, s. 10.

¹² "Çok Ciddi İddialar", *Hürriyet Gazetesi*, 4 Mayıs 1997, s. 1. Ayrıca bkz., Emin Çölaşan, "Flash TV Rezaleti", *Hürriyet Gazetesi*, 5 Mayıs 1997, s. 4.

ki dördüncü güç olmanın şartı bağımsız olmaktan, tarafsızlıktan ve güvenilirlikten geçmekte ve toplum kendi içinden çıkardığı temsilcilerini yine kendi sesiyle uyarmaktadır.

“Çoğulcu liberal düşünce basını, yasama, yürütme ve yargının yanında dördüncü güç olarak nitelerken bir yandan da temsili demokrasilerde yönelen eleştirilere bir yanıt oluşturmuştur. Genel ve eşit oy ilkesine dayanan temsiliyet diğer yandan seçim dönemleri ile sınırlı kalmakta, bir kez seçilen yöneticiler, seçmenlerinden kopmakta ve denetim dışı kalmaktadır. Burada basının rolü ‘watch dog’ (bekçi köpeği) gibi hükümet uygulamalarını denetlemek ve halkı olup bitenden haberdar etmektir. Günün önemli sorunlarının ne olduğu ve ne gibi çözüm yolları olduğu konusunda halkı bilgilendirecek olan yine basındır. Baskı gruplarına dayanan çoğulcu demokrasilerde farklı çıkarların bir araya gelerek örgütlenmesinde de, baskı gruplarının seslerini duyurmasında da basın vazgeçilmez bir kanal olarak görülmüştür”¹⁴.

Profosyonel gazeteciliğin normları da bu anlayış çerçevesinde oluşmakta ve bu normlardan en önemlisi “nesnellik”¹⁵ ilkesi, basının demokrasilerde kendi rolünü ortaya koyması açısından önem taşımaktadır. Dördüncü güç, bir bekçi köpeği ve muhalif basın olarak demokrasi içerisinde kendi yerini belirlemiştir. Nesnelliğin sınırları, basının kendi gelenek ve anlayışı içinde tanımlanmış dördüncü güç olmanın sınırları da bir anlamda çizilmiştir.¹⁶

İlk Türk gazetesi olan Takvim-i Vakayi II. Mahmud’un buyruğu ile kuruldu ve gazetenin kurulma amacı “devletin uygulamalarının herkesce bilinip, buna uyulması ve böylelikle birliğin sağlanması, dolayısıyla

¹³ Kayıhan İçel, *Günümüzde Basının Kamusal Görevleri*, Genç Gazeteciler Eğitim Semineri 1985 (Birinci baskı, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1986), s. 17-21.

¹⁴ M. Ayşe İnal, *Haberi Okumak*, (Birinci baskı, İstanbul, Temuçin Yayınları, 1996), s. 14.

¹⁵ Philippe Gaillard, *Gazetecilik*, (Birinci baskı, İstanbul, Cep Üniversitesi İletişim Yayınları, 1991), s. 19.

¹⁶ İnal, A.g.k. s. 15.

kamuoyunun oluşturulması”¹⁷ olarak belirlenmiştir. Matbaanın gecikmesiyle beraber Türk halkının çok sonra tanıştığı gazetenin ilk temsilcisi Takvim-i Vakayi’nin dahi kurulma amacında öncelik devletin ve organlarının, uygulamalarının bilinmesi, bu uygulamalara uyulması ve uymayanlara karşı da kamuoyunun oluşturulması gerekli görülmüştür.

Medyanın görevi, “iktidarı denetlemek ve kamuoyunun sesi” temeline dayandırılmış, bağımsız ve tarafsız olması bu gerekçeye şart koşulmuştur. Ancak bağımsızlık ve tarafsızlık basın kuruluşlarının ne kadarı için geçerlidir ve bu bağımsızlık basının nesnelliğine ne kadar etki etmektedir? Bağımsızlık, söz konusu basın kuruluşlarının sahibinin mal varlığı, sahip olduğu basın kuruluşunun teknik donanım ve yetişmiş eleman açısından yeterliliği ve basın dışı iş yapıp yapmamasıyla doğrudan ilişkilidir. Bağımsızlığın sadece mali anlamda sağlanması yetmeyebilir. Düşünsel anlamda basın çalışanlarının ortak bir payda da buluşmaları gerekebilir. Bir basın kuruluşunda gazete sahibinden muhabirine dek değişen çeşitli dünya görüşleri vardır. Basın kuruluşunda çalışan herkes aynı görüşü paylaşmasalarda o kuruluşun sahibinin ya da genel yayın yönetmeninin çizdiği çizgide buluşmak zorundadırlar. Bu durumda farklı görüşlere sahip basın kuruluşları olacaktır. Farklı görüşlerde basın kuruluşları olduğu gibi farklı görüşlerde politikacılar ve devlet görevlileri de olacaktır. Bu doğrultuda bakıldığında farklı görüşler mutlaka demokrasilerdeki çok sesliliği korumak amacıyla devamlı olarak çatışacaktır. Tüm bu etkileşim sonucunda da medya ve politikacının güçlerini birbirlerinin lehine ve aleyhine kullanmaları gündeme gelecektir. Politik haberler izlenirken basın mensubunun ideolojik yapısı oldukça etkili olmaktadır. Basın mensubunun üye olduğu medya meslek örgütünün yapısı olaylar karşısında koyduğu politik tavır hem gazeteciyi

¹⁷ Mehmet Sağnak, *Medya-Politik*. (Birinci baskı, İstanbul, Eti Kitapları. 1996), s. 121

hem de politikacıyı etkilemektedir. Bu bağlamda insanın düşünen bir varlık olması gereği politik ve sosyal taraflılığının bir kenara bırakılması söz konusu olamaz. Ancak konuya bakış açısını etkileyen etmenler de olacaktır. Bunlardan en önemlileri çalışma sistemlerini ve ortamlarını düzenleyen örgütlerdir.¹⁸

Basın mensuplarının bu tip örgütlere üye olmalarının nedenlerinden en önemlisi mesleki kaygılar taşımalarıdır. Bu tip örgütlenmelerde başka bir neden aramak doğru değildir. Çünkü Türkiye’deki yasalar da bu tür dernek gibi örgütlerin, doğrudan politika ile ilgilenmelerini engellemiştir. Ancak “bu tip örgütler doğaları gereği politikayla, politika yapımı süreciyle ilgilenmek zorunda kalmaktadır.” Bu örgütler basına ve çalışanlarına yönelik olaylara çeşitli açıklama, bildiriler ve yasa değişikliği önerileriyle kamuoyu önüne çıkarken, politik olaylarda da görüşlerini ifade etmektedir. Ayrıca bu örgütler hükümetler ve politikacılar ile çeşitli ilişkilerde bulunarak, genel siyasi işleyişe ilişkin çeşitli çalışmalar ve önerilerde bulunmaktadır. Bu örgütlenmeler arasında yer alan dernekler, çalışma koşullarının düzenlenmesi, çeşitli sorunların çözülmesi gibi önemli görevleri üstlenmişlerdir. İki tip örgütlenmenin görüldüğü derneklerde birincisini, tüm gazetecileri bir araya toplayan “toparlayıcı” dernekler ikincisini uzmanlık alanlarına göre yapılanan “uzman” dernekler oluşturmaktadır. Toparlayıcı derneklerin ana amacı: Basın ve yayın organlarında çalışan gazetecileri bir araya toplamak, mesleki ve sosyal haklarını korumak, geliştirmek ve gelişmesine yardımcı olmak, gazetecilik mesleğinin zorunlu kıldığı hak ve özgürlüklerin savunulması ve genişletilmesi yolunda çalışmalar yapmak ve dayanışmayı güçlendirmek olarak sıralanmaktadır Toparlayıcı derneklerden biri olan Türkiye Gazeteciler Cemiyeti’nin politika yapılmasıyla ilgili yayınladığı bir

¹⁸ A.g.k., s. 125-126.

bildiride şöyle denilmektedir “Demokrasi kavramının yerli yerine oturtulabilmesi, herkesin hak ve görevlerini bilmesi ve benimsemesi, toplumun barış ve huzur içinde yaşayabilmesi, erdemin geçerli bir değer ölçüsü haline gelebilmesi için, toplumun üzerinde birleşeceği yeni bir anayasanın demokratik yollardan bir an önce hazırlanması gerekmektedir”¹⁹. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti ve benzeri dernekler basının ve bir anlamda da basın çalışanlarının toplumsal olaylarda destek aldığı ve toplu bir hareketi gerçekleştirmede örgütlü olarak davranabilmesini sağladığı, sivil toplum örgütleridir.

Belirli bir uzmanlık gerektiren alanlarda çalışan gazetecilerin bir araya geldiği derneklere ise “uzman dernekler” denilmektedir. Parlamento Muhabirleri Derneği, Cumhurbaşkanlığı ve Başbakanlık Muhabirleri Derneği, Adliye Muhabirleri Derneği, Ekonomi Muhabirleri Derneği, Eğitim ve Sağlık Muhabirleri Derneği, Magazin Gazetecileri Derneği, Radyo-TV Muhabirleri Derneği, Belediye Muhabirleri Derneği, Türkiye Spor Yazarları Derneği uzman derneklerdir. Söz konusu derneklerden politikayla yoğun ilişkide olanları ise Parlamento Muhabirleri Derneği, Cumhurbaşkanlığı ve Başbakanlık Muhabirleri Derneği’dir.²⁰

Basın ve devlet ilişkisi içerisinde bu dernek yöneticilerinin, siyasi iktidarla çıkar ilişkisine girdiği suçlamalarında gündeme gelmektedir.²¹ Ayrıca bunun dışında basına suçlamalarda bulunan politikacıların yaptırımlarına karşı etkin bir çalışma içinde yer alan Parlamento Muhabirleri Derneği siyasi kültür içinde diğer derneklere göre daha fazla görülmektedir.²²

¹⁹ A.g.k., s. 143.

²⁰ A.g.k., s. 145.

²¹ “Emin Çölaşan, “Cumhurbaşkanlığı ve Başbakanlık Muhabirleri Derneği’nde Cümbüş Var”, *Hürriyet Gazetesi*, 12 Ocak 1991, s. 5’ten aktaran Sağnak, a.g.k., s. 146.

²² A.g.k., s. 145-163.

Politikacılar ya da siyasi partiler, kamuoyunun istek ve arzularını yerine getirilmesi gereği ile çalışmaktadırlar. Bu konuda başarılı olanların ise iktidara gelmeleri büyük olasılık kazanmaktadır. İstek ve arzuların nasıl karşılanacağıyla ilgili mesajlar çoğunlukla basın ile iletilmektedir. Bu durumda basının önemi kendileri için oldukça fazladır. Politikacılar basın aracılığıyla bu mesajları doğru ve zamanında iletebildikleri sürece bu yolda başarı kazanacaklardır. Olaylar ve gelişmeler planlandığı gibi gitmediğinde ve bu durumda beklenmedik gelişmeleri denetim altında tutabilmek ve olayların istendiği şekilde yürümesini sağlamak amacıyla basını zaman zaman etikilemeye çalışırlar. Haberlerin yönlendirilmesi, bilginin denetlenmesi, basın danışmanlarının kullanılması ve basın toplantıları düzenlenmesi gibi çabaların tümü basının ne kadar önemli ve etkili bir kurum olduğu ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda, basının bu çabaların karşısına örgütlü ve uzmanlaşmış bir habercilikle çıkması kamuoyunun bilgilendirilmesi adına büyük bir önem taşımaktadır.

Meclisin kurumsal gücü, iletişim organlarını ne kadar iyi kullanabildiğine bağlıdır. Meclis üyelerinin birçoğu yeniden seçilebilmek, daha iyi görevler alabilmek ve bunu elde edebilmede de basından yararlanmak ise ilk eğilimleri olmaktadır. Meclis, ekonomik kararların alındığı, Cumhurbaşkanı ve Meclis Başkanı'nın seçildiği, savaş durumu, meclis araştırması, yasa teklifi ve bunların oylanması, güvenoylaması, anayasal değişiklikler, kanunların yeniden düzenlenmesi gibi toplumsal kararların görüşüldüğü ve alındığı bir mekan olarak halkın ve basının yoğun ilgisiyle karşılaşmaktadır. Bu çalışmaların sonucu gereği parlamentoda çalışan habercilerin ve bu habercilerin meclisde bulunan parlamenterlerle olan ilişkileri, aynı zamanda buradan gelecek haberler de ayrı bir önem taşımaktadır. Meclis çalışmalarında, hangi konunun habere değer olduğuna haberciler karar verse de, milletvekilleri de ilgiyi

meclise çekebilmek, basını etkilemek, amacıyla bazı konuları bilerek seçmekte ve bunları soru önergeleriyle gündeme getirmekte ve zaman zaman da birlikte çalışmaktadırlar.

Basın kuruluşları için haber kaynağı olan parlamento, siyasi hayatlarının devamı ve başarısı için meclis üyelerinin basınla olan ilişkileri her iki taraf için vazgeçilemez önemli bir unsurdur. Toplum adına burada yapılan tüm çalışmaların kamuoyunu ilgilendirmesinin ise ayrıca bir önemi vardır. Basının dördüncü güç olmasının ana kaynağı, nesnellik, tarafsızlık gibi idealler söz konusu olunca muhabirlerin ve meclis üyelerinin bir arada bulunduğu meclis içinde örgütlü ve uzmanlaşmış habercilik ve bu iki taraf arasındaki ilişkiler boyutunun doğrudan ulusu ilgilendirmesi konunun ne kadar ilgi çekici olduğunu ortaya koymaktadır.

1. PROBLEM

Devletin erkleri ve organlarıyla ilgili her türlü haberi, kamunun haber alma özgürlüğünü temsilen izleyen basın, işlevini yerine getirebilmek amacıyla nesnellik ilkesinden ayrılmamak zorundadır. Devletin erkleri ve organlarıyla basın arasındaki ilişki, eğer bir çıkar doğrultusunda gerçekleşirse basının bu “tarafsız ve bağımsız basın” niteliğini kaybetmekle beraber kamuoyu karşısında güvenilirliğini de yitirmesine sebep olacaktır. Basın ve devletin bütün erk ve organları ile parlamento ve politika haberlerini hazırlayanlar arasındaki ilişki boyutu formel bir yapıdan uzaklaşıp birbirlerine bir kişisel çıkar sağlama şekline dönüştüğünde her iki tarafa duyulan güven de yok olacaktır. Bu vurguların dışında birbirleriyle olan ilişkilerin boyutu kamunun haber alma özgürlüğünü koruyacak bir şekilde de gelişerek toplumun

bilgilenmesinin sağlanması da gerçekleşecektir. Böylece tarafsız habercilik anlayışının hakim olduğu iletişim şekilleri ve bu iletişim şekillerinin ortaya çıkardığı güven ortamı söz konusu olacaktır.

Bu bağlamda meclis üyeleri ve parlamento muhabirlerinin bir arada çalışmaları, aynı ortamda bulunmaları, bu nedenden kaynaklanan ilişki boyutunun toplumu doğrudan ilgilendirmesi çalışmanın ana sorununu oluşturmaktadır. Meclis üyelerinin çalışmalarıyla doğrudan ilgilenen, bu ilişkileri kamuoyuna duyuran uzmanlaşmış tek basın alanı, parlamento muhabirliğinin basın içerisindeki yerinin ve bu ilişkilerden kaynaklanan sorunlarının ortaya çıkardığı sonuçların tarafsız habercilik anlayışını etkilemesi söz konusudur.

Konu bu açıdan değerlendirildiğinde, çalışmanın problem cümlesi; parlamento muhabirlerinin haber oluşturma sürecinde, haber kaynağı olan meclis ve milletvekilleriyle olan iletişimlerinde “kaynak-muhabir ilişkisi modelinin” hangi konumda olduğu ve “haber oluşturma sürecini ne şekilde yönlendirildiği” olarak tanımlanabilir.

2. AMAÇ

Politikacılar ile gazeteciler arasındaki iletişim haber oluşturma süreçlerinde bir çok kez eleştiri konusu olmaktadır. Konuyu daha da özelleştirerek basının ve kamunun gündeminde sıklıkla yer alan parlamenterlerin ve haber toplamak amacıyla bu parlamenterler ile iletişim içerisinde olan parlamento muhabirlerinin iletişim ve ilişki boyutu belirlenerek sonuçlarının açabileceği oturumların ortaya konması amaçlanmıştır. Çalışmanın ana amacı, bu iletişim boyutunun Gieber ve Johnson’un kaynak-muhabir ilişkileri modelinde açıkladığı iletişim

evrelerinden hangi evrenin parlamenterler ile parlamento muhabirleri arasındaki iletişimle örtüştüğünü belirlemektir. Bu iletişim evresinin haber hazırlamada, parlamento muhabirlerinin çalışma koşullarına olan etkisinin belirlenmesi çalışmanın alt amaçlarını oluşturmaktadır.

Bu nedenle, bu çalışmanın amacı olarak, aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır:

- * Parlamento muhabirlerinin parlamenterlerle olan iletişimleri en çok hangi şekilde ve nerede gerçekleşmektedir?
- * Parlamento muhabirleri haber yapma sürecinde basın meslek ilkelerine ve gazetecilik kurallarına uyuyorlar mı?
- * Parlamenterlerin, muhabirlere karşı yönlendirmeleri ve etkilemeye yönelik baskıları var mı?
- *Parlamenterler ve organik bağları bulunan partiler vb. ile ilgili yapılan gerçek olumlu-olumsuz haberler iletişimi ve şeklini etkiliyor mu?
- *Parlamento muhabirlerinin çalışma koşullarını, habercilik anlayışlarını etkileyen temel etmenler nelerdir?

3. ÖNEM

Parlamento muhabirlerinin haber yapma sürecindeki işlevleri ve buna bağlı olarak uzman muhabirlerin haber hazırlama sürecindeki yerlerinin öneminin ortaya çıkarılması gerekmektedir. Parlamento muhabirlerinin kamunun politik konulardaki bilgilenmesinin ve buna bağlı olarak siyasal seçimlerini yapabilmeleri açısından parlamento muhabirlerinin işlevselliklerinin belirlenmesi önem taşımaktadır. Bu işlevselliğin işleyiş açısından belirlenmesi haber yapmada yaşanan süreçler, kanal tutucular ve haberi yönlendirenlerin belirlenmesi açısından önem taşımaktadır.

4. VARSAYIMLAR

Çalışmada, bazı dayanaklar önceden kabul edilerek uygulama temellendirilmiştir. Aşağıda sıralanan maddeler araştırmanın temel varsayımlarını oluşturmaktadır.

- * Parlamento muhabirleri politika ve parlamento haberleri yapmada ve birincil kaynaklara ulaşmada işlevsel muhabirlerdir.
- * Parlamento muhabirlerinin parlamenterlerle olan iletişimleri haber oluşturma süreçlerini etkilemektedir.
- * Parlamenterlerin basının olumlu desteğine gereksinimleri vardır ve bu amaçla parlamento muhabirlerini etkilemeye yönelik baskılarda bulunmaktadır.

5. SINIRLILIKLAR

Yapılan çalışma, TBMM’de basın bürosu bulunan basın yayın kuruluşlarının haber muhabirlerinin sürekli giriş kartı olanlar ile, Meclis’te grubu olan partilerin 55. dönem parlamenterleri ile sınırlıdır. Uygulama çalışması 13-30 Nisan 1998 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Ayrıca çalışma, parlamento muhabirlerinin parlamenterlerle olan ilişkilerinin Gieber ve Johnson’un kaynak-muhabir ilişkileri modeli bakımından incelenmesi ile sınırlandırılmıştır. İletişimcilerin ilişkilerinden kaynaklanan sonuçlar dışında özel bir vurgulama aranmamaktadır.

6. TANIMLAR

Çalışma boyunca, devamlı sözü edilen bazı sözcüklere rastlanmaktadır. Çalışmadaki bu sözcükler, aşağıda yer verilen tanımlar çerçevesinde kullanılmaktadır.

Meclis Kulisleri: Parlamenterlerin yasama faaliyetleri dışında ülke sorunlarını görüştükleri dinlenme mekanları.

Basın Kuruluşları: Topluma bilgi, haber, eğlence sunan gazete, televizyon, radyo, haber ajansları gibi kitle iletişim araçları.

Parlamento Muhabiri: Basın ve yayın organlarınca, TMBB çalışmalarını izlemekle görevlendirilen ve TBMM’de Basın ve Yayın Mensuplarının Çalışmalarını Düzenleyen Yönetmelik hükümlerine göre kendilerine TBMM Başkanlığınca “Sürekli Giriş Kartı” verilen basın ve yayın mensubudur.

Sürekli Giriş Kartı: TBMM’de Basın ve Yayın Mensuplarının Çalışmalarını Düzenleyen Yönetmelik hükümlerine göre Parlamento Muhabiri olarak görev yapan basın ve yayın mensuplarına bir yasama yılı içinde sadece TBMM içerisinde geçerli olmak üzere TBMM Başkanlığınca verilen fotoğraflı ve onaylı özel giriş kartı.

Geçici Giriş Kartı: Parlamento muhabiri olmayan diğer sarı veya mavi basın kartı sahibi basın ve yayın mensuplarına TBMM’de bulundukları süre içinde kullanılmak üzere TBMM Başkanlığınca verilen fotoğrafsız, geçici nitelikteki özel giriş kartı.

Parlamento Muhabirleri Derneği: Parlamento muhabirleri arasında mesleki dayanışma ve yardımlaşmayı sağlamak; çalışmaların rahat bir ortamda sürdürülmesi yönünde çaba göstererek, mesleki yetenek ve becerilerin geliştirilmesini arttırmak amacıyla kurulmuş uzman bir dernektir.

7. YÖNTEM

Çalışmada üzerinde durulan bilgileri elde etmede izlenen yollar ve elde edilen verilerin ne şekilde çözümlenip yorumlandığının açıklandığı bölümdür.

7.1 Araştırma Modeli

Bu çalışmada, örnekölay tarama modeli uygulanmaktadır. Parlamento muhabirlerinin parlamenterler ile olan iletişimlerini, varolan iletişimin parlamento muhabirlerinin çalışma koşullarına bağılı olarak bilgi elde etmeye olan etkisini ve bu bilginin haber oluşturma sürecine etkisini araştıran betimsel (tanımlayıcı) bir çalışmadır.

7.2. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini parlamento muhabirleri ile 55. dönem TBMM parlamenterleri oluşturmaktadır. Elde edilen bulgular çerçevesinde niteliksel yorumlamalar bu evren arasından seçilen örneklem üzerinde çalışıldı. Çalışmanın örnekleme ise, TBMM’de basın bürosu olan basın yayın kuruluşlarında görevli haber muhabirlerinin “sürekli giriş kartı” olanlar ve Parlamento Muhabirleri Derneğine üye olanlar ile Meclis’te grubu olan partilerin 55. dönem parlamenterleri olarak belirlenmiştir (Siyasi partiler, TBMM’de grup kurabilmek için 20 milletvekiline sahip olmaları gerekmektedir. 55. dönemde grubu bulunan altı parti bulunmaktadır. Bu nedenle 120 milletvekili ile çalışılmıştır.).

7.3. Veriler ve Toplanması

Araştırma amacının gerçekleştirilmesi için çalışma iki ana çerçevede düşünülerek şekillendirildi. Öncelikle bu konudaki yazılı kaynaklar ile kuramsal bölüm oluşturulmaya çalışıldı. Yazılı kaynaklara dayalı çalışma tamamlandıktan sonra, konuya özgü olarak alan çalışmasına gidildi. Alan çalışması olarak da TBMM’de görev yapan parlamento muhabirleri ve parlamento muhabirleri ile ilişkide bulunan parlamenterlere ulaşılması gerektiği bu noktada parlamento muhabirleri ile parlamenterlere yönelik anket soruları ile veri toplama yoluna gidildi. Anket uygulamasından önce parlamento muhabirleriyle görüşmelerde bulunuldu. Parlamento muhabirlerine 33, parlamenterlere ise 28 sorudan oluşan iki anket uygulandı.

Parlamento muhabirlerine yönelik anket, Parlamento Muhabirleri Derneği tarafından TBMM’de basın bürosu olan basın yayın kuruluşlarında görevli haber muhabirlerinin “sürekli giriş kartı” olan 54 parlamento muhabirlerine ulaştırıldı (TBMM gündeminin yoğun olmadığı, rutin haberlerin yapıldığı günlerde TBMM’de, yukarıda sayılan özelliklere sahip 55 ile 60 arasında değişen sayıda parlamento muhabiri görev almaktadır).²³ Parlamento muhabirlerine dağıtılan anketlerden 32 adet araştırmacıya geri döndü. Böylelikle anketin geri dönme hızı % 59 olarak belirlendi.

Parlamenterlere yönelik anket, TBMM İdari Amiri Önder Kırılı’dan alınan resmi izinle, TBMM Basın ve Halkla ilişkiler Daire Başkanlığı’nca TBMM’de grubu bulunan partilerin 120 milletvekiline dağıtıldı. Parlamenterlere dağıtılan anketlerden 5 adedi geri geldi.

Parlamenterlerden gelen anket sayısının az olmasının nedeni anketin uygulandığı tarihler arasındaki Meclis çalışmalarının yoğun

²³ Bu bilgi Parlamento Muhabirleri Derneği’nden alınmıştır.

olması ve koalisyona katılan hükümet ortağı partiler ile dışardan hükümete destek veren partinin erken seçim yapılması için ısrarı ve bu nedenle muhalefet partilerinin Meclis çalışmalarını engellemek amacıyla meclise gelmemeleri olarak düşünülmüştür.

Parlamento muhabirleri ile parlamenterler için ayrı ayrı düzenlenen anket soruları ile parlamento muhabirleri ile parlamenterler arasında iletişim boyutunun belirlenmesi amaçlandı.

7.4. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Parlamento muhabirlerine ve parlamenterlere uygulanan anketlerdeki sorular, çalışmanın “amaç” başlığında belirtilen sorular doğrultusunda ulaşılmak istenen verileri elde etmek için hazırlandı.

Parlamento muhabirlerine uygulanan anketin 1. ve 2. soruları iletişim şeklini ve yerini belirlemeye yönelik sorulardır. 3. ve 4. sorular parlamento muhabirlerinin, kamu adına haber hazırlamada gözettileri gazetecilik ilkelerine ilişkin sorulardır. 5. soru parlamento muhabirlerinin haber kaynaklarını belirlemeye yönelik sorudur. 6., 7., 8. ve 9. sorular parlamento muhabirlerinin parlamenterler ile olan ilişkilerinin haber oluşturma sürecine etkilerini belirlemeye yönelik sorulardır. 10. soru parlamento muhabirlerinin haber oluşturma sürecine etki eden başka unsurların olup olmadığını belirlemeye yönelik sorudur. 11., soru ise haber oluşturma sürecine etki eden unsurları belirlemeye yönelik bir sorudur. 12., 13., 14. ve 15. sorular parlamento muhabirlerine kasıtlı olumlu ve olumsuz haber oluşturmalarını sağlamak amacıyla etki eden unsurları belirlemeye yönelik sorulardır. 16. ve 17. sorular mesleki kariyer, daha fazla para kazanma ve benzeri unsurların parlamento muhabirlerinin olumlu ve olumsuz haber oluşturmalarına etkisini belirlemeye yönelik sorulardır. 18. ve 19. sorular “siyasi görüş”ün parlamento muhabirlerinin olumlu ve olumsuz haber

oluşturmasına etki edip etmediğini belirlemeye yönelik sorulardır. 20., 21., 22. ve 23. sorular parlamento muhabirlerinin sahip olduğu siyasi görüşün ve çalıştıkları basın kuruluşunun siyasi politikası ile ekonomik yapısı ile parlamenterlerin kendi siyasi görüşlerinin parlamento muhabirleriyle parlamenterlerin birbirlerine olan yaklaşımlarına ve aralarındaki iletişime olan etkisini belirlemeye yönelik sorulardır. 24., 25., 26. ve 27. sorular parlamento muhabirlerinin yaptıkları olumlu ve olumsuz haberlerin yarattığı etkinin parlamento muhabirleriyle parlamenterlerin birbirleri arasındaki iletişime olan etkinin olup olmadığını ve varsa bu etkinin nasıl geliştiğini belirlemeye yönelik sorulardır. 28. ve 29. sorular parlamento muhabirlerinin haber yapmadaki sınırlılıklarını ve bu sınırlamaya etki eden unsurları belirlemeye yönelik sorulardır. 30. ve 31. sorular TBMM ile ilgili olarak çıkan haberlerin TBMM'yi nasıl etkilediğini belirlemeye yönelik sorulardır. 32. ve 33. sorular olumlu ve olumsuz nitelikte olmak üzere parlamento muhabirlerinin en çok kimlerle ilgili haberler hazırladıklarını belirlemeye yönelik sorulardır.²⁴

Parlamenterlere uygulanan anketin 1. ve 2. soruları iletişim şeklini ve yerini belirlemeye yönelik sorulardır. 3. soru parlamento muhabirlerinin, kamu adına haber hazırlamada gözettileri gazetecilik ilkelerine ilişkin sorudur. 4. soru parlamenter açısından parlamento muhabirlerinin haber kaynaklarını belirlemeye yönelik sorudur. 5., 6., 7.ve 8. sorular parlamento muhabirlerinin parlamenterler ile olan ilişkilerinde parlamenterlerin haber oluşturma sürecine etkilerini belirlemeye yönelik sorulardır. 9. soru parlamento muhabirlerinin haber oluşturma sürecine etki eden başka unsurların olup olmadığını belirlemeye yönelik sorudur. 10., soru ise haber oluşturma sürecine etki eden unsurları belirlemeye yönelik bir sorudur. 11., 12., 13. ve 14. sorular parlamento muhabirlerine kasıtlı olumlu ve

²⁴ Bkz. Ek-1.

olumsuz haber oluşturmalarını sağlamak amacıyla etki eden unsurları belirlemeye yönelik sorulardır. 15. soru mesleki kariyer, daha fazla para kazanma ve benzeri unsurların parlamento muhabirlerinin olumlu ve olumsuz haber oluşturmalarına etkisini parlamenterler açısından belirlemeye yönelik bir sorudur. 16., 17., 18. ve 19. sorular parlamenterlerin kendi siyasi görüşleri ile parlamento muhabirlerinin siyasi görüşü ve çalıştıkları basın kuruluşunun siyasi politikası ve ekonomik yapısının parlamenterlerle parlamento muhabirlerinin birbirlerine olan yaklaşımlarına ve aralarındaki iletişime olan etkisini belirlemeye yönelik sorulardır. 20., 21., 22. ve 23. sorular parlamento muhabirlerinin yaptıkları olumlu ve olumsuz haberlerin yarattığı etkinin parlamenterleri etkileyip etkilemediği ve birbirleri arasındaki iletişime olan etkinin olup olmadığını ve varsa bu etki sonucu parlamenterlerin nasıl bir tutum geliştirdiklerini belirlemeye yönelik sorulardır. 24. soru parlamento muhabirlerinin haber yapmadaki sınırlılıklarını nasıl gördüklerini belirlemeye yönelik bir sorudur. 25. ve 26. sorular TBMM ile ilgili olarak çıkan olumlu ve olumsuz haberlerin TBMM'yi nasıl etkilediğini belirlemeye yönelik sorulardır. 27. ve 28.sorular olumlu ve olumsuz nitelikte olmak üzere parlamento muhabirlerinin en çok kimlerle ilgili haberler hazırladıklarını parlamenterler bakımından belirlemeye yönelik sorulardır.²⁵

²⁵ Bkz. Ek 2.

BÖLÜM II

KAVRAMSAL AÇIDAN GAZETE, HABER-HABER TÜRLERİ, PARLAMENTO HABERLERİ İLE PARLAMENTO MUHABİRLİĞİ

Bu bölümde haberin tanımından yola çıkılarak haber türleri ve haberin toplanıp yayınlanmasına ve haberin takibini üstlenen gazeteci ve gazetecilik türleri incelenecektir.

Gelişen yayıncılık bireylerin ilgi alanlarına göre hizmet eder duruma gelmiştir. Bu ilgi alanların yanında ekonomik ve sosyal hayatta da artık olayları, konuları, bilgiyi açıklama ve aktarmada o konuyla yakından ilgilenen uzmanlara ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca siyasi olaylarda politikadaki dalgalanmalarda ortaya çıkan yeni durumların nedenlerini, sonuçlarını ve sonrası gelişebilecek durumları aktarma ve açıklamada uzman gazetecilere ihtiyaç duyulmaktadır. Parlamentoda ki olayları, takip eden, araştıran, açıklayan ve bu olayları halka sunan uzman gazetecilik alanı parlamento muhabirliği incelenecektir.

1. HABER VE HABER TÜRLERİ

Haberleşme, insanın varoluşundan bu yana vazgeçilmez bir olgudur. Birey, çevresinden ve de gelişen iletişim teknolojileri sayesinde dünyadan haberdar olmak ister. İnsanın toplumsal bir varlık olmasından kaynaklanan bu durum insanın kendi dışındaki dünya ile ilgilenmesini sağlamaktadır. Ancak insan kendine sunulan her yeni bilgiyi “haber” anlamında kabul etmez. Kendisine gelen tüm bilgilerin belli bir önemi ve gerekliliği vardır.

İnsanlar kendileri için değeri, gerçekliği ve yansızlığı olan, temel gereksinimlerin de kullanmaktan çok, çevresiyle olan ilişkisini düzenlemede kolaylaştırıcı bilgilere, “haber” lere gereksinimi vardır. Bu durumda insanlar için haber nedir’i açıklamak gerekmektedir.

Haber çok çeşitli biçimlerde tanımlanmaktadır. Haberin tanımlanması yapılırken genellikle iki ğilim görölmektedir. Bunlardan birinci eğilim haberin ne olduğuna ilişkin tanımlamayı kapsarken, ikinci eğilim haberin öğelerinin açıklanması ile ortaya çıkan tanımdır.²⁶

“Haber yeni olmuş bir olayın ilk duyurusu; bir olay hakkında verilen ya da alınan bilgidir”²⁷. Haberin tanımı ansiklopedik bilgi olarak verildiğinde haber konusu olan olay ya da durumun ilk kez duyulması, bildirilmesi söz konusu olmaktadır. Olay yenidir ve haberi özel kılan durum haberdeki “yeni olma” kavramıdır.

“Belirli bir zamana ait olayları zamanında bildiren belirli sayıda kişiyi ilgilendiren, değeri ilgilendirdiği kişilerin sayısıyla orantılı olan metindir”²⁸. Ali Murat Vural ise haber tanımını yaparken zaman kavramını ele almakta ve haberin en büyük özelliği, habere konu olan olayın kaç kişiyi ilgilendirdiği ile ön plana çıkmaktadır. Haberin değeri bir anlamda bu bilgiyle ortaya konmaktadır.

“Haber, vaktinde verilen, toplumda çok kişiyi ilgilendiren ve etkileyen, anlaşılır bir dille anlatılan bir olay, fikir ya da kanıdır.”²⁹ Nevzat Dağlı’da haberde zaman kavramını ile haberin kaç kişiyi ilgilendirdiğini ele almakta ve haberin değerinin bir anlamda da haberin dilinde gizli olduğunu ve anlaşılabilir bir haberin diliyle halkta bir etki yaratabileceğini belirtmektedir.

²⁶ Özden Cankaya, *Radyo ve Televizyon Haberciliği*, (Marmara Ün. Basın-Yayın Y.O. Radyo-Televizyon Bölümü Öğrencileri için Hazırlanmış ve Yayınlanmamış Ders Notları, İstanbul 1991), s. 3.

²⁷ Büyük Larousse, Cilt 8, §.4891, Gelişim Yayınları, İstanbul, 1986.

²⁸ Ali Murat Vural, *Haber Yazma ve Toplama*, (Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi Basım ve Yayıncılık Bölümü Öğrencileri için Hazırlanmış ve Yayınlanmamış Ders Notları, Eskişehir, 1994).

²⁹ Nevzat Dağlı, *Gazete Yayımlama Teknikleri*, (İmaj Yayınevi Ankara, 1995), s. 44.

Haberin ögelirini açıklayarak tanımlama yapanlar, genelde haberi tanımlamaktan çok ögeleri betimlemeye gitmişlerdir. Böylece haberin ne olduğu kendiliğinden belirginleşerek açıklanmaktadır. Bu ögeler aynı zamanda haber seçimindeki ölçütleri de oluşturmaktadır. Haber seçiminde gözönüne alınan ölçütler; “zamanlılık”, “yerellik-evrensellik”, “kendine özgü olma-göze çarpıcılık”, “önemlilik” ve “ilgililik” olarak değerlendirilmektedir.³⁰

Haberler, genellikle bir olaya, düşünceye ve soruna dayanırlar. Haberin özünü oluşturan olay, düşünce ve sorunlar bireylere aktarılırken bozulmamalıdır, doğru olarak, eksiksiz, gereksiz bilgiden arındırılmış olarak verilmelidir. Haberi ön plana çıkartan diğer bir özellik te haberin önemidir. Bir haber herkes için aynı önemi göstermeyebilir. Haber zamanında kamuya ulaştırılmalıdır. Aynı zamanda bu zaman kavramı olayı vurgulamak amacıyla “zamanlılık” olarak ta önem kazanır. Haberin kimleri ilgilendirdiği, gerçekleştiği veya ortaya çıktığı yerler, habere olan ilgiyi de artırır. Ayrıca haberin kişiye ya da topluma olan yakınlığı haberin önemini bir kat daha artırır. Haberleri oluşturan temel etkenleri gözönünde bulundurarak; haber, toplumda çok sayıda insanı ilgilendiren ve etkileyen, zamanında verilen, anlamlı bir biçimde hikaye edilebilen, gerçeğe uygun olan, düşünce ve konuların iyi işlenmiş bir biçimde, kitle iletişim araçlarıyla kitlelere (kamuya) aktırılmasıdır.³¹

Haber, olayın ya da olayların öyküsü ya da özeti diye tanımlanabilir. Tanımda yer alan tüm sözcükler çeşitli anlarla yüklüdür. Her olayın haber olması ise haberin yapısında bulundurması gereken özellikler ile mümkün olabilir. Ancak kitle iletişim araçlarında yer alan haberlerin hangi olaylardan seçildiği ve bu seçimin ölçüsü neye göre yapıldığı yine

³⁰ Oya Tokgöz, *Temel Gazetecilik*, (Üçüncü basım, İmge Yayınevi, Ankara, 1994), s. 138.

³¹ Vural, a.g.k.

haberinin özellikleri ile belli olabilir. Haber bir olay değildir. olduktan sonra algılanabilen bir olgu sayılabilir. Haber olayla özdeş değildir fakat olayların esas çerçevesinde tekrar kurulabilir. Gazeteci olayı kendi algıladığı biçimde ve ölçüde haber yapmaktadır. Gazetecinin bu algılama ve özetleme yeteneğinden başka neyin haber olacağına karar verme durumundaki yöneticilerde tüm haber arasından seçme yapmaktadırlar. Haberinin gerçek bir olaya dayanması, her haber için temel bir koşuldur. Gerçeklik konusunda hata yapılması, kitle iletişim araçlarına olan güveni sarsar. Haberinin işlevi bir olayı işaret etmektir, gerçeklik ise gizli kalmış olayları ortaya çıkararak insanların olaya karşı toplu bir tepki yaratacak uygun bir çerçeve oluşturmaktır. Bir olayın haber olabilmesi için, olayların tanımlanabilir bir biçimde ortaya çıkması gerekebilir. Bir örnek vermek gerekirse, şehirlerdeki trafik sorunu bir gerçektir. Ancak trafik karmaşasının haber olabilmesi için ya önemli bir yetkilinin açıklama yapması ya da şehirde ve karayollarında çok ölümcül kaza olması ya da trafik sıkışıklığından kaynaklanan olumsuzlukların doğurduğu kötü sonuçlar gerekmektedir.

Bir olayın haber olabilmesi için açık bir görünüm kazanması kamunun ilgisini çekeceği düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle de kitle iletişim araçlarında egemen olan habercilik anlayışı, toplumsal olgu ve olayların gerçek nedenleriyle değil, ortaya çıkmış görünüşleri ya da sonuçlarıyla ilgilenilmesi biçiminde gerçekleşmektedir.³² Haber kavramının ne olduğunun neleri anlattığının, ne gibi özellikleri bulunduğunun açıklanmaya çalışıldığı bu bölümde habere konu olan olay, durum, fikir, yaşantının ne gibi özellikler taşıdığına haber olabileceği vurgulanmıştır. Bundan sonraki başlıkta ise haberinin elde edildiği kaynaklar anlatılacaktır.

³² Cankaya, a.g.k., s. 27-28.

1.1. Haber Kaynakları

Haberler, kitle iletişim araçlarının haber merkezinde üretilmezler. Her gün, haber merkezlerine çeşitli haber kaynaklarından bir çok olayla ilgili olarak haber metinleri akmaktadır. Toplumu yakından ilgilendiren olaylar hakkında kararlar alan ve uygulamalar yapan kurumlara ilişkin bilgiler insanları ilgilendirmektedir. Cumhurbaşkanlığı, Parlamento, Başbakanlık ve Bakanlıklar, Siyasal Partiler, Sendikalar, Meslek Odaları, Genel Kurmay Başkanlığı, Kuvvet Komutanlıkları, Yerel Yönetimler, Eğitim Kurumları ve Üniversiteler, Sanat ve Kültür Kurumları toplumda bir çok konuyu düzenleyen ve katkıda bulunan kurum ve haber kaynaklarıdır. Ayrıca ulusal ve uluslararası haber ajansları kitle iletişim araçlarına haber taşıyan öğelerdir. Bunların dışında düzenlenen basın toplantıları, demeçler, konferanslar, seminerler, sempozyumlar ve paneller de haber kaynaklarıdır. Bunlara ek olarak muhabirlerin kişisel ilişkileri ve iletişimde bulunduğu bireyler, kurum ve kuruluşların hazırladığı basın bültenleri kurum içi iletişim sağlayan yıllıklar, dergiler diğer haber kaynaklarıdır.

Haber kaynaklarının sınıflaması bilginin elde ediliş şekillerine göre değişmektedir. Bu sınıflamayı en basit şekilde birinci el kaynaklar ve ikinci el kaynaklar şeklinde yapmak mümkündür. Gazetecilikte asıl önemli olan gözlenebilir olaylarda, olayı gözleyerek gerekli olan enformasyonu toplamadır. Genelde bu gibi durumlarda enformasyon yerinden (birinci el kaynaklardan) toplanır. Yerinden haber toplama bakımından uzmanlaşma iyi sonuç vermektedir. Uzmanlaşmış muhabirler haberleri yerinde daha kolaylıkla izleyebilirler. Aynı zamanda uzmanlıkları gereği olarak, olayın yakın geçmişi ile birleştirmeyi daha kolaylıkla yapabilirler.

Özellikle, parlamento, ekonomi ve adliye muhabirleri, yerinden haber verme yönünden uzmanlaştıkları ölçüde daha etkin olabilirler. Gazeteciler kendi duydukları dışında, raporları, belgeleri, ilanları, reklamları araştırarak -ikinci el kaynakları kullanarak- haber toplayabilirler. İkinci el kaynaklar, genelde hem haberi oluşturan hammadde dirler hem de, gazetecinin daha önce topladıklarının denetiminde kullanılacak önemli metinlerdir. Burada gazetecinin iyi eğitim görmesi etkili olmakla beraber, dalında uzmanlaşması önemli rol oynar.³³ Bu başlığa incelen konu haberin duyumunun alındığı, bilginin taşınmasını sağlayan ve bir anlamda bazı haberler için geçerli olan haberin elde edildiği haber kaynaklarının özellikleri verilirken bu kaynakların sınıflandırılması yapılmıştır.

1.2. Haber Türleri

Gazetecilik mesleğinde haberlerin sınıflaması genellikle gazete ve dergilerde belli konulara göre kümelenen haber sayfalarının hazırlanmasında görülmektedir. Haberlerin sınıflandırılması, aynı zamanda uzmanlık bilgilerinin belirlenip ayrıştırılması anlamında, gazetecilik eğitimi görenler için kolaylıktır.³⁴

Bu bölümlenme, haber toplamada getirdiği kolaylıklardan ötürü, basın kuruluşlarında haberlerin toplandığı kaynak yönünden bir uzmanlaşmaya gidilmiştir. Meslekte uzmanlaşma ise, haber kaynağına daha iyi yaklaşmayı, değerlendirmeyi de beraberinde getirmektedir.

Nitelikleri bakımından haber öncelikle dört ayrı kümede sınıflanmaktadır. Nitelikleri bakımından yapılan ilk sınıflamadan sonra da haberler konularına göre sınıflanmaktadır.³⁵

³³ Tokgöz, a.g.k., s. 153

³⁴ İnal, a.g.k., s. 210.

Genel Haberler: Özellikle konuları itibariyle her zaman ortaya çıkan haberlerdir. Kısa kişi haberleri: Konuşmalar, röportajlar, törenler, toplantılar, yayınlar. Bu haberlerde uzmanlaşma pek belirgin olarak görölmektedir.

Basit haberler: Basit konulu haberler olup, muhabirlerin bu tip konularda yorumlamaya gitmeden yazdıkları haberlerdir. Ölüm, hastalık, cenaze haberleri, mevsim ve hava durumu ile ilgili haberler, yangın, kaza, sel, deprem haberleri, cinayet haberleridir.

Karmaşık Haberler: Muhabirlerin konu hakkında temel bilgi toplamasını, haberde yorum yapmasını, zorunlu kılan karmaşık haberlerdir. Mahkemeler, duruşmalar, davalar, hükümet, politika, parlamento, iş, tarım, sanayi, çalışma hayatı, eğitim, araştırma, bilim, din, felsefe haberleri karmaşık haberlerdir.

Basit haberler ve karmaşık haberler arasında yer alan ölüm, hastalık, yangın, kaza, cinayet, mahkeme haberleri, polis-adliye muhabirlerinin; hükümet, politika ve parlamento, parlamento muhabirlerinin, iş, sanayi, çalışma alanı, ekonomi, borsa, ekonomi muhabirlerinin uzmanlık dallarını kapsamaktadır.

Özel konulu haberler: Fazlasıyla özel uzmanlık isteyen haberlerdir. Muhabir için yorum yapmak zorunlu olabilir. Kadın, spor, edebiyat, kültür-sanat, eleştiri, makaleler bu haberler içine girebilir.

Haberleri niteliklerine göre sınıflama gazetecilik mesleğinde uzmanlaşma çabalarının sonucu uzmanlık dallarını belirlemektedir.

Bu bölümde haber kavramı ve haber türleri ayrıntılı olarak verildi ve gazetecilerin mesleki ana konusu olan haberin bir anlamda gazeteciliğinin özelliklerinin belirlenmesi ve gazetecilik türlerinin temellenmesi açısından incelendi.

³⁵ Tokgöz, a.g.k., s. 132-135.

2. GAZETECİ VE GAZETECİLİK TÜRLERİ

Gazetecilik mesleği temelde bilginin edinilmesi, yayılması, yorumlanması işiyle uğraşmaktır. Zamanla bilginin üretilmesi, kullanılması, işlenmesi ve dağıtımı önemli bir endüstri kolu haline gelmiştir. Gazetecilik uğraşısı bu süreçte bilginin kullanılması, işlenmesi ve dağıtım evrelerinde yer alır. Gazeteci bilgi üreticisi olmadığı gibi var olan bilgiyi kullanıp işleyen kişidir.

Gazeteci; haberin toplanmasından okuyucuya sunulmasına kadar görev alan ve gazeteci ismi verilen kişilerin oluşturduğu meslek grubudur.³⁶ Gazeteciliğin bir meslek olarak sunulduğu tanımlama öz olarak haberi toplamada görevli birinci önemli kişi olarak sunulmaktadır.

Gazetecilik bir anlamda kişilerin sorunlarının çözümlenmesine yardımcı olan bilgilerin ulaştırılmasıdır. Sunulan enformasyonun içeriği, bilgilendirme veya eğlence yüklü olabilir. Gazetecilik; genelde haber olarak adlandırılan içeriklerin oluşturulması için gerekli bilginin toplanması, yazılması, düzenlenmesi ve dağıtımıdır. Gazeteci ise, ulaşmak istenen kitle için önemli olan bilgiyi toplayarak haber yapan, kişileri bilgi olarak düşünmeye y nlendirendir.³⁷

Gazetecilikte temel işlev gerçekleri bulup, bozmadan, abartmadan, kamuoyuna yansıtma  olduğunun gözönünde bulundurmaktır. Gazeteciliğin temel ilkelerinden birisi, haber ile yorumun arasında belirgin ayırımın ortaya çıkararak bunların birbiriyle karıştırılmasını engellemektir. Haber gerçeklere ve verilere dayalı bilgilenmedir. Yorum ise yazarın, yayımlayanın veya yayın şirketlerinin düşüncelerini, inançlarını, kişisel yargılarını içerir. Gazeteci insanoğlu adına konuşan, onun adına

³⁶ Ali Murat Vural, **Temel Gazetecilik**, (Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi Basım ve Yayımcılık Bölümü  ğrencileri için Hazırlanmış ve Yayınlanmamış Ders Notları, Eskişehir, 1996).

³⁷ Dağlı, a.g.k., s. 15.

araştıran, vurgulayan, çözümleyen, çalışan kurumsal kişidir.³⁸

Gazeteci bilgi toplamak, topladığı bilgiyi doğrulamak ve bu bilgiyi sorumlu olduğu kamuya göre işlemek durumunda olan kişidir. Zihinsel ve ahlaki bir sorumluluk gerektiren bu meslek aynı zamanda belirli donanımlar gerektiren meslektir. Gazeteci mesleğinin gereği büyük güç merkezleriyle (siyasal, ekonomik, sosyal) hem içiçedir hem de karşı karşıyadır. Bu güç merkezleri gazeteciyi denetim altında tutmak isterler. Gazeteciler bu sistem içinde hareket etmek durumundadırlar ve bazıları bu sistem içinde tükenirler. Bu amaçla gazetecileri ve mesleği korumak için uluslararası ahlak ilkeleri mesleğin kendi kendine tanımını yaparken sınırlarını da çizmektedir.³⁹

Halkın doğru haber alma hakkı: Halk ve bireyler çeşitli kültür ve iletişim araçları yoluyla kendi fikirlerini özgürce açıklama, ifade etme, yansız, doğru ve anlaşılır haber ile gerçeğin nesnel görünümünü elde edebilme hakkına sahiptir.

Gazetecinin gerçeğe bağlılığı: Gazetecinin en önemli görevi olguların bilinçli olarak uygun konumlarında temel ilişkilerine işaret ederek çarpıtılmadan verildiği gazetecinin yaratıcı kapasitesini açığa çıkararak olay, süreç ve durumların köken, doğa ve özünün olabildiğine nesnel olarak algılandığıdır. Evrenin doğru ve anlaşılır bir görünümünün oluşumunu kolaylaştıracak gerekli malzemeyi kamuya sağlayarak nesnel gerçekliğe bağlılığı yoluyla kişinin doğru ve otantik haber hakkına hizmet etmektir.

Gazetecinin sosyal sorumluluğu: Gazetecilikte haber mal olarak değil bir sosyal fayda olarak algılanır. Gazeteci iletilen habere karşı bir sorumluluk duymakta ve bu nedenle sadece yayın araçlarını elinde

³⁸ John Chenberg, *Gazetecilik Mesleği*, Çev: Filiz Ofloğlu, (Birinci. basım, İstanbul, 1963), s. 24.

³⁹ Vural, 1996, a.g.k.

bulunduranlara değil, genel olarak çeşitli sosyal çıkarları kapsayan kamuya karşı sorumludur. Gazetecinin sosyal sorumluluğu onu tüm koşullarda kendi kişisel, ahlaksal bilinciyle hareket etmesini gerektirir.

Gazetecinin mesleki bütünlüğü: Gazetecinin sosyal rolü, çalıştığı araçlar karar oluşturmaya katılma hakkının yanısıra kendi inancı dışında çalışmaktan çekinme veya haber kaynağını açıklamama hakkı dahil mesleğin yüksek bütünlük standartlarını sağlamayı gerektirir. Mesleğin bütünlüğü gazetecinin genel refahını tehlikeye sokacak herhangi bir rüşvet veya özel çıkarın oluşmasına izin vermez. Benzer entellektüel mülke sayęı duyma, eser hırsızlığından kaçınma, mesleksel ahlaka aittir.

Kamunun habere ulaşma hakkı ve katılımı: Mesleğin doğası gazetecinin kamunun habere ulaşma ve iletişim araçlarında katılımının arttırılmasına çalışmasını gerektirir ve buna düzeltme ve cevap hakkı da dahildir.

İnsan onuruna ve yaşamına sayęı: Gazetecinin mesleki standartlarının bütünü başkalarının hak ve şhretlerinin korunmasına, onur kırıcı yayının yasaklanmasına ilişkin ulusal ve uluslararası kararlar ile uyum içinde olarak kişinin özel yaşamı ve onuruna sayęılıdır.

Kamu çıkarına sayęı: Gazetecinin mesleki kuralları, kopluma, uluslararası konulara, toplumun demokratik kurumlarına ve kamu ahlakına sayęılı olmayı emreder.

Evrensel değerlere ve kültür farklılıklarına sayęı: Gazeteci kişinin kendi siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel sistemini özgürce seçme ve geliştirme hakkının yanısıra her kültürün farklı niteliği değer ve onuruna sayęı duyarak insanlığın evrensel değerlerini savunur. Bunun ötesinde barış, demokrasi, insan hakları, sosyal gelişme ve ulusal özgürlüğü savunur. Böylece gazeteci toplumun demokrasisini geliştirme amacıyla sosyal değişime aktif olarak katılır. Uluslararası ilişkilerde barış ve

adalete, silahsızlanma ve ulusal gelişmeye yardımcı olacak bir güven ortamının oluşmasına diyaloglar yoluyla katkıda bulunur. Uluslararası antlaşma ve kararlardaki şartlardan ve bu şartların uygunluğundan gazetecinin haberdar olması meslek ahlakının sorumluluğundadır.

Savaş ve insanları tehdit eden kötülüklerin ortadan kaldırılması: İnsanların evrensel değerlerine bağlılık gazetecinin saldırgan savaşları, silahlanma yarışını, şiddetin her şeklini haklı görmekten ve kışkırtmaktan kaçınmasını gerektirir. Özellikle ırkçılık, tiranlık, rejimlerdeki baskı, sömürgecilik, fakirlik, kötü beslenme ve hastalıklar gibi insanlığı üzen kötülüklerin karşısında olmasını gerektirir.

Yeni bir evrensel enformasyon ve iletişim düzeninin oluşturulması: Çağdaş dünyada, gazeteci, yeni uluslararası ilişkilerin özelliği, yeni bir enformasyon düzenine yönelen bir hareket çerçevesinde çalışır. Yeni uluslararası ekonomik düzenin parçası olarak algılanan bu düzen gerek ulusal gerekse uluslararası enformasyon ve iletişim alanında demokratikleşmeyi hedef alır. Sömürgeci bağlardan kurtulmayı insanların barış içinde kültürel kimliklerine saygı duyarak bir arada yaşamalarını hedef alır. Gazeteci enformasyon alanında uluslararası ilişkilerin demokratikleşme sürecine katkıdan sorumludur.

Günümüzde gazetecilik türleri üç başlık altında incelenmektedir. Fikir gazeteciliği, magazin gazeteciliği ve radyo televizyon gazeteciliğidir. Bunlara bir dördüncüsünü eklemek gerekirse internet gazeteciliği de ayrı başlık altında incelenebilir. Fikir gazeteciliği, insanlara ciddi içerikli haberler sunarak, onları düşünmeye yönelten ve amacı önemli toplumsal sorunları toplumun gündemine getirmek olan gazeteler fikir gazeteleridir. Fikir gazeteleri, belirli bir görüşü savunarak toplumu bilinçlendirme görevi yapar. Fikir gazeteleri, haberleri derinliğine inceler, ayrıntılara iner, nedenlerini soruşturur, haberi açıklayıcı ve yorumlayıcı bir

yaklaşımına sunar. Fikir gazeteleri uzmanlaşmış muhabirlere hazırlattıkları konulu sayfalarıyla okuru bilgilendirip bilgilendiren gazetelerdir.

Magazin gazeteciliği insanları bilgilendirmekten çok eğlendirmeyi amaçlamaktadır. Günlük dert ve sıkıntılar arasında boğulan sıradan okurlar için kaçma kurtulma mekanizması yaratan magazin gazeteciliği gerçeklerle yüzleşme cesareti olmayan kitlelerin tercihi olmaktadır. Magazin gazeteleri gücünü toplumsal sıkıntılardan almakla beraber halkın gönüllü katılımına da dayanmaktadır.

Radyo ve televizyon haberciliğinde fikir ve magazin gazeteciliğine yaklaşan ve uzaklaşan yanlar vardır. Bu türde haberlerin en temel özelliği çok kısa haberlerden oluşmasıdır. Radyo haberciliğinde, biraz daha farklı olarak televizyon haberciliğinde haberin görüntü unsuru ile de bütünleşmesi dikkete alınarak her haber tam bir bütünlük içinde yazılır. Bu nedenle televizyon haberciliğinde gazete haberlerinden farklı olarak haberin sonundan veya ortasından hiçbir bölüm çıkartılamaz.⁴⁰

3. KAVRAMSAL OLARAK PARLAMENTO HABERLERİ VE PARLAMENTO MUHABİRLİĞİ

Politika ve parlamento haberlerini hazırlayan parlamento muhabirleri basın kuruluşlarının en çok haber bekledikleri muhabirlerdir. Diğer muhabirlerden daha değerli görülen parlamento muhabirleri hazırladıkları haberlerin öneminden dolayı mesleki deneyimi fazla olan muhabirlerden seçilmektedirler. Kanunları, ekonomiyi, ülkenin her alanında genel durumunu iyi bilmesi gereken muhabirlerin, bilgi alanlarının sınırı yoktur.⁴¹

⁴⁰ Kemal Balcı, *Haber Analiz*, (Uğur Mumcu Araştırmacı Gazetecilik Programı Öğrencileri için Hazırlanmış ve Yayınlanmamış Ders Notları, Ankara, 1998).

3.1. Parlamento Haberi Nedir ?

Parlamento haberi, adından da anlaşılacağı üzere parlamentoya ilişkin haberleri kapsamaktadır. Ancak içeriği bakımından incelendiğinde öncelikle politika haberleri içinde açıklanabilir. Ancak parlametonun içinde gerçekleşen politik yaşam dışında parlamentoya ilişkin her türlü olayı, durumu konu edinen haberlerdir.

Parlamento siyasal bir kurumdur ve halkı temsilen gelen parlamento üyelerinin oluşturduğu, yaşayan bir yapıdır. İçinde alınan her türlü karar, olay, halkı doğrudan ve yakından ilgilendirmektedir. Yasaların yapıldığı, toplum düzeninin yürütüldüğü, hükümetin kurulduğu belli dönemlerde kendini yenileyen, her an yeni bir değişikliğin olabileceği milletin gözü önünde dikkat noktasıdır. Bu nedenle parlamento haberleri kaynaklandığı nokta itibariyle kitle haberidir.

Parlamento haberlerinin konularının başında öncelikle TBMM'nin çalışma düzeni gelmektedir. TBMM'nin görev ve yetkileri, TBMM Başkanlık Divanı, Siyasi Parti Grupları, Danışma Kurulu, Komisyonlar, Genel Kurul, Kanunların yapılması, Anayasal değişiklikler, TBMM'nin denetim işlevlerine ilişkin çalışmaları ve Meclisin dış ilişkileri gelmektedir. Ayrıca yönetim ve hizmet birimlerindeki bir takım konular parlamento haberlerinin konularını oluşturmaktadır. Bütün bunlara ek olarak parlamentonun içindeki politik yaşam ve Bakanlar Kurulu'nun da meclis içindeki çalışmaları kamuyu yakından ilgilendiren haber konularıdır. Önemli ve ünlü kişiler olan meclis başkanı, bakanlar, parlamenterler, parti başkanlarının günlük ve sosyal hayatları, komisyon başkanları parlamento haberlerine konu olmaktadır.

Parlamento haberi, siyasi yaşamın içinde yer alan parlamenterlerin

⁴¹ Carl Warren, *Gazetecinin El Kitabı*, Çev.: Burhan Arpad, (Birinci basım, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları No: 5, İstanbul, 1964), s.169.

politik tutumlarını, davranışlarını, siyasi hayatları dışında ayrıca günlük ve sosyal yaşantılarını da içeren Meclisin çalışmalarını kapsayan öncelikle politik kavramların konu edildiği toplumsal nitelikli haberdır.

3.2. Parlamento Haberinin Toplum ve Ülkenin Yönetimi Açısından Farkı ve Önemi

Parlamento halk adına kararların alındığı, kanunların yapıldığı tek yetkili kurumdur. Parlamento kurumu demokrasi kavramı ile yakından ilişkilidir. Demokrasi sözcüğü demos (halk) ile krotos (egemenlik) köklerinden oluşmuştur. Demokrasi özgürlükler kavramıyla yakından ilgilidir. Bu ilişkiler bütününde konularını parlamentodan alan haberler toplum ve ülke yönetiminde bulunanlar için farklı haberlerdir ve bu fark önemi doğurmaktadır. Demokratik toplum, demokratik devlet, demokrasi kavramının köklerinin anlamlarında yatmaktadır. Egemenliği elinde bulundurmak toplum adına, egemenliği kullanmak parlamento adına sahip olunan önemli değerlerdir. Egemenliğin kullanıldığı parlamento; yasama görevini yerine getiren bir siyasal üst yapı kurumudur. Bu kurum hukuk düzeninin ana kurallarını koyar. Ana kurallar ise anayasa ve yasalardır. Tüzük ve yönetmelikle kural koymak yürütmenin işidir. Hukuk düzleminin sınırlarını yasama kurumu belirler. Ancak kimi ülkelerde hükümetler yasa niteliğinde olan ve yasama kurumunun yetki alanına giren kurallar (kanun hükmünde kararname) koyabilmektedirler. Böylece yasama'nın kural koyma tekeli de zayıflamaktadır.

Parlamento haberleri öncelikle parlamentoyu konu almasından dolayı farklıdır. Çünkü özgürlük, adalet, demokrasi kavramlarının sınırlarının belirlendiği bir yapıdan doğmaktadır. Ayrıca parlamento haberini farklılaştıran diğer bir özellik ise parlamentonun yürütmeyi

denetleme görevidir. Yasaları kabul eden parlamento ise de onları hazırlayan ve parlamentodan geçirilmesini sağlayan hükümettir. Parlamento, yürütmeyi daha çok genel siyasal sorunlar açısından denetlemektedir. Bir anlamda parlamento ülkeyi yönetmek için değil denetlemek için vardır.⁴² Parlamento haberlerinin tüm bu karmaşık ancak toplumun egemen olma durumuna ilişkin düzenlemelerden kaynaklanması kendi farkını ve konu aldığı adalet, hukuk, demokrasi kavramlarının önemi doğrultusunda da kendi önemini ortaya koymaktadır. Parlamento haberi tüm bireyleri ilgilendirmektedir çünkü birey toplum düzeninde nasıl ve hangi şartlarda yaşayacağını parlamentodan öğrenmektedir. Parlamento ise, toplumu oluşturan bireylerin arasından seçimle gelmekte, ülke yönetimi ise parlamentodan doğmaktadır.

Kamu parlamento haberleri ile, yasa yapıcıyı izlerken, yasa yapıcı bu haberler doğrultusunda gündemdeki sıkıntıları ve kamuoyuna olan yansımaları görmektedir. Ülke yönetimini yaptığı anayasa ve yasalarla yürütmeye veren yasama aynı zamanda yürütmeyi denetlemektedir. Ancak kendisinin denetlenmesi belli dönemlerde gelen seçimlerle sağlanmaktadır. İki seçim arasındaki bir dönemin çalışmaları parlamento haberlerine yansımakta ve bu haberler birbirleri içine geçmiş olan yasama ile yürütmenin rehberi olmaktadır. Halk adına dördüncü güç devletin diğer güçlerine yardımcı olmaktadır.

3.3. Parlamento Muhabiri

Parlamento muhabiri TBMM’de Basın ve Yayın Mensuplarının Çalışmalarını Düzenleyen Yönetmeliğin dördüncü maddesinde şöyle

⁴² Rahmi Kumaş, *Parlamentonun Boyutları*, (Birinci basım, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1985), s. 53.

tanımlanmıştır: Basın ve yayın organlarınınca, TMBB çalışmalarını izlemekle görevlendirilen ve bu yönetmelik hükümlerine göre kendilerine TBMM Başkanlığınca “Sürekli Giriş Kartı” verilen basın ve yayın mensubudur.

Çalışma koşulları belli hükümlere bağlanan parlamento muhabirleri geniş anlamda parlamento haberlerinin konuları takip etmek, araştırmak ve bunları uzmanlık bilgisiyile yorumlayarak halka sunmakla görevli muhabirlerdir.

Parlamento muhabirlerinin uzmanlık bilgisine gereklilik öncelikle meclisin çalışma düzeninin karmaşıklığından, belli aşamaların bilinmesi gerekliliğinden ve bu sistemin yoğunluğundan kaynaklanmaktadır.

TBMM’nin temel işlevi kanun yapmak ve yürütmeyi denetlemektir. Meclisin tüm çalışmaları, kendi yaptığı içtüzük hükümlerine göre yürütülür. Bu nedenle parlamento muhabirinin meclisin çalışmalarını tam anlamıyla izleyebilmek için meclis içtüzüğünü bilmesi gerekmektedir. Ayrıca parlamento muhabirinin çalışma şartları meclis içtüzüğünün 168. maddesi uyarınca belirlendiğinden dolayı bir anlamda içtüzüğe bağlı hareket etmek durumundadır.

3.4. Parlamento Muhabirinin Meclis

İçerisindeki İşleyişi Açısından Farkı ve Önemi

Parlamento muhabirleri dışında diğer basın ve yayın mensuplarından, TBMM’de belli bir toplantıyı izlemek veya bir görüşme yapmak amacıyla gelenlere Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü’nce geçici giriş kartı verilmektedir. Geçici giriş kartı verilenler, basın localarında kendilerine ayrılan yerlerde otururlar ve kulislere giremezler. Görüşme için geçici kart alanlar görüşme yerine Basın ve Halkla ilişkiler görevlilerince götürülür. Bu kişiler işleri bitince parlamentoyu terk

ederler. Kendilerine sürekli giriş kartı verilen parlamento muhabirleri TBMM Şeref Kapısı dışında tüm kapılardan giriş ve çıkış yapabilirler. TBMM'nin genel kurul, komisyon ve siyasi partilerin açık toplantılarını kendilerine ayrılan özel yerlerden izleyebilirler. Genel Kurul Salonu'nun her iki yanındaki iç kulislere sadece sürekli giriş kartı taşıyan basın ve yayın mensupları girebilir. Kütüphane, lokanta, berber ve benzeri hizmetlerden yararlanabilirler.⁴³

Parlamento muhabirlerine tanınan bu olanaklar öncelikle parlamenterle iletişimlerini kolaylaştırmaktadır. Birebir, yüzyüze iletişim olanağı veren meclis kulislerinde görüşmeler parlamento muhabirlerinin birinci elden, kolay ve kaynağından haber almalarını sağlamaktadır. Ayrıca meclis içerisinde serbestçe dolaşım hakkını ellerinde bulundurmaları parlamenterlerle her an her yerde görüşmelerine olanak vermektedir. Çünkü parlamenterlerin günlük işlerini yürüttükleri ve çözümledikleri lokanta, kütüphane, berber vb. sosyal hizmetler verildiği yerlerde de görüşebilmektedirler. Ayrıca genel kurul, komisyon ve siyasi partilerin açık toplantılarını izleyebilmeleri ve halkın siyasi haber ve olayları yorumlamasını kolaylaştıran açıklayıcı uzmanlık bilgileri parlamento muhabirlerini farklı bir işleyişin içerisine taşımaktadır.

3.5. Parlamento Haberlerinin Bir Yayın

Kuruluşu Olarak Gazete, Televizyon, Radyo İle

İlişkisi Okuyucu/İzleyici/Dinleyici Açısından Önemi

Parlamento haberleri yayın kuruluşu açısından önem ve gereklilik arz etmektedir. Toplumu yakından ilgilendiren olaylar hakkında kararlar alan ve uygulamalar yapan kurumlara ilişkin bilgiler, haberler, gündemi

⁴³ TBMM'de Basın ve Yayın Mensuplarının Çalışmalarını Düzenleyen Yönetmelik, Madde 10-11.

meşgul etmekte ve alınan kararlar ile yapılan uygulamalara karşı olumlu, olumsuz tepkiler belli bir kesimin her zaman dikkatini çekerek kamuoyu oluşturma sürecini başlatarak toplumu, harekete geçirmektedir. Bu amaçla ülkenin siyaset meydanı olan parlamentonun izlenmesi ve buradan çıkarılan haberler hem yayın kuruluşları açısından hem de alıcı kitle açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle parlamento içerisinde belli koşullar dahilinde basın büroları açan basın kuruluşları parlamento haberlerinin önemini pekiştirmektedirler.⁴⁴ Ayrıca yanlış bilgi edinilmemesi ve yanlış yorumlamalar yapılmaması için deneyimli muhabirler bu basın bürolarında görevlendirilmektedir.⁴⁵

3.6. Parlamento Muhabirlerinin Özellikleri

Parlamento muhabirleri çalıştıkları mekan itibariyle diğer muhabirlerden farklılaşmaktadırlar. Parlamento muhabirleri TBMM' nin kendileriyle ilgili hazırlayıp uygulamaya koyduğu yönetmelik kapsamında çalışmaktadırlar. Bu nedenle parlamento muhabirleri, basın kuruluşunun da gerekli gördüğü şekilde daha önce politika muhabirliği yaparak alanında uzmanlaşmış ve TBMM' nin yaptırımlarıyla deneyimli muhabir ön koşulunu (en az beş yıllık sarı basın kartı) taşıyan muhabirlerdir. Ayrıca parlamento muhabirleri haber kaynaklarına kolay ulaşma anlamında kendilerine tanınan olanaklar ve ayrıcalıklar nedeniyle zaman zaman parlamentoyu izlemeye giden geçici giriş kartına sahip diğer muhabirlere göre de avantajlara sahiptirler.

Parlamento muhabirleri çalıştıkları yer nedeniyle rahat, kabul edilebilir koşullarda çalışmaktadırlar. Parlamenterlerin faydalandığı parlamento içindeki sosyal hizmetler kendilerine rahat bir iş ortamı

⁴⁴ TBMM'de Basın ve Yayın Mensuplarının... Madde 6.

⁴⁵ TBMM'de Basın ve Yayın Mensuplarının... Madde 5.

hazırlamaktadır. Ayrıca çalışma saatlerinin parlametodaki çalışma saatleriyle birliktelik göstermesi, parlamento muhabirleri için bazen kolaylık sağlarken, bazen de bir takım zorluklar olmaktadır. Çünkü parlamentodaki tüm çalışmalar belli yerlerde belli zamanlarda yapılmaktadır. Örnek vermek gerekirse; Genel Kurul toplantıları, pazartesi ve cuma günleri hariç 15:00 ile 19:00 arası yapılmakta⁴⁶ ve Meclis komisyon toplantıları ve kararları, Başkanlık Divanının kararı olmaksızın genel kurulun toplantı saatlerinde görüşülememektedir.⁴⁷

TBMM'nin resmi bir kurum olması belli dönemlerde çalışması iş yükü ve zaman açısından olumlu durumlar olmalı beraber uzayan komisyon toplantıları, programı belli olan parti liderlerinin mecliste yapacakları toplantılarının zamanlarındaki değişiklikler, ani alınan parti grup toplantıları, rutin ve programda önceden belli olan çalışmalarda düzensizlik yaratmaktadır.

Ayrıca haber kaynaklarının parlamentoda bulunması parlamento muhabirlerinin haber yapmalarını kolaylaştırmaktadır. Meclis kulislerine girebilmeleri, birinci elden haber hazırlamaları, kendilerine ayrıca bir işlevsellik kazandırmaktadır.

Parlamento muhabiri olmak için gerekli ön koşul olan beş yıllık sarı basın kartı veya sürekli basın kartı muhabirlerin deneyimli kişiler arasından ve uzun süre meslekte bulunmaları kendilerine belli bir ekonomik olanak vermektedir. Bu bölümde parlamento haberi ve parlamento muhabiri kavramları tartışılarak özellikleri ve kamu adına ne gibi işlevsellikleri olduğu vurgulanarak açıklandı.

⁴⁶ TBMM İçtüzüğü Madde 54.

⁴⁷ TBMM İçtüzüğü Madde 35.

4. PARLAMENTO MUHABİRLİĞİNE BİR MESLEK ÖRGÜTÜ OLARAK PARLAMENTO MUHABİRLERİ DERNEĞİ AÇISINDAN YAKLAŞIM

Parlamento Muhabirleri Derneği, parlamentoda halen çalışan, daha önce çalışmış muhabirleri tek bir çatı altında toplayan bir dernektir. Parlamento Muhabirleri Derneği (PMD) belli uzmanlık gerektiren alanlarda çalışan gazetecilerin kurduğu uzman derneklerden birisidir. Parlamento muhabirleri Derneği, parlamento muhabirleri arasında meslek dayanışma ve yardımlaşmayı sağlamak; çalışmaların rahat ve iyi bir ortamda sürdürülmesi yönünde çaba göstererek, mesleki yetenek ve becerilerin geliştirilmesini arttırmak amacıyla kurulmuştur.⁴⁸

29 Nisan 1964 tarihinde kurulan derneğin kurucuları, Sait Arif Terzioğlu, Behiç Ekşi, Muzaffer Yılbar, Orhan Tokatlı, Abdullah Uraz, Müfit Duru, Muammer Taylak, Şemsi Kuseyri' dir. PMD'nin başkanları görev dönemlerine göre şöyle sıralanmaktadır: Sait Arif Terzioğlu, Hüsamettin Celebi, Fikret Otyam, Can Pulak, Erdoğan Gürgen, Rafet Genç, Ercan San, Rahmi Özyazgan ve Barış Kaşıkçı' dir. Halen PMD' nin Başkan'lığını Barış Kaşıkçı yürütmekle beraber Barış Kaşıkçı'nın parlamentodaki Anadolu Ajansı Meclis Bürosundan TRT'ye geçmesi nedeniyle, yerine PMD Başkan Yardımcısı ve Başkan Vekili Kemal Saydamer vekalet etmektedir.

12 Eylül sonrası, bütün derneklerin faaliyetlerinin durdurulduğu sırada çalışmalarını sürdürebilen PMD, gazetecilerin parlamentoda çalışmalarını düzenleyen yönetmeliğin hazırlanmasında da etkin bir rol oynamıştır. Ayrıca Parlamento Muhabirleri Derneği yönetmeliğin düzenlenmesi dışında değiştirilmesine yönelik çalışmalarda da bulunmaktadır.⁴⁹

⁴⁸ TBMM'de Basın ve Yayın Mensuplarının... Madde 4.

Parlamento Muhabirleri Derneği'nin şu anda 532 üyesi vardır. TMBB'de bürosu olan basın kuruluşları TBMM'de Basın ve Yayın Mensuplarının Çalışmalarını Düzenleyen Yönetmeliğin 6. maddesince belirlenen koşullar dahilinde basın kuruluşunun özelliği açısından saptanan belli sayıda muhabiri parlamentoda görevlendirebilmektedir. Mecliste bürosu olan basın kuruluşları; Anadolu Ajansı, Sabah, Milliyet, Hürriyet, Türkiye, Cumhuriyet, Radikal, Zaman, Gözcü, Yeniyüzyıl, Turkish Daily News gazeteleri, Türk Haberler Ajansı, Ulusal Basın Ajansı, ANKA ve ulusal televizyon kanallarının büroları bulunmaktadır. Bu bürolarda parlamentonun çalışma yüküyle doğru orantılı olarak 50 ile 150 arasında değişen gazeteci çalışmaktadır. Bu sayıda muhabir çalıştığı parlamento muhabirleri denetleme görevi yönetmelik dahilinde PMD'ye devredilmiştir.⁵⁰

Parlamento Muhabirleri Derneği çalışmalarını Başkan, Başkan Yardımcısı ile Yönetim Kurulu yönetim ve denetiminde yapmaktadırlar. Uygulama kararları PMD yönetim kurulunca alınmaktadır. PMD üyelerine olan hizmetlerini TBMM ana binasındaki dernek odasında sürdürmektedir.

Parlamento Muhabirleri Derneği, parlamento muhabirlerinin parlamento içerisinde çalışma düzenleri ve ortamları ile ilgili kararlarda önemli roller almakla beraber parlamento muhabirlerine karşı yapılan suçlamaları incelemekte, şikayetleri incelemekte bu tip çalışmalar dışında basın özgürlüğüne ve parlamento muhabirlerine getirilebilecek kısıtlama ve yasaklara karşı bir takım faaliyetlerde bulunmaktadır.⁵¹

⁴⁹ "Meclis'te Gazeteci Olmanın Şartları" Yeniyüzyıl Gazetesi, 31 Mayıs 1998, s 7.

⁵⁰ TBMM'de Basın ve Yayın Mensuplarının... Madde 5, 13 (4.fıkra), ve Madde 6.

⁵¹ 1995 yılında milletvekilleri, gazetecilere Genel Kurul dışındaki meclis faaliyetlerini izleme yasağı getirme çalışmaları yapmaktadır. Bu amaçla da içtüzük değişikliği çalışmaları başlatıldı. Milletvekillerinin bulunduğu iktidar ya da muhalefet kulislerine gazetecilerin girmesi engellenmeye çalışılmıştır. Ayrıca RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan'ın basına "haysiyetsiz ve şerefsiz" diyerek hakaret etmesi üzerine meclis grup toplantı salonunu terkeden gazetecilere kısıtlamalar (ambargo koyma) yoluna gitti ve bunun

Parlamento Muhabirleri Derneğinin gazetecileri engellemek isteyenler dışında Meclis'te görevli tüm gazeteciler üzerinde yönetmelikle belirlenen bazı yaptırımları bulunmaktadır. Parlamentoda çalışacak olanlara verilen kartların düzenlemesi ve bunların başvuru kabulleri ile yönetmelik hükümlerine uymayan, TBMM'nin saygınlığını zedeleyici davranışta bulunanların sürekli giriş kartını iptal edebilir ve durumu yazılı olarak ilgilinin bulunduğu kuruluşa bildirir.⁵²

üzerine Parlamento Muhabirleri Derneği, Erbakan'ı kınayan bir açıklama yaptı. Bu konu için bkz., "Meclis Kulisine Gazeteci Giremez", *Sabah Gazetesi*, 29 Mayıs 1995 s.19"RP basına savaş açtı", *Cumhuriyet Gazetesi*, 2 Aralık 1994 s 1

⁵² TBMM'de Basın ve Yayın Mensuplarının... Madde 6 ve 13.

BÖLÜM III

İLETİŞİM, KİTLE İLETİŞİMİ, KİTLE İLETİŞİMİ SÜRECİNDE HABER MODELLERİ VE KAYNAK MUHABİR MODELİNDE PARLAMENTO MUHABİRLİĞİ

Bu bölümde iletişim süreçleri ve iletişim türlerine verilecek, iletişim türlerinden kitle iletişimi açıklanarak kitle iletişiminde belli konuları içeren haber modellerinden söz edilerek haber oluşturma süreçleri kitle iletişim olgusu içinde incelenecektir.

1. İLETİŞİM OLGUSU

Çağdaş bilim ile teknoloji, iletişimi, bireyin başka bir bireyle karşılıklı iletişimini, bireyin toplumla olan iletişimini zaman içerisindeki gereksinimleri doğrultusunda daha fazla inceleyerek bir bilim dalı haline getirmiştir.⁵³

İnsanın kendisine özgü çevresiyle olan ilişkisi, varlığını sürdürme biçimi, ortama göre hayatını düzenlemesi ve bulunduğu duruma göre çıkarımlara gitmesi sonucu ortaya bir kültür koyar.⁵⁴ Her insana göre değişen bu davranış ve ilişki şekillerinin birbirleriyle uyum sağlaması edinilen değerlerin toplumu oluşturanlarca kabul edilmesi, paylaşılması bir anlamda yaratılan “kültür”ün oluşturulması bir “katalizör” bir “maya” özelliği gösteren iletişim olgusunun bir ürünüdür.⁵⁵

⁵³ Aysel Usluata, *İletişim*, (Birinci basım, İstanbul, İletişim Yayınları, 1994), s. 14.

⁵⁴ Bozkurt Güvenç, *İnsan ve Kültür*, (Dördüncü basım, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1984), s. 101-102

⁵⁵ Ünsal Oskay, *İletişimin ABC'si*, (Birinci basım, İstanbul, Der Yayınları, 1997), s. 7.

İletişim bize yaşamın kendisini öğretir, varlıkları tanımlar, insanlar arasında toplumsal rolleri, kişilerin görevlerini statülerini toplum içindeki yerlerini açıklar. Tarihin her döneminde değişik bir yaşam biçimi geliştiren insanın, birikimlerini aktarır ve o dönemlerde elde edilen bilgileri yeniden hayata geçirmemize yardımcı olur. İletişim kısaca insan hayatının her döneminde yaşamı açıklayıcı bir olgudur.⁵⁶

İletişim bilgiyi yaymak, eğitmek, eğlendirmek, etkilemek, anlatmak bilgiyi vermeye ilişkin, bilgiyle ilgili bir davranıştır. İnsanlar arasındaki simgesel iletişim, bu simgesel iletişimin bireyleri arasındaki koordinasyonu sağlayan haber alışverişi, görüşlerin olguların paylaşılmasını kapsayan bireyler ve bu bireyler dışında bu bildirişime dolaylıda olsa dışardan katılan kişilerin ortak etkinliklerdir. İletişim insan ihtiyaçlarının, insanın varlığını sürdürebilmesi, gerekli etkileşimi sağlayabilmesi için, gerekli etkinlikleri kapsayan bir süreçtir. İnsan bu süreç içerisinde çevresiyle bir etkileşim içerisine girer. Bu etkileşim sırasında çevrenin etkisinde kalabildiği gibi, çevreyi de etkileyerek hatta değiştirerek bu etkileşim sürecine devam eder. “Çağdaş iletişimin önde gelen bir özelliği de değişiklik arayışıdır”.⁵⁷

İletişim toplumsal yaşamı olanaklı kılar, bu nedenle toplumsal yaşamın temelidir. İletişim olmadan insan toplumu olamazdı, buna bağlı olarak tüm insan toplulukları birbiriyle bir ilişki ve etkileşim içerisinde bulunan iletişim ağları gibi düşünülebilir. İnsan etkinliklerinin tümü iletişimle sürdürülür ve değiştirilir. Bu bağlamda iletişim, insanın kendisini yönlendirme ve değişen gereksinimlerini karşılamak için, çevreden gelen uyarıları eleyerek, düzenleyerek etkin bir anlamlandırma ve bunu paylaşma çabasıdır.⁵⁸

⁵⁶ A.g.k., s. 7-8.

⁵⁷ Usluata, a.g.k., s. 15.

⁵⁸ Merih Zıllıoğlu, *İletişim Nedir*, (Birinci basım, İstanbul, Cem Yayınevi, 1993), s. 13-15.

Konuşulan ve yazılan dil yanında jestler, mimikler, giyim kuşam, zamansal ve mekansal düzenlemeler, sanatsal ürünler aklımıza gelip her türlü anlam ifade eden durum, konu, nesne, yapıt, ürün, davranış, duygu ileti taşıyan ya da belirleyen iletişim biçimleridir. İnsan için anlama yükleyebildiği herşey iletişim için kullanılabilir.⁵⁹

“İnsanlar iletişime gereksinim duydukları ve ondan yararlandıkları gibi, onu çevrelerinde de hazır bulurlar. Çalan telefon, sokaktaki trafik lambaları, reklam panoları, uyarı yazıları, tanıdık birinin gülümseyerek selamlaması, gazetecide asılı duran gazeteler vb. bizi gönüllüsü olduğumuz bir iletişimin bazen tanıkları, bazen de zorunlu bir parçası haline getirir. Bu nedenle iletişim her zaman her yerdedir; insan istese de istemese de bir iletişim ağı içinde yaşamaktadır ve iletişim kuramaması olanaksızdır”⁶⁰.

İletişim sözcüğü konu üzerinde çalışan bilim adamları defalarca tanımlamışlardır. 1972 yılında E.X Dance ve Carl E. Larson’nun yaptıkları bir çalışmada bu tanımlamaların 126 değişik şekilde yapıldığını göstermektedir⁶¹. Ünsal Oskay, iletişim sözcüğünün tanımını ve kökenini şöyle açıklamıştır: “İletişim sözcüğü, Latince kökenli **communication** sözcüğünün karşılığıdır. Birbirlerine ortamlardaki nesneler, olaylar, olgularla ilgili değişimleri haber veren, bunlara ilişkin bilgilerini birbirine aktaran, aynı olgular, nesneler, sorunlar karşısında benzer yaşam ve yaşam deneyimlerinden kaynaklanan, benzer duygular taşıyıp bunları birbirine ifade eden insanların oluşturduğu topluluk, topluluk ya da toplum yaşamı içinde gerçekleştirilen tutum, yargı düşünce, duygu bildirimlerine iletişim denmektedir. Batı dillerindeki **communication** sözcüğünün Latincedeki **communis** sözcüğünden

⁵⁹ A.g.k., s. 8.

⁶⁰ A.g.k., s. 7.

⁶¹ Frank Dance ve Carl Larson, “Speech Communication: Concepts and Behavior”, New York, 1972’den aktaran: Erol Mutlu İletişim Sözlüğü, (ikinci basım, Ankara, Ark Yayınları, 1995), s. 168.

gelişi de bunu göstermektedir. Benzeşenlerin oluşturduğu ortaklık ya da topluluk anlamına geliyor. Benzeşenlerin oluşturduğu ortaklık ya da topluluk anlamına gelen bir sözcükten kaynaklanıyor **communication** ya da **iletişim** kavramı”⁶².

Berolson ve Steiner ise iletişimi; “Bilginin, fikirlerin, duyguların becerilerin vb.’nin simgeler kullanılarak iletilmesi”⁶³ olarak tanımlarlar. Barnlund, “İletişim anlam arama cabasıdır; insanın başlattığı kendisini çevresinde yönlendirecek ve değişen gereksinimlerini karşılayacak şekilde uyarıları ayırtetme ve örgütlemeye çalıştığı yaratıcı bir eğilimdir”⁶⁴ demiştir. Gerbner kendi iletişimi tanımını “Mesajlar aracılığıyla yapılan toplumsal etkileşimdir”⁶⁵ şeklinde yapmıştır. Rogers ve Kincaid’in tanımı ise şöyledir: “İletişim, katılanların bilgi yaratıp, karşılıklı bir anlamaya ulaşmak amacıyla bu bilgiyi birbirleriyle paylaştıkları bir süreçtir”⁶⁶.

İnsanların birbirleriyle bir ilişki veya etkileşim içerisinde olmasının bir çok sebebi vardır. İletişimde bulunmanın buna bağlı olarak bir nedeni ve bu nedenden kaynaklanan amacı vardır.

İletişim kurmanın başlıca amaçlarından birisi karşımızdakini veya daha fazla kişiyi amaçlı olarak etkilemek, gerekirse değiştirmek olarak açıklanabilir. Birey için iletişimin temel amacı, kendisi ile çevresi arasında başlangıçta kendisi yönünde olumsuz olan ilişkiyi etkileyebilmek, yönlendirebilmek, eş deyişle, dış güçlerin hedefi olmak yerine, kendisini

⁶² Oskay, a.g.k., s. 15.

⁶³ Bernard Berelson ve Gary A. Steiner, *Human Behavior: An Inventory of Scientific Findings*, New York, 1964’den aktaran: Mutlu, a.g.k., s. 168.

⁶⁴ Dean Barnlund, *Interpersonal Communication: Survey and Studies*, Boston, 1968’den aktaran: Mutlu, a.g.k.

⁶⁵ George Gerbner, “Mass Media and Human Communication Theory”, içinde, Denis McQuail (der), *Sociology of Mass Communication: Selected Readings*, Penguin Books, Middlesex, 1972’den aktaran: Mutlu, a.g.k.

⁶⁶ E. M. Rogers ve D. L. Kincaid, *Communication Networks: Toward a Paradigm for Research*, New York, Free Press, 1981’den aktaran: Mutlu, a.g.k.

güçlü kılabilmeyi sağlayabilmektir. Bu bağlamda iletişim, insanın çevresi ve kendi yaşamı üzerinde etkin ve belirleyici olabilme çabasını yansıtır. Kısaca, iletişimin kişi açısından özel amaçları ne olursa olsun, temeldeki amacı çevre üzerinde etkin, başkalarında davranış, tutum geliştirmek ve değiştirmektir⁶⁷.

Etkin iletişim ortamının yaratılabilmesi, iletişimde bulunan kişilerin birbirlerini anlayabilmesi, gönderdikleri kodların çözümlenmesi ve bir etki yaratılabilmesi, sağlıklı bir iletişim sürecinin sağlanması için iletişimin iki yönlü olması gerekir. İki yönlü iletişim en azından üç öge gerektirir. İki yönlü iletişimde bu üç öge daima birbirleriyle etkileşim içerisindedir. Bu temel öğeler kaynak, ileti (mesaj), alıcıdır (hedef-kitle).

Kaynak; iletiyi gönderen, uyaran, çizen, yazan, beden ve yüz anlatımında bulunan, yayımlayan birey, kurum ya da kuruluştur. TV istasyonu, gazete, ajansın hazırladığı, reklam, muhabir, editör, yayınevi, film kaynağa iyi birer örnektir. İleti; kaynak tarafından, iletişim sürecinin içinde yer aldığı toplumsal ortamca bilinen sembol ya da simgelerle kodlanmış, aktarılacak, paylaşılmak istenen bilgi, duygu ve düşünce ile yüklü ve alıcıya çeşitli iletişim ortam ve kanalı ile ulaşan şey ya da ögedir. Yazı, söz, mimik iletiye örnek olarak gösterilebilir. Alıcı, (bir başka sözcük ile hedef) ise kaynağın gönderdiği ileti ve bu iletilerin içerdiği kodları çözümleyerek, kaynağın söylemek istediğine şu ya da bu şekilde tepkide bulunan ve sürecin bir sonraki aşamasında kaynak durumu olmaya aday olan birey, grup, kurum ya da kuruluşlardır. alıcıya en iyi örnek ise okur, izleyici ya da dinleyicidir⁶⁸.

İletiler içerikleriyle önem kazanırlar. iletileri neyi nasıl söyledikleri ile tanımlanabilirler. İletilerin biçimini belirli kurralları olan işaret dizileri

⁶⁷ Zillioğlu, a.g.k., s. 12-13.

⁶⁸ Uğur Demiray, İletişim Ötesi İletişim (Meta-Communication), (Birinci basım, Eskişehir, Turkuaz Yayıncılık, 1994), s. 14.

“kodlar” oluşturmaktadır. Bu kodlar böyle algılanabilindiği gibi kaynak tarafından belli bir koddan başka bir koda da dönüştürülebilirler.⁶⁹

1.1. İletişimin Öğeleri

Bireyler, değişik algılamalara ve uyaranlara bireysel anlamlar yüklemelerine karşın, anlamı paylaşmak isterler ve bu noktada iletişim başlar. İletişim süreç yapısı taşır. İletişimin varolan, devam eden ve sürekli değişen yapısı iletişimin bir süreç olduğunu göstermiştir. İnsan için önem taşıyan iletişim sürecinde kaynağın alıcıya gönderdiği iletinin aslına mümkün olduğu kadar uygun bir biçimde alıcıya ulaşması gerekir. Bu noktada iletişim sürecinde yer alan öğeler ve yapıları önem kazanmaktadır. İletişim sürecinde yer alan, iletişimin temel öğeleri şunlardır: Kaynak, ileti, kodlama-kodaçma, oluk (kanal), alıcı, iletişimin etkileri ve yansıma (feedback).⁷⁰

Sosyal bir iletişim sürecinin iskeletini oluşturan kaynak, ileti, kanal ve alıcı'nın yanısıra iletişimin şekillenmesi ve gerçekleşmesini sağlayan kodlama ve kodaçma ile iletişimin etkileri ve yansıma da bu sürecin içinde yer almaktadır. İletişimin değişik disiplinler tarafından konu edildiği için kullanılan kavramlar da değişmektedir. Örneğin, bilimsel literatürde kaynak kavramı yerine bilgi kaynağı, iletici, verici, kodlayıcı, gönderici, aktarıcı; ileti kavramı yerine oluk, medya, araç, ileti aktarıcısı; alıcı kavramı yerine hedef, kodaçıcı, açımlayıcı, iletinin tüketicisi, dinleyici, okuyucu gibi kavramlar kullanılmaktadır.⁷¹

⁶⁹ A.g.k., s. 16.

⁷⁰ Ahmet Haluk Yüksel, “İletişim Süreci ve Sistem Yaklaşımı Açısından İletişim Sürecinin İncelenmesi”, Kurgu, Sayı: 6, Haziran 1989, s. 27.

⁷¹ Orhan Gökçe, İletişim Bilimine Giriş, (Birinci basım, Ankara, Turhan Kitapevi, 1993), s. 51.

1.1.1. Kaynak

Kaynak iletişim sürecini başlatan, iletiyi gönderen ögedir ve hangi iletişim sürecinde ele alınırsa alınsın mutlaka bir kaynak söz konusudur. Kaynak burada, ileti gönderen kişi, grup, kurum ya da toplum olabilir. İletişim sürecinde yapısı gereği, kişi ya da kişilerin duygu, düşünce, kanı, bilgi ve gereksinmelerini iletmek isteyen bir kaynak vardır. Kişilerarası iletişim, yani yüzyüze gerçekleşen iletişimde en çok önemsenen ve kullanılan biçim (kodlama sistemi) dildir. Kitle iletişiminde de kitle iletişim araçlarının kullanılması söz konusudur ve buradaki iletişim biçimi de Kitle İletişim Araçları (KİA) ile olmaktadır. Her iki durumda da kaynak kendine özgü iletişimi gerçekleştirmektedir. Kaynak, aktarmak istediği durumu bir şekilde ortaya koymaktadır. Ancak iletiler kodlandıktan ve gönderilmek istenen hedefe iletildiği andan itibaren kaynağın denetiminden ve etkisinden bir anlamda çıkmakta ve bırakacağı iz ve etki kaynağın yaptırımı dışında kalabilmektedir. Bu anlamda iletilenin, bırakması istenen iz ve istenen etki de dikkate alınarak kodlanması gerekmektedir. Bu durumda kaynak iletişim süreci içinde bulunan bütün öğeler gibi ayrı bir önem taşımakta ve iletişimin doğru gerçekleşmesi anlamında en önemli bir öge durumuna geçmektedir. Bu önem, doğru ve etkili bir iletişim becerisi, kaynağın tutumları, deneyim ve bilgi düzeyi ile çevresel ve toplumsal kültüre ve ekonomik yapıya bağlıdır. Kaynağın önemini arttıran önemli yapılardan birisi olan “iletişim yeteneği” öncelikle kişinin kendisini ifade etmede kullandığı dili ön plana çıkarır. Dili iyi kullanmak yani, iyi söyleyiş, sözcük zenginliği, anlamlı cümle kuruluşu, uyumlu söz dizimi, gerekli ve uygun sözcüklerin kullanılması ile iletişim becerisi anlamında önemli öğelerdir. Dilin dışında, dilin aktarımı için seçilen aracın uygunluğu, seçilen bu araca uygun iletinin kodlanması

ve iletilerin yapısı, hatta bu kodlamada kullanılan ses yapısı, tonu ile davranış, hal ve hareketler iletişimin gerektiği şekilde, yani istenen etkinin uyandırılması ve bırakılması, kalması istenen izin yaratılması anlamında önem taşımaktadır. Kaynağın iletişim kurmasında en etkili yapılardan birisi de kaynağın kendi kişiliği, yapısıdır. Kaynağın kendisine ilişkin düşünceleri, iletişimin kendisine özgü bir biçimde yapılanmasına neden olur. Yani kaynağın kişiliği ve yapısı onun iletişim biçimine etki eder. İletişimde bulunan kişilerin toplumsal kurallara, değerlere ve bir takım farklı konulara karşı değişik “tutumları” da bulunabilir. Kaynağın sahip olduğu tutumlar, kaynağın iletişimde bulunma yollarını etkilemektedir. Bu tutumlar, kendisine ilişkin tutumlar, iletişim konusuna ilişkin tutumları ve hedefle ilgili tutumları biçiminde sınıflandırılabilir.⁷²

Herhangi bir kişinin doğru ve sağlıklı bir iletişimde bulunması, o kişinin deneyimleri ile doğru orantılıdır. Eş deyişle kişi denemediği yaşamadığı bir olay veya düşünüp üzerinde durmadığı bir konu, o kişinin sağlıklı bir iletişim kurmasına etki edebilir. Kaynağın burada göndereceği iletiyi doğru kodlaması, -hedeflediği alıcıya göre kodlaması- açıklamanın nasıl ve ne şekilde yapılacağına yeterli “bilgi birikimi ve de deneyimi” beraberinde getirir. Çünkü burada kaynak, bilgi ve deneyim sahibi olduğu konuları daha iyi anlatacak ve alıcının da aynı konular hakkında bilgi sahibi olmasını sağlayacaktır.

Toplumsal yapı içerisinde kişilerin üye oldukları toplumun özellikleri gereği bir takım rollere sahip olabilirler. Bu konunun kişilere getirdiği belirli işlevleri, saygınlıkları sözkonusu olabilir. Bir anlamda insanların toplumdaki yerini o ortamın koşulları ve ortamın sınırları belirler. Bu sınırlılıklar kuşkusuz insanların çevreyle olan ilişkisine yansıyacaktır. Şu durumda kişilerin etkili iletişimde bulunmasına toplum içerisindeki yerleri, görev ve sorumlulukları önemli bir yer tutmaktadır.

⁷² Yüksel, a.g.m., s. 27-28.

1.1.2. İleti

İleti, kaynak tarafından alıcıya kodlanarak gönderilen düşünce, duygu, bilgi bütünüdür. İletiler işaretlerden oluşur. Bu işaretler harflerden, seslere, resimlerden bir takım düzenlemelere kadar uzayıp gider. Bu işaretler kazanılmış, denenmiş bilgilerin sonucu derlenip ortaya konulmuştur. Bu durumda da, kodlama da kullanılan işaretler, simgeler, görüntüler; bunların tümünün ortak bir özelliği ortaya çıkmaktadır. Bu ortak özellikler iletişimi verimli olmasını ve iletilerin karşılıklı kaynak ve alıcı tarafından karşılıklı paylaşılması söz konusu olmaktadır.⁷³

İletiler içerikleriyle önem kazanırlar, neyi nasıl söyledikleri ile tanımlanabilirler. İletinin biçimini belirli kuralları olan işaret dizileri “kodlar” oluşturmaktadır. Bu kodlar böyle algılanabildiği gibi kaynak tarafından belli bir koddan başka bir koda da (işaret dizisine veya simgelere) dönüştürülebilirler. Kaynağın ya da gönderenin anlatmak, aktarmak istediği iletiyi kodlayarak alıcıya (hedef kitle veya kişi) göndermesi ve alıcının da aldığı bu iletiyi (kodlanmış bilgiyi) algılaması, çözümlemesi bir anlamda iletinin anlaşıldığını gösterebilir. Ancak burada önemli olan noktalardan bir tanesi de (hedef kişi yada kitlenin) alıcının gönderilen iletiyi anlama dönüştürmesindedir. Gönderilmek istenen bilgi, bir tür anlam iletmekle sorumlu ve her iletiyi bir biçim içindedir, yani bir kodlama sözkonusudur. Bu kodlama biçimi, iletinin nasıl algılanmasının istendiğiyle paralel, iletinin anlaşılmasını, algılayışı etkiler.⁷⁴

İletinin anlaşılabilmesi karşılıklı paylaşılan sözlü ifadelerden daha fazla şeyleri kapsamaktadır. Sözlü ifadelerin yanısıra el kol hareketleri, mimikler, jestler, insanların karşılıklı iletişime geçmesini sağlayan iletişimin yapısına ve içeriğine ilişkin iki farklı yönü ortaya çıkaran

⁷³ A.g.m., s. 29.

⁷⁴ Usluata, a.g.k., s. 17.

unsurlardır. İletide sözlü anlatılarla davranışsal anlatılar arasında içerik olarak fark olmayabilir, ancak şekil ve etkililik anlamında farklı yönler belirecektir.⁷⁵

İletişimin temelinde, çevremiz ve kendimiz üzerinde etkili olabilme amacı vardır. İletişimin etkili olabilmesi, ürünlerin üretilmesi, aktarılması ve bunun algılanmasındaki başarı düzeyi ile bağlantılıdır. Bu doğrultuda etkili iletişim, iletinin iki önemli ögesi olan içerik ve payı ile ilgilidir. İçerik anlam ile yapı, simgeler ve kodlarla ilgilidir. Anlamaların paylaşımı olan iletişimde anlamın üretimi, tüketimi uyandırılmak istenen etki birbirleriyle bağlantılı kavramlardır. Anlatılmak istenene ilişkin bir ileti tüketimi sözkonusu olduğunda konuyla ilgili bir ileti üretimi de olacaktır, böylece bu ilişki bağlamında istenen etki de uyandırılacaktır.⁷⁶

Anlam insanlar tarafından yaratılan, öğrenilen değişen bir şeydir. Hem toplumsal yaşantılarla ilgili kültürel boyutu hem de bireysel yaşantılarla ilgili öznel bir boyutu vardır. Toplumsal uzlaşım ve birikime dayanan kültürel boyut öznel boyutu belirlediği gibi bireysel yaşantılar da zaman içinde kültürel boyutta oluşan anlamları etkiler ve değiştirir.⁷⁷

Anlamın, düzanlam ve yananlam olmak üzere iki boyutu vardır. Düzanlam, herhangi bir simge ile temsil edilen şey arasında, genellikle toplumca üzerinde uzlaşmış bir ilişkiyi yansıtır. Yananlam, herhangi bir simge ile temsil ettiği şey ve birey arasındaki ilişkilerden oluşur.⁷⁸

1.1.2.1. İletinin dili

İletinin dili; İletinin ulaştırılmasında yararlanılan herhangi bir kod olarak ele alınabilir. İletinin herhangi bir ulusal dil olabildiği gibi müzik, sanat ve bir takım hareketlerde olabilir. İletinin dili konusunda en fazla

⁷⁵ Gökçe, a.g.k., s. 53.

⁷⁶ Zıllıoğlu, a.g.k., s. 75.

⁷⁷ A.g.k., s. 76.

⁷⁸ Mehmet Rifat, Homosemiotica, (ikinci Basım, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları. 1996), s. 32.

önem verilmesi gereken nokta ileti dili konusunda hem kaynak hem de alıcı açısından net ve anlaşılır bir yapı taşınması gereğidir. Belli bir biçimde anlamlı olarak düzenlenebilen öğeleri (harfler, kelimeler, sesler, ünlemler) olan diller koddur.

Kodlar bir kültürün ya da alt kültürün üyelerinin ortak paylaşımlarının söz konusu olduğu bir anlam sistemidir. Kodlar simgeleri ve bu simgelerin nasıl bir sistem içerisinde düzenleneceğini ve bu düzenlemenin hangi ortak payda da birleşeceğini içerir. Kodlar ister işaretlerden oluşsun ister harflerden ya da vücut dilinin unsurları taşıyan içerdiği anlamlar bilinmediği sürece hiç birşey ifade etmez. Simgelerin sadece ne olduğunu bilmek yetmez, bunun yanı sıra o simgelerin anlam yaratacak biçimde birbirleriyle nasıl ilişkilendirildiğini bilmek gerekir. “Böylece kod iletiye (anlama) fizik, varlık kazandıran simgelerin birbirleriyle ilişkisini ve yapısal anlamı belirleyen kuralların tümü olarak tanımlanabilir”⁷⁹.

1.1.2.2. Kodlama ve kodaçma

Bir bilginin, düşüncenin, duygunun veya kanının hazır anlaşılabilir ya da anlaşılması istenin anlam bütünü yani ileti haline dönüştürülmesine kodlama denir. Hedefe ulaşan bilgi, duygu, düşünce ve kanının yani anlaşılması istenen iletinin yorumlanarak anlamlı bir biçimde algılanmasına kodaçma denmektedir. Kodaçma yoluyla iletiler anlamsız simgeler olmaktan kurtularak kişiye birşeyler anlatan anlamlı ifadeler haline gelirler. İletişimin başarılı olabilmesi kodlaması yapılan iletinin kodaçımında en iyi şekilde yapılması ve anlaşılmasıdır. Kodaçımı yapılan iletinin anlaşılması için de en önemli şartlardan birisi kaynak ile alıcının yaşantılarının birbiriyle çakışmasıdır. İletişimin kökünde de anlamında da paylaşmak yatmaktadır. Kaynak ile alıcı arasında ortak bir yaşantının

⁷⁹ Zillioğlu, a.g.k. s. 76.

olmaması iletişimde bulunabilme yetenek ve olanağını ortadan kaldıran en ciddi engeldir. Burada önemli olan paylaşımın temeli her iki tarafında taşıması (veya sahip olması gereken şey) sahip oldukları bilgi ve birikimin örtüşmesidir. İnsanların sahip oldukları tüm bilgi yüküne “referans çerçevesi” denilmektedir. Referans çerçevesi, kodlama ve kodaçma işlemlerine bağlı olarak iletişim sürecinin sağlıklı ve amacına uygun bir şekilde gerçekleşebilmesindeki önemli öğelerden birisidir.⁸⁰

1.1.3. Oluk

Oluk, iletiyi kaynaktan alıcıya gönderen bir aracıdır. Oluk burada kaynağın kodladığı iletinin fiziksel iletimiyle ilgili olan öğedir. Oluk ister kişilerarası ister kitle iletişimi olsun bir iletinin oluklarını birkaç değişik biçimde sınıflamak mümkündür. İletişim sürecinde kullanılan oluk, ya bir kitle iletişimi ya da bir kişilerarası iletişim aracı olarak görülebilmektedir. Oluk, kaynak ile alıcının yüzyüze geldiği kişilerarası iletişimde yazı, resim, fotoğraf, söz olabildiği gibi, kitle iletişiminde ise radyo, televizyon, film gazete vb. araçlar olabilir. Oluğun kapasitesi arttıkça bilgi aktarma işlemi de buna bağlı olarak artmaktadır. Örneğin bir kitle iletişim aracı olan televizyonda bir kanal ne kadar çok kişi tarafından seyrediliyorsa o kadar kişiye bilgi aktarabilir.⁸¹

İletişimde bulunanların sayısı ne olursa olsun, kaynak iletiyi ne kadar iyi kodlarsa kodlarını kaynak ile alıcının referans çerçeveleri ne kadar keşirse keşissin ileti alıcıya aktarılmadığı sürece bir anlam ifade etmez. İletişim gerçekleşmez. Mutlaka iletinin aktarılmasını sağlayacak bir araca ihtiyaç vardır. İletişimde iletiyi aktarabilecek fizik araçlar, duyu organlarını uyarabilecek fiziksel araçlardır. İletişimde ulaşılmak istenen amaç, hedefin özellikleri ve zaman mekan sınırları ya da olanakları kanalın

⁸⁰ Yüksel, a.g.m., s. 35.

⁸¹ A.g.m., s. 36.

seçimine bağlıdır. Uyandırılmak istenen etki kullanılacak oluk ile (kanal) doğrudan ilgilidir. Kaynak ile alıcı arasındaki referans çerçevesinin keşişmesi bile uygun kanalın seçimiyle ilgilidir.⁸²

1.1.4. Alıcı

Alıcı: Kaynaktan gelen iletileri belli biyolojik ve psiko-sosyal süreçlerden alıp yorumlayan ve bunlara sözlü, sözsüz tepkide bulunan kişi ya da gruplardır⁸³. İnsanlar haber kaynağı olarak gazete, televizyon, kitap gibi araçları kabul etmekle beraber bunların ardında da haber alma gereksinimleri, amaçları, düşünce ve bilgileri doğrultusunda bu iletişim kaynaklarına gereksinimi olan kişileri ya da grupları da hedef/alıcı olarak değerlendirmektedirler. Özetle alıcı dinleyen, okuyan, bakan, izleyen kişi ya da gruplardır.

İletişim sürecinde, gönderilen mesajı algılayan ve bunun anlamını bildiğini göstererek iletişimsel eylemin genel amacı olan anlamların paylaşılmasını gerçekleştirmeye çalışan kişi veya grup olan hedef ya da alıcı sosyal iletişim sürecinde karşılıklı olarak kaynak ile iletişimde bulunmaktadır.⁸⁴

Alıcı iletişim sürecindeki hedef konumundadır. Alıcı kaynak tarafından gönderilen iletileri tepki veren ya da iletiye tepki vermeden alan kişi ya da topluluktur. Alıcının tepki vermesi kişilik yapısına, toplumun veya grubun yapısı ve örgütlenmesine bağlıdır. İletişime girebilmek en azından üç öğeyi gerektirir. Kaynak, ileti ve alıcı (hedef) dır. Gönderilecek bilginin kodlanmasından, gönderileceği kanala kadar her evre kaynak tarafından özenle düşünölmektedir. Ancak iletinin algılanması, çözümlenmesi sürecinin gerçekleşmesi tamamıyile alıcının

⁸² Zıllıoğlu, a.g.k., s. 86.

⁸³ A.g.k., s. 72.

⁸⁴ Gökçe, a.g.k., s. 54.

yapısına bağılıdır. Etkili iletişimin gerçekleşmesi alıcının niteliklerine, başka bir anlatımla alıcının referans çerçevesine bağılıdır. Kaynağın da bu koşulları bilmesi ve iletimin kodlanması sürecini bu bilgiler doğrultusunda yapması gerekir. Alıcının toplum içindeki konumu, inanç ve tutumları, sosyo-ekonomik yapısı bu kodlama işlemini yönlendirecek bilgiler olacaktır. Bununla beraber iletişimin etkili bir şekilde gerçekleşmesi alıcının çeşitli iletişim araçlarına olan duyarlılığı ve aynı zamanda iletişimi gerçekleştirecek deneyime sahip olması da etkili olacaktır. Eğer iletişim yüzyüze gerçekleşiyorsa alıcının iletişime etkin bir şekilde katılması sözkonusu olduğundan etkili iletişimi gerçekleştirmeleri mümkün olacaktır. Çünkü gönderilen iletiye tepki alması kolaylaşacaktır. İletişimin etkin ve etkili bir şekilde olması alınacak tepkiye bağılıdır. Kitle iletişim araçlarıyla gerçekleştirilen iletişimde bu tepki verme ve etkin katılım çok düşük olacaktır. İletişimin etkin bir şekilde gerçekleşmesi alıcının yeteneklerine doğrudan bağılıdır. Doğru kodlanan ileti, alıcıya doğru oluklarla (kanallarla) aktarılırsa bile alıcının dinleme, okuma, düşünme yeteneği yoksa ya da yeterli değilse kaynağın gönderdiği iletinin kodaçımı da ya eksik olacak ya da gerçekleşmeyecektir. Ayrıca alıcının bilgi düzeyi de gönderilen bilgi demetinin çözümlenmesinde oldukça etkili olacaktır. İletişim sürecinde kaynak iletiyle herhangi bir alıcıya ulaşamazsa iletişim süreci gerçekleşmemiş olur. Tüm bu özellikler çerçevesince tamamlayıcı bir öge olan alıcı, iletişimin gerçekleşmesindeki en önemli ayaklardan birisidir.⁸⁵

⁸⁵ Yüksel, a.g.m. s. 73.

1.2. İletişimin Temel Amacı

İnsan davranışının özel bir haline, yani bilinçli ve niyetli olarak belli bir amaca yönelik olmasına eylem denmektedir. İnsanların içgüdüsel ya da mekanik tepki niteliğinde olmayan tüm anlamlı davranışlar birer eylemdir. Eylem, birşey yapmış olmak için yapılan veya gösterilen bir hareket tarzı değil, aksine sürekli amaca ulaşmak için araçtır. Amacımız ne olursa olsun bu belli bir süreci etkilemek ve yönlendirmek olabilir, bu eylemlerimiz eğer başka insanlara yönelik ise o zaman sosyal eylemlerden bahsedebiliriz. Kısacası insanın bir amaca yönelik her anlamlı davranışı sosyal eylem bünyesine dahil edebilecek bir kişi karşısındakine yönelik bir şey yapmaktadır, bundan dolayı tamamiyle sosyal davranmaktadır. Kişinin iletişimsel eylemini tamamiyle başkasına yönelik gerçekleştirmesi o kişinin iletişimine de bir sosyallik kazandırmaktadır. Sosyal iletişim insanlar arasında olmaktadır ve karşılıklı amaçlar doğrultusunda gerçekleşmektedir. İletişimsel eylem amaçlama açısından değerlendirildiğinde eyleme neden olan önemli bir kaç nokta bulunmaktadır.⁸⁶

İletişimde bulunan, her kişinin önce genel bir isteği vardır, başka bir deyişle en azından başka birine birşeyler birdirmek veya iletmek istediğini amacını gütmektedir. Fakat bu iletişimsel eylemin gerçekleştiği anlamına gelmez. Genel niyet iletişimsel eylemin esas amacı olan sabit amacın gerçekleşmesi için ilk basamaktır. Zira iletişimde bulunan ferdin kendisi ile karşısındaki arasında ifade edilen konular hakkında, yani paylaşmak istenen anlamlar üzerinde bir anlaşma sağlanmak istenmesi anlamına gelmektedir. Bu amaç ise sadece ve sadece iletişimde bulunan kimselerin karşılıklı ifade edilen anlamları ortaklaşa paylaşımları halinde

⁸⁶ Gökçe, a.g.k., s. 31-32.

gerçekleşmiş sayılır. İletişim eyleminde bulunan her bireyin bu sabit amacının yanısıra birde daha öznel bir amacı vardır, çünkü her birey iletişim eylemini bir fayda sağlamak nedeni ile gerçekleştirmektedir. İletişim eyleminin genel (sabit) amacı, eylemin karşımızdaki için anlaşılır bir şekilde ifade edilmesi olarak değerlendirildiği gibi öznel amacı da eylemin neden gerçekleştirilmesi gerektiği hakkında bilgilendirme olarak değerlendirilebilir.⁸⁷

İnsanların her iletişim eyleminde bir amaç vardır. İnsanları birşeylere ikna etmek, bilgilenmek, yöneltmek, bilgilendirmek, eğlenmek gibi her eylem bir takım amaçlar doğrultusunda şekillenir. İletişim eylemlerinin bir kısmında sonuca hemen ulaşmak gibi bir amaç olduğunda-karşılığını hemen almak; bir sanatçının başarılı bir konserinden sonra ödülünü alkışlarla alması örneği verilebilir-uzun vadeli beklentiler, tepkiler bulunmaktadır. İletişimin amaçları karşılığı hemen beklendiğinde “tüketime” yönelik, daha sonraki tepki ve beklentiler hedeflendiğinden araçsal olarak ayırd edilebilir.⁸⁸

Bireyin yaptığı eylemlerin hemen hemen tümü gereksinimlerini karşılamaya yöneliktir. Bu gereksinimlerin elde edilebilmesi ve onca çabaya rağmen sınırsızlığı karşısında iletişim gündelik yaşam içerisinde günden güne artarak gelişmekte ve geliştikçe de karmaşılaşmaktadır. İnsanlar genelde, doğaları gereği, fiziksel, duygusal, ussal açıdan sağlıklı olmak, sevgi duymak saygı görmek ve göstermek bilgi ve beceri elde etmek, barınmak, korunmak ve güvenlik içinde olmak; kısacası güçlü olmak isterler⁸⁹. İnsanoğlunun tüm bu istekleri ve beklentileri doğrultusunda bireylere göre amaçları çok çeşitli olan iletişimin temel bir amacından söz edilebilir. “Birey için iletişimin temel amacı, kendisi ile

⁸⁷ A.g.k. s. 33

⁸⁸ Zillioğlu, a.g.k., s. 7.

⁸⁹ Demiray, a.g.k. s. 15.

çevresi arasında başlangıçta kendisi yönünden olumsuz olan ilişkiyi etkileyebilmek, yönlendirebilmek, eş değişle, dış güçlerin hedefi olmak yerine, kendisini güçlü kılabilmeyi sağlayabilmektir. Bu bağlamda iletişim insanın çevresi ve kendi yaşamı üzerinde etkin ve belirleyici olabilme çabasını yansıtır. İletişimin kişi açısından özel amaçları ne olursa olsun temeldeki amacı çevre üzerinde etkin olmak, başkalarında davranış, tutum geliştirmek ve değiştirmektir”⁹⁰.

1.3. İletişimin Sınıflandırılması

İletişim, nitelikleri bakımından birçok etkene göre sınıflandırılabilir. İletişimin sınıflandırılmasını sağlayan bu etkenler zamana, iletişim ortamına, kullanılan dile ve iletişimin gerçekleştiği kişi ve gruplar ve bunların içinde bulunduğu toplumun yapısı olarak sıralanabilir. Bu bağlamda iletişim şu şekilde sınıflandırılmıştır;⁹¹

Bir toplumsal İlişkiler Sistemi Olarak

Kişiler arası iletişim

Grup iletişimi

Örgüt iletişimi

Toplumsal iletişim

Grup İlişkilerinin Yapısına Göre

Biçimsel olmayan (informal)/yatay iletişim

Biçimsel (formal)/dikey iletişim

Kullanılan Kanallara ve Araçlara Göre

Kullanılan Kodlara Göre

Sözlü iletişim

⁹⁰ Zıllıoğlu, a.g.k. s. 8.

⁹¹ A.g.k., s. 12-15.

Yazılı iletişim
Sözsüz iletişim
Zaman ve Mekan Boyutlarında
Yüzyüze iletişim
Uzaktan iletişim

2. KİTLE İLETİŞİMİ

Kitle iletişimi kavram olarak, kamuya, topluma, kitlelere yönelik ileti, enformasyon üretimi ve dağıtımının kurumsallaşmış biçimlerini anlatmaktadır. Kitle iletişiminin haber verme, eğitim, propaganda, reklam gibi çok değişik işlevleri bulunmaktadır. Kendi içinde göreceli olarak az farklılaşmış bir topluluğa yönelik bilgi ve anlam olarak kitle iletişiminde, iletilerin kitlelere ulaştırılmasını sağlayan teknolojik araçlara kitle iletişim araçları denmektedir. Kitle iletişimi, iletinin bir ya da daha fazla kitle iletişim aracı -gazete, radyo, televizyon, sinema dergi ve kitap- aracılığı ile geniş ve bilinmeyen kitleye -dinleyici/izleyici/okuyucu- iletilmesidir.⁹²

“Kaynak kesimin, paylaşma ve iletişime girme amacı ile, bilgi, düşünce, duygu, kanı ve tutumları alıcı kesim durumundaki büyük ve dağınık bir kitleye, kitle iletişimi gerçekleştirmek amacıyla geliştirilmiş araçlarla iletilme sürecine kitle iletişimi adı verilir”⁹³.

“İngilizcede ‘mass communication’ kavramının karşılığı olarak, Türkçe’de ‘kitle iletişimi’ kavramı yerleşmiştir”⁹⁴.

“Kitle iletişimi, bir kavram olarak iletişim kavramından farklı bir anlam taşımaktadır. Bu farklılık, özellikle ‘kitle’ kavramında ortaya

⁹² Usluata, a.g.k., s. 73.

⁹³ Ahmet Haluk Yüksel, “İletişimin Toplumsal Boyutu Olarak Kitle İletişimi”, Kurgu, Sayı: 7, Eylül 1990, s. 22.

⁹⁴ Usluata, a.g.k. s. 73.

çıkılmaktadır". Kitle kavramı sosyal bilimlerde açıklanırken hem olumlu hem de olumsuz olarak anlamlandırılmıştır. Olumlu anlamı, 'çalışan insanların dayanışması ve gücü' olarak ifade edilirken olumsuz anlamı, sanayileşmenin ve kitle iletişim araçlarının etkisi ile değişikliğe uğrayan insanlardaki 'kişilik zayıflığı' unsuru ile ortaya çıkan bilinçsiz gruplar kavramıdır. Kitle iletişimindeki kitle kavramında ise olumsuzluk sözkonusudur. Yani kaynak açısından belirsiz heterojen ve anonim olan sayıca fazla insanlar anlatılmak istenmektedir. Kitle kavramı, kitle iletişim araçları aracılığıyla gönderilen iletiler birçok kişiye sunulduğu için yaratılmak istenen etki anlamında da belirsizlik taşır. Kitle içerisinde birçok insan bulunması nedeniyle, bir o kadar da o kişilere ait sosyal statü sözkonusudur ve kitle bu durumda heterojenlik gösterir. Kaynak, ileteyi oluşturan insanların hangi hedef grubuna ait olduklarını bilmediği için kitle anonimdir.⁹⁵

"Kitle iletişiminin bir süreç olarak tanımlanması gerektiğini savunan Melvin Defleur ve Everette Dennis süreci beş aşamada açıklamışlardır.

1. Profesyonel iletişimciler sunu için değişik içerikli iletiler oluştururlar.
2. Bu iletiler mekanik (veya elektronik) araçlar aracılığı ile hızlı ve sürekli dağıtılır ya da yayınlanırlar.
3. İletiler çok sayıda ve çeşitli (kitle durumundaki) izleyiciye ulaşır.
4. Kitle içindeki bireyler iletiyi kendi deneyimlerindeki anlara göre yorumlarlar.
5. Bireyler öyle ya da böyle bu iletilerden etkilenirler.

Bu doğrultuda tanımlandığında kitle iletişimi, profesyonel iletişimcilerin çok sayıdaki ve çeşitlilik arzeden izleyicileri çeşitli yollardan etkilemek; amaçlanan anlamları yaratmak üzere ileti oluşturmak; iletileri

⁹⁵ Gökçe, İg.k., s. 79.

yaygın, hızlı ve sürekli bir biçimde dağıtmak üzere de mekanik (elektronik) kitle iletişim araçlarını kullanmayı içerir”⁹⁶.

Kitle iletişiminin iki etkin özelliği bulunmaktadır. Bunlardan birincisi kitle iletişiminde; her ürün (ileti) toplumun her kesimini kapsayacak şekilde, büyük bir çoğunluk tarafından elde edilebilir. İkincisi ise; kitle iletişimi ürünlerinin maliyeti, genele indirgendiğinde düşük olduğu için kolayca elde edilmesidir. Bu nedenle, kitle iletişimi yaygın ve etkindir. Kitle iletişimi, profesyonel nitelik taşıyan kaynak- iletişimcilerin toplumun farklı kesimlerine belli bazı farklı amaçlar için çeşitli iletiler sunmaları süreci olarak ele alınabilir. Anılan iletiler kullanılan bir takım araçlar yoluyla, seçici algılarını da kaçınılmaz olarak devreye sokarak kullanıp, iletiyle muhatap olan geniş ve değişik izleyici kitleye ulaştırılır. Kitle iletişimini diğer tip iletişimlerden ayıran iki önemli özellik bulunmaktadır. Bu özelliklerden ilki, kitle iletişiminin, kişiler arasında yüzyüze değil, bir toplum içinde aynı yapıda olmayan, ayrışık ve bilinmeyen bir kitle ile gerçekleştirilen bir iletişim türü oluşudur. İkincisi ise, kitle iletişiminde iletiyi yollayan kaynak ile alıcı arasında hiçbir ilişki yoktur.⁹⁷

Kitle iletişim araçlarından yararlanma, her toplumsal yapı için birtakım farklılıklar gösterebilmesinin yanı sıra, aynı toplum içindeki değişik nedenli farklılıklara göre de değişiklikler gösterebilir. Kitle iletişim araçlarının işleyişi açısından şu tür işlevleri söz konusudur:

*Haber verir, eğitir ve eğlendirir.

*Dışımızdaki şeyleri gözlememize yardım eder.

*Dışımızda oluşan fırsat ve çağrılara karşılık verme ile toplumsal hareketlerde genel rızaya ulaşma arasında bağ kurmamıza yardım eder.

*İletişim olgusunun genel işlevlerine paralel olarak kültürün

⁹⁶ Usluata, a.g.k., s. 74.

⁹⁷ Yüksel, a.g.m., s. 25.

toplumumuzdan, bizden sonraki toplumların, nesilden nesile geçişini sağlar.

*Eşya ve hizmetlerin tanıtılıp satılmasına yardım eder.

Bunun dışında kitle iletişim araçları, toplumsal yapının çizdiği birtakım sınırları aşabilen yeni iletiler getirdikleri ölçüde, bireyler için onların dünya görüşlerine karşıt kurumsal etki odakları olabilmektedir. Ancak kitle iletişim araçlarının daha çok yeni ve değişikliğe yöneltici olmayan, insanların varolan toplumsal yapıya daha kolay uyum göstermesini sağlayan işlevi de vardır.⁹⁸

“Toplumsal düşünce sisteminin denetimi altında bulunması gereken kitle iletişim araçları, varolan toplumsal-kültürel yapının korunması anlamında (Her toplumun kültürü kendi varlığını koruyup sürdürebilmek amacıyla içe dönük (etnosantrik) bir yapı taşır) işlev görmesini sağlayabilecek araçlardır. Kitle iletişim araçları yapıları ve görevleri itibarıyla topluma yeniliklerin sunulmasını sağlayan araçlardır. Bu özellikler çerçevesinde kitle iletişim araçlarının hem topluma yenilikler sunması ve toplumsal değişmeyi başlatıcı hatta sağlayıcı olması anlamında “yenilikçi”, hem de varolanın korunmasını sağlayıcılık bağlamında “tutuculuk” yanı ve işlevinin olduğu görülebilir. Ayrıca “kitle iletişim araçları toplumdan, toplumsal gruplar arasındaki etkileşimlerden örnekler vererek toplumsallaşmayı sağlar, değişen çevre ve içinde anlama düzeyini ve uyarlanma becerilerini -örgün ve yaygın eğitimle-yükseltir. Siyasal olayları konuları ve etkinlikleri sergileyerek kamuoyu oluşturur-geribildirim gerektiren iletişim kanallarını kullanırlar”⁹⁹.

İletiler kitle iletişim aracının türüne göre kodlanır. Neyi nasıl söylediklerine göre tanımlanır; nasıl açındığı da iletinin algılanışını

⁹⁸ A.g.m., s. 26.

⁹⁹ Usluata, a.g.k., s. 76.

yönlendirir. İletişim fiziksel ya da toplumsal bir bağlamda sürdürülür. Bu da iletişimin oluşmasını ve anlaşılmasında etkilidir. Kitle iletişim araçları şu ya da bu şekilde geç de olsa, yanıt ya da tepki, başka bir deyişle geribildirim alır. İletmek istediklerinin anlaşılıp anlaşılmadığını hedef kitle üzerindeki etkilerini saptayabilir.

“Kitle iletişiminin amacı, gönderilen ileti ile mümkün olan en yüksek sayıda alıcıya ulaşmak ve bunlarla paylaşılan bilgi ve ilişkilleşme ile alıcılarda belli bir değişiklik oluşturmak olarak kabul edilebilir. Kitle iletişimi yapısı gereği yüzyüze iletişimden daha zordur. Bir toplumun sosyal katmanları gözönüne alındığında farklı yapıda kişilerin bir araya gelmesiyle oluşmuş çok sayıdaki herhangi kitleden birine, iletiler gönderen kaynak durumundaki iletişimci, alıcı durumundaki kitlede meydana gelecek kişisel ve toplu tepkiler karşısında, kendi düşüncelerini tam olarak ve istenilen yönde onlarla uyumlu hale getiremeyebilir. Bundan dolayı kitle iletişim sürecinde yer alan kaynak, kodladığı iletileri uygun araçlarla yollayarak süreci başlatırken, neyi ileteceğini ve göndereceğini iletileri, hedefin en iyi şekilde nasıl benimsetebileceğini ve en önemlisi kitlenin genel bağıntı çerçevesini iyi bilmesi gerekmektedir”¹⁰⁰.

2.1. Kitle İletişim Araçlarının Özellikleri

Kitle iletişim araçları düzenli yayınlar ile ürettikleri içeriklere (iletilere) yönelik bir talep yaratmaktadır. Gittikçe karmaşıklaşan toplumda haber ve bilgi bireyler için bir rehberlik görevi üstlenmiştir ve toplumsal bir gereksinim haline gelmiştir. Belirli bir gazete ya da televizyon kanalının okuyucusu ve izleyici gibi durumlar kitle iletişim araçlarının gereksinim yaratma özelliğinden kaynaklanmaktadır. Kitle

¹⁰⁰ Yüksel, a.g.m., s. 27-29.

iletişim araçlarının gönderdiği iletilerin bir başka özelliği de bu yayınların belgesel bir nitelik ve değer taşımasıdır. Böylece bir kere gönderilen iletinin değiştirilmesi, çarpıtılması olanaksızlaşmaktadır. Ayrıca kitle iletişim araçları sosyal yapıları birbirine benzemeyen kitlelere, mekanda bir ortaklık olmaksızın erişip, onların referans çerçevesine seslenebilme özellikleri bulunmaktadır. Kitle iletişim araçlarının en büyük özelliği her yerde, aynı zamanda bulunabilme ve olay anında ileti aktarabilmeleridir.¹⁰¹

Kitle iletişim sürecini oluşturan ve işleten kitle iletişim araçları, btnlkelerde toplumsal ve siyasal yapıların içine işleyerek önemli bir rolstlenirler. Her toplumda halkı aydınlatma, eğitme, kamuoyu yaratma ve yansıtma mekanizmaları oluşturarak bu mekanizmaların çalışmasını sağlamada da yardımcı olmaktadırlar. Toplumsal yaşamın her anında ve ortamında insanlar kitle iletişimi ile neredeyse sürekli olarak karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu kitle iletişim araçlarıyla gönderilen iletilerin farklı kişilere, farklı ve değişik etkileri bulunmaktadır. Bu etkinin yoğunluk boyutu ise bireylerin kişilik yapılarına, eğitim düzeylerine, yetiştikleri ve içinde bulundukları çevrenin yapısına ve kitle iletişimi ile karşılaşma yoğunluğuna bağlı olarak farklılıklar gösterebilir.¹⁰²

3. KİTLE İLETİşİM ALIşMALARINDA HABER MODELLERİ

Bu bağlamda kitle iletişim kavramının gelişen bilim, teknoloji ve iletişim ile yeni anlatım biçimlerinin şekillendiği ve iletişim modellerinin kayanak alıcı ilişkileri ve bu ilişkilerden doğan etkilerin açıklandığı modellerden haber modelleri anlatılmaktadır.

¹⁰¹ Raşit Kaya, *Kitle İletişim Sistemleri*, (Birinci baskı, Ankara, Teori Yayınları, 1985), s. 12-13.

¹⁰² Yüksel, a.g.m., s. 34-35.

3.1. Model Nedir?

Model, yaşanan dünyanın kuramsal ve basitleştirilmiş bir sunumudur. Model, gerçeğin yada umulan gerçeğin eş biçimli bir yapılandırmasıdır. Bir modelin kendisi açıklık getirici bir araç değildir, ancak kuram yapılandırmada önemli ve doğrudan anlamlandırıcı rol oynar. Modelin doğasında bir ilişki ortaya koymak yatar. Modelden kurama geçiş çok çabuk olduğundan, modelin gerçekte bir kuram olduğuna inanılır. Model herhangi bir diğer kavramdan daha sık kuramla eş anlamlı kullanılır¹⁰³.

Geçmişteki, şimdiki ya da gelecekteki herhangi bir yapı ya da süreç hakkında sistematik olarak düşünmeye, görselleştirmeye ya da tartışmaya çalıştığımız her an, farkında olalım, olmayalım modelleri kullanmaktadır. Bu tür eylemlerin etkinliği büyük oranda modelimizin, modellediğimizi varsaydığımız şeye ne kadar iyi uyduğuna bağlıdır. Bir model kendisine açıklık getirici bir araç değildir. Ancak kuramı biçimlendirmeye yardım eder. Model ilişkiler ortaya atar. Model ile kuram arasındaki ilişkiler çok çabuk kurulduğundan ve bu ilişkileri çok yakın olduğundan birbirleriyle genellikle karıştırılırlar. Kuram; deneysel testlere yeni gözlemler öneren sistematik olarak ilişkili genelleme setidir.

Model; varolan bir yapı ya da süreçteki ilişkili konular dizisiyle örtüşeceği umulan simgeler ve işleme kuralları yapısıdır. Modeller, daha karmaşık süreçleri anlamak için zorunludurlar¹⁰⁴.

3.1.1. Modelin özellikleri

*Model açık olarak görülmeyen bilgi eksikliklerini ortaya çıkarır ve araştırma gereksinimi duyulan yerleri ortaya koyar. Ayrıca bu özellik

¹⁰³ Werner J Severin ve James W. Tankard, Wr., İletişim Kuramları, Çev.: Ali Atıf Bir ve N. Serdar Sever, (Birinci baskı, Eskişehir, Kibele Sanat Merkezi Yayınları, 1994), s. 37.

¹⁰⁴ A.g.k., s. 60.

modelin tamamlama amacını da ortaya koyar.

*Bir modelin test edilmesi sonucu başarısızlığa uğraması bizi daha geliştirilmiş bir modele yönlendirir.

*Bir model ilk uyarlamalarda başarılı öngörüler yapmayı sağlamasa da ilgilendiğimiz konuya, yapıya, sürece içindeki birçok sorunla ilgili olarak bize yeni çerçeve sağlar.

Modellemeye çalıştığımız yapılar ve süreçler insanların nasıl iletişim kurduklarıyla ilgilidir. Modelleme bir bireyin kendi iç iletişimi, bir medya veya reklam kuruluşunun nasıl yapılandığı ya da işlediği, bilginin bir toplumda nasıl yol aldığı ya da reddedildiği ile ilgili olarak yapılabilir.¹⁰⁵

3.1.2. Bir modelin işlevleri

Modellerin dört ayrı fonksiyonu vardır. Bunlar düzenleyici, keşfettirici, öngörücü ve ölçümleyici işlevleridir.

Düzenleyici Fonksiyonu: Bir modelin düzenleyici fonksiyonu, onun verileri düzene koyma ve ilişkilendirme ve daha algılanmamış olan veri benzerliklerini ve bağlantılarını gösterme yeteneğinden kaynaklanır.

Öngörüler: Eğer yeni bir model daha önce anlaşılmamış bir şeyi açıklamış ise, yapılabilecek öngörüler, eğer açıklamaya işlerlik kazandırılmış ise, fiziksel testlerle kanıtlanabilecek öngörüler ifade eder.

Keşfettirici: Öngörüler ölçümleme tekniğindeki kısıtlılıklar nedeniyle kanıtlamasalar dahi, yeni bilinmeyen gerçekler ve yöntemlere götüren “keşfettirici” araçlar olabilirler.

***Ölçümleyici:** Model “ne zaman” ya da “ne kadar” hakkında bir kesinlik düzeyinde tamamen sayısal öngörüler yapmaya olanak sağladığında, ilgilenilen olayın “ölçümlemesiyle” ilişkili hale gelir. Eğer

¹⁰⁵ A.g.k., s. 61.

modeli, modellenen şeye bağlayan süreç iyi anlaşılırsa, modelin yardımıyla elde edilen veri bir ölçüm meydana getirir. Bu ölçüm basit bir sıralama ölçüğü de olabilir tam oranlı bir ölçekte olabilir.¹⁰⁶

3.1.3. Bir modelin değerlendirilmesi

İşlevlerin her biri sırasıyla modelleri değerlemek için bir temel oluşturur. Bir modelin ne ölçüde genellenebildiği, ne kadar malzemeyi, hangi etkiyle düzenlediği net ölçüde verimli ya da keşfettirici olduğu, yeni ilişkileri, gerçekleri, yöntemleri keşfetmede ne kadar yardımcı olduğu ve içerdiği öngörülerin sorgulama için ne derece önemli olduğu gibi özellikleri o modelin değerlendirilmesinde ve işlevselliğinin tespit edilmesindeki önemli unsurlardır.¹⁰⁷

3.2. İletişim Araçlarında Eşikbekçiliği

İletişim araçlarında bilginin denetimini elinde bulunduran ve kitle iletişim araçlarının yayın politikasına göre bilginin akışını denetleyen eşikbekçileri haberlerin seçimini veya gündeme getirilmesini elinde bulunduran yönlendiricilerdir.

3.2.1. White'ın kanal tutucu modeli

Kitle iletişim süreci üzerine yapılan çalışmalarda, özellikle bir kitle iletişim kurumunda yayınlanacak bir haberin, enformasyon konusunun seçilmesi veya reddedilmesinin sözkonusu olduğu durumlarda kanal tutucu/eşikbekçiliği (Gatekeeper) kavramı çok sık kullanılmaktadır.

Kanal tutucu kavramı, Kurt Levin'in 1947 yılında ev içi yiyecek harcamalarındaki karar alma süreçleriyle ilgili olarak yaptığı çalışmalara

¹⁰⁶ A.g.k.

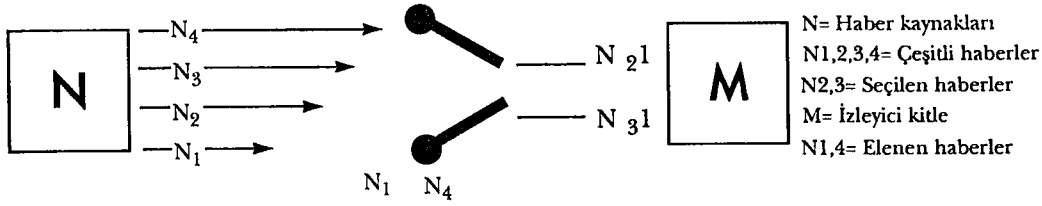
¹⁰⁷ A.g.k., s. 62.

dayanır. Levin, bilginin, haberin her zaman bazı önemli noktalardan geçtiğini belirlemiştir. Bu önemli noktalarda kararlar, bu önemli noktaları ele geçirmiş kişilerce alınmaktadır. Levin ve içinde yiyecek harcamalarına ilişkin karar alma sürecini, kitle iletişimindeki haber akışı süreciyle karşılaştırmıştır. Bu düşünce Amerika'nın bir yerel gazetesinde telgraf editörü olarak çalışan ve aldığı kararlarla birçok haber olayını eleyebilen White'ın aldığı bu tip kararlar -bazı haberleri elemesi- kanal tutma etkinliğinin en önemli ögesi olarak görülmüştür. Bu çalışmayı anlatan model Şekil 1'de şöyle gösterilmiştir.¹⁰⁸

Model, haber ajansları gündemlerinden haber/bilgi seçme sürecini ele alan sonraki araştırmalara temel oluşturmuştur. Daha sonra yapılan araştırmalar modelin daha da geliştirilmesini sağlamıştır. Kronoloji ile ilgili olarak bu model Westley ve Maclean modelini takip eder. Bu model eşikbekçiliğinin meydana geldiği sistemi bütünü içinde önemsemektedir.

White'ın kanal tutucu modeli bazı eksikliklerinden dolayı değişmiştir. Model haber akışını zorlayan, sınırlayan ve yönlendiren kurumsal öğeleri içermez. Model, etkinliği bireylere indirger. Ayrıca kanal, sadece bir tane "kanal tutma noktasını" önermektedir. Model, haber akışı gözönüne alındığında pasif bir sürecini ele almaktadır. Burada modelden çıkarılacak en önemli sonuç sürekli ve geniş bir haber akışı içinde, belli bir gazetenin yayın politikasına veya haber anlayışına uymayan haberler atılır ve geri kalanı seçer. Bkz., şekil 1.

¹⁰⁸ Haber modellerine değinilen bu bölümde ulaşılan kaynaklarda "temel iletişim modelleri"ne yer verilmekle beraber "haber modelleri" açıklanmamıştır. Bu nedenle haber modellerini kapsamlı bir şekilde ortaya koyan iki ayrı kaynaktan yararlanıldı. Ayrıntılı olarak bkz., Denis McQuail ve Sven Windahl, *İletişim Modelleri*, Çev.: Banu Dağtaş ve Uğur Demiray, (İkinci Basım, Eskişehir, Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Çalışmalar Vakfı Yayınları No:92, 1996), s. 88-160; Denis McQuail ve Sven Windahl, *Kitle İletişim Modelleri*, Çev.: Konca Yumlu, (Birinci basım, Ankara, İmge Yayınları, 1996), s. 94-195.

Şekil 1. White'ın Basit Kanal Tutucu Modeli (Denis McQuail ve Sven Windahl, **İletişim Modelleri**, Çev.: Banu Dağtaş ve Uğur Demiray, s. 153)

Kitle iletişim araçlarındaki kanal tutucular yalnızca yayın politikasına uyan haberleri seçen kişiler değildir. Geniş bir yelpazede ele alındığında kitle iletişim araçlarındaki mesleki rolleri de üstlenirler. Örnek vermek gerekirse gazetelerde ve TV'lerin haber merkezlerindeki haber müdürleri, editörler, genel yayın yönetmenleri hatta kitle iletişim araçlarının sahipleri, aynı zamanda bunlara ek olarak sanatçı ve yazar ajansları, kültürel olayların üreticisi veya destekçileri ve yayınevleri de sayılabilirler.

3.2.2. McNelly'nin haber akışı modeli

White'ın modeline getirilen eleştirilerinden biri; modelin karmaşık bir habercilik içinde normalde bulunması beklenen birkaç eşikbekçisi yerine tek bir eşikbekçisinden söz etmesiydi. McNelly'nin modeli özellikle bu konuda White'ın modelinde ayrılmaktadır. McNelly'nin modeli haber değeri olan bir olay ile olayla ilgilenecek olan alıcı (Hedef) arasındaki

çeşitli aracı konumundaki iletişimcileri ele alır.

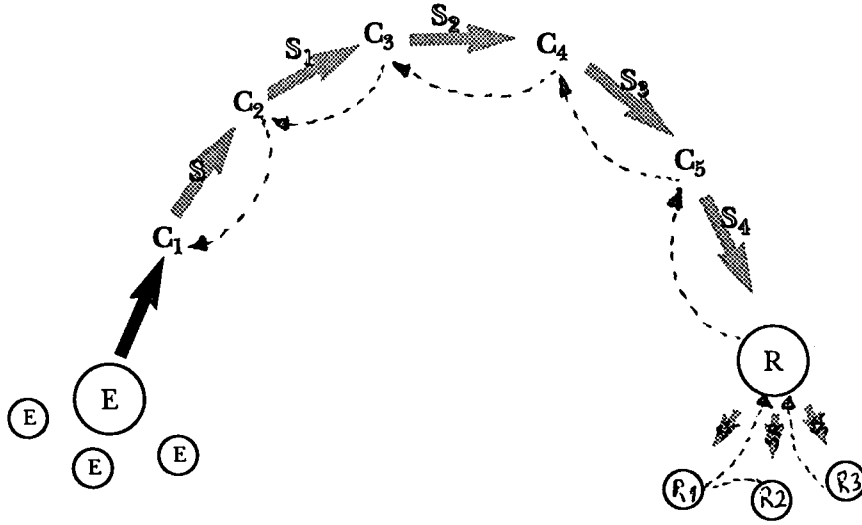
Modelin yansıttığı süreç, hipotetik bir dış haber akışı çerçevesinde şu yolları izler. Uluslararası haber ajansının muhabiri, haber olabilecek bir olayı öğrenir ve haberini yazar. Bu haber önce bölgesel büroya gider. Haber buradan kısaltılmış bir biçimde ajansın merkez bürosuna gönderilebilir. Haber burada olayla ilgi diğer bilgilerle birleştirilerek herhangi bir ülkenin ulusal ya da bölgesel bürosuna gönderilebilir ve burada tekrar telgraf editörüne ya da televizyon istasyonuna gönderilme için kısaltılabilir. Daha sonra haber dinleyiciye ya da kokuyucuya ulaşmadan önce, son birkez burada da kısaltılır. Son olarak bir seçme işlemiyle haber izleyiciye ulaşır ya da haber elenebilir. Bu süreç içinde bir sonraki akışı sağlayan çeşitli biçimlerle kontrol gerçekleşir.

Modelin üzerinde durduğu önemli noktalar şunlardır:

- *Bir gazetede, ajanslardan gelen haberler zaten bir seçim ve elem sonucunda o gazetenin kanal tutucu konumundaki editörlerinin eline geçtiği gerçeği
- *Kanal tutucu kavramı sadece haber seçme veya eleme değildir. Kendisinden önceki araçlar veya kanal tutucular haberin şekline ve özüne bir değişiklik getirmektedir
- *Kanal tutucu kavramı ilk alıcıya ulaştıktan sonra ortadan kalkmak, çoğu zaman ilk alıcı da bir kanal tutucu gibi davranır.
- *Yansıma (Geri besleme) çoğu kez düzensiz geçikmeli ve kesik kesiktir.

Model bazı açılardan kendi terimleriyle tamamlanmıştır ancak yide de ilk evreleri daha da genişletilebilir. Model bir haberin “haber değeri” olduğunu baştan kabul eder ve ajan muhabirini de ilk kaynak olarak belirlemiştir. Ayrıca modele bir-iki basamak daha eklenebilir. Burada bir olayın tanığı vardır veya olaya katılanlardan biri işin içine girebilir. Çoğu

kez yerel bir haber bir başka kanal tutucu (konumunda, tavrında) olan birisi sayesinde de ajans muhabirine aktarılabilir. Bkz., şekil 2.

Şekil 2. Mc Nelly'nin Haber Akışı Modeli. Model Haber Akışındaki Farklı Kanal Tutucuları İfade Eder. (Denis McQuail ve Sven Windahl, **İletişim Modelleri**, Çev.: Banu Dağtaş ve Uğur Demiray, s. 155)

Şekildeki kısaltmalar

E = Haber olan olay

C₁ = Yabancı ajans muhabiri

C₂ = Bölgesel büro editörü

C₃ = Ajansın Merkez büro editörü

C₄ = Bir ülkedeki ulusal ya da bölgesel büro editörü

C₅ = Telgraf editörü ya da radyo editörü

S₁, S₂, S₃, vb. = Haberın kısaltılmış formu

R = Alıcı

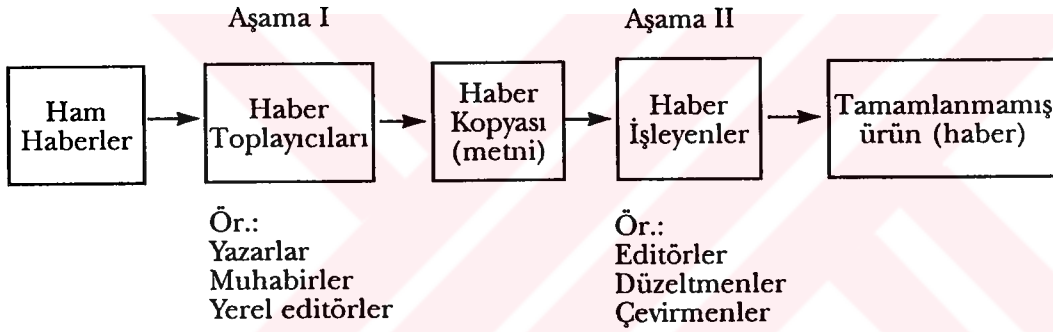
R₁, R₂, vb. =Aile üyeleri, arkadaşlar, dernekler, vb.

S-R = Hikayenin ağızdan ağıza dolaşan hali.

Kesik çizgiler = Yansıma

3.3.3. İç haber akışında Bass'ın “çift eylem” modeli

Bass, kanal tutucu kavranımı yeniden ele alır ve varolan modellerin gözden geçirilerek gelişimi sağlayacak basit ve önemli önerilerde bulunur. Kendisinden önce kanal tutucu kavramı üzerine çalışan White ve McNelly'i eleştirerek kanal tutucuların farklı farklı rollerine ve en belirgin seçim noktasının ne olduğu konusunda bir belirtinin olmamasını eleştirir. Bass en önemli kanal tutma eyleminin haber kurumu durumunda olan tüm medya örgütlerinin içinde gerçekleştiğini belirtir. Bu süreci de haber toplama ve haber işleme olarak ikiye ayırarak şekil 3'de görüleceği üzere anlatır.

Şekil 3. Haber Toplama ve Haber İşleme Süreçleri

Haber Üretiminde Birbirinden Ayrı Süreçlerdir. (Denis McQuail ve Sven Windahl, **İletişim Modelleri**, Çev.: Banu Dağtaş ve Uğur Demiray, s. 158)

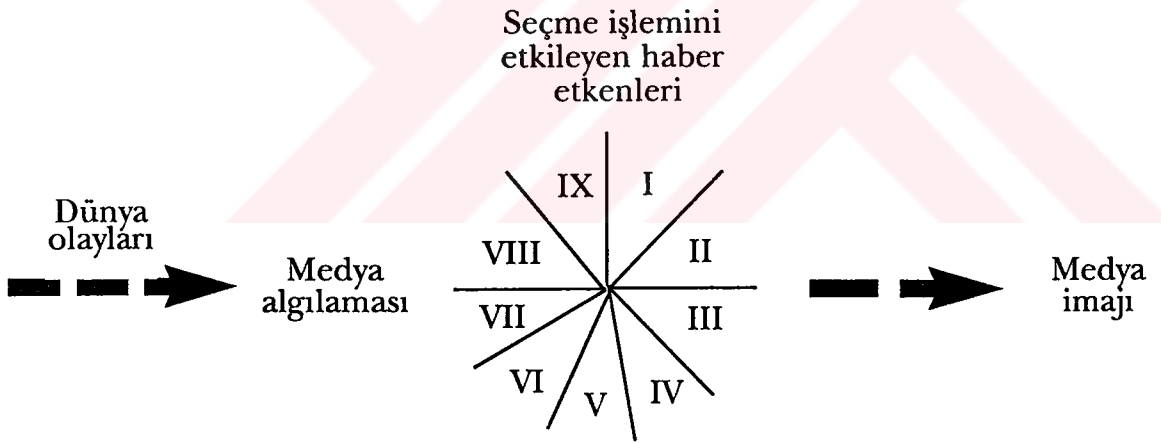
İlk aşamada haber toplayıcıları “ham haberleri” (olaylar, konferanslar, basın toplantılarıvb.) “haber metni” haline getirirler. İkinci aşamada ise, haber işleyicileri bu metinler işleyerek “tamamlanmış ürün” eşdeyişle “haber” haline getirirler.

3.3.4. Galtung ve Ruge'un “seçici kanal tutma” modeli

Galtung ve Ruge modeli daha önceki “kanal tutucu” modelleri geliştirmek ya da ilerletmek amacını taşımamaktadır. Model haber akışının yalın bir şekline ve sayısız haber olaylarından kabul edilebilir başarılı seçimler yapan ya da haber olaylarının algılanmasına bir ölçü getiren bir süreç gibi işleyen kanal tutucu üzerine dayanmaktadır.

Modelin en ilginç noktası ve belki de en önemli noktası diğer modeller tarafından üzerinde durulmayan yalnızca genel kavramlarla üzerinde durulan seçme veya reddetmek üzere karar vermede uygulanan kriterlerdir. Bu kriterler tamamiyle öznel olabildiği gibi, seçim sürecinin oldukça sistematik ve öngörülebilir olduğuda ortadadır.

Galtung ve Ruge özgün bir haber olayının ele alınması ve çeşitli kanal tutma noktalarından geçme şansını etkileyecek temel niteliklerini tanımlayıp adlandırır.

Şekil 4. Galtung ve Ruge Haber Olayı İle Medya İmajı Arasına Giren Haber Etkenlerini Gösterir. (Denis McQuail ve Sven Windahl, **İletişim Modelleri**, Çev.: Banu Dağtaş ve Uğur Demiray, s. 160)

Haber etmenleni şu şekilde adlandırılmıştır:

Zaman aralığı: Bir olay, söz konusu kitle iletişim aracının yayın yaptığı veya yayınladığı zaman programına uygun ise farkedilmesi daha kolaydır. Örneğin birkaç saat veya daha az süre içinde başlayıp biten bir olay günlük bir gazete, televizyon ya da radyoya uygun iken gelişmesi zaman alan karmaşık bir olay haftalık bir gazeteye daha uygundur.

Yoğunluk: Eğer haber büyük bir değer taşıyor da da normal bir şekilde gelişmesi gereken süreç hızlı ilerliyor ve haber değerini arttırıyor ise o olay dikkat çeker. Örnek vermek gerekirse hükümet ve finans çevrelerinde meydana gelen gelişmeler ve çatışmalar.

Açıklık/Netlik: Bir olayın anlamı hakkında şüphenin az olması ve olayın haber olmaya uygun olmasıdır.

Kültürel Uygunluk: Haber olacak olayın, hedeflenen izleyicinin ilgi ve kültürüne yakın olması seçilme olasılığını arttırır.

Uyum: Beklentilere veya kavramlara uygunluk gösteren bir olayın seçilme olasılığı daha yüksektir.

Umulmayan Olaylar: Durağan bir şekilde gelişen, akan olaylar arasında, en beklenmeyen ve alışılmamış bir şekilde gelişen olaylar daha çabuk seçilirler.

Süreklilik: Eğer bir olayın haber değeri varsa o olayla ilgili başka ayrıntıların, o olayın gelişmesinin ve önceki gelişmelerinin aktarılması sürekliliği ifade eder.

Kompozisyon: Haber olayları dengeli bir bütün içindeki yerlerine göre seçilirler. Bazı olaylar da karşıtlık yaratma özelliklerini yapısında bulundurmalarına göre seçilirler.

Sosyo-Kültürel Değerler: Alıcı grubun veya kanal tutucuların sosyo-kültürel değerleri, haberi etkileyen öğeleri etkiler.

Modelde haberi etkileyen üç temel hipotezden bahsedilmektedir. Bu hipotezler:

Ekleme Hipotezi (Addirity): Var olan bir olayda, ne kadar çok haber etkeni buluşursa, o olayın haber olma olasılığı o kadar yükselir.

Tamamlayıcı Hipotez (Complementary): Olayla ilgili bir etken zayıf ise, diğer etken ile tamamlanır.

Dışlama Hipotezi (Exclusion): Olayla ilgili tüm etkenler zayıf ise, olaydan vazgeçilir, bir diğer deyişle, haber yapılmaz.

Model, bireyin algılanmasındaki psikolojik boyuta dayanmaktadır. Haberdeki insan ve olaylar, imajlar, kanal tutucunun yapı içindeki üretimi, etkileme nedenleri modelin önemini arttırmaktadır. Model daha çok dış habere uyarlanmıştır, ancak iç haberlere de uygulanabilir.

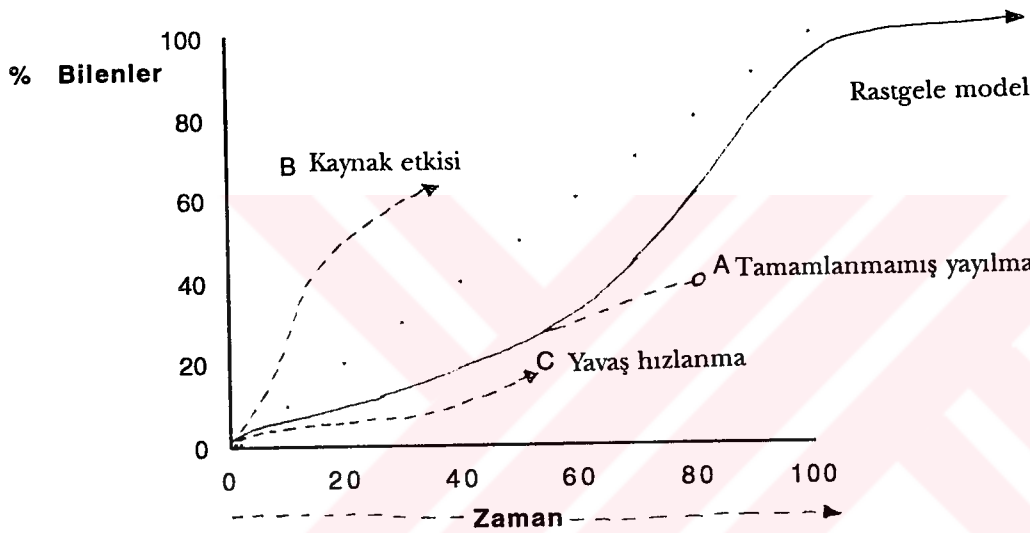
3.3. İletişim Araçlarında Haberin Yayılması

Kitle iletişim haberleri sonucu bilginin (enformasyonun) nüfus içinde yayılmasıyla ilgili olarak ortaya konan iletişim modelleri bulunmaktadır. Bu modeller haberlerin yayılma hızı, değişik kitle iletişim kanallarının görece etkinliği ve kitle iletişimi çağında kişilerarası iletişimin halen devam eden rolü üzerinde yoğunlaşmaktadırlar.

3.3.1. Normal yayılma eğrisi

Yeniliklerin ve enformasyonun yayılma eğrisinin çoğu kez S biçimini aldığı bilinmektedir. İlk evrede yalnızca birkaç “uyarlayan” ve “bilen” dir; eğri yavaş yavaş yükselir, daha sonra hızlanır ve her zaman birimine yalnız birkaç uyarlayan ya da bilen düşmeye başlayınca doygunluğa ulaşır ve dengelenir. Chaffee’ye göre bu normal kalıp araştırmalarında kullanılabilecek bir varsayımsal norm veya standart olacak kadar da ampirik bir araştırma bulgusu değildir. Örneğin kalıbı haber enfirmasyonunun

tipik birimlerinde tamamlanmış şekliyle görmek olası değildir. Ne var ki normal kalıptan sapmalar yayılmayı kolaylaştıran veya zorlayan faktörleri tanımlamak üzere kullanılabilir. Burada başlıca üç çeşit sapma gözlenmiştir. (A) Nüfusun %100'ünden azına ulaşan ve oldukça sık rastlanan tamamlanmamış yayılma durumu; (B) Başlangıçta normalin dışında çok daha çabuk biçimde hızlanma veya (C) çok daha yavaş hızlanma oranı. Bunlar 'normal' (veya rastgele model) eğriyi ve üç sapma biçimini temsil eden Şekil 5'de gösterilmektedir.

Şekil 5. Bilginin Normal Yayılma Eğrisi ve Üç Sapma Tipi. (Denis McQuail ve SvenWindahl, **Kitle İletişim Modelleri**, Çev.: Konca Yumlu, s. 94.)

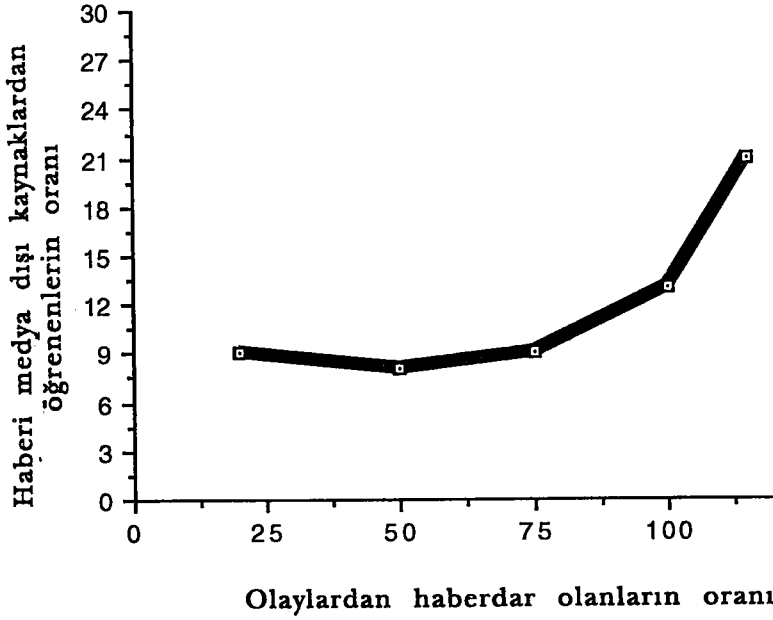
Bu üç çeşit sapma genelde ya gönderen ya da alıcı tarafından gelen zorlamalar veya “konuya özgü” sınırlamalar nedeniyle oluşabilir. Örneğin “gönderen taraftaki” zorlamalarda bir konuya yeteri ya da sürekli ilgi göstermek başarısızlığa uğrayacak ve bu da yavaş ya da tamamlanmamış yayılmaya (A yada C) yol açacaktır. Alıcı tarafı’ndan gelen zorlamalar ise önceki bilgi, habere ilgi veya işleme (processing) becerileri (A veya C’ya yol

açan) eksikliklerini içerir. Konuyla ilgili etmenlerle ilgili olarak; bazı haber olaylarının diğerlerine göre daha derin daha geniş veya daha sürekli ilgi uyandıracığı ve oldukça farklı hızlarda (B veya C kalıbıyla sonuçlanan) haber hikayeleri olarak gelişebileceği de açıkça ortadadır. Örneğin, bir deprem veya suikast haberinin ekonomi haberlerine göre çok daha hızlı yayılma kalıbı (B tarzı) göstermesi olasıdır. Bu durum izleyici ve izleyicinin haber olayları hakkında bilgi veya duyarlılık düzeylerinin yanısıra aynı zamanda kitle iletişim ve enformasyon kaynaklarının da gözönüne alınması gerektiği çok geniş bir araştırma alanını ortaya çıkartır.

3.3.2. J-Eğrisi modeli

Bu modelde iyi bir iletişim içeriğinin inandırmadan çok, potansiyel olarak bilgi verici olmasının gerektiği belirtilmelidir. Bu modelde temel amaç, kitle iletişim araçları tarafından iletilen haber ve bilginin bireylerarası ilişkilerde aktarılmasının önemini vurgulamaktır. Burada konu tipi (sadece farklı konular yerine) yayılmanın çizgisini belirlemede anahtar rolü oynar ve haberlerin kişiler arasında yayılma sürecini oldukça farklı bir eğri (J-Eğrisi) temsil eder.

Haber dağılımında bireylerarası ilişkiye önem verme, 1963 yılında Kennedey'in öldürülmesi üzerine başlamıştır. Çünkü, Bu olayla birlikte, halkın reaksiyonlarını kontrol etme ve toplu paniği önleme gereği doğmuştur. O sırada haber olayları hakkında bilgilenme kaynaklarına ilişkin çalışmalar zaten vardı ve bu çalışmalar haber hakkında bilgi edinme süresinde; kaynak olarak kitle iletişim araçları ve kişisel ilişkiler arasında yapılan karşılaştırmayı referans alır. Bu model daha önce yapılmış çalışmaları örnek alır Greenberg'in çalışması Kennedy'nin öldürülmesi olayına dayanır. Çalışma bir model değildir, ancak model formuna sokulabilecek özel süreçlere dikkat çeker.

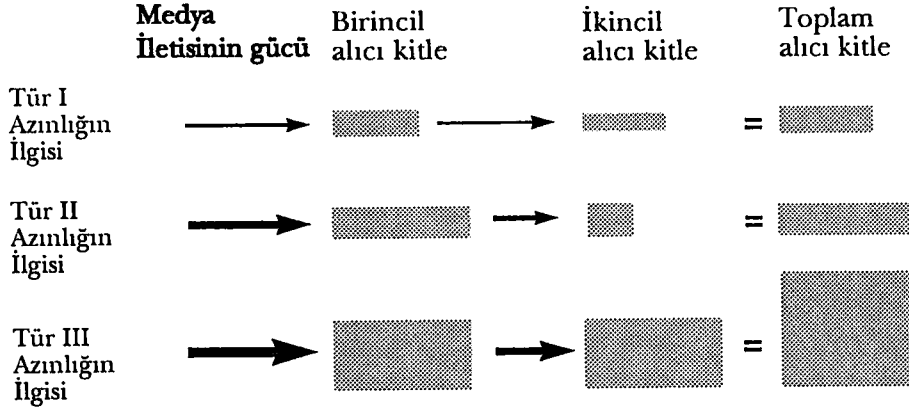

Şekil 6. Haber Dağılımının J eğrisi: Bir Olaydan Haberdar Olanlarla, Aynı Olayı Medya Dışı Kaynaklardan Öğrenenler Arasında Eğrisel Bir İlişki Vardır. (Denis McQuail ve Sven Windahl, **İletişim Modelleri**, Çev.: Banu Dağtaş ve Uğur Demiray, s. 88)

Greenberg'i daha önceki çalışmalara dayanan bu sorunu sınamaya, bireysel ilişkilerle oluşan haber dağılımının derecesine göre haberleri "üç tür"e ayırmaktadır.

Birinci Tür: Genelde çok fazla önem taşımayan birkaç kişi, belli bir azınlık için önemi olan olaylardır. Bu tip olaylar medyada pek üzerinde durulan haberler olarak görülmemektedir. Bu tip haberlerin bilinmesi belli bir hedef ya da referans grubu için önemlidir. Bu nedenle konuyla ilgili kişi veya gruplarca seçilecek olan olay haberi ilk kez duyanlar tarafından duymayanlara aktararak haberin yayılması sağlanacaktır. Sonuçta konuyla ilgilenen gruptan birçok kişi bilgi sahibi olur, ancak bunların büyük bir oranı haberi, bireyler aracılığı ile duyanlardır. Örnek vermek gerekirse üniversite sınav sonuçlarının (ÖSS-ÖYS) basında

yayınlanmasıdır. İlgili topluluk, eşdeyişle, hedef kitle ya da referans grubu burada temel olarak adayların arkadaşlarını ve yakınlarını içerir.

Şekil 7. Dağılım Modeline İşaret Eden J Eğrisi Olay Türleri ve Birincil İkincil ve Toplam Alıcı Kitle Arasındaki İlişkileri Gösterir. (Denis McQuail ve Sven Windahl, *İletişim Modelleri*, Çev.: Banu Dağtaş ve Uğur Demiray, s. 90)

İkinci Tür: Genel olarak kamu tarafından önemsendiği kabul edilen dikkatini çeken günün normal, ana haber bültenlerindeki temel olaylardır. Bu tip haberler medyada orta derecede önemli olarak kabul edilirler. Bu tip haberler toplumun genelinin, belki de büyük bir çoğunluğun önem vereceği, seçileceği haber türleridir. Bu olaylar bir bilgi olarak kişiden kişiye aktarılmaz, daha çok söyleşi konusu olur ve toplumda tartışılacak konular olarak kabul edilir. Genelde dramatik olmadıkları, ani olarak gelişmedikleri için bu tip haberlerin enformasyon olarak bir kişiden diğerine aktarılması söz konusu değildir. Böylesi olaylar petrol-benzin fiyatlarındaki artış, sıradan öğrenci olayları gibi örneklendirilebilir.

Üçüncü Tür: Son derece önemli, aciliyeti olan, dramatik ve büyük bir olasılıkla hemen hemen herkesin ilgisini çekecek olaylardır. Bunun en tipik örneği Kennedy cinayetidir. Ancak mantığa aykırı olarak çok yoğun medya ilgisine rağmen olayla ilgili olarak bilgiye sahip olanların büyük bir çoğunluğu konuyu öncelikle başka birisinden duymuşlardır ve bilgileri daha önceki haber öykülerinden daha iyi durumdadır. Olayın önemi, kişilerarası ve kitle iletişim kanallarını harekete geçirir.

Şekil 6'de çizilen J eğrisi Greenberg tarafından elde edilen sonuçların bir özetidir ve 18 ayrı haber olayında ilk kaynakları araştırmıştır. Sonuç olarak %14'den %100'e kadar toplam dağılımın derece olarak değişimidir. Bu olaylardan haberdar olan insanların oranı, onu ilk kez kişilerarası kaynaklardan haber alan insanların oranına karşılık gelmek üzere çizilmiştir. Onları beş kategoride gruplandırmak olasıdır (A-E arasında işaretlenmiştir). Sonuçta eğri aşağıdaki önermeye göre taslağı çizilmiş ve J biçimini almıştır. Her ne kadar yukarıda tanımlanan üç tür haber olayı ve araştırma bulgularının özeti (A Birinci Tür'de; B, C ve D İkinci Tür'de; E'de Üçüncü Tür'de gösterilmiştir) normal dağılımda artıyor gibi gözükse de (yatay eksen), kişisel kaynaklardan yayılan haber dağılımı (dikey eksen) aşamalı bir şekilde artmaz ve doğrusal bir yol izlemez. Kişisel kaynaklardan gerçekleşen haber dağılımı genel olarak duyulmayan haberler için düşük olup, medyadan duyulan rutin haberlerde ise, oldukça düşüktür. Kişisel kaynaklarla gerçekleşen haber dağılım oranı, herkes tarafından duyulan olağanüstü haberlerde (Kennedy'nin öldürülmesi haberinde olduğu gibi) ise oldukça yükselir (%50). Bu süreç şekil 7'de gösterilmiştir

Bu model, değişik biçimlerdeki olaylarda toplam izleyici içinde kişisel ilişki kurabilecek olanların oranını-payını gösterir. Birinci Tür'de genel önemi düşük ancak belli bir grubun çok ilgilenebileceği haber tipi

söz konusudur. İkinci Tür'de ortalama önemi olan genel haberlerdir. Üçüncü Tür'de ise; önemi fazla olan olaylara değinilmektedir. Ulaşılan toplam alıcı ilerleme kaydeder fakat toplam alıcı içinde görece payı artmaz. Birinci Tür'e göre İkinci Tür'e göre de, Üçüncü Tür'ün toplam izleyici payı yüksektir.

Model, olayların önemi ile belirli bir grup insanın katılımı veya ilgi derecesi arasındaki farklılığa dikkati çeker. Önem, bir toplumda genelde var olan haber değerleri ve bir bütün olarak bir olayın toplum için dikkat çekiciliği le ilişkilidir, görece katılım ise bireysel alıcı için yüksek kişisel önem ile ilgilidir. İkisi birbirleriyle doğrudan karşılıklı ilişki içinde değildir çünkü yüksek katılım genel olarak toplumsal önemi olmayan olaylarla birlikte oluşabilir. Model ve modelin tabanını oluşturan araştırma kitle iletişimce ele alınan ve daha sonra halkın bir bölümü tarafından bilinen çoğu olayın önce kişisel kaynaklardan değil de kitle iletişimden öğrenildiğini vurgular.

3.4. Haber Oluşumu ve Üretimi Üzerine Kitle İletişim Modelleri

Kitle iletişim araçlarında (KİA) ileti üretiminde, toplumdan, ekonomik ve ticari nedenlerden ve çevrelerden, izleyiciden gelen çok sayıda ve bazen birbiriyle çelişen isteklerle karşı karşıya kalınmaktadır. Kitle iletişimciler çevreden gelen çeşitli, dış rollerdeki baskılara karşın çalışmalarını sürdürmektedirler. Bu dışardan gelen etkiederler, ekonomik giderleri karşılamak için muhtaç olunan müşleriler; reklam verenler, ekonomik olarak kendilerini korumak zorunda oldukları müşterilerini ve ayakta durmalarının nedenlerinden biri olan izleyicilerini, okuyucularını, dinleyicilerini kaptırmamak zorunda

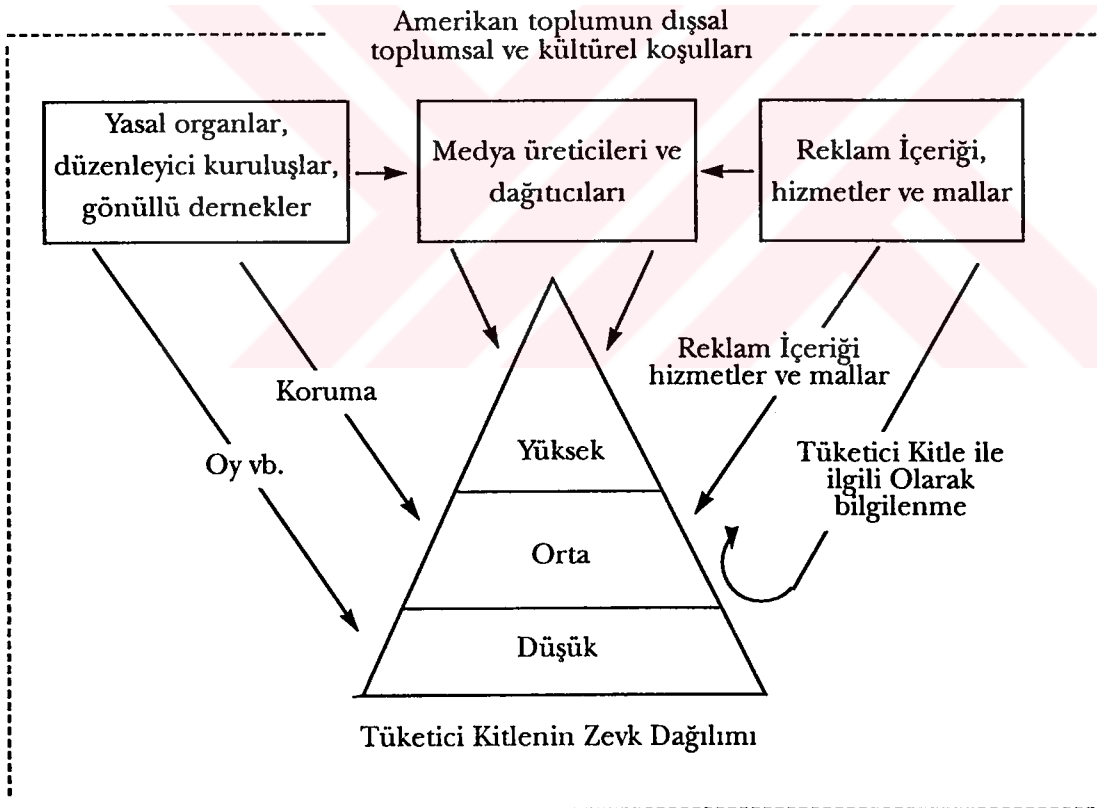
oldukları diğer kitle iletişim araçları, kuruluşları ve yayınları düzenleme anlamında toplumun koyduğu kuralları, yasaları, uygulayacak otoriteler. İleti üretiminde KİA'ları etkileyen, etkilemeye çalışan başka yatırımcılar, mülkiyet sahipleri, diğer toplumsal kurumlar, içerik üreten haber ajansları, telif hakları sahipleri, baskı grupları ve halkla ilişkiler kaynakları sayılabilirler. Bunlara ek olarak tüm KİA kurumları kendi izleyicileri veya ileride izleyicileri olacak kişiler tarafından sınırlandırılırlar.

3.4.1. De Fleur'un Amerikan Kitle İletişim Sistemi modeli

KİA'larda ki ileti üretimine ilişkin De Fleur gönderen, ileti, alıcı arasındaki ilişkileri biçimlendiren bir model sunmuştur. Daha çok Amerikan kitle iletişim sisteminin özelliklerine dayalı olan model bütün ulusal kitle iletişim sistemlerinde bulunan önemli parçaları içerir. Ayrıca model sadece liberal ya da serbest pazar sistemlerinde yapılanmış kitle iletişim sistemlerini yansıtmaktadır. Çünkü, toplumdaki ekonomik ya da politik güç dengesindeki herhangi bir değişiklik, kitle iletişim sistemlerinin yapısında ve ilişkilerde önemli sonuçlar doğurabilir. Model De Fleur'un “düşük beğeni” (Low Taste) diye adlandırdığı, Amerikan toplumunda medya içeriğinin işlevleri üzerine yoğunlaşır. Böyle bir içerik, hemen hemen bütün medya ürünleri tarafından içerilir ve şu kategorilerle örneklendirilebilirler; suç dramaları, dedikodu magazinleri, gündüz dizileri vb..Hepsini birden adlandırmak için “düşük beğeni” kavramının kullanılması böyle bir içeriğin çoğunlukla potansiyel olarak ahlaki ve toplumsal açılardan zararlı etkileri bulunmasına ve böyle bir içeriğin estetik ve entellektüel nitelikli olarak çok düşük olmasına bağlıdır.

Modeldeki temel öğeler şöyle sıralanabilir. Öncelikle izleyici kitle, hipotetik bir beğeni dağılımına ya da eğilim düzeylerine göre yüksek, orta

ve düşük olarak üç düzlemde ele alınır. İkinci olarak; medya üretimi için parasal katkı sağlayan ticari kuruluşlar gelirlerini diğer temel etkinliklerinden sağlarlar. Böyle kuruluşlar pazar ve alan araştırması yaparak kamunun eğilimlerini, izleyici kitlelerin alım gücünü, alışkanlıklarını ve reklamcılarının ilgilerini saptarlar. Bu ajansların temel görevi izleyici kitle hakkında bilgi edinmek ve üreticilere parasal destek biçiminde oldukça güçlü bir yansıma sağlamaktır. Üçüncü olarak; medya üretim ve dağıtım kurumları vardır. Bunlar genellikle kitlesel üretim sisteminde kar etmek zorunda olan özel kuruluşlardır. Dördüncü eleman; modelde kamu düzenlemelerini ve kontrolünü yapan ve hükümet adına ya da gönüllü olarak çalışıp böyle bir baskıyı uygulayabilen herhangi bir kurumdur. (Bkz., şekil 8)

Şekil 8. DeFleur'un Amerikan Kitle İletişim Sistemi Modeli. (Denis McQuail ve Sven Windahl, **İletişim Modelleri**, Çev.: Banu Dağtaş ve Uğur Demiray, s. 139)

Böyle kurumlar, kimi zamanda politik sistem aracılığıyla yapılan etkinlikleri de gerek medya içeriği ile ilgili kural koyma ve gerekse de, teknik ve parasal açıdan kontrol yoluyla üreticileri etkileyebilirler. Modeldeki bu öge, özel ticari amaçlı çıkarlara karşı bir denge oluşturur.

3.4.2. Gieber ve Johnson'un

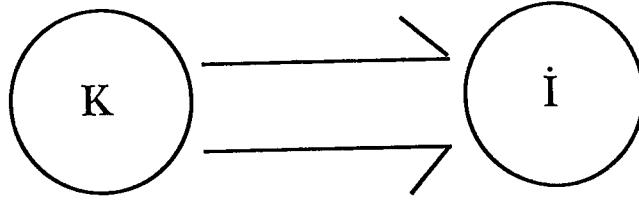
“kaynak-muhabir ilişkisi” modeli

Kilte iletişim araçlarının örgütsel yönetimi üzerinde duran çalışmalardaki başlıca konulardan biri kitle iletişim aracı ve bu araçların haber kaynakları (özellikle de, olumlu muamele veya reklamcı yandaşı içerik, kaynaklara ulaşma ve izlemek üzere talep ve baskılar karşısında sürdürebilecek özgürlük derecesi) arasındaki ilişkilerdir. Birkaç potensiyel baskı kaynağı ve biçimi vardır. Genel olarak bunlar hep birlikte kitle iletişim araçlarının özerkliğine ve bir olasılıkla güvenilirliğine tehdit oluştururlar. Burada açıklanan model, rutin bir haber muhabirliğinin getirdiği, bazen dayandığı, bir tarafta normal kaynakların veya “haber yapıcıların” (newsmakers), öbür tarafta muhabirlerin olduğu bir işbirliği ortamının var olduğu tipik durumlara uygulanır.

Model üç bölümde gösterilebilir, şekil 9-10-11. Şekillerden her biri ilişki yapısandaki seçeneklere işaret eder. Her örnekte K kaynağı gösterir ve Westley ve Maclean modelindeki “savunucu” (advocate) ya karşılık gelir. İ sembolü de iletişimci rolüne karşılık gelir ve muhabir rolünü üstlenir. Model muhabirlerin yerel politika muhabirliği sırasında yapılan görgül araştırmaların sonuçlarına dayanır.

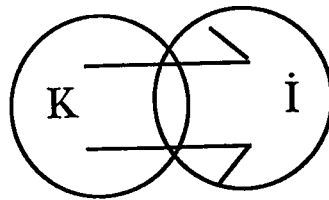
Şekil-9 ile gösterilen ilişki yazarlar tarafından şöyle betimlenir: K ve İ'nin referans çerçeveleri (dairelerle gösterilen) iyice ayrılmış bürokratik işlevler, roller, algılamalar, toplumsal uzaklık, farklılık ve değerler gibi bazı

öğelerle birbirinden iyice ayrılmıştır. Dolayısıyla haber akışı da daha bilimsel (formal) bir durum almıştır.

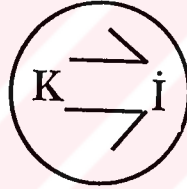
Şekil 9. Birbirinden Ayrılmış Kaynak İletişimci Roller (Denis McQuail ve Sven Windahl, **İletişim Modelleri**, Çev.: Banu Dağtaş ve Uğur Demiray, s. 149)

Bu model; iki toplumsal sistemin birbirinden bağımsız olduğu serbest basınla örneklendirilebilir. Bunlardan biri haber yapar, diğeri ise nesnel olarak ne olup bittiğini rapor eder, iletir. Model kaynak ile muhabir arasında belirli bir uzaklığın ve zayıf ilişkilerin olduğu durumlara uygulanabilir.

Şekil 10. Kısmen Birbiri İçinde Eriyen (asimile olan) Kaynak İletişimci Roller. (Denis McQuail ve Sven Windahl, **İletişim Modelleri**, Çev.: Banu Dağtaş ve Uğur Demiray, s. 150)

Şekil-10 de gösterilen ilişkiler şöyledir: K ve İ'nin referans çerçeveleri birbirine geçmiştir, her iki iletişimci de, iletişimci rollerini yerine getirebilmek için işbirliği yapar ve özellikle de iletişim rollerini ve hareketlerini belirleyen değerleri paylaşırlar. Modelin bu anlatımı gerçekte bu ilişkilerin nasıl işlendiğine oldukça yakındır. Katılımcılar birbirleriyle işbirliği yaparlar ve birbirlerinin işlevlerini karşılıklı olarak anlaşıp, uzlaşmış bir şekilde algırlar. Onlar belirli bazı amaçlara sahiptirler; biri gazeteye, TV vb. özel bir konu (hikaye) bulmak ister, diğeri ise editörünü doyuracak bir haber arar. Bu modelin yaşama geçirilmesinde; İ rolüne sahip olan kişi bağımsızlığından ödün verir. Özünde İ'nin "bilme gereksinmesini" karşılayan tarafsız bir öge olması gerekir.

Şekil 11. Birbiri İçinde Erimiş (asimile olmuş) Kaynak İletişimci Roller
(Dennis McQuail ve Sven Windahl, *İletişim Modelleri*, Çev.:
Banu Dağtaş ve Uğur Demiray, s. 139)

Şekil-11 ile gösterilen versiyonda yazarlar, iletişimcilerden bir tanesinin ortak yaşantı (referans) çerçevesinin diğeri tarafından elde tutulduğunu, belirlediğini ve dolayısıyla iletişimcilerin rolleri ve değerleri arasında bir fark kalmadığını söylerler. İlke olarak model, bu içiçeliğin ikisinden biri tarafından gerçekleştiği durumlara uygun düşer. Mantıksal olarak kamu görevlisinin basının istek ve talepleri doğrultusunda haber

sunacağını düşünebiliriz. Gerçekte ise baskı neredeyse tümü kamu görevlilerinden gelir. Haberi sunanlar ilişkide daima güçlü konumda olduğu için haber vermek ya da kısıtlamak gündelik işlerde daha etkili bir yaptırımdır. Uzun dönemde bu yetersiz yada uygun olmayabilir. Modelin dayandığı araştırma örneği de, böyle bir yorumu desteklemektedir. Bu tür bir asimilasyon; sosyalist, otoriter ya da otokratik toplumlarda basının hedeflerinin, toplumun hedefleriyle belirlendiği durumlarda görülür.

Modeller, muhabirler ve haber kaynakları arasındaki işbirliği ve asimilasyon ilişkilerini aşamalı olarak sunar. Muhabirlerin doğrudan ilgili oldukları amaçların dışında, işbirliği yönündeki bu eğilim, hem haber kaynağının hem de basının ulaşmak istedikleri “toplumun iyiliği”, “toplumun çıkarları” gibi değerlere haklılık kazandırabilir. Böyle bir değer, çatışma-kaynaklı haberciliği ya da yerel memurlar, bürokratlar, parlamenterler ve onların etkinlikleriyle ilgili “olumsuz, aleyhte haber” in cevaplandırılması olayını da yargılar, cezalandırır. Dolayısıyla işbirliği sadece bireysel çıkarlardan kaynaklanmaz.

Model, kanal tutucu (gatekeeper) kavramının geniş bir toplumsal ilişkiler sisteminin ya da normatif kontrollerin bir parçası olduğunu hatırlama açısından yararlıdır. Model yine, haberin basit bir şekilde tarafsız “kanal tutucuların” eline geçmediğini göstermek açısından anlamlıdır. Aksine model, haber üretiminin; bazı ölçütlerin ve bu süreçteki insanların iş çıkarlarının, bunların pazarlığının, orjinal haber kaynağının amaçlarının ve okuyucunun çıkarlarının rol oynadığını bir süreç olarak gösterir. İngiliz Kitle İletişim Sistemi üzerinde yapılan yakın zamanlı çalışmalar Şekil-10'deki biçimini destekler niteliktedir.

Haber araçlarını ele alan bazı çalışmalar her ne kadar, normal olarak tam “asimilasyona” varılmasa da belirtilen tarzda bir işbirliğinin gerçekleştiğini ileri sürer. Çoğu kez, kaynak tarafından iyi bir hakla

ilişkiler ve enformasyon hizmetleri ile kitle iletişim araçları tarafında bir tembelliğin birleşmesinden böyle bir sonuca varılır gibi gözükmektedir. KIA'nın avantajı, bir çeşit "enformasyon yardımı" da olabilir. Sürecin, KIA muhabirliğinin yerel ve şehir düzeyinde meydana gelmesi ulusal düzeyde meydana gelmesinden daha olasıdır. İşbirliğinin nerede asimilasyona dönüştüğüne karar vermek çoğu kez zordur. Bazı ortamlarda otoriteler, haber değeri yüksek olan kıt enformasyona ulaşmada çok güçlü kontrol pozisyonuna sahiptir ve haber araçları ya kendi seçimleri ya da gereklilik yüzünden resmi siyasaya asimile olurlar. Böyle bir durum örneğin, Falkland adaları ve Körfez Savaşı olaylarında meydana gelmiştir.

3.5. Parlamento Haberi ve Muhabirliği Açısından Kaynak-Muhabir İlişkisi

Gieber ve Johnson muhabir ve haber kaynağı arasındaki ilişkilerdeki, alternatif olasılıkları en azından yerel boyutta gösterebilmek için Westley ve Maclean modelindeki bazı öğeleri kullanmışlardır.

Bu model üç aşamada gösterilmiştir ve her aşama kaynak ile muhabir arasındaki ilişki boyutunu göstermektedir. Yalnız bu model Gieber ve Johnson tarafından muhabirlerin yerel politika muhabirliği sırasında yapılan görgül araştırmaların sonuçlarına dayanır. Gieber ve Johnson'un ampirik araştırmalarındaki muhabirler yerel yönetimi izlemekle görevlendirilmiş Belediye Meclisi Muhabirleri'dirler.

Modelde (anlatılan) gösterilen üç evre siyasetçiler ve muhabirler arasındaki iletişimin referans çerçeveleri boyutunca incelenmesidir. Bu anlam çerçevelerinin içerisine politikacıların siyasi hayatları, siyaset tarzları bir partiye üye iseler parti içindeki konumu ve etkililikleri gibi özelliklerinin yanısıra, politikacının kişilik yapısı ile siyasi çizgisinin

tutarlılığı bu referans çerçevelerini oluşturmaktadır. Gazeteci için ise gazetecilik hayatları ve tecrübeleri, haber toplama ve yapma tarzı bağlı bulundukları medya kuruluşları, kendi ve bağlı bulundukları medya kurumunun siyasi çizgisi ve bir gazeteci olarak bu medya kurumundaki yerleri ve etkililiği ile beraber kendi kişilik yapısı ve habercilik çizgisi modeldeki referans çerçevesini oluşturmaktadır.

Modelin ilk dönemindeki iletişim şekli son derece formal olma eğilimindedir. Siyasiler kendilerine düşen görevleri yerine getirirken, iletişimi etkileyebilecek bütün roller, statüler önemsiz kalmaktadır. Birbiriyle örtüşebilecek toplumsal değerler iletişimin şeklini ve iletilerini etkilememektedir. Her iki iletişim grubu da kendi işi ile ilgili rutin ve zorlayıcı olmayan bilgi (enformasyon) geçişini sağlamaktadır. Ülkenin gündeminde her an yer alabilen parlamento haberlerinin önemi gereği ne politikacı ne de gazeteci (muhabir) işlerinin rutin görüşmeleri dışında birbirlerini zorlayıcı bir iletişim şekline girmemektedirler.

Parlamente özel bir statü ya da parti içinde bir role sahip olsa da ne kendisine, ne de bağlı bulunduğu partisine veya partili yakınlarına haksız yarar sağlayacak özel bir iletişim şekline girmemektedir. Böylece kendisi ve partisi için belli bir sermaye grubu içindeki veya piyasada yer almak isteyen televizyon kanalına ya da kuruluşuna borçlanmamaktadır.

Parlamento muhabiri de halkın haber alma hakkından ve özgürlüğünden ödün vermeden hazırladığı doğru haberleri yapmak dışında kendisine veya gazetesine hakedilmeden kazanılan imtiyazları elde edeci bir iletişim şeklini tercih etmemektedir.

Model klasik özgür basının durumunu temsil etmektedir. Kaynak ve iletişimci arasındaki haberi oluşturan ile ne olduğunu objektif olarak haber veren arasında tam bir bağımsızlık söz konusudur. Modelin bu aşaması partamenter ile parlamento muhabirinin sık temasta

bulunmadıkları ve aralarında mesafenin bulunduğu durumlarda görülür.

Modelin ikinci aşamasında referans çerçevelerinin örtüşmesi ile aşamalı bir asimilasyon sözkonusu olmaktadır. İki ayrı toplumsal statü olarak yer alan parlamenter ile parlamento muhabiri iletişim rollerini yerine getirmek amacıyla birbirleriyle iş birliğine gitmektedirler.

İki iletişimci arasındaki bu işbirliği kendilerine sadece fayda sağlamak amacıyla ortaya çıkmaz. İletişimciler kendi işlevleri hakkında ortak anlaştıkları bir algılama oluştururlar. Parlamenterin (siyasinin) gazeteye belli bir hikayeyi sokma gereksinimi vardır, diğerinin gazete yöneticilerini tatmin edecek haberleri almaya.

Bu aşamada parlamenter kendisine ulaşan bilgiler doğrultusunda toplumun iyiliğini ilgilendiren ancak bilinmeyen az bilinen ya da üzerinde yeterince durulmayan haber alabilecek konu ve olayların takipçisi olarak bunların kamuoyuna duyurulmasını sağlamak amacıyla bu işlevi kendisine görev edinen muhabirlerle ortak bir referans çerçevesinde buluşarak işbirliğine gitmektedir.

Bu işbirliğinin bağlantı noktalarını ortak referans çerçeveleri oluşturmaktadır. Bu referans çerçevesinde ise en etkili etmenlerden birisi siyasi görüşteki birliktelik ve toplumun yararına olacağı düşüncesindeki ortaklıktır. Ayrıca haberin yapılmasında gözetilen incelikler ve haberin gazetenin hangi sayfada ne kadar uzunlukta veya televizyonda hangi haber bülteni ya da programında ne kadar süre gösterileceği önemli olmaktadır. Bu anlamda işbirliğindeki önemli bir noktayı da habere verilen değer teşkil etmektedir. Haberin iç sayfalarda yenmemesi için parlamenter, kamuoyunda iyi bir gündem oluşturacak haber yakalamanın getirdiği etkiyle muhabir işbirliğine gitmektedir.

Parlamenter halkın hangi siyasi şartlarda, hangi hukuk düzeninde ve bunlara bağlı olarak nasıl bir toplumsal sistem içerisinde yaşayacağını

düzenlemek ve yönetmek için halk tarafından görevlendirilmiştir. Bununla beraber meclisin otokontrolü yine meclise yani parlamenterler ile mecliste grubu bulunan partilere verilmiştir. Meclis böylece dış baskılarla karşı karşıya kalmadan toplum düzenini yürütülmesini sağlamaktadır. Ancak bu yürütmeye ilgili olarak toplumun yararına olacağı düşüncesiyle hareket eden parlamenterler ve parlamento muhabirliği ortak iletişim eylemlerine girmektedirler. Modelin ikinci aşaması bu işbirliğine ortak iletişim eylemlerini içermektedir.

Modelin üçüncü aşamasında iletişimcilerden birinin referans çerçevesi diğeri tarafından özümsemiş ve elde edilmiştir. Bu durumda rolün gerçekleştirilmesinde ve değer yargılarında ayrım olmamaktadır. Model parlamenterler ve parlamento muhabirlerini etkileyen ve iki taraf içinde geçerli olan asimilasyon sürecini içermektedir. Yani bir parlamenterin yalnızca basının ilgi ve isteklerine göre bilgi sağlaması söz konusu olacak ya da bir parti veya üyelerinin güdümünde taraflı haber hazırlayan parlamento muhabirleri gözlenecektir.

Asimilasyon sürecinde baskılar genellikle parlamenterlerden gelecektir çünkü bilgi üreten haber kaynağı durumunda olan böyle bir ilişkide daha güçlü bir pozisyonadadır.

Kaynak-Muhabir ilişkileri modelinde vurgulanmak istenen önemli noktalardan birisi görevlerin bir işbirliği içerisinde sınırlarının çizilmesi ve sınırlardan taşma olduğunda ortaya çıkacak sonuçların her iki görevin de sorumlulukları içerisinde amaçlarının değiştiğinin gösterilmesidir. Toplumun iyiliği çerçevesinde gerçekleştirilen işbirliği ve ortak çalışma toplum ve basın tarafından da onay alacağı için böyle bir ortamla ilgili olarak ta genel bir değer yargısı ortaya çıkacaktır. Bu değer yargısı çerçevesince hazırlanan haberler her iki taraf için de sözkonusu olacak 'olumsuz' değerlendirmeleri engelleyerek uygun iş ortamının da yaratılmasını sağlayacaktır. Modelle ilgili olarak yapılan çalışmaların sonucunda hiç bir zaman tam bir asimilasyonun gerçekleşmediği ortaya çıkmıştır.

BÖLÜM IV

KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARINDA GÜNDEM VE KAMUOYU OLUŞUMU SÜRECİNDE PARLAMENTO HABERLERİNİN VE MUHABİRLİĞİNİN YERİ VE ÖNEMİ

Parlamento haberlerinin önemi özellikle kamu kendisi ile ilgili konularda daha duyarlı olması ve kamunun ilgisini toplamak amacıyla gündemde devamlı olarak politika haberlerinin yer almasıdır. Bu bölümde parlamento haberleri ile parlamento muhabirliğinin gündem ve kamuoyu oluşumu sürecindeki yeri ve önemi belirtilmektedir.

1. KAMUOYU OLUŞUMUNDA KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ ROLÜ VE ÖNEMİ

Kamuoyu oluşumu sürecine kitle iletişim araçlarının etkisi ve burada kitle iletişim araçlarının üstlendiği rol tanımlanarak haberi kamuya ulaştıran bu araçların işlevleri tanımlanmaktadır.

1.1. Kitle İletişim Araçlarının Toplumsal İşlevleri

Kitle iletişim araçlarının toplumsal işlevleri ile bu araçların toplumsal yaşam veya toplumsal sistem (düzen) için gördükleri işlevler ifade edilmektedir. Kitle iletişim araçlarının toplumsal yaşam için işlevleri, kitle iletişim sisteminin işlevleri olarak değerlendirilebilir. Ancak burada kitle iletişim sisteminin çevresini (içeriğini) belirlemek gerekmektedir. Defleur'e göre, kitle iletişim sisteminin çevresini şu sistemler

oluşturmaktadır: Ekonomik sistem, siyasi sistem ve hem içerik hem de zevkleri açısından birbirinden farklı olan seyirci/dinleyici kitlesi. Kitle iletişiminin çevresini oluşturan bu sistemler, aynı zamanda kitle iletişim sisteminin işlevlerini oluşturmaktadır. Çünkü kitle iletişiminin bu sistemlerin her biri için ayrı bir işlevi bulunmaktadır¹⁰⁹. Kitle iletişim araçlarının işlevleri sıralamak gerekirse;

Toplumsallaştırma işlevi: Bir toplumda insanların birarada yaşayabilmelerinin sağlanmasında kitle iletişim araçlarına önemli paylar düşmektedir. Kitle iletişim araçları toplumun üyeleri olarak başarılı bir şekilde hareket etmemezi sağlayan inançlar ve ilişkiler yoluyla toplumsallaştırır.¹¹⁰ Hess, karmaşık toplumlarda kitle iletişim araçlarının işlevlerini toplumsallaştırma ve değer yargılarının pekiştirilmesi olarak belirtmiştir. Karmaşık toplumlarda, çocukların toplumsal rollerin tümünü birincil çevrelerinden edinmeleri tamamiyle mümkün değildir. Bu anlamda da toplumsal rollerin öğrenilmesinde kitle iletişim araçlarına gereksinim duyulmaktadır. Toplumsallaşmayı, bir insanın yaşamı boyunca süren bir sosyo-kültürel bilgi ve davranış edinimi olarak tanımladığımızda bu süreç içinde kitle iletişim araçlarının önemi küçümsenemez. İletişim çağının yaşandığı günümüzde iletişim araçları günlük yaşamın bir parçası haline gelirken kültür iletimi rolünü üstlenmiştir. Artık günlük yaşamda, fikir ve görüş belirtmede ve eleştirici bir “kamuoyunun” oluşturulmasında kitle iletişim araçlarına büyük çapta gereksinim duyulmaktadır.

“Kitle iletişim araçları, toplumsallaştırma sürecinde Ronneberger’e göre özellikle şu açılardan önemli bir rol oynamaktadırlar.

*Düşünceyi yönlendiren norm ve değer sistemleri ile toplumda örnek kimselerin tanıtılması.

¹⁰⁹ Gökçe, a.g.k. s. 86.

¹¹⁰ Graeme Burton, *Görünenden Fazlası*, Çev.: Nefin Dinç, (Birinci basım, İstanbul, Alan Yayıncılık, 1995), s. 84.

*Karmaşık bir toplumda, yaşamı kolaylaştıran düşünce ve davranış şekillerinin aktarılması ve böylece toplum sisteminin sürekliliğinin korunması”¹¹¹.

Kitle iletişim araçlarının, toplumsallaştırma çerçevesinde atlanmaması gereken bir diğer önemli işlevi de toplumsal yönlendirmedir. Karmaşık bir toplumda, insanların çevrelerini bütünüyle anlamalarına olanak yoktur. İnsanlar görmediklerini görebilmek, duymadıklarını duyabilmek, kısacası kendisinden çok uzakta olanları öğrenip, görebilmek için çeşitli yöntemler geliştirmiştir. Bütün bunlar kitle iletişim araçlarından başka birşeyler değildir. Dolayısıyla kitle iletişim araçları, günlük yaşantımızı düzenlemeyi, çevreyi algılamamızı sağlamayı ve böylece topluma (çevreye) uyum sağlamamızı kolaylaştırmaktadır.

Siyasi işlevi: Kitle iletişim araçlarının siyasi işlevi, çevreden gelen iletilere tepki vererek, egemen siyasi sistemin korunması için gerekli etkinlikleri yerine getirmesi olarak açıklanabilir. Demokratik bir düzende, kitle iletişim araçlarının ana işlevi olarak “kamuoyunun oluşturulması” belirtilmektedir. Günümüzde kamuoyu kitle iletişim araçları tarafından oluşturulmakta ve yönlendirilmekte ve hatta yapılmaktadır. Kitle iletişim araçlarının kamuoyunu oluşturma işlevleri beraberinde bazı sorumlulukları da getirmektedir. Bunlardan en önemlisi kitle iletişim araçlarının toplumdaki mevcut görüş ve fikirlerin bir ayrım yapmaksızın duyurma ve inceleme sorumluluğudur. Eğer toplumda mevcut olan değişik fikir ve görüşlere yer veriyor ise, ancak o zaman kitle iletişim araçları, bu görevini yerine getiriyor demektir. Aksi taktirde, belli bir grubun çıkarlarına hizmet ettiği iddiasına karşı kendilerini koruyamazlar ve birçok grubu küstürürler. Sonuçta karşıt bir kamuoyunun oluşmasına zemin hazırlarlar. Karşıt kamuoyu ise, kendilerinin mevcut kitle iletişim

¹¹¹ Gökçe, a.g.k., s. 88.

araçlarında yeterli derecede temsil edilmediklerini düşünen kimselerin, kendi kitle iletişim araçlarını kurmalarını ifade etmektedir". Şimdiye kadar anlatılanları düşündüğümüzde kitle iletişim araçlarının temel işlevlerinin açıkça ortaya çıktığı görülecektir ve kitle iletişim araçları kullananlar, yönlendirenler veya sahipleri çeşitli görüşlerin aktarıcısı, açıklayıcısı durumundadırlar.

Kitle iletişim araçlarının bir diğer işlevi de siyasi toplumsallaştırmadır. Kitle iletişim araçları politikacıların çalışmalarını anlamamızı ve bu politik süreçte daha yapıcı bir şekilde katılmamızı sağlar. Bu yolla politik olaylar ve konular hakkındaki düşünceleri şekillendirmemizi sağlar.¹¹² Toplumsal yapının karmaşık bir görünüm almasına paralel siyasal sistem de karmaşılaşmıştır. Bu karmaşık siyasi sistemde, kitle iletişim araçlarının görevleri ve işlevleri, siyasi sistemi algılanabilir, bir şekile indirgemek ve böylece siyasi bilinçlenmeyi sağlamaktır. Bütün bu görevlere ek olarak kitle iletişim araçlarının bir diğer görevi de, eleştiri ve kontroldür. Bu durum kitle iletişim aracı konumunda olan gazete, televizyon, radyo vb. gibi araçlara siyasal düzende dördüncü güç olma olanağını vermiştir. Dördüncü gücü açıklama gereği duyulduğunda toplumda söz sahibi olan kişilerin görüş ve fikirlerinin iletimini yapmayacak, aynı zamanda bu görüşlerin eleştiricisi olacaktır.¹¹³

Ekonomik işlevi: Kitle iletişim araçlarının ekonomik işlevleri arasında, en önemlisi olarak reklam vasıtasıyla mal-para ilişkisine canlılık getirmesi söylenebilir. Kitle iletişim araçları reklam ile, hangi malların piyasada olduğunu, hangisinin piyasaya çıkacağını ve hangi ihtiyaca yönelik ekonomiye sunulacağını açıklar.

Enformasyon işlevi: "Alıcının nesnel bilgisini arttıran, bilgi

¹¹² Burton, a.g.k., s. 85.

¹¹³ Nezih Demirkent, *Sayfa Sayfa Gazetecilik*, (Birinci basım, Altın Kıkırlar Yayınevi, 1982), s. 77.

eksikliğini veya bilgilerini yenileme olanağı sunan kitle iletişim araçları ya hiç bilinmeyi ya da bilinenin değişip yenilenmesini sağlıyor ise bilgi aktırımı (enformasyon) işlevini gerçekleştiriyor demektir. Bir iletinin bilgi değeri taşımadığı alıcının niteliği ile ölçülebilir. Kimi alıcı için yeni kazanımlar demek olan bir ileti, başka bir alıcı için eski ya da öğrenilmiş bir bilgi olabilir. Ancak bu bilgi yeni bir fikrin oluşmasına yol açıyor veya yardımcı oluyorsa enformasyon niteliği taşıdığı belirtilebilir”¹¹⁴. “Enformasyon işlevi dünyaya ilişkin belirli bir bakış açısı oluşturur ve izleyiciyi edilgin kılar”¹¹⁵.

Kitle iletişim araçlarının esas işlevi olarak enformasyon işlevi değerlendirilmektedir. Bir çok konuyu bizlere kitle iletişim araçları tanıtmakta, yansıtmaktadır. Bireyin birçok olaydan haberdar olmasını sağlayan kitle iletişim araçları bu işlevini yerine getirmediğinde çevreden habersiz bir kişi veya kişilerin oluşturduğu kitle ya da toplumdaki bahsedilebilir. Bu durumda kitle iletişim araçlarının doğru bir gözlemle çevreyi gözetleme işlevinden de bahsedilebilir.

Kitle iletişim araçlarını dört ana işlevine ek alarak; ayrı başlıklarda incelenen birçok işlevi bulunmaktadır. Ancak bu işlevler bu dört ana işlevden bağımsız olmayıp onları açıklayıcı ve pekiştirici anlamdadır. Bu işlevleri şöyle sıralayabiliriz:

Güdüleme işlevi; toplumların kendileri için belirledikleri kısa ve uzun vadeli amaçlar, kitle iletişim araçları aracılığı ile toplumdaki bireylere aktarılır. Siyasal etkileme aracı olarak kullanılan kitle iletişim araçları, bireyleri bazı ortak amaçlara ulaşmak için güdüleyebilir.

Tartışma ortamı hazırlama işlevi; kitle iletişimi, ilettiği haber ve bilgilerle, ulusal ve uluslararası sorunlarla ilgili olarak kamunun ilgisini açık tutacak bir biçimde tartışma ortamı hazırlayarak bu konuda

¹¹⁴ Gökçe, a.g.k.

¹¹⁵ Burton, a.g.k., s. 86.

uzlaşmanın sağlanmasına yardım eder. Farklı görüşlere açık yayın yapan kitle iletişim araçları, bu görüşlerden çeşitli kamuların haberdar olmasını sağlayarak, ılımlı bir tartışma ortamı hazırlar.

Eğitim işlevi; kitle iletişimi bilgi verme işlevine paralel olarak, bireylerin entellektüel yönden, bilgi, beceri ve yeteneklerinin gelişmesini de sağlar. Eğitim amaçlı yayınlar, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, kitle iletişim araçlarının birincil işlevi haline gelmektedir.

Kültürel gelişmeyi sağlama işlevi; kitle iletişimi ileti içeriklerinde yer alan kültürel ve sanatsal etkinliklerle, bir yandan bireylerin estetik gereksinimlerini giderip, kişisel görüşlerini geliştirirken, diğer yandan toplumun kültürel mirasını gelecek kuşaklara aktarılmasında öncülük yapar.

Eğlendirme işlevi; kitle iletişim araçları, gündelik yaşamın tekdüzeliğinden sıkılan bireylere, drama, dans, spor vb. gibi eğlence programları sunarak, kitlelerin eğlence ihtiyaçlarını ucuz ve kolay yoldan sağlamalarına olanak verir.¹¹⁶

Kitle iletişim araçlarının, toplum içinde üstlendiği işlevlerinin yoğunluğu ve niteliklerini, içinde bulunduğu toplumun kültürel, ekonomik, siyasi yapısına, teknolojik gelişmişlik seviyesine ve toplumsal gereksinimlerine göre belirlenmektedir. Bununla beraber kitle iletişim araçlarının toplumsal yapı unsurları arasında birleştirici, bütünleştirici bir işlevi de bulunmaktadır. Temel olarak bilgi verme, ikna etme, toplumsallaştırma, eğlendirme ve katma değer yaratılmış malların ve hizmetlerin tanıtımı gibi işlevleri olan kitle iletişim araçlarının denetimini, yönlendirilmesini ve yönetimi için de bulunduğu toplum ve bu toplumun kurumları üstlenmiştir.

Gelişmekte olan ülkelerde kitle iletişim araçları kalkınmada önemli

¹¹⁶ Gülgün Tosun, "Kamuoyunun Oluşumunda Kitle İletişiminin Rolü ve Bir Kitle İletişim Aracı Olarak Basının Etkisi", Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi Dergisi, Haziran 1994, Cilt:1, Sayı:1, s. 165.

bir güç olarak görülmekte ve devlet eliyle, ya da devlet denetimi altında özel kuruluşlarca işletilmekte ve toplumsal işlevlerini yerine getirmektedir.

Kitle iletişim araçlarının işlevlerinin ortaya çıkardığı olumlu ve olumsuz etkiler olmak üzere iki ayrı sınıflama yapılmaktadır. Kitle iletişim araçlarının olumlu yanlarını savunan iletişimciler bu araçların işlevlerini şu şekilde belirtmektedirler: Toplumun ufkunu gözetler, bir alana veya konuya toplumun dikkatini toplar, topluma yenileşmeye ve gelişmeye yönelik olumlu tutumlar kazandırır.¹¹⁷

Ancak bazı iletişimciler ise, kitle iletişim araçlarının toplumda bu kadar etkili olamayacağını savunarak etkilerinin birşeyleri değiştireceğinden çok toplumsal ve ekonomik sistemlerin pekiştirilmesi ya da güçlendirilmesi gibi etkilerinin olduğunu belirtmektedirler.¹¹⁸

Kitle iletişiminde kullanılan araçların etkileri konusunda üç ayrı araştırmacı grubu düşünce geliştirmiştir. Bunlar: Practicus; kitle iletişim araçları temsilcileri ve onların araştırmacıları, Academicus; Akademisyenler, kitle iletişiminin elit eleştirmenleri, Empirius; Amprik araştırma yapan toplumbilimciler.¹¹⁹

Bunlardan Practicus'a göre; kitle iletişiminin etkisinin söylenildiği kadar etkili olmadığını ve ortaya çıkan aşırı etkilerin de kişisel tercihler sonucu olduğunu savunmaktadırlar ve böylece ortaya çıkabilecek olumsuz etkilerden kitle iletişim araçlarının sorumlu olamayacaklarını dile getirmektedirler. Onlara göre toplum, kitle iletişim araçlarını bilgilenmek ve eğlenmek için tercih etmektedir. Tüm olumsuz ifadelere karşın kitle iletişim araçlarının birçok faydası söz konusudur. Kitle iletişim araçları

¹¹⁷ Tosun, a.g.m., 163.

¹¹⁸ Oğuz Ünlüer, "Boş zamanı Değerlendirme Açısından Kitle İletişim Araçlarının Ülkemizdeki Durumu" *Kitle İletişim Araçları ve Boş Zaman* Ed.: Uğur Demiray, (Birinci basım, Eskişehir Eğitim Teknolojisi ve Yaygın Eğitim Vakfı, Eğitim Araştırma ve Bilimsel Yayınlar Dizisi No: 6, 1988), s. 75.

¹¹⁹ Ramazan Uysal, "Kitle İletişimi Araştırmaları", *Kurgu*, Sayı: 14, 1996, s. 117 125 .

kamuyu aydınlatır, kamuoyu oluşumuna katkıda bulunur, kamuoyu olası problemlerden haberdar eder, akılcı alış-veriş yapma konusunda tüketicilere bilgi sağlar, ucuz kolay ulaşılabilen, doyurucu eğlence sunar. Ancak kitle iletişim araçlarının bu önemli faydalarından yararlanmak bireysel tercihler ve sağduyulu davranmaya kalmıştır. Olumsuz etkiler kitle iletişim araçlarının yanlış kullanımından kaynaklanmaktadır. Kitle iletişim araçlarının olumsuz etkilerinden kurtulmanın en iyi yolu eleştirci ve seçici bir izleyici olmayı öğrenmekten geçmektedir. Bu eleştirel ve seçici izleyicilik okuyucu, dinleyici ve izleyici oranlarına yansiyacak ve kötü içerikli iletiler gönderen kaynaklar serbest piyasa ekonomisi ortamında ortadan kaybolacaklardır. Bu süreç demokratik olan ve müdahale edilmemesi gereken bir ortamdır. Ancak kitle iletişim araçları temsilcilerinin bu görüşleri serbest piyasa ekonomisinin medyaya yansımından başka birşey değildir. Topluma yukarıda sayılan faydaları sağlamakla beraber finans kaynaklarının reklam ve ilan gelirleri olması ve hedeflenen alıcı kitlenin orta sınıf olması ve yapılan yayınların içeriğinin bu sınıfın beğenisine yönelik olması reklam verenlerin kitle iletişim araçları temsilcileri ile olan ilişki boyutu tartışma konusu olmaktadır. Kamuyu bilgilendirmek ve demokratik yaşama katkıda bulunmak için çalışması gereken kitle iletişim araçlarının, serbest piyasa ekonomisinin pazar stratejilerine göre davranması konuya eleştirel bakan kitle iletişimciler tarafından sorgulanmaktadır.¹²⁰

“Kitle iletişimi ile ilgilenen akademisyenlerin, kitle iletişim araçları temsilcilerinden farklı olarak kitle iletişim araçlarının etkilerinin çoğunluğunu olumsuz olarak değerlendirmekte ve insanların kitle iletişim araçları karşısında pasifize oldukları ve kitle iletişim araçlarına karşı aşırı bir bağımlılığın geliştiğini belirtmişlerdir. Bunun nedenleri de

¹²⁰ Uysal, a.g.m., s. 120.

şöyle açıklanmıştır. İnsanların çoğunlukla kolayca kaçma eğilimlerinden dolayı, karmaşık fakat yararlı iletiler yerine, insanı sıkmayan anlaşılması kolay ve eğlenceli iletileri tercih etmeleri kaliteli yapımların anlaşılması kolay fakat içeriği zayıf veya boş iletiler ile rekabet etmesini engellemektedir. Bu süreç sonrasında yararsız iletiler insanların bilgi bakımından gelişmesini engellemekte ve insanlar karmaşık iletileri zamanla algılayamamaktadırlar. Kitle iletişim araçlarının olumsuz etkilerinin yok edilmesinin insanların iletilere karşı seçici olmaları ve bu araçların finansmanının doğrudan kamu tarafından sağlanması ile gerçekleştirilecektir”¹²¹.

Bu konu üzerinde amprik çalışmalar yapan toplumbilimciler ise kitle iletişimin etkilerinin sanıldığı kadar büyük olmadığını kitle iletişim araçlarının toplumda zaten var olan eğilimleri desteklediğini ve statikoyu koruduğunu belirtmişlerdir. İnsanların kitle iletişim araçlarını zaten seçici bir algıyla izlediklerini ve daha önce var olan inanç ve tutumlarına uyan iletileri aldıklarını uymayanları da görmezlikten geldiklerini vurgulayan toplumbilimciler kitle iletişim araçlarının olumlu ve olumsuz etkilerinin eşit olduğunu, olumsuz etkilerinin ise eğitim ve rehberlikle çözülebileceği ortayol bir düşünceyle belirtmişlerdir.¹²²

1.1.1. Kamuoyu nedir?

Medyanın kendi doğasından kaynaklanan içerik, sunum ve alımlama koşulları topluma mal edilebilecek bir ilginin ipuçlarını taşır. Bir kitle iletişim aracına yönelik ilgiyi, o iletişim aracına yönelik ilgi hakkındaki izlenimler belirler. Her kitle iletişim aracının seslendiği hedef alıcılar topluluğu bir kitledir. Başka bir anlatımla her iletişim aracı toplumu

¹²¹ A.g.m., s. 122.

¹²² A.g.m., s. 124.

kendince bir kitle olarak kabul etmektedir. Böyle olunca bütün kitle iletişim araçlarının kendi kitle tanımlarının ortak bir yanından söz edilmektedir. Bir anlamda toplumun tümüne genelleştirilebilecek ortak eğilimi temsil edenleri tanımlarken, birbirinden bağımsız gibi duran kitleleri birleştiren gücü açıklamak gerekmektedir. Böyle bir bütünlük yalnız medyanın toplum referansı olmakla kalmayacak, gerek bireysel eğilimin ve gerekse siyasal eylemin de dayanağı olacaktır. Modern toplumun benimsediği demokratik siyasal anlayış gereği halka veya çoğunluğa yaslanma ihtiyacı, medyanın ikna etme yöntemi olarak da işlev görür. Klasik demokrasi kuramının dayandığı temel kavram olan kamuoyu, karşılıklı görüş alış verişinde bulunan ve toplumda çoğunluk görüşünü yansıtabilecek iktidar görüşüdür. Kamuoyu siyasal güç anlamında halk iradesini temsil eder. Demokratik toplum yaşımında sistemin özü de halkın iradesini yansıtmak durumundadır. Anlaşılacağı üzere bireysel davranışın toplumsala yaslanma ihtiyacı sosyolojik bir olgu olmanın yanında siyasal kültürle de ilişkilidir. Medya, her iki durumda referans alınması gereken kamuoyunu belirler”¹²³.

Kamuoyu, toplumun vicdanının sesi, bir hakem, kimi zaman bir mahkeme niteliğindedir. Hüküm verme hakkı yoktur ancak yargılar, çoğu zaman korkulur ve gözardı edilemez. Kamuoyu toplumun fikir ve ifade anlamında kendisidir. Hükümetler, sendikalar, kamu kurum ve kuruluşları, özel teşebbüsler vb. her türlü toplumsal sistem kamuoyunu kaygı edinirler. Gücün eyleme geçmesi için bir dayanak noktası, bir direniş konusu bulması gereklidir. Kamuoyundan sözedilmesi için etkin bir karşı koyma eyleminin, olanağının bulunması gereklidir. Kamuoyu, belirli bir konuda kişisel görüşler sonucu veya bunların çoğunluğunun sonucu değildir, Kamuoyu salt çoğunluk gerektirmez.¹²⁴

¹²³ Sadık Güneş, *Medya ve Kültür*, (Birinci basım, Ankara, Vadi yayınları, 1996), s. 193-194.

¹²⁴ Alfred Sauvy, *Kamuoyu*, Çev.: Süheyl Gürbaşkan, (Birinci basım, İstanbul, Reklam Yayınları No:38 1974), s. 7.

Sauvy'e göre; "kamuoyu ancak bazı olayların, bazı durumların bilinmesiyle meydana gelebilir" demiştir. Kamuoyunun iki önemli özelliği genellik ve açıklıktır. Bu durumda, bir toplumdaki bilgi ve haber akışının sağlıklı ve düzenli olması gerektiğini söyleyebiliriz.¹²⁵

Kamuoyunu tanımlama çabaları genel olarak iki grupta toplanmaktadır. Birincisi politika bilimi açısından kamuoyu tanımı, ikincisi ise sosyal bilimlerde ki diğer bilim dalları açısından kamuoyu tanımı. Kamuoyu kavramını politika bilimi açısından tanımlayanlar devletin üç organının (yasama, yürütme, yargı) davranışını belirleyen ya da kanaat önderleri tarafından belirlenen ve oluşturulan norm olarak açıklanmaktadır. Diğer sosyal bilimler ise kamuoyu kavramını, bireyin kendisinden hareket ederek tavrını ve davranışını, ailesini, çalışma grubunu, içinde yaşadığı grup ve de bütün toplumu kapsayan sosyal grubun kanaat ve davranışı ile ilişkilendirmektedir. Anlaşılacağı üzere kamuoyu kavramı, kişisel ve siyasi açıdan olmak üzere iki değişik şekilde açıklanmaktadır.¹²⁶

Gelişen ya da ortaya çıkan bir durum veya konu karşısında toplumun (halkın/kamunun/kitlenin) genelinde o olaya ilişkin oluşan ortak kanaat tavrı ya da tutumların bütününe kamuoyu oluşumu denir.¹²⁷

Siyasal olaylarda, bir olayın -konunun- kamunun dikkatini çekmesinde şu faktörler etkili olmaktadır;

Bazı değerlerin öncelikli ve önemli olması: Toplum tarafından önemli görülen bazı değerler saldırı ya da bunların zedelenme tehlikesiyle karşı karşıya gelmeleri kendiliğinden siyasi bir konu oluşturmaktadır.

Kriz ve kriz göstergeleri: Krizler beklenmeyen sadece belli değerlerin

¹²⁵ Tosun, a.g.m., s.167.

¹²⁶ Orhan Gökçe, "Kamuoyu Kavramının Anlam ve Kapsamı", Kurgu, Sayı:14, 1996, s. 209.

¹²⁷ Mutlu,a.g.k., s. 194.

değil, tüm sistemi tehdit eden unsurlardır. Bunlar birçok değerlin fonksiyonunu belirsiz ve zaman baskısı altında tehdit ettikleri için dikkati üzerinde yoğunlaştırma gücüne sahiptirler. Bütünleştirici güçleri vardır ve bu güç de buradan kaynaklanmaktadır.

İletişim Kaynağı Statüsü: Siyasi liderler ya da toplumca tanınmış kişilerin eylemleri daha kolay dikkat çekmek ve ilgiyi toplamaktadır.

Siyasi başarı göstergeleri: Siyasetin karmaşık olması nedeniyle somut başarının çoğu zaman uzun sürmesi ve yeterli bilgiye sahip olunmaması nedeniyle bir kişiliğin ya da bir konunun ifadesi, belli bir konunun oluşmasında etkin rol oynamaktadır.

Olayın Yeniliği: Olaylar bir toplumun büyük bir kısmını yakından ilgilendiriyorlarsa, bu tip konuların dikkat çekmesi daha kolay olmaktadır. Bu tip olayların sonuçları toplumun o anki durumunu ya da geleceğini ilgilendirdiği için bu olayların gündeme gelmesinde de kolaylık yaşanmaktadır. Ancak bazı konular toplumdan yeterince güç (destek) toplayamadıkları için eriyerek, kaybolup gitmektedir.

Süpriz: Beklenmeyen olaylar ya da gelişmeler söz konusu ise bunların dikkat çekmesi kolaylaşmaktadır. Çünkü bu tür olayların gelişmesi de önceden kestirilememektedir. Konu dikkat kurallarını aşarak gündemde kalmayı başardığında bu konu iletişim sürecinin yapısı işlevini üstlenmektedir. Sadece konunun kendisi değil, artık konu hakkında kanaatler ve kararlar da ön plandadır.¹²⁸

1.1.2. Kamu kavramı

Genelde kamu kavramının birçok anlamlarda kullanıldığını görürüz. Kamu terimi ile, herkese toplumun bütün kesimine açık olan, genel olarak bilinen ve herkes tarafından kullanılabilen (mitingler vb.)

¹²⁸ Gökçe, a.g.m., s. 211.

anlamında, öte yandan devlete ait (örneğin, kamu binaları ve kamu gücü) anlamında kullanılmaktadır. Buna karşın sosyologlar ve siyaset bilimciler, kamu terimini genel olarak, belli sorun ve olaylar üzerinde kollektif tutumlara ya da kanaatlere sahip mesafeli-temaslı grup anlamında kullanmaktadırlar. Bu bağlamda kamu terimi, toplumun en yakın alt sistemlerinden kaynaklanın rol beklentilerinin nötürleştirilmesi ve serbestleştirilmesine işaret etmektedir.¹²⁹

Bir durum ile ilgili olarak kamuoyunun oluşması, konunun konu olarak dikkat çekmesi için gereken özellikler dışında başka faktörler de etkili olmaktadır. Öncelikle o konuyla ilgili bir kitle, halk vb. kamu oluşumu gerekmektedir. Böyle bir şeyin söz konusu olması öncelikle toplumun siyasi olmayan alt sistemlerince (aile, araştırma grupları, üniversiteler, bankalar, kulübler vb.) ve siyasi sisteme ait alt sistemlerce (menfaat ve baskı grupları, siyasi partiler vb.) yapılandırılması gerekmektedir. Daha sonra kitlelerin biraraya getirilmesi ve birarada tutulması ve bu kitle ve kurumların temsilcilerinin (simge-lider anlamında) katılımının sağlanması gerekmektedir.¹³⁰ Aynı gruplara ait olan insanlar genellikle aynı doğrultuda siyasi tercihe sahiptirler. Grup kararları, kitle iletişim araçlarının etkilerinden çok, kanaat önderleri tarafından etkilenen bireyler arasındaki tartışmalardan sonra alınır. Kanaat önderleri, bir bakıma siyasal eleştiri ve haber dergilerini, gazeteleri, siyasal ve güncel olaylarla ilgili radyo ve tv programlarını, gruptaki diğer üyelerden daha yoğun izlemek görevi için vardır. Bir kanaat önderinin statüsü, doğal olarak, ortalama bireyden daha bilgili olmasına bağlıdır. Bundan dolayı kitle iletişim araçlarının etkisine daha açıktır.¹³¹ Sonuçta

¹²⁹ A.g.m.

¹³⁰ A.g.m.

¹³¹ Nazlı Kırmızı, "Propaganda ve Kanaat", İnsan İletişiminin Boyutları, içinde Ed.: Cengiz Tekin, (Birinci basım, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Eğitim Teknolojisi ve Yaygın Eğitim Vakfı Eğitim Araştırma ve Bilimsel Yayınlar Dizisi No: 3, 1988), s. 173-174.

bir konunun kamusal nitelik taşıması, yani kurumsallaşmış olması bir anlamda örgütlü olması geneli ilgilendirebilir hale gelebilir. Kamuoyu oluşturma girişimleri herşeyden önce ilgililerin konu hakkında karşılıklı iletişime girmelerini sağlayabildiği ölçüde başarılı olabilir. Ancak bu konu hakkında etkileşimde bulunmak en azından konunun oluşumu ve gelişimi hakkında taraftarların bilgi sahibi olmalarını şart koşmaktadır. Bu iletişim ve etkileşimi yaratmanın yolu kitle iletişim araçlarını kullanmadan geçmektedir. Bir konunun kurumsallaşmış olması da bir konuda verimli hatta aynı kanaatleri paylaşmayı garanti etmektedir. Bunun için ise herşeyden önce, kanaatlerin hangi yollardan yayıldığını ve ne ölçüde bu kanaatlerin paylaşılabilceği anlamında bilgi sahibi olunması gerekmektedir. Bu da siyasi sistemin işleyişi hakkında somut bilgilere sahip olunmasını gerekli kılmaktadır.¹³²

1.2. Basının Kamuoyu Oluşturma İşlevi

Kitle iletişim araçları, toplumdaki çeşitli olayları ve durumları haber verme işlevine sahiptirler. Bu araçlar haberleri açıklamalı olarak sunarken, toplum için önem taşıyan toplumsal, siyasal ve ekonomik olayların konu ile ilgilenen kamuya aktarılmasını sağlar. Kitle iletişim araçları, kamuların haber verme işlevleri sayesinde, önemli konularla ilgili (toplulukların, kitlenin, halkın vb.) dikkatini çeker ve kamuoyunun oluşmasına yardım eder. Ayrıca bu araçlar kamunun çeşitli konulara ilişkin örgütlenmiş görüşlerine yer vererek kamuoyunun yansıtılmasına yardım etmektedir. Kitle iletişim araçları örgütlü görüşlere yer vermenin yanı sıra kamuyu ilgilendiren konulara ilişkin yapılmış kamuoyu araştırmalarına yer vererek kamuoyunun durumunu ve tercihini ortaya koyar.¹³³

¹³² A.g.k., s. 175

Bilginin toplumdaki akışı, kitle iletişim araçlarının yardımıyla iki yönlü olarak gerçekleşmektedir. Kitle iletişim araçlarında haberleri toplayan muhabirler hem konuyla ilgilenen kamuya (halka), hem de politikacılara toplumda gelişen olayları ve durumları aktarırlar. Bunun yanında bu araçlar bir kamuoyu araştırması gibi, kanunun, politikacıların, politikalarına olan tepkilerini, fikirlerini ve davranışlarını yansıtır. Kitle iletişim araçları haber verme işleviyle, kamusal sorunların ortaya çıkartılmasını sağlarken, kamuoyunu yansıtma işleviyle de, konuyla ilgilenen kamunun kanaat ve tutumlarını politikacılara ileterek, oluşmuş kamuoyunun politikacılar tarafından farkına varılması ve gündemde tutarak da sorunların çözümünü kolaylaştırır.¹³⁴

Kitle iletişiminin yüzyüze iletişimden farklı olarak alıcının, gelen iletilere anında yanıt verememesi söz konusudur. Kamuoyu oluşması ile ilgili olarak gruplar arasındaki iletişimi sağlayan kitle iletişim araçlarında çalışanlar, -bir anlamda kitle iletişim aracının kendisi- programları hazırlayanlar ve bunları denetleyenler kamuoyunun oluşumu ve yansıtılması sürecinde belli ölçülerde kendi algılamalarını da bu iletişim sürecine dahil etmektedirler. Ayrıca bu kişiler, haber verme veya kamuoyunu yansıtma gibi sosyal bir sorumluluk yanında, organik ya da dolaylı yoldan bağlı oldukları çevrelerin siyasi ve ekonomik baskıları altındadırlar. Kitle iletişim araçlarının kamuoyunu oluşturma sürecinde Kitle iletişim araçlarının bağlı bulundukları çevreler dışında toplumun yapısı ve toplumdaki çeşitli gruplar kitle iletişim sürecine etki ederler. Ekonomik, ahlaki, siyasi veya hukuki nitelikte olabilen bu gruplar, eşik bekçileri aracılığı ile kitle iletişim araçlarında yer alacak haberlerin, bilgilerin seçilmesi, ayıklanması ve belirli bir süzgeçten geçirilmesine etkili olurlar.

¹³³ Tosun, a.g.m., s. 172.

¹³⁴ A.g.m., s. 170.

Kitle ileşitim araçlarının yaygınlaşması ve kolay ulaşılabilirlikleri sayesinde kamuoyunun oluşmasına yardım eden kanaat önderleri gibi küçük odakların yerlerini almışlardır. Çünkü bu araçlar, bireylere dış dünyadan tek başına ve başkaları aracılığı ile elde edebileceklerinden daha ayrıntılı ve çeşitli haberler ulaştırmaktadır. Bir kitle iletişim aracı olarak basın, kamuoyu oluşturma sürecinde haber verici, dikkat ekii ve kltrleştirici işlevleri yanında, fikir ve tutumların açıklanması sürecinde de kullanılmaktadır. “Basın, aile, eğitim kuruluşları ve dini telkinden sonra yetişkin eğitiminde önemli yer tutmaktadır. Basının kamuoyu oluşturma işlevi öncelikle bir ülkedeki kentleşme ve eğitim düzeyine bağlıdır. Çünkü kentleşme ve eğitim düzeyinin düşüklüğü haber ve bilgilerin ikinci, üçüncü elden alımına neden olur. Bu durumda ise, kitle iletişim araçlarında yer alan haber ve bilgilerin toplum üzerindeki etkileri, aracı kişilerin yönelimlerine ve seçimlerine bağlı olarak çıkar”¹³⁵.

Basının kamuoyu oluşturma işlevini doğru bir şekilde yerine getirebilmesi için şu konulara dikkat etmesi gerekmektedir Tosun dikkat edilmesi gereken konuları,

- *Basın, yönetimin her düzeydeki haberleri ile ilgilenmeli, bu arada yönetimin sözcülerine de yayınlarında yer vermeli.
- *Resmi gazetecilikten uzaklaşarak olayların ardındaki gerçeklere uzanmalı ve halka hizmet etmeli.
- *Yerel haberler kadar ulusal ve uluslararası olaylara da eğilmeli ve bazı olay ve olguları görmezden gelmemelidir.
- *Alıcı kitleye (okuyucusuna, izleyicisi ve dinleyicisine) olayları sunarken gazetelerde sayfa düzeni ve kolay okunabilirliğe televizyonlarda görüntü ve sesin kullanımına, radyolarda ise ses kullanımına ve bu tip teknik ve sunum özelliklerine dikkat etmelidir.

¹³⁵A.g.m., s. 173-174.

*Kamuoyu oluşturmak için yazarların, yorumcuların görüşlerine ve okur mektuplarına, canlı telefon bağlantılarına yer vermelidir.

*Okuyucu, izleyici ve dinleyicinin güvenini sarsmamak için dürüst bir şekilde haber vermelidir¹³⁶.

Basının kamuoyu oluşturma işlevini etkileyen etmenlerden birisi de, siyasi yönetimlerin basına olan bakış açılarıdır. Basının gündeme getirdiği ya da yansıttığı toplumsal, ekonomik ve siyasal sorunlara karşı ilgisiz olan veya bir takım yasak ve engellemelerle basına sansür koyan iktidarlar, kamuoyunun serbestçe oluşumunu olumsuz yönde etkileyerek, sağlıklı bir kamuoyunun ortaya çıkmasını engelleyebilirler. Basın kamuoyu oluşumu sürecinde verdiği haberlerin beraberinde bilgi değeri taşıyan içeriğiyle okuyucuların yaşadıkları sistem hakkında daha fazla bilgi sahibi olmalarını ve sisteme katılmalarını sağlar.¹³⁷

Toplumsal iletişime olan gereksinmesi oranında, iletişimi gerçekleştiren araçların varlığına da gereksinim duydukları açıktır. Basın, belli bir kamusal göreve sahip dördüncü kuvvet niteliğini kazanmış toplumsal bir kurumdur. Toplumsal bir yapılanmada her zaman gereksinimi hissedilen iletişimi gerçekleştiren basının vazgeçilmezliği bu kuruma birtakım kamusal görevler yüklemiştir. Bu noktada, günümüz toplumsal yapılarında basına yüklenen kamusal görev doğal olarak “haber verme” işlevidir. “Demokratik hukuk devleti gücünü vatandaşların özgür iradesinden alır. Bu bağlamda, bütün özgürlükçü hukuk devleti yapılanmalarında, ülke içinde ve dışında meydana gelen olaylardan doğru bir şekilde haberdar olan birey, her konudaki seçimini sağlıklı olarak gerçekleştirecektir”¹³⁸. Tam tersi durumda, tek taraflı veya yanlış

¹³⁶ Demirkent, a.g.k., s. 309. Nezih Demirkent’in yazdığı bu kitabın yayınlandığı tarihlerde (1982) televizyon ve radyo yayınlarının TRT tarafından yapılması nedeniyle alıcı kitle gazete okuyucusu ile sınırlandırılmıştır. Günümüz koşullarında özel sektörün de TV ve radyo yayınlarına başlamış olması Nezih Demirkent’in sıraladığı bu koşulların özüne dokunulmadan genişletilmesini gerektirmiştir.

¹³⁷ Tosun, A.g.m., s. 175.

haberlerle donatılan bireylerin kararlarının yeterince sağlıklı olamayacağı görülecektir.

Basının ikinci kamusal görevi, “denetim ve eleştiri” dir. Parlamenter demokratik rejimlerde otoriter rejimlerden farklı olarak yönetim anlayışını geliştirici, yanlışları ortaya koyup doğru ve kamu yararına yapıcı eleştiriler, devlete, hükümete ve topluma güç kazandırmaktadır. Toplum bireylerinin toplumsal kaygılarla yaptıkları eleştirilerin yerini bulmasında ya da bu kaygıların dile getirilmesinde sözcülük yapan basın en önemli görevi olan toplum yaşantısının denetimi, geliştirilmesi anlamında alternatif fikir ve değerlendirmeler de yapmaktadır. Bu anlamda kamu da ortak kanaat ve fikirler oluşturup ve bunları yayarak parlamenter demokrasinin yaşatılması, toplumsal hayat içindeki kurumların birbirlerini denetlemelerini sağlayacak işleyişin kurulmasını kolaylaştırıp sağlamaktadır. Basın, sadece denetim, eleştiri, alternatif fikirler üretme ve değerlendirmeler yapmaz, toplumsal hayattaki eksik ve kusurlu yanları bulup çıkarmakla kalmaz bünyesinde halka her zaman öncülük ve rehberlik yapan uzmanlar aracılığı ile devlet mekanizmasının üstünde ve ekonomik hayatın değişik alanlarında bir tür bilirkişilik yapar.¹³⁹

Basının bir başka önemli görevi de, oluşmuş olan kamuoyunu açıklama ve oluşturmaktır. Burada açıklanan görev iki yönlüdür. Bir yandan toplumun iradesi basın yoluyla açıklanırken diğer yandan da toplumsal hayatın işleyişinin hemen her alanında topluma yön vererek, bir anlamda kamuoyunun oluşmasına yardımcı olur. Bu işlevini de toplumda duyarlı olunması gereğinin hissedildiği olay veya durumları devamlı olarak gündeme getirmesi bunu topluma algılatması ve bu konuda oluşan ilgiyi yayarak genişlemesini sağlamakla yerine getirir.

¹³⁸ Ahmet Haluk Yüksel ve Uğur Demiray, *Basının Toplumsal İletişimdeki İşlevleri*, (Birinci basım, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Eğitim Teknolojisi ve Yaygın Eğitim Vakfı Eğitim Araştırma ve Bilimsel Yayınlar Dizisi No: 2 Mart 1988), s. 53.

¹³⁹ A.g.k. s. 54.

Basın, tüm toplumsal durumlarda toplumdaki bireylerin düşünceleri ve sesini duyurabilme aracı olarak işlev ve önem kazanır. Bu ilişkilerin işlemesi bir anlamda toplumsal iletişim sürecinin tamamlanmasını sağlar. Basın toplum bireylerinin sesini ilgili kurumlara duyururken son derece gerekli bir işlevi görür. Devlet yönetiminde bulunan yöneticiler basın aracılığıyla gelen tepki ve uyarılarla başka bir deyişle yansımayla kendilerini düzelterek sonraki uygulamalarını gelen yansımaya göre düzenlerler. Böylelikle iletişim sürecindeki yansıma görevini yerine getirmiş olur. Basın etkili bir iletişim aracı olarak kamuoyu oluşmasına yardım ederken kamuoyu oluşmasında bir katkı olarak değerlendirilmektedir. Kamuoyunun oluşmasında basının dışında toplumun üyelerine de önemli bir pay düşmektedir. Çünkü kamuoyu, belli ve hazırlanmış görüşlerin kitle iletişim araçları yoluyla toplumun tüm fertlerine yayılması değildir. Basının buradaki asli görevi birtakım öngörüşlerin savunucusu olmadan, vatandaşın uyarılarının etkisiyle kendi başına belli durumlar için belli fikirler geliştirmesine yardımcı olmaktır.¹⁴⁰

2. GÜNDEM OLUŞUMUNDA KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ ROLÜ VE ÖNEMİ

“Kitle iletişim araçlarının gücü ve etkisi kamuoyu gündemi ile kendi gündemleri arasındaki paralelliği sağlamada gizlidir”¹⁴¹.

Bir toplumsal sistemde kamu kaynakları hem sayısal olarak hem de para ve işgücü açısından sınırlıdır. Bunun yanı sıra, yasama süresi, kitle

¹⁴⁰ A.g.k. s. 55.

¹⁴¹ Şamil Kanat Yüce, *Basının Kamuoyu Oluşturmada ki Rolü ve Türkiye’de ki Basının Askeri Müdahaleler Öncesi ve Sonrası Tutumu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir 1996, s. 46.

iletişim araçlarının sahip olduğu içerik miktarı, siyasi irade ve toplumsal ilgi yönünden de bir sınırlılık söz konusudur. Bazı sorunlar bu kaynaklardan bir yada birkaçından anlamlı paylar elde etmeyi başarsalar bile, birçoğu başarısızlığa uğrar ve böylece eylemin öncüsü sayılan tanınma aşamasına asla ulaşamazlar. Bu nedenle sorunlara taraf olanların karar alma gündeminde bir yer edinmek için birbiriyle yarişmaları gerekir. Bu doğrultuda, toplumda ki değişik grupların isteklerinin kamu görevlilerince ciddi olarak ele alınmak üzere yarişan öğelere dnştrlme süreci gündem oluşturma olarak adlandırılabilir. Sorunlar kamu kaynaklarını elde edecek kadar glendiklerinde, bir siyasi tartişmaya konu teşkil ettiklerinde, kitle iletişim araçları üzerinde egemenlik kurduklarında, çevrelerinde taraf olan ya da olmayan tepki oluşturacak kampanyaları, yürütecek kuruluşlar olduğunda ve nüfuz ve para için kullanılmaya başladıklarında hkmette kendilerine yönelik bir yanıt oluşturmayı başarabilirler. Bundan sonra ise sorunlar, içinde programa gereksinim duyan adayların, beyanatlara gereksinim duyan partilerin, faaliyete gereksinim duyan kamu kuruluşlarının, uzmanlığa gereksinim duyan kanun koyucuların, kampanyaya gereksinim duyan çıkar gruplarının ve haber bekleyen medyanın yer aldığı birbiriyle yarişan siyasi glerin alanına girerler.¹⁴²

Kitle iletişim araçları bazı konulara ilgi duyarak ve toplumun diğer hareket güçlerini (kendileri dışındaki kitle iletişim araçları, dernekler, siyasi erkler vb.) gözardı ederek kamuoyu üzerinde etkili olmaktadır. Ayrıca insanların da, kitle iletişim araçlarının ilgilendiği konuları ve olayları bilmek ve değişik konulara verilen öncelik sırasını kabul etmek eğilimi gösterirler. Bu konuda geliştirilen gündem koyma ve saptama hipotezini savunan Malcolm Mc Combs ve Donald Show “İzleyiciler

¹⁴² Semra Akdemir, “evre Sorunlarına İlişkin Gündem Oluşturma Süreci ve Türk Basınında; Haliç ve Gökova rneği”, *Kurgu*, Sayı: 9, 1991, s. 152-153

kamusal ve diğer konuları kitle iletişim kanalıyla öğrenmekle kalmaz, bir konuya ne kadar önem vereceklerini kitle iletişim araçlarının bunlara verdiği önemden öğrenirler” demektedirler. Gündem koyma ve saptama konusunda uzmanlar ortak bir payda da buluşamamışlardır. Özellikle gündem koyma ve saptama hipotezinin de konuyla ilgili olarak temel kuramın içerdiği sorunlara dikkat çekilmiştir. Öncelikle alıcı konumunda olan kitle iletişim izleyicilerinin gündemini (kişisel gündemlerini) kitle iletişim araçları mı, yoksa kişilerarası etki yoluyla mı belirlendiği konusunda bir belirsizlik söz konusudur. Ayrıca bu konuda ki ikinci sorun, farklı gündem türlerinin bulunmasıdır. Bireylerin ve grupların gündemleri olduğu gibi kurumların siyasal partiler ve hükümetlerin de gündemleri vardır. Doğrudan kamuyla iletişime geçerek kişisel gündemler oluşturma işlemi ile, politikacılar ile karar oluşturanları etkileyerek kurumsal gündemi oluşturmak arasında önemli bir farklılık bulunmaktadır. Konuyla ilgili çalışan bilim adamları gündem koyma ve saptamanın kitle iletişim araçları tarafından az çok bilinçli ve sistematik ilgi yöneltme süreci olarak ele alınmasının gerekliliğini savunmaktadırlar. Sonuçta, gündem koyma ve saptamanın, kitle iletişim araçlarından mı, kamu üyeleri ve onların gereksiniminden mi, yoksa kitle iletişim araçlarına kaynak olan kurumsal seçkin tabakadan mı kaynaklandığı konusunda bazı belirsizlikler olduğu belirtilmektedir.¹⁴³

Kitle iletişim araçlarında olayın seçimini etkileyen üç ana faktör bulunmaktadır. Bunlar insan, yer ve zaman olmak üzere sınıflandırılmıştır.¹⁴⁴

İnsan: Haberin oluşturulmasında bazı insanlar ve kurumlar kaynak olarak daha çok dikkat çekmektedir. Haberler, olayların kendilerinin

¹⁴³ Mc Quail ve Windahl, A.g.k., s. 122-124.

¹⁴⁴ Denis McQuail, Kitle İletişim Kuramı, Çev.: A.Haluk Yüksel (Birinci baskı Eskişehir, 1994 Kibele Sanat Merkezi), s. 174.

yansıtılmasından ziyade, dikkat çeken kişilerin bu olaylar hakkında söylediklerinden oluşmaktadır. Hatta bu özel kişilerin sözleri bazı özel koşullar altında kendileri haber olurlar ki, bu konuda etkili olan önemli faktör de o kişilerin gelecekteki olayları etkileme gücünün bulunmasıdır.

Yer: Haber elde etme konusunda Walter Lipman; haberlerin birdenbire ortaya çıktıklarını ve bu haberlerin daha önceden haber çıkmış yerlerin (karakollar, mahkeler) gözlenerek bulunabileceğini belirtmektedir. Haberin olduğu yer, haberin verildiği kitleye ne kadar yakınsa ilgilenme oranı da o kadar yüksel olmaktadır.

Zaman: Zaman, haber seçiminde önemli bir etkiye sahiptir. Uygun zamanlılık hem yenilik, hem de ilgililik demektir. Zamanın sınırlarını yıkmak, ilk olmak veya diğer gazeteleri atlatmak seçimde en önemli faktör olmaktadır. Olayların zamanlamasıyla ilgili olan sınıflaması yapıldığında hemen, o an gerçekleşmiş haberler taze haber, zamanın önemli olmadığı konser ve haber, yeni oluşmaya başlayan haber spot haber, gelişen haber ve devam eden haberdur.

Haberin seçiminde etkili diğer faktörler şöyle sıralanabilir: Haberin kısa olması, yeterince ilginç ve çarpıcı olması, belirli ve anlaşılır olması, beklenmeyen olması, halkın yakından ilgilendiği kültüre yönelik olması, geçmişteki etkilerini gelecekte yansıtabilme özelliğini taşıyor olması. Ayrıca Tuchman'a göre, haberler haber kurumlarınca en az riski taşımaları ve sonuç olarak olaylarla ilgili, doğrulanabilir olması ve mümkünse yetkili kaynaklara doğrulatabilirmeli.¹⁴⁵

Gündem oluşturmaya ilgili olarak çalışan Manheim, gündem oluşturma'nın üç gündemin karşılıklı etkileşimini içerdiğini belirtmektedir. Gündemi birbiri ile etkileşimde bulunan medya gündemi, kamu gündemi ve politika gündemi şeklinde gündemleri şöyle açıklamış ve bunların herbiri üç önemli boyutu içerecek biçimde kavramlaştırılmıştır.

¹⁴⁵ McQuail, a.g.k., s. 175.

Medya gündemi için bu boyutlar;

Görünürlük: Konuya verilen kapsamın büyüklüğü

İzleyici önemliliği: Haber kapsamının izleyici gereksinimleriyle olan ilgisi

Değerlik: Konu leyhine ve aleyhine ayrılan medya kapsamı.

Kamu gündemi için boyutlar;

Bilinirlik: Konudan kamunun haberdar olma düzeyi

Kişisel önemlilik: Kişinin kendisinde gördüğü konuya ilişkin ilgi

Taraf olma durumu: Konu üzerinde lehte ve aleyhte yargılar.

Politika gündemi için boyutlar;

Destek: Konuya verilen taraftar eylemler

Eylemin olma olasılığı: Bir resmi kuruluşun konu için eyleme geçme olasılığı.

Eylem Özgürlüğü: Olası hükümet eyleminin boyutu.¹⁴⁶

2.1. Basın ve Gündem Oluşumu

Günümüz toplumlarında, olası toplumsal sorunların sayısı, karar alıcı kurumların bunları ele alma kapasitelerinin çok üstündedir. Bu nedenle sistem, hangi sorunların, konuların belirginlik kazanacağını tespit eden eleyici mekanizmalar geliştirmiştir. Bu mekanizmaların en güçlüsü kitle iletişim araçlarıdır. Kitle iletişim araçları sınırlı olanı içine hangi olay ve konuların kabul edileceğini seçerken, aynı zamanda gündem oluşturma işlevini de yerine getirir. Seçtiği konu ve olay ile kamuoyunun gündemine bir sorun getirerek karar alıcıları o sorunu çözmede zorlayarak hayati işlevleri yerine getirirler. Kitle iletişim araçları aynı zamanda siyasa oluşturucularla sorunları kamunun dikkatine ulaştırmayı amaçlayan çıkar

¹⁴⁶ Severin ve Tankard, a.g.k., s. 397-398.

grupları arasında bir kanal görevi görür. Bunun yanısıra toplumdaki sorunları ortaya koyarak konu ile ilgili görevlileri olayın çözümüne çağırır. Kitle iletişim araçları sorunlarla ilgili toplumsal tartışmaları biçimlendirme ve siyasa oluşturucuların (partiler, sivil toplum örgütleri vb.) dikkatine ulaştırma konusunda yönlendirici bir itici güçtür.¹⁴⁷

Kitle iletişim araçları haberleri yayınlama konusunda olduğu kadar onların biçimlendirilmesinde de etkili olurlar. Haberin ne olacağı ister bilinçli bir istek, ister kaçınılmaz bir karar sonucu belirlensin, kitle iletişim araçları bazı olaylara dikkati çekerken bazılarını da dikkat dışı tutabilir. Bir olayın yayınlanmakta olması, başlıbaşına yayınlanmayan olayların üzerinde bir önemlilik seviyesine yükseltir. Kitle iletişim araçlarını izleyenler ise yalnızca bir olay, konu veya bir sorundan haberdar olmakla kalmaz, haberin sunuluş biçimi ve kapsadığı bilgi (enformasyon) miktarından ona ne kadar önem vermeleri gerektiğini de kavrayabilirler. Kitle iletişimi alanında gündem oluşturma araştırmalarının ana ilgisi, kitle iletişim araçlarıyla gönderilen iletiler ile vurgulanmak istenen içeriğin alıcı kitle içindeki bireylerin düşüncelerinde ortaya çıkardığı belirginliktir. Bunlara ek olarak bilinen bir gerçek de kitle iletişim araçlarının kamuyu ilgilendiren konularda halkın en önemli bilgi kaynağı olmalarıdır. Böyle olunca, kitle iletişim araçları tarafından ön plana çıkarılan ve sık sık üzerinde durulan konuların izleyiciler tarafından da önemli olarak kabul edileceği düşünülmektedir. Bu durumda kitle iletişim araçlarının öncelikleri, halkın öncelikleri olmaktadır. Haber oluşturma sürecinde basının herhangi bir zamanda bazı olayların, durumların ve sorunların üzerinde diğer olay durum ve sorunlara göre daha fazla durmasında, daha duyarlı ve etkili olmasında iki neden bulunmaktadır. Bunlardan birincisi basının gündem oluşturmaya yönelik etkisinin olayların kendinde var olan

¹⁴⁷ Akdemir, a.g.m., s. 154.

niteliklerle, ikincisi ise, toplumsal grupların, toplumun ilgisini çekebilme uğraşlarında ortaya koydukları eylemlerin yapısıyla ilgili olmasıdır.¹⁴⁸

Gündem oluşturmaya ilişkin araştırmalar yapan Shoemaker ve Reese medya içeriğini etkileyen beş ana kategoriden bahsetmektedirler. Gündem oluşumunu etkileyen bu etmenler şöyle sıralanmıştır:

- *Medya çalışanlarından kaynaklanan etkiler. Bu etkiler arasında iletişim alanında çalışanların özellikleri, kişisel ve mesleki birikimleri, kişisel tutumları ve mesleki rolleri sayılabilir.
- *Medya tekdüzeliğinden, genel haber oluşturma rutinlerinden kaynaklanan etkiler. Medyanın kapsamına giren ne varsa, iletişimcinin günlük çalışmasından etkilenir, bunlara zamanın kısıtlılığı, yayından ayrılacak yer, haber yazımının basamaksal yapısı, haber değerleri, tarafsızlık standartı ve muhabirlerin resmi kaynaklara olan bağlılıkları dahildir.
- *İçerik üzerindeki örgütsel etkiler. Medya örgütlerinin amaçları vardır. Bunların içinde en önemli olanı ise para kazanmaktır. Medya örgütlerinin bu amaçları içerik üzerinde sayısız şekilde etkiye sahip olabilirler.
- *İçeriğe medya dışından gelen etkiler. Bu etkiler, çıkar gruplarının belli bir içerik için (ya da karşı) lobi yapmalarını, medyanın kapsamına girebilmek için olaylar yaratmalarını ya da iftira ya da müstehcenlikle ilgili yasalarla doğrudan içeriği düzenleyen devlet ile ilgilidir.
- *İdeolojinin yarattığı etki. Toplumda var olan ya da egemen ideolojinin yarattığı etki olarak açıklanabilir. Bu ideolojiler kapitalist ekonomik sistem gerekleriyle ilintili olabildiği gibi otokratik bir yönetim şekline sahip ülkelerde egemen olan baskıcı ideolojiler de olabilir.¹⁴⁹

¹⁴⁸ A.g.m.

¹⁴⁹ Severin ve W. Tankard, a.g.k., s. 394-395.

Haber kuruluşları haberleri şekillendiren konulardan bir gündem oluşturmaktadırlar. Haber kuruluşlarındaki kanal tutucular (yazı işleri müdürleri, editörler, sayfa yönetmenleri, genel yayın yönetmeni vb.) haberleri seçer, bu seçim işleminde de konulardan bir gündem oluştururlar. Bu seçim işlemi ve gündem oluşturma süreci o gün toplumda, çevrede, dünyada neyin önemli olduğuna ilişkin bakış açımızı belirler. Kanal tutucular kendileri için önemli olan konuların neler olduğunu saptar. Kanal tutucular, bu seçme işlemini habercilik değerlerine göre yapmaktadırlar.

Her haberin yapısında taşınması gereken genel değerler göz önüne alınarak yapılan haber seçme işlemi haberlerin önemli özellikleriyle, sunuluş biçimleriyle desteklenerek gündem tamamlamaktadır. Haberlerin yapısında ve içeriklerinde bulundurması gereken genel değerler¹⁵⁰:

Olumsuzluk: Haberi toplayan ve değerlendirenler genel olarak kötü haberlerin dramatik etkisine değer verirler. Kötü haber iyi haberdır. Borsada hızlı bir düşüş yaşanması ya da ölümlerin olduğu bir kaza gibi olaylar, oturmuş bir piyasadan ya da mükemmel trafik istatistiklerinden daha değerlidir.

Yerellik (eve yakınlık): Haber üreticisinin kültürüne ve coğrafyasına en yakın olan haberler en değerlidirler.

Yakın zamanda meydana gelmek: Yakın zamanlarda meydana gelen olaylar daha öncekilerden değerlidirler. Bu nedenle gazeteciler arasında birbirini atlatmak ya da bir habere daha önce ulaşmak için aralarında yarış vardır. Bu değer toplum bilincine çok iyi yansıtılmıştır. İnsanlar bütün haberlerin taze olduğuna inanırlar. Halbuki sunulan olayların sadece önemlileri yakın zamanlarda meydana gelmiştir. Daha önemsiz konular bir iki günlüktür.

¹⁵⁰ Burton, a.g.k, s. 136.

Popüler olma: Bir konu haberlerin gündemine alındıysa bununla ilgili gelecek olan diğer ayrıntı da değerli sayılır, bunun esas nedeni izleyicinin zaten bulunla ilgili birşeyler bilmesidir.

Devamlılık: Özgün bir konu ortaya çıktığında devamının geleceği açıkça belli olan konular değerlidir. İsyanlar ya da savaşlar gibi konularla ilgilenmek çekicidir; çünkü bu tip konular devam eden bir drama haline gelecektir.

Basitlik: Basitçe açıklanabilen konular açıklanması çok karmaşık olabileceklerden daha fazla yeğlenir.

Kişisellik: Toplumca tanınan bir kişiyle ilgili olaylar ya da bir insanla ilişkilendirilebilecek öyküler diğer konu ve öykülerden daha değerlidir.

Bütün bu genel değerler bazı öykülerin diğerinin arasından seçilmesine yarayacak özellikleri olduğunu gösterir. Bu bakımdan haber üretme sürecinde bir taraf tutma oluşur. İletişimi kodlamadaki bu seçici yaklaşım başka değerlerle de desteklenmektedir. İçerik değeri olarak kabul edilen taha değerli konular daha fazla tercih edilmektedir. Felaketler, film yıldızlarının hayatları, siyasiler bu tip konulara birer örnektir.¹⁵¹

3. GÜNDEM VE KAMUOYU OLUŞUMUNDA KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARINDA YER ALAN PARLAMENTO HABERLERİNİN ROLÜ VE ÖNEMİ

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında genel esaslar dahilinde yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisine (TBMM)

¹⁵¹ A.g.k, s. 138.

verilmiştir. Yani kanun yapma yetkisi TBMM'nin elindedir.¹⁵²

Parlamentoların en başta yasama yetkileri vardır. Genel, nesnel, emredici hukuk kuralları koyarlar. Parlamentolar, hukuk kuralı koyan işlemler içinde en önemlisini, kanunları yaparlar. Ayrıca parlamentoların kanun yapma görev ve yetkileri dışında hükümetin denetlenmesi ve gerektiğinde çeşitli kararlar alma yetkileri vardır.¹⁵³ Genel olarak TBMM'nin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; Bakanlar Kurulunu ve bakanları denetlemek; Bakanlar Kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkartma yetkisi vermek; bütçe ve kesin hesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilanına karar vermek; milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, Anayasanın 14. maddesindeki fiillerden dolayı hüküm giyenler hariç olmak üzere, genel ve özel af ilanına, mahkemelere verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.¹⁵⁴

TBMM soru, meclis araştırması, genel görüşme, gensoru ve meclis soruşturması yollarıyla da denetleme yetkisini kullanır. Bütün bu görev ve sorumlulukları millet adına yapan ¹⁵⁵ TBMM bu faaliyetlerin tümünü ulusa basın yoluyla bildirmektedir. Bu nedenle meclis görev ve sorumluluklarının yerine getirilmesi aşamasındaki her durum, bütün bunların açıklanıp yorumlanması işini üstüne alan basının ve dolayısıyla halkın ilgisini çekmektedir.

Parlamento haberleri kitle haberleridir, çünkü parlamentonun çıkış noktası kamunun kendisi, millettir. Parlamenteoya giren her milletvekili

¹⁵² Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Madde 7.

¹⁵³ Tanilli, a.g.k., s. 321.

¹⁵⁴ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Madde 87.

¹⁵⁵ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Madde 98.

seçme hakkına sahip bireylerin oyuyla parlamentoya girmiştir ve bu bireylerin hepsi bir kitleyi temsil etmektedir. Parlamento da gelişen olaylardan doğru bir şekilde haberdar olan birey, her konudaki seçimini sağlıklı olarak gerçekleştirecektir. Burada meydana gelen durumları, olayları açıklayan haberlerin parlamento haberlerinin olması ve parlamento da olan faaliyetlerle ya da yasalarla ilgili gündemleri belirlemede ve belirlenen gündemlerle yaratılmak istenen kamuoyunda bu haberlerin doğrudan ilgisi bulunmaktadır.

Parlamento çıkardığı kanunlarla kişinin toplumda hangi şartlarda, hangi haklarla, nasıl yaşayacağını düzenler. Anlaşılacağı üzere parlamento haberleri toplumun bir kısmını değil, çoğu zaman tümünü ilgilendirir. Ancak unutulmaması gereken önemli bir durum da parlamentonun belli grup veya topluluklara ilişkin düzenlemeler de yaptığıdır. Örnek olarak üniversiteden atılanların geri dönmesini sağlayan af yasaları, cezaevlerinde bekleyenleri veya ülkemizde kalan yabancıların oturma izinlerinin yeniden düzenlenmesine ilişkin tasarının yasalaştırılması verilebilir.¹⁵⁶

Parlamento kanunları milletin iradesine uygun olarak yapar. Bu anlamda bireyler toplumda hangi kanunlarla , hangi şartlarla, hangi haklarla ve nasıl yaşayacaklarına kendileri karar verirler. Bu yasama aşamasının duyurulması, elbette ki parlamento haberleriyle yapılmaktadır. Bireylerin karar verme sürecini etkilemek amacıyla gündeme getirilen bilgi içerikli parlamento haberleri konuyla ilgilenen kişilerin biraraya getirilip kamuoyu oluşturmalarına yardım etmektedir.

Yapılan bu parlamento haberleri toplum bilgilendirilirken oluşan olumlu-olumsuz tepkiler karşısında millet iradesinin temsilcileri olan parlamenterlere etkide bulunmaktadırlar. Toplum bireyleri, parlamento haberlerini dikkate alarak toplumsal kaygılarla yaptıkları eleştirilerin yerini bulmasında ya da bu kaygıların dile getirilmesinde yine basınla

¹⁵⁶ Murat Birsell, "İzlenimler", *Yeniüzyıl Gazetesi*, 18 Mayıs 1998, s.7.

beraber hareket etmek durumundadır. Parlamentonun işleyişi ile ilgili sorunları, aşamaları açıklayarak ve yorumlayarak halkı bilgilendiren ve tekelden (birincil haber kaynağı) gelen parlamento haberleri kamuoyunun oluşmasında en önemli veriler olmaktadır. Çünkü bir kanunun hazırlanıp, onaylanması için gereken uzun ve çok aşamalı süreçte toplum adına bu süreci izleyen parlamento muhabirlerinin uzmanlık ve açıklayıcı haberlerine gereksinim duyulmaktadır. Bunun göstergesi de günlük, haftalık, aylık, siyasi gazete ve düşünce dergilerinin politika haberlerine, politika sayfaları veya bölümleri ayırmaları gösterilebilir.

Kanunlar toplumun ve devletin gereksinimi doğrultusunda hazırlanır. Türkiye’de kanun teklif etme yetkisi Bakanlar Kurulu ve milletvekillerine verilmiştir. Bakanlar Kurulunca hazırlanan kanun tasarısı yanında bir ya da birden fazla milletvekilince de kanun teklifi hazırlanabilir ve bu tasarı veya teklif gerekçeli ve imzalı olarak TBMM Başkanlığı’na sunulur.¹⁵⁷ Kanun teklif etmek veya tasarlamak kanunun içeriğiyle beraber gerekçesi ile kamunun ilgisini çekerek öncelikli haber durumuna gelebilir. Eğer bu tasarı ya da teklif “sekiz yıllık zorunlu eğitim yasası” gibi yeni yapı ve düzenlemeler getiriyor ise ve toplumda bazı kitleler bu yasayla yapılacak düzenlemelerden etkileniyor ise bu teklif veya tasarı etkilenen, etkilenmeyen herkesin ilgisini çekebilecek nitelikte bir haber olacaktır. Böyle bir yasanın hangi gerekçeyle hazırlandığı bile toplumdaki ana sorunların (işsizlik, ekonomik sıkıntılar, adaletli gelir dağılımının yapılamaması gibi) gündemden inmesine sebep olacaktır. Bu aşamada hazırlanan parlamento haberleri toplumda olduğu gibi parlamentoda da olan birbirlerine muhalif düşünce ve çalışmaların gündeme getirilerek bir tartışma ortamı hazırlanmasına ve böyle bir

¹⁵⁷ “Partiler Yasası Değişiyor”, *Sabah Gazetesi*, 6 Kasım 1997, s. 12.

yasanın gerekli olup olmadığına ilişkin bir çabayla belli grup veya kitlelerde konuya ilişkin kamuoyu oluşturma işlevini yerine getirirler. Böylece toplumsal bir iletişim sürecini başlatırlar. Böyle bir tasarı veya teklifin TBMM başkanlığına sunulmasından itibaren başlayan süreç kanunun Resmi Gazete'de yayımlanmasına kadar geçen her aşamada tekrar tekrar gündeme gelerek hem devamlı bir sıcak haber olacak hem de kamuoyu oluşumunda basına düşen görev yerine getirilecektir.¹⁵⁸

Ayrıca TBMM'nin yasama ve denetim çalışmalarına temel oluşturan komisyonlar bulunmaktadır. Çeşitli konulara göre çalışma yapan bu komisyonlar uzmanlık kurullarıdır ve genel kurul adına görev yaparlar. TBMM'de Anayasa ve içtüzük hükümlerine göre kurulan 16 komisyon bulunmaktadır. Komisyonların her birinin üye sayısı, Genel Kurulca tespit edilir. Siyasi partiler, üye sayıları oranlarına göre komisyonlarda temsil edilir. Komisyonlar TBMM Başkanlığınca kendilerine gönderiler tasarı ve teklifleri görüşmekle beraber Anayasaya uygunluğunu incelerler. Görüştükleri kanun tasarı ve tekliflerini aynen veya değiştirerek kabul veya reddedebilirler. Karara bağladıkları işleri Genel Kurulda görüşülmek üzere bir rapor halinde Meclis başkanlığına gönderirler ve bu raporlar Genel Kurulda "esas metin" olarak görüşülür. Komisyonların zaman zaman günlerce süren görüşmeleri ve bu görüşmeler sırasındaki tartışmalar ile hazırlanan raporlar o ülke gündemini yakından ilgilendirmektedir. Bir yasa önerdisinin çıkıp çıkmayacağını ya da ne gibi değişikliklere uğrayacağını belirleyen komisyonlar Genel Kurul öncesi bir çeşit onay noktası durumundadır. Buradan verilen bilgiler konuyla ilgilenen kitlelerin nabzını tutarken bir yandan da yapılan kulis çalışmalarını (karar noktalarında etkili olabilecek parti ve üyelerinin uyarılmasını) gözönüne

¹⁵⁸ Bkz., "Okullara Dikat", *Milliyet Gazetesi*, 20 Eylül 1997, s. 12; "Cuma'da İki Otobüs Gözaltı", *Milliyet Gazetesi*, 20 Eylül 1997. s.12; "8 Yıl Nihayet", *Hürriyet Gazetesi*, 23 Temmuz 1997, s. 1; "8 Yılda Sorun Yok" *Cumhuriyet Gazetesi*, 14 Temmuz, 1997 s.1.

getirerek baskı gruplarının harekete geçirilmesini sağlamaktadır.¹⁵⁹

Toplumda, yürürlükte olan Anayasanın değiştirilmesine ilişkin ortak bir kanaat ve tutum oluşturduğu takdirde basının en büyük görevlerinden biri oluşan bu kamuoyundan parlamenterleri haberdar etmektir. İstenen değişikliğin yapıp yeni anayasanın hayata geçirilmesi amacına yönelik yapılan haberler oluşan kamuoyunun başarıya ulaşması ve gündemde kalması anlamında daha demokratik ve yaşayan anayasa hazırlanmasında büyük pay sahibi olmaktadır.¹⁶⁰

Toplumun ekonomik, siyasi ve toplumsal yaşamını düzenleyen ve kararlar alan parlamento aynı zamanda Bakanlar Kurulunu yani yürütmeyi denetlemeyle görevlidir. Yürütme çalışmalarının da meclisten yapılması halkın gözünü tamamiyle parlamentoya yöneltmektedir. Bu aşamada devletin işleyişini sağlayan yürütmeyle ilgili haberler toplumun, ekonomik çevrelerini, baskı gruplarını, kamu kurum ve kuruluşlarını vb. her türlü kitlenin ilgisini çekmekte ve toplumsal hayatta eksik ve kusurlu yönleri, yasaları, kararnameleri ve yönetmeliklerin yeniden düzenlenip değiştirilmesi ve geliştirilmesi için yapılan tüm faaliyetlere ışık tutan parlamento haberleri yapısı ve içeriği itibariyle bir anlamda kendiliğinden gündemde kalarak kamuoyu oluşumuna yardım etmektedir.

TBMM yürütmeyi denetleyerek Bakanlar Kurulunun politikalarını izlemektedir. Bu denetim ve araştırma yollarının başında hükümete yada tek tek bakanlara yöneltilen “yazılı ve sözlü sorular” gelmektedir. Başbakan yada bakanlardan alınacak cevaplar, daha geniş ve etkili bir denetim yolu olan “gensoru” önergesine yol açabilir. Gensoru, Bakanlar Kurulunun genel politikası veya bir bakanın uygulamalarından dolayı sorumlu tutularak, izlenen politikanın açıklığı kavuşması ve bakanlar kurulunu yada ilgili bakanı düşürmeyi amaçlayan önerge dir. Bir diğer denetim şekli

¹⁵⁹ “Refahlı Elkatmış Türkiye’yi Sarsacak”, *Sabah Gazetesi*, 1 Kasım 1997 s. 15.

¹⁶⁰ “Gizli Anayasa Olmaz”, *Sabah Gazetesi*, 6 Kasım 1997, s. 12.

de Meclis Soruşturmasıdır. Görevde bulunan veya görevinden ayrılan başbakan ya da bakanlar hakkında, görevleri sırasında yasalara aykırı uygulama yaptıkları iddiasıyla soruşturma açılması istemidir. Önergenin Genel kurulda kabulü halinde, milletvekilleri arasında “soruşturma komisyonu” kurulur. Komisyonun hazırladığı rapor genel kurulda öncelikle görüşülür. Görüşmeler sonunda, genel kurul gerek gördüğü takdirde, ilgili başbakan veya bakanın yargılanmak üzere “Yüce Divan” a (Anayasa Mahkemesi) sevkine karar verir. TBMM’nin denetim ve araştırma yetkisi içindeki bir başka yol da “meclis araştırması” dır. Belli bir konuda bilgi edinebilmek için verilen bu önergenin kabulü halinde, milletvekilleri arasında seçilen “Meclis Araştırma Komisyonu” kurulur. Komisyonun hazırladığı rapor, Genel Kurulda görüşmeye açılır. Meclisin bilgi edinmek amacıyla yaptığı çalışmalardan bir diğeri de “ Genel Görüşme” dir. Toplumun yaşamı ve devlet faaliyetleri ile ilgili belli bir konunun görüşülmesini sağlayan bir çalışmadır. Genel Görüşme açılmasına karar verildiği takdirde, görüşmelerin yapılacağı gün için özel gündem tespiti yapılır.

Kitle iletişim araçlarında olayların ve konuların seçiminde etkili olan üç öge insan, yer ve zaman parlamento haberlerinin oluşumunda önemli vurgular oluşturmaktadır. Özellikle insan kavramı siyasal hayatta partilerin lokomotifleri olan siyasi parti liderlerini, bakanları, milletvekillerini ve parti yöneticilerinin haber içinde etkinliklerine karşılık gelmektedir. Haberin oluşturulmasında siyasi kimliği olan bütün kişiler kaynak olarak önemli bir yer tutmaktadır. Parlamento haberlerinde olayların kendilerinin yansıtılması ki bunlar bir siyasi partinin lideri hakkında soruşturma açılmasını isteyen önerge ya da Meclis Araştırma Komisyonu Başkanlığı’na getirilen milletvekili ile o milletvekilinin partisinin araştırma yapılması istenen konuya olan bakış açısı olabilir. Bu olaylardaki siyasi kişilerin siyasi

özellikleri, geçmişleri, partideki konumları, daha önce söyledikleri ve her zaman verdikleri demeçler konu dışında kendilerini de özel kişiler olmaları nedeniyle haberlerin oluşmasına ayrı bir yön verebilirler. Bu etkileme ile parlamento haberleri sıklıkla kamuoyunun, medyanın ve politikacıların gündemine gelmesine neden olabilir. Bu özel kişilerin meclis gündemi ve toplum gündeminde olan konular hakkında söyledikleri bazı özel koşullarda daha etkili olup haberlerde daha fazla yer alabilirler. Bu özel koşullarda söylenen sözler çoğu zaman daha duyulur ve dikkate alınır olabilir. Böyle konulu haberler toplumda sesgetirerek tepki doğuran, tartışma başlatan kamuoyu sürecinin başlamasına da neden olabilir.¹⁶¹ Siyasi liderlerin, bakanlarını milletvekillerinin halka ve kamuoyu oluşumunda etkili tüm etkenlere (baskı grupları, diğer parti ve üyeleri) gönderilen mesajları içeren parlamento haberleri bir anlamda siyasi kişilerin politikalarının duyurulmasını sağlamaktadır.

Ayrıca siyasi görüşlerin tartışıldığı bir arena olan meclis kendi idari yapılanması, programları ve iç işleyişi ile de parlamento haberlerine konu olmaktadır. Zaman zaman yönetim ve hizmet birimleri ile parlamento haberlerinde yer alan meclis toplumun yasama düzenini sağlama da tek yetkili yapı olması nedeniyle milletin gözü önündedir. Milletvekillerinin günlük hayatlarıyla ilgili çıkan haberler¹⁶² Meclis de milletvekillerine sunulan hizmetler, (sağlık ve sosyal hizmetler) bu hizmetlerin boyutu ve sağlanan kolaylıklar zaman zaman ülke şartları ile karşılaştırılarak parlamento haberlerine konu olmaktadır. Bu durumda böyle haberler toplumu etkileyerek gündem yaratmakta meclise yeni binalar yapılmasından genel kurul salonunun yeniden düzenlemesi ile ilgili haberler uzun süre gündemde kalmakta ve konuyla ilgili kamuoyu oluşmasında etki etmektedir.

¹⁶¹ Melih Aşık, "Şevki Yılmaz'ın Dil Sabıkası", *Milliyet Gazetesi*, 1 Haziran 1997, s. 13.

¹⁶² "Meclis Lojmanında Köpek Kavgası", *Yeniüzyıl Gazetesi*, 22 Mayıs 1998, s. 1.

Orhan Gökçe bir olayın-konunun, kamunun dikkatini çekmesinde etkili olan yedi önemli etmenden bahsetmektedir.

Bu etmenler parlamento haberlerinin genel yapısı ve içeriğini kapsamakla beraber kamuoyu oluşumunda etkili olmasını sağlayan özelliklerdir. Bazı değerlerin öncelikli ve önemli olması; parlamento haberleri kaynaklandığı kurumun özelliği gereği milli değerlerden, toplumsal hayatın düzenlemelerine kadar birçok konuyu kapsamaktadır.¹⁶³ Milletvekillerinin yemin töreninden, Mustafa Kemal Atatürk'ün meclis başkanlığına kadar tarihsel süreçle birlikte toplumun gözünde yeri ve önemi itibariyle önemli değerler arasındadır.

Kriz ve kriz göstergeleri; krizler sadece belli değerlerin değil tüm sistemi tehdit eden unsurlardır. Savaş kararı alma yetkisinden, hükümet anlaşmazlıklarının doğurduğu sonuçlara kadar birçok olayın yaşandığı parlamento dikkati üzerinde yoğunlaştırma gücüne sahiptir.

İletişim kaynağının statüsü; siyasi liderler, bakanlar ve milletvekilleri tanınmış kişilerdir. Her türlü eylem ve demeçleri daha kolay dikkat çekmekte ve ilgiyi toplamaktadır.

Siyasi başarı göstergeleri; liderlerin parti kongrelerindeki başarıları, ekonomide ya da bir ticari anlaşmada başarılı göstergeler haberlere olan ilgiyi arttırmaktadır.¹⁶⁴

Olayın yeniliği; liderler ve bakanlar hakkında verilen soru önergeleri, haklarında açılan soruşturmalar, yeni yasalar, düzenlemeler yeni olaylardır.¹⁶⁵

Olayın önemi; çıkartılan yasalar, belli kitleleri yakından ilgilendirdiğinde olay kamuoyu oluşumu için bu kitlelerin baskısıyla yeterince gündemde kalır. Ancak bazı konular toplumda yeterince destek toplayamadıkları için eriyip giderler.

¹⁶³ "Deyyus' Ekber Kavga Çıkardı", *Hürriyet Gazetesi*, 13 Temmuz 1997, s. 1.

¹⁶⁴ "Kazdığı Kuyuya Kendisi Düştü", *Sabah Gazetesi*, 3 Kasım 1997, s. 15.

¹⁶⁵ "Bu Yol Topçu'yu Götürür", *Sabah Gazetesi*, 19 Kasım 1997 s. 1.

Süpriz; Beklenmeyen olaylar ya da gelişmelerin dikkat çekmesi kolaydır. Bakanların istifası, meclis başkanları hakkında beklenmeyen suçlamalar vb. gibi olaylar kolay ve önceden rastlanmayan haberlerdir.

4. ÜLKE GÜNDEMİNİN OLUŞUMUNDA PARLAMENTO HABERLERİNİN VE PARLAMENTO MUHABİRLERİNİN ROLÜ VE ÖNEMİ

Toplumun siyasal hayatının gündeminde devamlı olarak yer alan parlamento haberleri doğal olarak ülke gündeminde de yer almaktadır. Siyasi gazetelerin baş sayfalarında, köşe yazarlarının yorumlarında ve gazetelerin sırf bu tip haberler için ayrılan politika sayfalarında gelişen siyasal konulara devamlı olarak yer verilmektedir.¹⁶⁶ Meclis haberlerini oluşturmak için haber kaynaklarının tümünü (siyasi kişiler) mecliste bulmak çoğu zaman mümkün olmaktadır. Partilerde önemli yerleri olan parti yöneticileri hem kendilerini hem de partilerini gündemde tutmak amacıyla meclis gündeminde olan konularda, başka partilerin yöneticileri, liderleri ve milletvekilleri hakkında birçok açıklama yapmaktadırlar. Bu açıklamalar, bu demeçlere gelen cevaplar sadece bu partilere oy verenleri değil diğer bireylerin de dikkatini çekmektedir. Çünkü koalisyona destek veren parti liderinin seçim hükümeti açıklaması borsalarda düşüşlere, ekonomik dalgalanmalara yol açmaktadır.

Ülkenin dümeni durumunda olan parlamento da toplumun kendisi, parlamentonun üyeleri ve devletin yönetimi konuşulmaktadır. İnsanlar yaşam düzenlerinde yaratılacak her türlü kıpırdanmaya mutlaka ilgi göstermek durumunda kalmaktadırlar. Ceza evlerinde yatanlarla ilgili

¹⁶⁶ "Dokunulmazlık İçin Direniyorlar", *Sabah Gazetesi*, 20 Kasım 1997, s. 1.

olarak çıkan bir af yasanı öncelikle o cezayı çeken mahkumları, onların ailelerini ve adalet bakanlığını ilgilendirmektedir. Böyle bir konuyla ilgili olarak çıkan bir haber yasanın kendisinden yararlanacak olanların, yakınlarının yanı sıra toplumun diğer bireylerinin de ilgisini çekerek gündeme gelecektir.

Gazete içeriklerini oluşturan haberlerin sınıflandırılması yapıldığında politika haberleri, ekonomi haberleri, toplumsal haberler (sosyal hayat, adliye haberleri vb.) kültür, sanat ve spor haberleri gibi ana bölümler yapılmaktadır. Görüleceği üzere böyle bir bölümler ile bile ayrı gündemler yaratıldığı ortaya çıkacaktır.

Parlamento haberlerinin içeriğini, meclisin görevleri ve işleyişi dışında, meclise girmiş partilerin politikaları da oluşturmaktadır. İktidar partisi, hükümet ortağı partileri, ana muhalefet partisi ve muhalefet partileri gibi adlandırmalarla haberlere konu olan partiler politikalarıyla ülke gündemini devamlı meşgul etmektedirler. Partilerin çekişmelerinden, ortak tavırlarına kadar, milletvekillerinin meclis aritmatikini değiştiren partiden partiye geçişleri gibi her hareket parlamento haberlerinde yer almaktadır.

Parlamento haberlerini toplamak ve oluşturmakla görevli parlamento muhabirleri toplumun parlamentoya olan bağları durumundadırlar. Parlamentoda her boyuttaki haberlerle ilgilenerken haber atlamamak zorundadırlar. Hem iktidarı, hem de muhalefeti dinleyerek toplumun ilgisini çekecek, gündemde yer alacak haberleri çıkartmak durumundadırlar. Resmi gazetecilik anlayışıyla haber vermeden uzak olayların nedenlerini araştırıcısı olarak ülkeyi yakından ilgilendiren konuların üstüne giderek, ayrıntı elde etmeye çalışarak gündem ve kamuoyu oluşumunda etkili olabilirler. Olayların nedenlerini, şu anki durumlarını ve daha sonra neden olabileceği durumları uzmanlık

bilgileriyle halka açıklayarak parlamento haberlerini gündeme taşımaktadırlar.

Parlamento haberlerinin kamuoyu ve gündem oluşturmadaki önemini vurgulamak üzere öncelikle kitle iletişim araçlarının kamuoyu ve gündem oluşturmadaki işlevlerinin belirdiği bu bölümde parlamento haberlerinin kamuoyu ve gündem oluşumuna etkisine değinildi. Özellikle parlamento haberlerinin ülke gündemi açısından ne gibi önem taşıdığı kamuoyu oluşturmada ne gibi etkisinin olduğu anlatıldı.

BÖLÜM V

KAYNAK-MUHABİR MODELİ AÇISINDAN PARLAMENTO MUHABİRLERİ VE PARLAMENTO ÜYELERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA VE BULGULAR

Parlamento muhabirleriyle milletvekilleri arasındaki iletişim boyutunu kaynak muhabir ilişkisi modeli açısından incelemek üzere çalışmanın bu bölümünde parlamento muhabirleri ve milletvekillerine bir anket uygulanmıştır. Bu anket uygulamasından elde edilen veriler bu bölümde değerlendirilmiştir. Bu çalışmada öncelikle parlamento muhabirlerine uygulanan anket değerlendirmektedir.

1. PARLAMENTO MUHABİRLERİNE UYGULANAN ANKETTEN ELDE EDİLEN BULGULAR

Parlamento muhabirlerinin milletvekilleri ile olan iletişimlerini ve bu iletişimin boyutlarının belirlemeye yönelik anketteki sorular amaçlarına göre sınıflanmıştır. Öncelikle parlamento muhabirleri ile milletvekilleri arasındaki iletişim biçimini ve yerini belirlemek için 1. ve 2. sorular sorulmuştur. 3., 4. ve 5. sorular parlamento muhabirlerinin haber hazırlamada göz önünde bulundurmaları gereken gazetecilik ilkelerine uyup uymadıklarını belirlemek için sorulmuştur. 6.-11. sorular haber oluşturma sürecine etki eden unsurları belirlemek için sorulmuştur. Daha sonra gelen 12.-15. sorular yine haber oluşturma sürecine etki eden unsurlarla ilgili olup kasıtlı haber yapımının söz konusu olup olmadığını belirlemek için sorulmuştur. 16.-17. sorular, parlamento muhabirlerinin

mesleki kariyerleri ile ilgili olan kaygılar ve daha fazla para kazanmak gibi nedenlerden kaynaklanan unsurların haberin oluşumuna olan etkisini belirleyebilmek için parlamento muhabirlerine yöneltilmiş sorulardır. 18.-23. sorular, haberin oluşumuna, siyasi görüş unsurunun ne şekilde etki ettiğini belirlemek amacıyla sorulmuştur. 24.-27. sorular parlamento muhabirlerinin yaptıkları haberlerin, parlamento muhabirleri ile milletvekillerinin birbirleri arasındaki iletişime etkisini belirlemek için parlamento muhabirlerine yöneltilmiş sorulardır. 28. ve 29. sorular parlamento muhabirlerinin haber yapmadaki sınırlılıklarını ve bu sınırlamaya etki eden unsurları belirlemek amacıyla hazırlanmış sorulardır. 30. ve 31. parlamento muhabirlerinin TBMM ile ilgili yaptıkları haberlerin TBMM'yi nasıl etkilediğini belirlemek için hazırlanmış sorulardır. 32. ve 33. sorular parlamento muhabirlerinin yaptıkları haberlerin hangi konular üzerinde olumlu ve olumsuz olmak üzere yoğunlaştığını belirlemek için hazırlanmıştır.

1.1. Parlamento Muhabirleri İle Milletvekilleri Arasındaki İletişim Biçimi ve Yeri

Parlamento muhabirlerinin, milletvekilleri ile olan iletişimlerini en çok hangi biçimde sağladığı konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz. Ek-I, soru 1). Elde edilen bilgiler Tablo: 1'de belirtilmiştir.

İletişim Biçimi	1.sıra	2 sıra	3. sıra	4. sıra	5. sıra	BOŞ
Birebir, yüzyüze sağlıyoruz.	% 69	%16	%14			
Kolay ulaşabildiğimiz için cep telefonu ile sağlıyoruz.	% 19	% 46	%16	%14		% 3
Faks ile sağlıyoruz.				% 6	% 63	% 25
Sekreter aracılığı ile (telefon kullanarak) sağlıyoruz	% 14	% 28	% 44	% 3		% 6
Basın toplantıları ile sağlıyoruz.		% 3	% 14	% 59	% 6	%14

Tablo 1: Parlamento Muhabirlerinin Milletvekilleriyle Olan İletişim Biçimi.

Parlamento muhabirlerinin milletvekilleri ile iletişimi en çok hangi şekilde sağladığı sorusuna alınan yanıtlardan görüldüğü gibi, parlamento muhabirleri milletvekilleriyle olan iletişimlerinde 1. sırada (%69'luk bir oranla) iletişimi birebir, yüzyüze sağladıklarını belirtmişlerdir. 2. sırada ise; teknolojik gelişmenin bir ürünü olan cep telefonunu (GSM) kolay erişebildikleri için tercih edilmiştir. Çünkü 3. sırada olan sekreter aracılığı ile telefon görüşmesini daha sonraki bir sırada tercih edilmiştir. Görüleceği üzere telefonla görüşme oranında cep telefonu(%46) ve sekreter aracılığı ile telefonla görüşme (%44) fazla olmasına karşın birebir, yüzyüze görüşmeye orranla 2. ve 3. sıralardaki yoğunlukla tercih edilmiştir. Parlamento muhabirlerinin 4. sırada yoğunlukla tercih ettikleri iletişim sağlama biçimi "Basın toplantıları" olmuştur. Genel bilgilerin verildiği ve açıklamaların yapıldığı basın toplantıları haber toplamada öncelikli sırada yer almamaktadır. Yine öncelikle tercih edilmeyen ve en çok boş bırakılan fax ile iletişim sağlama 5. sırada yer almıştır.

Elde edilen veriler doğrultusunda anlaşılaacağı üzere parlamento muhabirleri birebir görüşmeyi tercih etmektedirler. Haber toplamada arada ve yanlarında üçüncü bir kişinin olmasını istememektedirler. Bunun en önemli göstergesi fax ve basın toplantıları yoluyla gerçekleştirilen

iletişim biçiminin tercih edilmelerinin oran ve öncelik sıralamasında geride kalmaları ve sekreter aracılığı ile telefon kullanılmasının 3. sırada yer almasıdır. Parlamento muhabirleri bu tercihleri ile daha biçimsel olmayan bir iletişim şekli seçmişlerdir.

Kaynak-muhabir ilişkileri modelinde açıklandığı gibi iletişimcilerin birbiri ile olan çok yakın iletişimlerinde görülen işbirliğı ve asimilasyon ilişkilerinin başlangıç noktası iletişim şekli ile ortaya çıkmaktadır.

Parlamento muhabirlerinin milletvekilleriyle en çok nerede görüşme yapıyorsunuz? şeklinde yöneltilen soru ile parlamento muhabirlerinin milletvekilleriyle olan iletişim yeri ve bu iletişim yerinin aralarındaki iletişim boyutuna getirdiğı yansıma belirlenmek istenmiştir (Bkz. Ek-I. soru 2). Birincil kaynak olarak görülen milletvekilllerinden elde edilen bilgilerin parlamento muhabirlerine nerede aktarıldığı ve bu bilginin aktarımının yapıldığı mekanın ve parlamento muhabirlerine TBMM’de tanınan ayrıcalıklarının yararı ve bu iletişim yerinin haber oluşturma sürecindeki yeri ve önemi araştırıldı. Bu soruya alınan yanıtlar Tablo: 2’de özetlenmiştir.

Parlamento muhabirleri, milletvekilleriyle olan görüşmelerinde 1. sırada (%97’lik bir yoğunlukla) Meclis kulislerini tercih ettikleri belirtilmiştir. 2. sırada yer alan görüşme yeri ise (%50’lik bir oranla) Meclis içerisinde milletvekili halkla ilişkiler brolarıdır. 3. sırada ise; (%44’lk bir oranla) Meclis içerisinde, grup toplantılarının olduğı meclis içi mekanlarda yer almıştır. parlamento muhabirlerinin evinde, milletvekillerinin evinde ve Meclis dış herhangi bir restoran ya da cafede gibi görüşme yerleri genellikle boş bırakılırken çoğunlukla son sıralarda tercih edilmişlerdir. Ayrıca soruda ikinci seçenek olan Meclis içerisinde, yemek salonu, parlamento muhabirlerinin %34’ tarafından boş bırakılırken (%22 ve %25’lik bir oranla) genellikle 5. ve 7. sıralarda tercih

edilen bir görüşme yeri olarak değerlendirilmiştir. 5. 6. ve 7. sıralarda birbirine yakın olan tercihlerle Meclis içerisinde toplantı mekanları görüşme yeri olarak pek fazla benimsenmediği belirlenmiştir.

Parlamento muhabirleri görüşme yeri olarak en çok “Meclis kulislerini” tercih etmektedirler. Haberi oluşturmada bilgiye ulaşmak için tercih edilen Meclis kulislerinin en önemli özelliği sadece parlamento muhabirleri ve milletvekillerine açık bir mekan olmasıdır. Muhabirler birebir, yüzyüze, görüşme yapabildikleri meclis kulislerinde haberin kaynağına birinci elden ulaşmakta ve bu özellik kendilerini mecliste görev yapan diğer basın mensuplarına göre daha ön plana çıkarmaktadır. Parlamento muhabirlerinin 2. sırada (%50’lik bir oranla) yer alan ve yine habere birinci elden ulaşmalarını sağlayan birebir, yüzyüze görüşme olanağı veren milletvekili halkla ilişkiler bürolarıdır. Habere kaynağında ulaşma isteğiyle parlamento muhabirleri birebir yüzyüze görüşme olanağı veren meclis içi mekanları seçmelerine rağmen aynı olanağı veren yemek salonunu, gazetecilik meslek ahlakının çiğnenmesi anlamında yorumlanabilir kaygısıyla tercih etmemektedirler. Bunlara ek olarak da muhabirler yine aynı nedenle kendi evlerinde, milletvekillerinin evlerinde ve dışarda herhangi bir yerde görüşme yapmayı tercih etmemektedirler.

Parlamento muhabirlerinin kaynak-muhabir ilişkileri modelinde açıklandığı gibi iletişimcilerin birbiri ile olan iletişimlerinde görülen işbirliği ve asimilasyon ilişkilerinin başlangıç noktası iletişim şeklinin işbirliği ile ortaya çıkmaktadır. Bu işbirliğin görüleceği ve birbirlerinin referans çerçevesini etkileri altına aldıkları görüşme yerleri ve bu yerlerin özellikleri asimilasyonun başlayıp başlamadığı ile doğrudan ilgilidir. İletişim yerinin gözlerden uzak noktalara çekilmesi asimilasyonun başlamasının işareti sayılabilir.

İletişim Yeri	1. sıra	2. sıra	3. sıra	4. sıra	5. sıra	6. sıra	7. sıra	8. sıra	9. sıra	10.sıra	BOŞ
Meclis kulislerinde.	% 97	% 3									
Meclis içerisinde, yemek salonunda.		% 3	% 3		% 22	% 6	% 25				% 34
Meclis içerisinde, milletvekili halkla ilişkiler bürosunda	% 3	% 50	% 19	% 6	% 6	% 6	% 3				% 6
Meclis içerisinde, meclis basın bürosunda.		% 13	% 3	% 19	% 16	% 31	% 3				% 16
Meclis içerisinde, grup toplantılarının olduğu meclis içi mekanlarda.		% 25	% 44	% 16	% 6		% 3				% 6
Meclis içerisinde, komisyon toplantılarının olduğu meclis içi mekanlarda.			% 25	% 31	% 16	% 16	% 3				% 9
Basın toplantılarında.		% 3	% 3	% 13	% 22	% 22	% 22				% 19
Evimde.								% 6	% 9	% 19	% 66
Milletvekillerinin kendi evlerinde.								% 16	% 19	% 6	% 59
Meclis dışında, herhangi bir restoran ya da kafede							% 6	% 22		% 19	% 53

Tablo 2: Parlamento Muhabirlerinin Milletvekilleriyle Olan İletişimlerinde Görüşme Yerleri.

1.2. Parlamento Muhabirlerinin Haber

Hazırlamada Gözettikleri Gazetecilik İlkeleri

Parlamento muhabirlerine uygulanan ankette Meclis, ülkenin gündemini ilgilendiren bir olayı görüşmek için o konuyu (yasa tasarısı, milletvekillerinin dokunulmazlığı vb. gibi) öne aldığı ya da sonraya bıraktığında bu gibi bilgileri almak/vermek için önce kimin aradığı konusunda bir soruya yer verilmiştir (Bkz. EK-I, soru 3). Böylelikle haber oluşturma sürecinde parlamento haberlerine bir anlamda en çok hangi iletişimcinin gereksinim duyduğu belirlenmek istendi. Çalıştığı basın kuruluşuna önemli bir haber vererek işlevinin yerine getirmeye çalışan muhabir ile kendisini ve partisini gündeme getirmeye çalışan milletvekillerinin haberin iletimindeki yerleri araştırıldı. Bu konuya alınan yanıtlar Tablo: 3’de özetlenmiştir.

Önce Kimin Aradığı	1. Sıra	2. Sıra	3. Sıra	4. Sıra	5. Sıra	6. Sıra	BOŞ
Milletvekilleri bizi arıyor.	% 3	% 19	% 13	% 25		% 3	% 38
Biz milletvekillerini arıyoruz.	% 53	% 38	% 3	% 3			% 3
Danışmanları bizi arıyor.		% 3	% 16	% 3	% 19	% 13	% 47
Biz danışmanlarını arıyoruz.		% 3	% 25	% 3	% 19	% 9	% 41
Parti grup başkanları bizi arıyor.		% 6	% 98	% 19	% 3	% 19	% 44
Biz parti grup başkanlarını arıyoruz.	% 44	% 22	% 6	% 3	% 9	% 6	% 6

Tablo 3: Görüşme İsteğini Önce Bildiren İletişimcilerin Oranı

Parlamento muhabirleri bilgi almak (haber toplamak) amacıyla milletvekillerini önce kendilerinin aradıklarını belirterek 1. sırada, (%53’lük bir oranla) “Biz milletvekillerini arıyoruz” seçeneğini işaretlemişlerdir. Ayrıca 1. sırada yer alan “Biz parti grup başkanlarını

arıyoruz” (%44 oranında) tercih edilmiştir. Yine 2. sırada “Biz milletvekillerini arıyoruz” ve “Biz parti grup başkanlarını arıyoruz” seçenekleri (%38 ve %22’lik oranla) yer almıştır. 3. sırayı ise; (%25’ lik bir oranla) “Biz danışmanlarını arıyoruz” seçeneği almıştır.

Herhangi bir görüşme talebinin milletvekillerinden gelip gelmediği ile ilgili seçenekler genellikle 3. ve 5. sıralarda az bir yoğunlukla tercih edildiği belirlenmiş ve bu seçenekler genellikle (%38 ile %47 arasında değişen bir oranla) boş bırakılmıştır.

Parlamento muhabiri bilgiye ulaşmak için öncelikle görüşmeyi kendilerinin istediklerini belirtmişlerdir. Özellikle milletvekillerinin kendileri ile görüşme isteği 1. sırada yer alırken parti adına söz söyleme yetkisini ve demeç verme hakkını elinde bulunduran parti grup başkanları ile görüşme, yetkili ağızdan bilgi almak anlamında en yüksek tercih oranını yakalamıştır.

Genelde milletvekillerinin az bir oranla parlamento muhabirlerini aradıkları belirlenmiş ve bu konuda 2. sıra ve %19’luk bir oran yakalanmıştır.

Kaynak-muhabir ilişkileri modelinde belirtildiği gibi her iki iletişimci de üstlerine düşen görevi yerine getirmek için çaba sarfetmektedir. Ancak parlamento muhabirlerinin basın kuruluşuna haber geçebilmek ve özellikle de asli görevleri olan haberciliği sürdürebilmek için daha fazla parlamenterlerle görüşme talebinde bulunmaktadırlar. Burada parlamenterlerin rolü daha çok kendilerinde saklı olan bilgileri açıklama şeklinde görülebilir.

Ankette, ülkenin gündemini ilgilendirecek bir olay, duyum alındığında görüş almak için konunun haber yapılıp yapılmadığının milletvekiline veya partiye iletilmesi konusunda bir soruya da yer verilmiştir

(Bkz. EK-I, soru 4). Bu soru ile parlamento muhabirlerinin haberleri hazırlamadan önce alınan bilgilere ikili kontrol uygulayıp uygulamadıklarını ve haber oluşturma sürecinde gazetecilik ilkelerini uygulayıp uygulamadıkları araştırılmak istenmiştir. Bu soruya alınan yanıtlar Tablo: 4’de özetlenmiştir.

Milletvekilleri ya da Partiye Haber Konusunu İletiyor musunuz?	Yanıtlar	Yüzde
a) Evet iletiyoruz.	21	66
b) Hayır iletmiyoruz	3	9
c) Bazen iletiyoruz	8	25

Tablo 4.: Parlamento Muhabirlerinin Elde Ettikleri Bilgileri Doğrulamak Amacıyla Parlamenterlerle Görüşüklerini Gösteren Bulgular

Parlamento muhabirleri ÷lke gündemini ilgilendiren bir olay ve durum ile ilgili olarak görüş almak için konunun haber yapılacağını %66’sı milletvekilleri ile ettiklerini belirtmiştir. %9’u böyle bir şey yapmadıklarını belirtirken %25’i bazen konunun haber yapılacağını bildirildiğini söylemişlerdir.

Parlamento muhabirlerinin büyük bir çoğunluğunun ikili kontrol (double check) yöntemini uyguladıkları belirlenmiştir.

Parlamento muhabirleri Meclisten çıkardıkları haberlere ilişkin haber kaynaklarının neler olduğu konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-I, soru 5). Parlamento muhabirlerinin en önemli özelliklerinden birisi olan birincil kaynaklara yerinde ulaşma, bu soru ile belirginleşmektedir. Beşinci soru ile parlamento muhabirlerinin haber kaynaklarını belirleyerek, bu anlamda milletvekillerinden ne oranda yararlandıkları araştırıldı. Elde edilen bilgiler Tablo:5’de özetlenmiştir.

Parlamento muhabirlerinin haber kaynaklarının belirlenmesi ve daha

öncelikli olanlarının ortaya çıkarılması amacıyla sorulan soruda 1. sırayı (%78'lik bir oranla) milletvekilleri birinci derece haber kaynağı olarak yer almıştır. 2. sırayı, (%31'lik oranla) en çok yazılı ve sözlü soru önermeleri almıştır. 2. sırada ayrıca (%16-%19'luk oranlarla) Komisyon Toplantıları, komisyon toplantı raporları ve Grup Toplantıları yer alırken %34'lük bir tercihle 3. sırayı, Komisyon Toplantıları almıştır. 4. sırayı yine Komisyon Toplantıları alırken, 5. sırayı, (%28'lik bir oranla) Grup Toplantıları almıştır. Diğer seçenekler %3 ile %19'luk oranlarla 6., 7., 8., 9., 10., ve 11. sıralara dağınık bir şekilde yerleşmiştir. Haber kaynağı olarak milletvekilleri hiç boş bırakılmazken Meclis dışı haber kaynakları (%66'lık bir oranla) en çok boş bırakılan seçenek olmuştur. Meclis Kütüphanesi , Genel Kurul Toplantı Raporları ve Grup Toplantı Raporları %47 ile %53 arasında değişen oranlarla en çok boş bırakılan seçenekler arasındadır.

Anlaşılabacağı üzere Meclis parlamento muhabirleri için en önemli haber kaynağı milletvekilleridir. Ancak milletvekillerinin bir takım sorunlarla ilgili olarak verdikleri yazılı ve sözlü soru önermeleri ile komisyon toplantıları ikinci derece önemli haber kaynağı durumundadır. Grup Toplantıları, Genel Kurul Toplantıları ve bunlara ilişkin verilen raporların daha düşük dereceli haber kaynağı durumunda olduklarını göstermiştir. Bu soruda en ilginç olan oran (%22'lik bir oranla) 6. sırada olan basın toplantılarıdır. Ayrıca parlamento muhabirleri "Meclis kütüphanesini" 7. sırada önemli haber kaynağı olarak değerlendirmişlerdir.

Haber Kaynakları	1. Sıra	2. Sıra	3. Sıra	4. Sıra	5. Sıra	6. Sıra	7. Sıra	8. Sıra	9. Sıra	10. Sıra	11. Sıra	BOŞ
Milletvekillerinin kendisi.	% 78		% 6	% 6	% 6		% 3					
Yazılı ve sözlü soru önergeleri.		% 31	% 13	% 16	% 6	% 9	% 6					% 19
Komisyon toplantıları.	% 6	% 16	% 34	% 25	% 13							% 6
Komisyon toplantı raporları.	% 6	% 16	% 13	% 16		% 6	% 3	% 3	% 3		% 3	% 31
Grup toplantıları.	% 6	% 149	% 9	% 16	% 28	% 9		% 3				% 9
Grup toplantı raporları.			% 3		% 3	% 19	% 13	% 9	% 3	% 3		% 47
Genel Kurul toplantıları.	% 3	% 9	% 6	% 13	% 19	% 13	% 16	% 3		% 3		% 13
Genel Kurul toplantı raporları.					% 6	% 3	% 3	% 13	% 19	% 3		% 53
Basın toplantıları.		% 3	% 13	% 3	% 13	% 22	% 3	% 16	% 9	% 3		% 16
Meclis kütüphanesi.							% 19		% 6	% 9	% 16	% 50
Meclis dışı haber kaynakları. (Mümkün ise örnek vererek belirtiniz)								% 3	% 6	% 16	% 13	% 66
Diğer basın kuruluşlarında çıkan haberler. (Mümkün ise örnek vererek belirtiniz)												% 100

Tablo 5: Parlamento Muhabirlerinin Haber Kaynakları

Bu sonuç göstermektedir ki; yazılı ve sözlü sorularla, komisyon toplantıları kamu tarafından en çok ilgiyi toplayan haber konuları olarak kabul edilebilir.

Kaynak-muhabir ilişkisi modeli açısından bakıldığında parlamento muhabirlerinin haber kaynağı olan milletvekillerinin iletişimci rolünü ortaya koyma açısından önemli verilerin elde edildiği beşinci soru, ayrıca parlamento muhabirlerinin diğer haber kaynaklarını ve bu kaynakların sağladığı bilgi oranının parlamenterlerden elde edilen bilgiyi oranını kaynak bağlamında görme olanağı vermektedir.

1.3. Parlamento Muhabirlerinin Haber Oluşturma Sürecine Etki Eden Unsurlar

Milletvekillerin kendileri hakkında veya partileriyle ilgili olarak olumlu haberler yapmaları için parlamento muhabirlerini etkileyip etkilemedikleri konusunda düzenlenen bir soruya yer verilmiştir (Bkz. EK-I, soru 6). Altıncı soru ile milletvekillerinin parlamento muhabirleriyle olan iletişimlerini kullanarak kendileri ve partileri ile ilgili olarak basın ve yayın organlarında olumlu haber yapımını sağlamaya yönelik bir etkileme içinde olup olmadıklarını araştırılmıştır. Elde edilen bilgiler Tablo: 6'da özetlenmiştir.

Milletvekilleri Etkiliyor mu?	Yanıtlar	Yüzde
a) Evet etkilemeye çalışıyorlar	17	53
b) Hayır etkilemeye çalışmıyorlar	4	13
c) Bazen etkilemeye çalışıyorlar	11	84

Tablo 6: Parlamenterlerin, Parlamento Muhabirlerini Olumlu Haber Yapmaları Yönünde Etkilemelerine İlişkin Bulgular

Parlamento muhabirleri, milletvekillerinin kendilerini etkilemeye ilgili olan bu soruda %53 ile (a) seçeneğini, %13 ile (b) seçeneğini, %34 ile de (c) seçeneğini işaretlemişlerdir. Bu orandan da anlaşılabacağı gibi parlamento muhabirleri, milletvekillerinin kendileri ve partileriyle ilgili olarak olumlu haber yapmaları için parlamento muhabirlerini etkilemeye çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Anketten elde edilen bulgular, milletvekillerinin parlamento muhabirleri üzerinde baskı kurmaya çalıştıkları ve bu nedenle parlamento muhabirleri etkileyici çabalarda bulundukları anlaşılmaktadır.

Kaynak-muhabir ilişkisi modeli açısından bakıldığında parlamenterler siyasi kimliklerini kullanarak parlamento muhabirlerinin referans çerçevelerini kendi yönlerinde asimile etme çabası içindedirler.

Milletvekillerinin parlamento muhabirlerini olumlu haber yapmaları için hangi yollarla etkilemeye çalıştıkları konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-I, soru 7). Elde edilen bilgiler Tablo: 7’de özetlenmiştir.

Etkileme Yolları	1. Sıra	2. Sıra	3. Sıra	4. Sıra	5. Sıra	6. Sıra	BOŞ
Birebir, yüzyüze görüşme ile etkilemeye çalışıyorlar.	% 96		% 4				
Kolay ulaşabildikleri için cep telefonu ile etkilemeye çalışıyorlar		% 29	% 11	% 11			%50
Faks ile etkilemeye çalışıyorlar.		% 11	% 7	% 18	% 14	% 7	%43
Meclis büro şefi veya daha üst kademelerdeki gazete/televizyon yöneticileri aracılığıyla etkilemeye çalışıyorlar.	% 4	% 29	% 25	% 7		% 11	% 25
Diğer basın kuruluşlarını kışkırtarak etkilemeye çalışıyorlar.		% 4	% 4	% 4	% 18	% 11	% 61
Yakın çevresini kullanarak etkilemeye çalışıyorlar.		% 4	% 18	% 14	% 11	% 11	% 43

Tablo 7: Parlamenterlerin Parlamento Muhabirlerini Olumlu Haber Yapma Yönünde Etkileme Yolları

Sizi nasıl etkilemeye çalışıyorlar sorusu; milletvekilleri kendileri hakkında veya partileriyle ilgili olarak olumlu haberler yapmanız için sizi etkilemeye çalışıyorlar mı; sorusunu destekleyici ve aynı zamanda açıklayıcı bir sorudur. Bu soru ile milletvekillerinin parlamento muhabirlerini hangi yollarla etkilemeye çalıştıkları araştırılmıştır. Bu soruda 1. sırayı, (%96'lık bir oranla) birebir, yüzyüze görüşme ile etkileme almıştır. 2. sırayı ise, (%29'luk bir oranla) cep telefonu ve Meclis büro şefi veya daha üst kademelerdeki gazete/televizyon yöneticileri aracılığıyla etkileme almıştır. 3. sırayı, (%25'lik bir oranla) yine Meclis büro şefi veya daha üst kademelerdeki gazete/televizyon yöneticileri aracılığıyla etkileme seçeneği almıştır. Ayrıca Yakın çevresini kullanarak etkileme (%18'lik bir oranla) 3. sıradadır. Bunlara ek olarak diğer basın kuruluşlarını kışkırtarak etkileme yolu (%18'lik bir oranla) 5. sıradadır. Bu seçeneklerden (%61'lik bir oranla) en çok boş bırakılan diğer basın kuruluşlarını kışkırtarak etkileme ve (%50'lik oranla) cep telefonu %43'lük oranlarla da faks ile etkilemeye çalışma ve yakın çevresini kullanarak etkilemedir.

Milletvekilleri, parlamento muhabirlerini etkilemek için birçok yola başvurmaktadır. Öncelikle kendileri buna uğraş verirken diğer basın kuruluşlarından yakın çevrelerine ve de “kanal tutucu” konumundaki basın kuruluşlarındaki yöneticileri de etkilemeye çalışmaktadırlar.

Parlamententerler, parlamento muhabirlerini kendileriyle ilgili olarak olumlu haber yapmada etkilemedeki amaç kaynak-muhabir modeli bakımından ele alındığında başka yolları deneyerek asimilasyonu kendilerinden yana gerçekleştirme çabası içindedirler.

Milletvekillerin kendileri hakkında veya partileriyle ilgili olarak olumsuz haberler yapmaları için parlamento muhabirlerini etkileyip etkilemedikleri konusunda düzenlenen bir soruya yer verilmiştir (Bkz. EK-

I, soru8). Sekizinci soru ile milletvekillerinin parlamento muhabirleriyle olan iletişimlerini kullanarak kendileri ve partileri ile ilgili olarak basın ve yayın organlarında olumsuz haber yapımını önlemeye yönelik bir etkilme içinde olup olmadıkları araştırılmıştır. Elde edilen bilgiler Tablo: 8’de özetlenmiştir.

Milletvekilleri Parlamento Muhabirlerini Etkiliyor mu?	Yanıtlar	Yüzde
a) Evet etkilemeye çalışıyorlar	16	50
b) Hayır etkilemeye çalışmıyorlar	6	19
c) Bazen etkilemeye çalışıyorlar	9	28
BOŞ:	1	3

Tablo 8: Parlamenterlerin, Parlamento Muhabirlerini Olumsuz Haber Yapmaları Yönünde Etkileme Yolları

Anketten elde edilen bulgular şöyledir; parlamento muhabirleri (a) seçeneğini %50’lik bir oranla tercih ederken, %19 ile (b) seçeneğini, %28 ile de (c) seçeneğini tercih etmişlerdir. %3’lük bir oran soruyu boş bırakmıştır.

Parlamento muhabirlerinin büyük bir çoğunluğu haberlerin yayınlanmaması için milletvekillerinin kendilerini etkilemeye çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Milletvekillerinin parlamento muhabirlerini olumsuz haber yapmamaları için hangi yollarla etkilemeye çalıştıkları konusunda parlamento muhabirlerine bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-I, soru 9). Elde edilen bilgiler Tablo: 9’da özetlenmiştir.

Etkileme Yolları	1. Sıra	2. Sıra	3. Sıra	4. Sıra	5. Sıra	6. Sıra	BOŞ
Birebir, yüzyüze görüşme ile etkilemeye çalışıyorlar.	% 66		% 3		% 3	% 3	% 25
Kolay ulaşabildikleri için cep telefonu ile etkilemeye çalışıyorlar	% 6	% 22	% 3	% 9			% 59
Faks ile etkilemeye çalışıyorlar.		% 3	% 3	% 13	% 16	% 9	% 56
Meclis büro şefi veya daha üst kademelerdeki gazete/televizyon yöneticileri aracılığıyla etkilemeye çalışıyorlar.	% 3	% 28	% 19	% 6		% 3	% 41
Diğer basın kuruluşlarını kışkırtarak etkilemeye çalışıyorlar.		% 3	% 3	% 6	% 13	% 9	% 66
Yakın çevresini kullanarak etkilemeye çalışıyorlar.		% 3	% 19	% 13	% 3	% 9	% 53

Tablo 9: Parlamenterlerin Parlamento Muhabirlerini Olumsuz Haber Yapma Yönünde Etkileme Yolları

Parlamento muhabirleri, birebir, yüzyüze görüşme şeklini 1. sırada (%66'lık bir oranla) tercih etmiştir. 2. sırayı; (%28'lik bir oranla) 4. seçenek Meclis büro şefi veya daha üst kademelerdeki gazete ve televizyon yöneticileri aracılığıyla etkileme almıştır. Ayrıca 2. sırayı, (%22'lik bir oranla) cep telefonu ile etkileme almıştır. 3. sırayı yine, (%19'luk bir oranla) 4. seçenek alırken, 6. seçenek olan yakın çevresini kullanarak etkileme %19'luk bir oranla 3. sıradadır. 9. soruda en çok boş bırakılan seçenek %66'lık bir oranla yedinci soruda olduğu gibi diğer basın kuruluşlarını kışkırtarak etkilemeye çalışma seçeneğidir. Daha sonra (2., 3., 4., ve 6.) seçenekler (%41 ile %59'luk oranlarla) en çok boş bırakılan seçeneklerdir.

Tablo: 9'da görüldüğü gibi, milletvekilleri, parlamento muhabirlerini öncelikle kendileri etkilemeye çalışmaktadırlar. Daha sonra da başvurdukları ikinci önemli yol olarakta basın kuruluşlarındaki kanal tutucular gelmektedir (yöneticiler).

Parlamento muhabirlerine, kendilerini etkilemeye çalışan kişi ve

kurumların olup olmadığı konusunda bir soruya yer verilmiştir (Bkz. EK-I, soru 10). Elde edilen bilgiler Tablo: 10'da gösterilmiştir.

Muhabirleri Etkileyenler Var mı?	Yanıtlar	Yüzde
a) Evet var	16	50
b) Hayır yok	1	3
c) Bazen etkileyenler oluyor	14	44
BOŞ:	1	3

Tablo 10: Parlamento Muhabirlerini Etkilemeye Çalışan Diğer Kişi ve Kurumların Olup Olmadığını Gösteren Bulgular

Parlamento muhabirlerini etkileyen başka kişi veya kurumların olup olmadığını belirlemek amacıyla sorulan bu soruda parlamento muhabirlerinin %50'si (a) seçeneğini, %3'ü (b) seçeneğini ve %44'ü (c) seçeneğini tercih etmiş, %3'ü de soruyu boş bırakmıştır.

Parlamento muhabirleri haber hazırlamada kendilerini etkilemeye çalışanların oranını belirlerken %50'si evet var derken, %44'lük bir oran da bazen etkileyenler oluyor diyerek toplamda %94'lük bir oran kendilerini etkileyenler olduğunu belirtmiştir. Bu da bize parlamento muhabirliğinin ve hazırladıkları Meclis haberlerin önemini ve etkisini ortaya koymaktadır.

Kaynak-muhabir ilişkisi modeli açısından bakıldığında parlamento muhabirlerinin parlamenterlerle olan iletişimlerinden ve önemli haberleri oluşturan gazeteciler olmalarından dolayı etkilenmeye çalışılarak sıklıkla asimilasyon sürecine yönlendirilmeye çalışılmaktadır.

Parlamento muhabirlerine kendilerini etkilemeye çalışan kişi ve kurumların hangileri olabileceği konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-I, soru 11). Elde edilen bilgiler Tablo: 11'de özetlenmiştir.

Muhabirleri etkileyen kişi veya kurumlar var mı sorusunu deskeleyici

ve açıklayıcı nitelikte olan 11. soru, parlamento muhabirlerini etkilemeye çalışan kişi veya kurumları tespit etmeye yönelik bir sorudur. Parlamento muhabirlerinin %53'ü 1. sıraya "Kendi çalıştıkları basın kuruluşu" olan altıncı seçeneği yerleştirirken, aynı zamanda %20'si 1. sırada kendilerini etkilemeye çalışanların siyasi partiler ve bu partilerin milletvekillerinin olduğunu belirtmişlerdir. 2. sırayı, (%30'luk bir oranla) bakanlar ve milletvekilleri almaktadır. 3. sırayı (%23'lük bir oranla) yine bakanlar alırken diğer seçenekler 3. sırada birbirine çok yakın oranlarla tercih edilmişlerdir. Ayrıca %20'lik bir oranla milletvekillerinin yakın çevreleri ile parlamento muhabirlerinin yakın çevreleri 6. sırada yer almıştır. Bu soruda en çok boş bırakılan %83 ile diğer basın kuruluşları, %70 ile basın örgütleri, %60 ile ekonomik çevreler, %53 ile muhalefet partileri", %50 ile de sivil toplum örgütleri ile muhabirlerin yakın çevreleri kullanarak etkileme yolları olmuştur. En az boş bırakılan ise %17 ile parlamento muhabirlerinin çalıştıkları basın kuruluşunu kullanarak etkileme olmuştur.

Parlamento muhabirlerini etkileyen en önemli baskı grubu çalıştıkları basın kuruluşu olduğu görülmektedir. Dokuzuncu ve yedinci (Bkz. EK-I, soru 7 ve 9) sorularda da elde edilen bilgilerde olduğu gibi burada da muhabirlerin haber oluşturmalarında etkileyici olan yine basın kuruluşlarının yöneticileridir.

Muhabirleri Etkilemeye Çalışan Unsurlar	1. Sıra	2. Sıra	3. Sıra	4. Sıra	5. Sıra	6. Sıra	7. Sıra	8. Sıra	9. Sıra	10. Sıra	11. Sıra	BOŞ
Siyasi partiler ve bu partilerin milletvekilleri,	% 20	% 23	% 3	% 7	% 7				% 7			% 33
Bakanlar,	% 7	% 30	% 23	% 7				% 3				% 30
Ekonomik çevreler,			% 3	% 7	% 7	% 3	% 13	% 3		% 3		% 60
Hükümet ortağı partiler	% 7	% 3	% 13		% 20	% 7	% 3			% 3		% 43
Ana muhalefet partisi	% 3	% 3	% 3	% 27	% 7	% 10		% 3		% 3	% 3	% 37
Kendi çalışmaları basın kuruluşu	% 53	% 10	% 13	% 10	% 3	% 3	% 13					% 17
Muhalefet partileri.			% 10	% 7	% 13	% 3			% 3			% 53
Sivil toplum örgütleri		% 13	% 3	% 3	% 3		% 3	% 10	% 3			% 50
Basın örgütleri (Basın Konseyi ve Türkiye Gazeteciler Cemiyeti gibi)	% 3	% 3	% 10						% 10	% 3		% 70
Yakın çevreleri	% 3	% 3			% 7	% 20		% 3		% 7	% 3	% 50
Diğer basın kuruluşları				% 3	% 3					% 3	% 7	% 83

Tablo 11: Parlamento Muhabirlerini Etkilemeye Çalışan Diğer Kişi ve Kurumlar

1.3.1. Haber oluşumuna etki eden kasıtlı unsurlar

Parlamento muhabirlerine, bazı milletvekilleri ve partiler hakkında kasıtlı olarak olumlu-gerçek haber yapmaları için kendilerini yönlendirmeye çalışanların olup olmadığı konusunda bir soru yöneltmiştir (Bkz. EK-I, soru 12). Onikinci soru ile bazı milletvekilleri ve partiler hakkında bu milletvekillerini ve partileri “Kamu”nun gündemine taşıyacak haberlerin yapımı konusunda milletvekilleri ve onların partileri dışında başka unsurlarında olup olmadığı araştırılmıştır. Elde edilen bilgiler Tablo:12’de gösterilmiştir.

Yönlendirmeye Çalışanlar Var mı?	Yanıtlar	Yüzde
a) Evet var	12	38
b) Hayır yok	7	22
c) Bazen Yönlendirmeye çalışanlar oluyor	12	38
BOŞ:	1	3

Tablo 12: Parlamento Muhabirlerini Parlamenterler Dışında Etkileyen Başka Unsurların Olduğunu Gösteren Bulgular

Böyle bir yönlendirmeyi yapmaya çalışanlar evet var diyenlerin oranı %38, hayır yok diyenlerin oranı %22, bazen var diyenlerin oranı %38’ dir.

Parlamento muhabirlerinden yönlendirmeye çalışanlar kesinlikle var diyenler ile bazen var diyenlerin toplamı %76’ dır. Tablo: 12’de özetlendiği gibi büyük bir çoğunluk zaman zaman da olsa böyle bir yönlendirmeyi yapmaya çalışanların olduğunu belirtmişlerdir.

Parlamento muhabirlerine, parlamento muhabirlerini kasıtlı olarak olumlu-gerçek haber yapmaları için en çok kimlerin yönlendirmeye çalıştığı konusunda bir soru yöneltmiştir (Bkz. EK-I, soru 13). Elde edilen bilgiler Tablo: 13’de özetlenmiştir.

Muhabirleri Etkilemeye Çalışan Diğer Unsurlar	1. Sıra	2. Sıra	3. Sıra	4. Sıra	5. Sıra	6. Sıra	7. Sıra	8. Sıra	9. Sıra	10. Sıra	11. Sıra	BOŞ
Milletvekilleri,	% 42	% 8	% 4	% 13	% 6		% 4		% 4			% 25
Bakanlar,	% 4	% 33	% 13		% 4	% 4		% 4				% 38
Hükümet ortağı partiler,		% 13	% 21	% 4	% 8					% 4		% 50
Ana muhalefet partisi,			% 4	% 17	% 13	% 4	% 8					% 54
Muhalefet partileri.				% 8	% 17	% 8		% 8				% 58
Çalıştığınız basın kuruluşu	% 17	% 21	% 4	9 4		% 4	% 4	% 8	% 4			% 33
Sivil toplum örgütleri		% 4			% 4	% 4	% 8		% 8		% 4	% 67
Basın örgütleri			% 17	% 4		% 8	% 4	% 4				% 63
Yakın çevrem		% 4	% 13	% 13			% 4	% 4			% 13	% 50
Diğer basın kuruluşları		% 4			% 4				% 4	% 13	% 4	% 71
Meslek ahlak kuralları	% 29					% 4		% 4	% 4	% 4		% 50

Tablo 13: Parlamento Muhabirlerini Parlamenteler Dışında Etkilemeye Çalışan Diğer Kişi ve Kurumların Olup Olmadığını Gösteren Bulgular

Bazı milletvekilleri ve partiler hakkında olumlu-gerçek haber yapmanız için sizi yönlendirmeye çalışanlar var mı? Sorusunu destekleyici ve açıklayıcı nitelikte olan bu soru ile parlamento muhabirlerini yönlendirmeye çalışanların kimler olabileceği araştırılmıştır.

Onüçüncü soruda 1. sırayı (%42'lik bir oranla) milletvekilleri alırken, (%17'lik bir oranla) çalışılan basın kuruluşu ile, (%29'luk bir oranla) meslek ahlak kurallarının gerçek haberler yapmalarında belirleyici olduğu saptanmıştır. 2. sırayı, (%33'lük bir oranla) bakanlar ile (%21'lik bir oranla) parlamento muhabirinin çalıştığı basın kuruluşu almaktadır. Yönlendirme yapmaya çalışan diğer unsurlarda (%8 ile %17 arasında değişen oranlarla) farklı sıralarda yer almışlardır. Bu soruda en çok boş bırakılan yönlendirme unsurları olarak %71'lik bir oranla iğber basın kuruluşları, %67 ile basın örgütleri, %63 ile sivil toplum örgütleri belirlenmiştir.

Parlamento muhabirlerini, kendileri hakkında olumlu haberler yapmaya yönlendirmeye çalışan milletvekilleri ve partiler, yönlendirmeyi öncelikle kendilerinin yapmaya çalıştığı belirlenirken, parlamento muhabirlerinin çalıştıkları basın kuruluşu da yönlendirilecek ikinci önemli unsur olarak görülmektedir. Hükümet ortağı partiler, muhalefet partileri genelde bu yönlendirmeye birbirine yakın oranlarla girmektedirler.

Parlamento muhabirlerine, bazı milletvekilleri ve partiler hakkında kasıtlı olarak olumsuz-gerçek haber yapmaları için kendilerini yönlendirmeye çalışanların olup olmadığı konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-I, soru 14). Elde edilen bilgiler Tablo: 14'de gösterilmiştir.

Yönlendirmeye Çalışanlar Var mı?	Yanıtlar	Yüzde
a) Evet var	6	19
b) Hayır yok	15	47
c) Bazen yönlendirmeye çalışıyorlar	9	28
BOŞ:	2	6

Tablo 14: Parlamento Muhabirlerini Olumsuz-Gerçek Haberler Yapmaya Yönlendirmeye Çalışanların Olup Olmadığını Gösteren Bulgular

Bu soru ile bazı milletvekilleri ile partiler hakkında kasıtlı olarak olumsuz-gerçek haber yapılmasını yönlendirmeye çalışanların olup olmadığı araştırılmıştır. Parlamento muhabirlerinin %19'u böyle bir yönlendirmeye çalışanlar olduğunu, %47'si böyle bir yönlendirmeyi gerçekleştirmeye çalışanlar olmadığını, %28'i ise bazende olsa böyle bir yönlendirme yapmak isteyenlerin olduğunu belirtmişlerdir. Parlamento muhabirlerinin %6'sı bu soruyu boş bırakmıştır.

Parlamento muhabirlerinin %47'si böyle bir yönlendirme olmadığını belirtirken, %47'si de -kesinlikle ve bazen- de olsa böyle bir yönlendirmenin olduğunu belirtmişlerdir.

Bu oranın yarı yarıya olması, hatta olduğunu söyleyenlerin yarısından fazlasının bu yönlendirmenin bazen yapılmaya çalışıldığını belirtmeleri böyle bir olayın pek sık rastlanmamakla beraber etkili olmadığının da göstergesi sayılabilir.

Parlamento muhabirlerine, parlamento muhabirlerini kasıtlı olarak olumsuz-gerçek haber yapmaları için en çok kimlerin yönlendirmeye çalıştığı konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-I, soru 15). Elde edilen bilgiler Tablo: 15'de özetlenmiştir.

Onbeşinci soru; bazı milletvekilleri ve partiler hakkında olumsuz-gerçek haber yapmanız için sizi yönlendirmeye çalışanlar var mı? Sorusunu

destekleyici ve açıklayıcı nitelikteki bir sorudur. Soruyu yanıtlayan parlamento muhabirlerinin %66'sı böyle bir yönlendirmeyi milletvekillerinin yapmaya çalıştıklarını belirtirken, bu yönlendirmeyi yapmaya çalışanların yanında %20'lik bir oranla "parlamento muhabirlerinin çalışmakta olduğu basın kuruluşları 1. sırada yer almıştır. 2. sırada bu yönlendirmeyi yapmaya çalışanlar arasınd (%27'lik bir oranla) bakanlar bulunmaktadır. Tercih sıralamasında 3. sırada diğer tüm seçenekler eşit olarak yer almaktadır. En az boş bırakılan %20'lik bir oranla milletvekilleri, diğer yönlendirme unsurları %47 ile %80 arasında değişen oranlarda boş bırakılmıştır.

Parlamento muhabirleri kendilerini gerçekte olsa olumsuz yönde haber yapmaları için yönlendirmeye çalışanların çok az olduğunu belirtmekle beraber bu yönlendirmeyi yine çoğunlukla (başka partinin) milletvekilleri ile parlamento muhabirlerinin çalışmakta oldukları basın kuruluşunun yapmaya çalıştığını belirtmişlerdir.

Muhabirleri Yönlendirmeye Çalışanlar	1. Sıra	2. Sıra	3. Sıra	4. Sıra	5. Sıra	6. Sıra	7. Sıra	8. Sıra	9. Sıra	10. Sıra	11. Sıra	BOŞ
Milletvekilleri,	% 66	% 13	% 7				% 7		% 7			% 20
Bakanlar	% 7	% 27	% 13		% 7			% 7		% 7		% 47
Hükümet ortağı partiler,		% 7	9 13	% 7	% 7				% 7	% 7		% 67
Ana muhalefet partisi		% 7	% 13	% 20	% 7		% 7	% 7				% 53
Muhalefet partileri	% 7	% 7		% 13	% 7	% 20						% 47
Çalıştığınız basın kuruluşu	% 20	% 7	% 13	% 7		% 13						% 53
Sivil toplum örgütleri		% 7	% 13	9 7	% 13		% 13		% 7			% 53
Basın örgütleri				% 7	% 13			% 13				% 80
Yakın çevrem		% 13	% 7	% 7							% 13	% 73
Diğer basın kuruluşları		% 7					% 7			% 7	% 7	% 73
Meslek ahlak kuralları	% 7		% 7						% 7	% 7		% 73

Tablo 15: Parlamento Muhabirlerini Olumsuz Gerçek Haberler Yapmaya Yönlendirmeye Çalışan Unsurlar

1.3.2. Haber oluşumuna etki eden mesleki

kariyer ve fazla para kazanma unsurları

Parlamento muhabirlerine mesleki kariyerlerinde ilerlemek, fazla para kazanmak vb. nedenlerle kendilerine fayda sağlamak amacıyla milletvekilleri ve partiler hakkında olumlu-olumsuz, asılsız haberler yapıp yapmadıkları konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-I, soru 16). Elde edilen bilgiler Tablo: 16'da gösterilmiştir.

Olumlu-Olumsuz Asılsız Haberler Yapıyor musunuz?	Yanıtlar	Yüzde
a) Evet yapıyorum	0	0
b) Hayır yapmıyorum	32	100
c) Bazen yapıyorum	0	0

Tablo 16: Parlamento Muhabirlerinin Kendilerine Fayda Sağlamak Amacıyla Asılsız Haber Yapmadıklarını Gösteren Bulgular

Parlamento muhabirlerinin hiçbiri (%100'ü) her ne nedenle olursa olsun asılsız olumlu-olumsuz haber yapmadıklarını belirtmişlerdir. Parlamento muhabirleri gazetecilik mesleğinin ahlak kurallarına tamamiyle uyduklarını ve tarafsız gazetecilik yapmak adına yalan haber yapmadıklarını belirtmişlerdir.

Kaynak-muhabir ilişkisi modeli açısından bakıldığında parlamento muhabirlerinin gazetecilik ilkelerinden ödün vererek hiç bir şekilde haber yapmadıklarını ve parlamenterlerden gelen ve kendilerinden yana asimile aşamasını başlatacak hiçbir asılsız haberi hazırlamadıkları belirlendi.

Parlamento muhabirlerine, kendileri dışında başka muhabirlerin mesleki kariyerlerinde ilerlemek, fazla para kazanmak vb. nedenlerle kendilerine fayda sağlamak amacıyla milletvekilleri ve partiler hakkında

olumlu-olumsuz, asılsız haberler yapıp yapmadıkları konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-I, soru 17). Elde edilen bilgiler Tablo: 17’da gösterilmiştir.

Olumlu-Olumsuz Asılsız Haberler Yapıyorlar mı?	Yanıtlar	Yüzde
a) Evet yapıyorlar	14	44
b) Hayır yapmıyorlar	6	19
c) Bazen yapıyorlar	12	38

Tablo 17: Muhabirlerin Bir Kısımının Kendilerine Fayda Sağlamak Amacıyla Asılsız Haberler Yaptıklarını Gösteren Oranlar

Parlamento muhabirleri, başka parlamento muhabirlerin asılsız (olumlu-olumsuz) haber yaptıklarını belirtirken bu oran evet yapıyorlar diyenlerde %44, hayır yapmıyorlar diyenlerde %19, bazen yapıyorlar diyenlerde %38’seklindedir.

Parlamento muhabirlerinin %82’si bir kısmı bazen de olsa başka muhabirlerin kendilerine fayda sağlamak amacıyla asılsız olumlu-olumsuz haberler yaptıklarını belirtmişlerdir.

Parlamento muhabirleri kendileri dışında başka muhabirlerin asılsız haber yaptıkları ve kaynak-muhabir modeli açısından ele alındığında bir kısmının bu iletişimden dolayı bir takım ödünler verdiği ortaya çıkmıştır.

1.3.3. Haber oluşumuna etki eden siyasi görüş unsuru

Parlamento muhabirlerine, siyasi görüşleri nedeniyle kendilerine fayda sağlamak amacıyla milletvekilleri ve partiler hakkında olumlu-olumsuz, asılsız haberler yapıp yapmadıkları konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-I, soru 18). Elde edilen bilgiler Tablo: 18’de özetlenmiştir.

Olumlu-Olumsuz Asılsız Haberler Yapıyor musunuz?	Yanıtlar	Yüzde
a) Evet yapıyorum	1	3
b) Hayır yapmıyorum	30	94
c) Bazen yapıyorum	1	3

Tablo 18: Parlamento Muhabirlerinin Siyasi Görüşleri Nedeniyle Kendilerine Fayda Sağlamak Amacıyla Asılsız Haberler Yapmadıklarını Gösteren Oranlar

Tablo: 18’de görüldüğü gibi, parlamento muhabirleri siyasi görüşleri nedeniyle asılsız olumlu-olumsuz haberler yapmadıklarını belirtirken, soruya verilen yanıtlarda oranlar, (a) seçeneğinde %3, (b) seçeneğinde %94, (c) seçeneğinde %3 şeklindedir.

Parlamento muhabirlerinin %94’ü bu soruya hayır yapmıyorum yanıtını verirken, evet ya da bazen yapıyorum şeklinde yanıtlayanların toplam oranı %6’dır. Parlamento muhabirlerine, mesleki kariyerlerinde ilerlemek, fazla para kazanmak vb. nedenlerle kendilerine fayda sağlamak amacıyla milletvekilleri ve partiler hakkında olumlu-olumsuz, asılsız haberler yapıyor musunuz sorusu farklılaştırılarak sorulup konuya ideolojik yaklaşım eklendiğinde asılsız haber yapmama ilkesi az da olsa bozulmuştur.

Parlamento muhabirlerine, kendileri dışında başka muhabirlerin siyasi görüşleri nedeniyle kendilerine fayda sağlamak amacıyla milletvekilleri ve partiler hakkında olumlu-olumsuz, asılsız haberler yapıp yapmadıkları konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-I, soru 19). Bu soru ile elde edilen bilgiler Tablo: 19’de gösterilmiştir.

Olumlu-Olumsuz Asılsız Haberler Yapıyor musunuz?	Yanıtlar	Yüzde
a) Evet yapıyorum	15	47
b) Hayır yapmıyorum	4	13
c) Bazen yapıyorum	13	40

Tablo 19: Muhabeirlerin Bir Kısımının Siyasi Düşünceleri Nedeniyle Kendilerine Fayda Sağlamak Amacıyla Asılsız Haberler Yaptıklarını Gösteren Oranlar

Parlamento muhabirleri kendileri dışında başka muhabirlerin siyasi görüşleri nedeniyle asılsız olumlu-olumsuz haber yaptıklarını belirtirken bu oran evet diyenlerde %47, hayır diyenlerde %13, bazen diyenlerde %40 şeklinde olmuştur.

Parlamento muhabirlerinin %87'si siyasi görüşleri nedeniyle başka muhabirlerin asılsız olumlu-olumsuz haberler yaptıklarını büyük bir çoğunlukla belirtmişlerdir. Ayrıca bu soru "Siyasi görüşünüz .nedeniyle kendinize fayda sağlamak amacıyla milletvekilleri ve partiler hakkında olumlu-olumsuz, asılsız haberler yapıyor musunuz?" sorusunda görülen oran değişikliklerine paralel "Başka muhabirlerin mesleki kariyerlerinde ilerlemek, fazla para kazanmak vb. nedenlerle kendilerine fayda sağlamak amacıyla milletvekilleri ve partiler hakkında olumlu-olumsuz, asılsız haberler yaptıklarını düşünüyor musunuz?". sorusundaki oranlara göre artmıştır. Tablo:19'dan da anlaşılacağı üzere parlamento muhabirlerinin bir kısmı kendileri dışında başka muhabirlerin siyasi düşünceleri nedeniyle asılsız haberler yaptıklarını düşünmektedirler

Parlamento muhabirlerine, Mecliste görevli olan muhabirlerin siyasi düşünceleri veya çalıştığı basın kuruluşunun siyasi politikası ile ekonomik yapısı milletvekillerinin muhabirlerle olan yaklaşımlarını etkiliyor mu? Şeklinde yöneltilen soruya(Bkz. EK-I, soru 20) alınan yanıtlar Tablo :20'de

özetlenmiştir. Bu soru ile parlamento muhabirlerinin siyasi düşünceleri veya çalıştığı basın kuruluşunun siyasi politikası ile ekonomik yapısının milletvekillerinin muhabirlere olan yaklaşımlarına etkisinin olup olmadığı araştırılmıştır.

Parlamento Muhabirlerine Olan Yaklaşımları Etkiliyor mu?	Yanıtlar	Yüzde
a) Evet etkiliyor	22	69
b) Hayır etkilemiyor	1	3
c) Bazen etkiliyor	9	28

Tablo 20: Parlamento Muhabirlerinin Siyasi Düşüncelerinin ve Çalıştıkları Basın Kuruluşunun Niteliğinin, Parlamenterlerin Muhabirlere Olan Yaklaşımlarına Etkisini Gösteren Oranlar

Parlamento muhabirleri, milletvekillerinin siyasi görüş ve çalıştıkları basın kuruluşunun siyasi politikası ve ekonomik yapısını gözeterek iletişimlerinde bir yaklaşım içerisine girdiklerini belirtmişlerdir. Soruya verilen yanıtlarda %69 evet böyle bir etkinlenme var derken, %3'ü hayır etkilenme yok, %28'i bazen bir etkilenme oluyor şeklinde yanıtlamışlardır.

Tablo: 20'de görüldüğü gibi, milletvekillerinin parlamento muhabirlerine olan yaklaşımlarının, (%97'lik bir oranla) muhabirlerin siyasi görüşleri ve çalıştıkları basın kuruluşunun ekonomik güçlüğü ve siyasi politikasına göre değiştiği belirlenmiştir.

Parlamento muhabirlerine, Mecliste görevli olan muhabirlerin siyasi düşünceleri veya çalıştıkları basın kuruluşunun siyasi politikası ile ekonomik yapısının milletvekillerinin muhabirlerle olan iletişim şeklini etkileyip etkilemediği konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-I, soru 21). Elde edilen bilgiler Tablo:21'de özetlenmiştir.

Parlamento Muhabirleriyle Olan İletişimi Etkiliyor mu?	Yanıtlar	Yüzde
a) Evet etkiliyor	18	56
b) Hayır etkilemiyor	0	0
c) Bazen etkiliyor	14	44

Tablo 21: Parlamento Muhabirlerinin Siyasi Düşüncelerinin ve Çalıştıkları Basın Kuruluşunun Niteliğinin, Parlamenterlerin Muhabirlerle Olan İletişimlerine Etkisini Gösteren Bulgular

Parlamento muhabirleri, %56'lık bir oranla milletvekilleriyle olan iletişimlerinin parlamento muhabirlerinin siyasi düşünceleri ve çalışmakta oldukları basın kuruluşunun niteliği nedeniyle etkilendiğini ve %44'lük bir oranda bazen etkilendiğini belirtirken, muhabirlerin hiçbiri hayır etkilemiyor yanıtını vermemiştir.

Parlamento muhabirleri verdikleri %100'lük bir yanıtla milletvekillerinin muhabirlerin siyasi düşüncesine çalıştıkları kurumun siyasi politikasına ve ekonomik yapısına (güçlülüğüne) dikkat ettiklerini belirtmişlerdir. Bu sonuçlardan anlaşılacağı üzere milletvekilleri, muhabirlerle olan iletişimlerinde siyasi tarafsızlığı gözetmektedirler.

Parlamento muhabirlerine, “siyasi düşünceniz veya çalıştığınız basın kuruluşunun siyasi politikası ve ekonomik yapısı, sizinle karşıt düşünce ve politikadaki milletvekilleri ve partilere olan yaklaşımınızı etkiliyor mu? Şeklinde bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-I, soru 22). Elde edilen bilgiler Tablo:22’de gösterilmiştir.

Parlamento Muhabirlerine Olan Yaklaşımlarını Etkiliyor mu?	Yanıtlar	Yüzde
a) Evet etkiliyor	10	31
b) Hayır etkilemiyor	12	38
c) Bazen etkiliyor	10	31

Tablo 22: Parlamento Muhabirlerinin, Siyasi Düşüncelerinin ve Çalıştıkları Basın Kuruluşunun Niteliklerinin, Karşıt Düşüncedeki Parlamenterlere Olan Yaklaşımlarına Etkisinin Oranı

Parlamento muhabirleri, kendi siyasi düşünceleri ile bağlı bulundukları basın kuruluşunun siyasi politikasının karşıt düşüncedeki milletvekilleri ile politikadaki partilere olan yaklaşımlarını, %31'i evet etkiliyor şeklinde yanıtlarken, %38'i hayır etkilemiyor şeklinde yanıtlamış ve %31'i de bazen etkilediğini belirtmiştir.

Parlamento muhabirleri %62'si bazende olsa kendi siyasi düşüncelerinin ve çalıştıkları basın kuruluşunun politikasının karşıt düşünce ve politikadaki milletvekilleri ve partilere olan yaklaşımlarını etkilediğini belirtmişlerdir. Siyasi ideoloji, parlamento muhabirlerinin iletişime başlangıçtaki aşamalarda taraflı yaklaşımlar sergileyebileceklerini göstermiştir.

Parlamento muhabirlerine, siyasi düşünceniz veya çalıştığınız basın kuruluşunun siyasi politikası ve ekonomik yapısı sizinle karşıt düşünce ve politikadaki milletvekilleri ve partilerle olan iletişim şeklinizi etkiliyor mu? Şeklinde bir soru yöneltilmiş (Bkz. EK-I, soru 23) ve elde edilen bilgiler Tablo: 23'de özetlenmiştir.

Bu soru ile, parlamento muhabirlerinin siyasi düşünceleri veya çalışmakta oldukları basın kuruluşunun siyasi politikası ile ekonomik yapısının karşıt düşüncedeki parlamenterler ile olan iletişimlerine etkisinin olup olmadığı araştırılmıştır.

Parlamento Muhabirleriyle Olan İletişimlerini Etkiliyor mu?	Yanıtlar	Yüzde
a) Evet etkiliyor	12	38
b) Hayır etkilemiyor	10	31
c) Bazen etkiliyor	10	31

Tablo 23: Parlamento Muhabirlerinin, Siyasi Düşüncelerinin ve Çalıştıkları Basın Kuruluşunun Niteliklerinin, Karşıt Düşüncedeki Milletvekilleriyle Olan İletişimlerinin Etkisinin Bulguları

Parlamento muhabirlerinin kendi siyasi düşünceleri ile çalıştıkları basın kuruluşunun siyasi politikası ve ekonomik yapısının karşıt düşüncedeki milletvekilleri ve politikadaki partilerle olan iletişimlerini %38'i evet etkiliyor, %31'i hayır etkilemiyor, %31'i bazen etkiliyor şeklinde yanıtlamışlardır.

Parlamento muhabirlerinin %69'u kendi siyasi düşünceleri ile çalıştıkları basın kuruluşunun siyasi politikası ve ekonomik yapısı nedeniyle karşıt düşünce ve politikadaki milletvekilleri ve partilerle olan iletişimlerinin etkilendiğini belirtmişlerdir. Böylece siyasi düşünce ve politikaların hem muhabirler açısından hen de milletvekilleri açısından belirleyici olduğu görülmektedir.

Kaynak-muhabir modeli açısından bakıldığında muhabirlerin kendi referans çerçevelerinden ödün vermeden, kendi yapılarını koruyarak bir iletişim, ilişki şeklini tercih etmeleri söz konusudur. Ancak bu tercih tamamiyle kendi seçimlerinin sonucu değildir.

1.4. Parlamento Haberlerinin Parlamento Muhabirleri İle Milletvekilleri Arasındaki İletişime Olan Etkisi

Parlamento muhabirlerine, haklarında olumlu, gerçek, ilgi uyandıracak haber yaptıkları milletvekili ya da parti ile olan ilişkilerinde, haber sonrası bir değişiklik olup olmadığı konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-I, soru 24). Anketten elde edilen bulgular Tablo: 24’de özetlenmiştir. Bu soru ile, parlamento muhabirlerinin hazırladıkları olumlu, gerçek, ilgi uyandıracak haberlerin parlamenterlerle olan ilişkilerindeki değişiklikler araştırılmıştır.

Haber Sonrası İlişkilerde Bir Değişiklik Oluyor mu?	Yanıtlar	Yüzde
a) Bazen oluyor	17	53
b) Uzun süreli oluyor	4	13
c) Kısa süreli oluyor	6	19
d) Hayır olmuyor	4	13
BOŞ:	1	3

Tablo 24: Olumlu,İlgi Uyandıracak Haberlerin Yartattığı Değişiklikler

Parlamento muhabirlerinin milletvekilleri ve partilerle ilgili olarak yaptıkları haberlerin sonucunun iletişimlerine olan etkisinin davranışsal boyutuyla ilgili olarak hazırlanmış bu soruda parlamento muhabirlerinin %53’ü milletvekilleriyle olan iletişimlerinde bazende olsa olumlu değişiklikler olduğunu belirtmişlerdir. %13’ü uzun süreli olumlu bir değişiklik, %19’u kısa süreli olumlu bir değişiklik olduğunu belirtmiş, %13’ü de herhangi bir değişiklik olmadığını belirtmiştir. Anketi yanıtlayanların %3’ü de soruyu boş bırakmıştır.

Tablo: 24’ün verilerinde görüldüğü gibi, parlamento muhabirleri

milletvekilleri ile partilerle ilgili olarak gerçek, olumlu ve onları ön plana çıkartan ilgi uyandıran, haberler yaptıklarında, ilişkilerinde bir rahatlama yaşanmakta olduğunu belirtmişlerdir. Çünkü, %85’lik bir oran iletişimlerinde zaman zaman, kısa ya da uzun süreli olsa da bir değişiklik yaşandığını belirtmektedirler

Kaynak-muhabir ilişkileri modeli açısından bakıldığında milletvekilleri, kendileriyle ilgili olarak yayınlanan olumlu haberlerin devamını getirmek ve daha fazla gündeme gelmek için parlamento muhabirleriyle daha yakın bir ilişkiye girme çabası içindedirler. Bu yaklaşım parlamento muhabirlerinin kendilerine lehine bir asimilasyon başlatmaları gibi görülmemeli, yayınlanan haberlere milletvekillerinin olumlu bir yaklaşımı olarak kabul edilmelidir.

Parlamento muhabirlerine, milletvekilleri ile olan ilişkilerinde uzun ya da kısa süreli bir değişiklik olduğunda bu durumda nasıl davrandıkları konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-I, soru 25). Elde edilen bilgiler Tablo: 25’de gösterilmiştir.

İlişkilerde Görülen Değişiklikler	Yanıtlar	Yüzde
a) İlişkilerini geliştirmeye çalışıyorlar	19	59
b) İlişkilerini arttırıyorlar	0	0
c) İlişkilerini azaltıyorlar	6	19
BOŞ:	7	22

Tablo 25: Olumlu İlgi Uyandıracak Haberler Sonrası Parlamento Muhabirleri ile Parlamenterler Arasındaki İlişkide Görülen Değişiklikler

Parlamento muhabirlerine yöneltilen, “ilişkinizde uzun ya da kısa süreli bir değişiklik oluyorsa bu durumda nasıl davranıyorlar? Sorusu; hakkında olumlu, gerçek, ilgi uyandıracak haber yaptığınız milletvekili ya

da parti ile olan ilişkilerinizde, haber sonrası bir değişiklik oluyor mu? Sorusunu destekleyici ve açıklayıcı niteliktedir bir sorudur. Parlamento muhabirlerinin %59'u milletvekillerinin ilişkilerini geliştirmeye çalıştığını %19'u azalttıklarını belirtirken %22'si de soruyu boş bırakmıştır. Parlamento muhabirleri, milletvekillerinin varolan ilişkilerini arttırmaya çalışmadıklarını belirtmişlerdir.

Bu sonuç milletvekillerinin ve partilerin kendileriyle ilgili çıkan olumlu haberlere gereksinimleri olduğunu göstermektedir. Milletvekilleri varolan ilişkilerin samimiyetini korurken çoğunluk olumlu haberler doğrultusunda ilişkilerini geliştirmeye çalışmaktadır. Milletvekilleri bir anlamda kendileriyle ilgili olumlu haberlerde artış sağlamak için ilişkilerini geliştirmeye çalışmaktadır.

Parlamento muhabirlerinden %22'nin soruyu boş bırakmasının sebebi ise olumlu haberler doğrultusunda tek taraflı ilişki geliştirme çabasının "taraflı gazetecilik şekline dönüşüyor" olarak anlaşılabileceği kaygısı olabilir.

Parlamento muhabirlerine, haklarında olumsuz, gerçek, ilgi uyandıracak haber yaptıkları milletvekili ya da parti ile olan ilişkilerinde, haber sonrası bir değişiklik olup olmadığı konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-I, soru 26). Anketten elde edilen bulgular Tablo: 26'de özetlenmiştir. Bu soru ile, parlamento muhabirlerinin hazırladıkları olumsuz, gerçek, ilgi uyandıracak haberlerin parlamenterlerle olan ilişkilerindeki değişiklikler araştırılmıştır.

Haber Sonrası İlişkilerde Bir Değişiklik Oluyor mu?	Yanıtlar	Yüzde
a) Bazen oluyor	18	56
b) Uzun süreli oluyor	1	3
c) Kısa süreli oluyor	8	25
d) Hayır olmuyor	4	13
BOŞ:	1	3

Tablo 26: Olumsuz, İlgi Uyandıracak Haberlerin Yarattığı Değişiklikler

Parlamento muhabirleri, milletvekilleri ve partilerle ilgili olarak olumsuz yönde onları ön plana çıkartan gerçek haberler yaptıklarında; %56'sı ilişkilerinde bazen değişiklik olduğunu, %25'i kısa süreli değişiklik olduğunu, %13'ü hiçbir değişiklik olmadığını belirtirken, %3'lük bir oran uzun süreli değişiklik olduğunu belirtmişlerdir.

Hakkında olumsuz, gerçek, ilgi uyandıracak haber yaptığınız milletvekili ya da parti ile olan ilişkilerinizde, bir değişiklik oluyor mu sorusunda, Hakkında olumlu, gerçek, ilgi uyandıracak haber yaptığınız milletvekili ya da parti ile olan ilişkilerinizde, haber sonrası bir değişiklik oluyor mu sorusundan farklı olarak uzun süreli değişiklik olduğunu belirtenlerin oranının azalması milletvekillerinin ve partilerin gündemde kalmak için parlamento muhabirlerinin yaptıkları haberlerine gereksinim duymaları gösterilebilir.

Parlamento muhabirlerine, milletvekilleri ile olan ilişkilerinde uzun ya da kısa süreli bir değişiklik olduğunda bu durumda nasıl davrandıkları konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-I, soru 27). Elde edilen bilgiler Tablo: 27'de gösterilmiştir.

İlişkilerde Görülen Değişiklikler	Yanıtlar	Yüzde
a) İlişkilerini geliştirmeye çalışıyorlar	2	6
b) İlişkilerini arttırıyorlar	1	3
c) İlişkilerini azaltıyorlar	25	78
BOŞ:	4	13

Tablo 27: Olumsuz İlgi Uyandıracak Haberler Sonrası, Parlamento Muhabirleri ile Parlamenterler Arasındaki İlişkide Görülen Değişiklikler

Parlamento muhabirlerine yöneltilen ilişkinizde uzun ya da kısa süreli bir değişiklik oluyorsa milletvekilleri bu durumda nasıl davranıyorlar? sorusu, hakkında olumsuz, gerçek, ilgi uyandıracak haber yaptığınız milletvekili ya da parti ile olan ilişkilerinizde, bir değişiklik oluyor mu? Sorusunu destekleyici ve açıklayıcı niteliktedir. Parlamento muhabirlerinin %78'i milletvekillerinin ilişkilerini azalttıklarını, %6'sının ilişkilerini geliştirmeye çalıştıklarını %3'ünün ilişkilerini arttırdıklarını belirtirken parlamento muhabirlerinin %3'ü soruyu boş bırakmışlardır.

Görüleceği üzere milletvekilleri ve partiler kendileri ile ilgili olumsuz, gerçek, ilgi uyandıran haberler yayınlandığında parlamento muhabirleriyle olan ilişkilerini azaltmaktadırlar. Milletvekilleri bu tip bir tepkiyle parlamento muhabirleri üzerinde baskı kurarak kendileri hakkında daha olumlu haberler yapmaları için parlamento muhabirlerini yönlendirici bir davranışa girdikleri söylenebilir.

1.5. Parlamento Muhabirlerinin Haber Yapmadaki Sınırlılıkları

Parlamento muhabirlerine, haber yapmada özgür olup olmadıkları konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-I, soru 28). Bu soruya ankette

verilen yanıtlar Tablo: 28’de gösterilmiştir. Bu soru ile parlamento muhabirlerinin, haber yapmadaki özgürlüklerinin kendi düşünceleri açısından sınırlarının ne durumda olduğu araştırıldı.

Parlamento Muhabirleri Haber Yapmada Yeterince Özgürler mi?	Yanıtlar	Yüzde
a) Evet özgürler	6	19
b) Hayır özgür değiller	15	47
c) Bazen özgürler	10	31
BOŞ:	1	3

Tablo 28: Parlamento Muhabirlerinin Haber Yapma Özgürlükleri Hakkındaki Görüşleri

Parlamento muhabirlerinin haber yapmadaki özgürlüklerine ilişkin bu soru da; parlamento muhabirlerinin %19’u kesinlikle özgür olduklarını, %47’si özgür olmadıklarını, %31’i de bazen özgür olduklarını belirtmişlerdir. Soruyu parlamento muhabirlerinin %3’ü boş bırakmıştır.

Parlamento muhabirlerinin %50’si haber yapmada özgür olmadıklarını belirtmektedirler. Bu da muhabirlerin tarafsız, özgür, doğru haber yapmada sorunları olduğunu göstermektedir. Soruyu yanıtlayanların ancak %19’unun kesinlikle özgür olduklarını belirtmeleri ve %31’inin bazen özgür haber yapabildiklerini belirtmeleri haber atlamalarını ya da taraflı, eksik bilgili haber yapımının olabileceğini göstermektedir.

Parlamento muhabirlerine, haber yapmada özgür olmamalarının nedenleri konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-I, soru 29)

Özgür Haber Yapımına Engel Olan Unsurlar	Yanıtlar	Yüzde
a) Siyasi görüşüm	1	3
b) Çalıştıkları basın kuruluşunun siyasi politikası ve ekonomik yapısı	15	43
c) Çalıştıkları basın kuruluşunun her türlü baskısı	10	29
d) Milletvekillerinin baskısı	2	6
BOŞ:	7	20

Tablo 29: Parlamento Muhabirlerinin Özgür Haber Yapmalarına Engel Olan Unsurlar

Parlamento muhabirlerinin, siyasi görüşleri nedeniyle haber yapmada özgür olmadığını belirtenlerin oranı %3, çalıştıkları basın kuruluşunun siyasi politikası ve ekonomik yapısı yüzünden özgür olmadıklarını belirtenlerin oranı %43, çalıştıkları basın kuruluşunun her türlü baskısı nedeniyle özgür olmadıklarını belirtenler %29, milletvekillerinin baskısı nedeniyle özgür olmadıklarını belirtenlerin oranı ise %6'dır. Bu soruyu muhabirlerin %20'si boş bırakmıştır.

Parlamento muhabirlerinin %72'si çalıştıkları basın kuruluşundan kaynaklanan nedenlerden dolayı özgür haber yapamadıklarını belirtmektedirler. Bu sonuç bize muhabirlerin özgür olmamalarından dolayı kamunun haber alma hakkının (bir takım çıkarlar doğrultusunda) engellenmeye çalışıldığını göstermektedir. Çünkü tamamiyle özgür olmayan muhabirler haber atlamak ya da eksik bilgiyle hazırlanan haberler yapmak durumundadırlar. Ayrıca muhabirlere milletvekillerinden gelen baskının oran olarak az olması düşündürücüdür. Yine aynı kaygılarla muhabirlerin bir kısmının bu soruyu boş bıraktıkları değerlendirilebilir.

1.6. Parlamento Haberlerinin Meclis'e Olan Etkisi

Parlamento muhabirlerine, Meclis ile ilgili olumlu haberlerin yayınlanmasının Meclis'e faydalı olup olmadığı konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-I, soru 30). Elde edilen bilgiler Tablo:30'da özetlenmiştir.

Olumlu Haberler Meclis'e Faydalı Oluyor mu?	Yanıtlar	Yüzde
a) Evet faydalı	18	56
b) Hayır faydalı değil	2	6
c) Bazen faydalı oluyor	13	34
BOŞ:	1	3

Tablo 30: Meclis ile İlgili Haberlerin Meclis'e Faydasının Olup Olmadığının İle İlgili Bulgular

Parlamento muhabirleri meclis ile ilgili olarak yayınlanan olumlu haberlerin meclise faydalı olup olmadığına ilişkin soruya %56'sı faydalı olduğunu belirtirken, %34'ü bazen faydalı olduğunu belirtmiş, %6'sı faydalı olmadığı şeklinde değerlendirmiştir. Ayrıca soruyu %3'ü boş bırakmıştır.

Parlamento muhabirlerinin çoğunluğu parlamento ile ilgili olumlu haberlerin faydalı olduğunu belirtmektedirler. Kamuoyunun devamlı gündeminde olan parlamento ve milletvekilleri ile ilgili haberlerin Meclis'e olan güven ve saygıyı artırdığı şeklinde değerlendirilebilir.

Parlamento muhabirlerine, Meclis ile ilgili olumsuz haberler yayınlanmasının meclisin güvenilirliğini etkileyip etkilemediği konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-I, soru 31). Anketten elde edilen bilgiler Tablo: 31'de gösterilmiştir.

Olumsuz Haberler Meclis'in Güvenilirliğini Sarsıyor mu?	Yanıtlar	Yüzde
a) Evet sarsıyor	23	72
b) Hayır güvenilirliğini sarsmıyor	4	13
c) Bazen güvenilirliğini sarsıyor	4	13
BOŞ:	1	3

Tablo 31: Meclis İle İlgili Yayınlanan Olumsuz Haberlerin Meclis'in Güvenilirliğine Etkisi

Parlamento muhabirleri, Meclis ile ilgili olarak yayınlanan olumsuz haberlerin Meclis'e olan güvenilirliği etkilemesiyle ilgili olarak sorulan bu soruya, %72'si bu tip haberlerin Meclis'in güvenilirliğini sarstığını belirtirken, %13'ü hayır sarsmadığını, %13'ü ise bazen sarstığını belirtmişlerdir.

Meclis ile ilgili haberlerin birçoğunu parlamento muhabirleri yapmalarına karşın, meclis ile ilgili olumsuz haberlerin meclisin güvenilirliğini sarstığını belirtmektedirler. Anketten alınan bilgiler, yapılan haberlerin toplumda büyük değer taşıyan Meclis'i hedef almadığını sadece belli olumsuzlukları konu aldığı şeklinde yorumlanabilir.

1.7. Parlamento Haberlerinin Yoğunlaştığı Konular

Parlamento muhabirlerine, hakkında olumlu ve gerçek haberlerin en çok kimler ile ilgili olarak yapıldığı konusunda yöneltilen bir soruya (Bkz. EK-I, soru 32) verilen yanıtlar Tablo: 32'de gösterilmiştir. Parlamento haberlerinde, olumlu haberlere konu olan unsurlar belirlenerek bunların özelliklerine göre birbiriyle kıyaslaması sonucu ortaya çıkabilecek veriler araştırılmıştır.

Olumlu Haberler En Çok Kimler Hakkında Yapılıyor	1. Sıra	2. Sıra	3. Sıra	4. Sıra	5. Sıra	BOŞ
Milletvekilleri hakkında yapılıyor	% 41	% 9	% 19	% 6		% 25
Bakanlar hakkında yapılıyor	% 31	% 34	% 3	% 9	% 3	% 19
Hükümet ortağı partiler hakkında yapılıyor	% 19	% 34	% 22	% 3	% 9	% 13
Ana muhalefet partisi hakkında yapılıyor	% 3	% 6	% 22	% 28	% 9	% 31
Muhalefet partileri hakkında yapılıyor		% 3	% 13	% 22	% 34	% 28

Tablo 32: Haklarında En Çok Olumlu Haber Yapılan Unsurlar

Parlamento muhabirleri, haklarında en çok olumlu haberler 1. sırada (%41’lik bir oranla) milletvekillerini, %31 ile bakanları, %30 ile hükümet ortağı partileri, 2. sırada; %34 ile yine bakanlar ve hükümet ortağı partileri, 3. sırada ise hükümet ortağı partiler ile ana muhalefet partisi ile ilgili olarak yapılmaktadır.

Parlamento muhabirleri (%41 ve %31’lik bir oranla) milletvekili ve bakanları 1. sırada değerlendirirken haberlere en çok konu olanların partilerden çok kişilerin olduğu görülmektedir. Ayrıca hükümet partilerini iktidar olmaları nedeniyle olumlu haberlere konu oldukları şeklinde bir değerlendirme yapılabildiği gibi olumlu icraatlarda bulunmaları da bu partileri gündeme getirdiği söylenebilir.

Ayrıca seçeneklerde bulunmamasına rağmen parlamento muhabirlerinden bir kişi açık uçlu soru şeklinde bir açıklama getirerek Haklarında olumlu haber yapımı “Dönemine göre değişiyor” ifadesini kullanmıştır.

Parlamento muhabirlerine, hakkında olumsuz ve gerçek haberlerin en çok kimler ile ilgili olarak yapıldığı konusunda yöneltilen bir soruya (Bkz. EK-I, soru 33) verilen yanıtlar Tablo: 33’de gösterilmiştir. Parlamento haberlerinde, olumsuz haberlere konu olan unsurlar belirlenmiştir.

Olumsuz Haberler En Çok Kimler Hakkında Yapılıyor	1. Sıra	2. Sıra	3. Sıra	4. Sıra	5. Sıra	BOŞ
Milletvekilleri hakkında yapılıyor	% 31	% 16	% 13	% 3	% 19	% 19
Bakanlar hakkında yapılıyor	% 6	% 31	% 19	% 9	% 13	% 22
Hükümet ortağı partiler hakkında yapılıyor	% 25	% 13	% 22	% 13	% 8	% 22
Ana muhalefet partisi hakkında yapılıyor	% 16	% 13	% 25	% 22	% 9	% 16
Muhalefet partileri hakkında yapılıyor	% 3	% 9	% 9	% 22	% 22	% 25

Tablo 33: Haklarında En Çok Olumsuz Haber Yapılan Unsurlar

Parlamento muhabirleri, haklarında en çok olumsuz haber yapılanların başında %31’lik bir oranla milletvekillerinin geldiğini, %25 ile hükümet ortağı partileri, %16 ile de ana muhalefet partisinin geldiğini belirtmişlerdir. 2. sırada ise %31’ lik bir oranla bakanlar ile hükümet partileri değerlendirilirken, 3. sırada %22 ile yine hükümet partilerini ve ana muhalefet partisini, %19 ile milletvekilleri olduğunu değerlendirilmiştir

Parlamento muhabirlerinin haberlerine konu olmada milletvekilleri birinci sırayı alırken, hükümet partileri hakkında olumsuz haberlerin en çok yapıldığı partiler olmuştur. Bu bilgilerle basın desteğini alamamış bir hükümet değerlendirilmesi yapılabileceği gibi, ülkeyi kötü yönettikleri ve tepki topladıkları gibi bir değerlendirme de yapılabilir.

Ayrıca seçeneklerde bulunmamasına rağmen parlamento muhabirlerinden bir kişi açık uçlu soru şeklinde bir açıklama girerek haberlere konu olan kişi ve partiler hakkında yapılan haberler “Dönemine göre değişiyor” ifadesi belirtilmiştir.

Parlamento muhabirleri milletevekilleriyle birebir ve yüzyüze iletişimi tercih etmektedirler. Parlamento muhabirleri Meclis içerisindeki kulisleri kullanabilmeleri milletvekilleriyle olan iletişimlerini gerçekleştirmede kendilerine büyük bir avantaj getirmektedir. Ayrıca parlamento

muhabirlerinin Meclis Kulisleri'nde milletvekilleriyle birebir yüzyüze iletişimde bulunmaları parlamento muhabirleri kaynak-muhabir ilişkisi modeli açısından incelendiğinde informal ilişkilerden uzak ilişkileri tercih etmektedirler.

Parlamento muhabirleri her ne nedenle olursa olsun asılsız haberler yapmadıklarını belirtmekle beraber bir çoğu başka muhabirlerin asılsız haberler yaptıklarını düşünmektedirler. Muhabirlerin asılsız haber yapmalarında etkili olan unsurlar ise siyasi düşünce, mesleki kariyer ve çalıştıkları basın kuruluşundan gelen baskılar olduğu belirtilmektedir.

Parlamento muhabirleri kendilerini olumlu haber yapmaları ve olumsuz haber yapmamaları için parlamenterler tarafından etkilenmeye çalışıldığını ve yayınlanan olumlu haberler sonrasında kendilerine karşı parlamenterlerin olumlu tutumlar geliştirdiklerini belirtmektedirler. Bunun tam tersi olduğunda da parlamenterlerin kendilerine karşı olan davranışlarında olumsuz yönde değişiklikler olduğunu belirtmektedirler.

Ayrıca parlamento muhabirlerinin özgür haber yapmalarına engel olan unsurların başında çalıştıkları basın kuruluşlarının geldiğini belirtmekle beraber parlamenterlerinde böyle etkilemelerde ve baskılar bulundukları ankete verilen yanıtlardan elde edilmiştir.

Parlamento muhabirlerinin haber hazırlamada yeterince özgür olmadıkları özellikle bu özgürlüğün parlamento muhabirlerinin çalışmakta oldukları basın kuruluşları ile milletvekillerinden geldiği görülmektedir.

2. PARLAMENTO ÜYELERİNE

UYGULANAN ANKETTEN ELDE EDİLEN BULGULAR

Parlamento muhabirlerinin milletvekilleri ile olan iletişimlerini ve bu iletişimin boyutlarını belirlemeye yönelik anketteki sorular amaçlarına göre sınıflanmıştır. Öncelikle milletvekilleri ile parlamento muhabirleri arasındaki iletişim biçimini ve yerini belirlemek için 1. ve 2. sorular sorulmuştur. 3. ve 4. sorular, milletvekilleri açısından parlamento muhabirlerinin haber hazırlamada göz önünde bulundurmaları gereken gazetecilik ilkelerine uyup uymadıklarını belirlemek için sorulmuştur. 5.-10. sorular, milletvekilleri açısından parlamento muhabirlerinin haber oluşturma sürecine etki eden unsurları belirlemek için sorulmuştur. Daha sonra gelen 11.-14. sorular yine haber oluşturma sürecine etki eden unsurlarla ilgili olup kasıtlı haber yapımının söz konusu olup olmadığını belirlemek için sorulmuştur. 15. soru, parlamento muhabirlerinin mesleki kariyerleri ile ilgili olan kaygılar ve daha fazla para kazanmak gibi nedenlerden kaynaklanan unsurların haberin oluşumuna olan etkisini belirleyebilmek için milletvekilleriye yöneltilmiş sorulardır. 16.-19. sorular, haberin oluşumuna, siyasi görüş unsurunun ne şekilde etki ettiğini belirlemek amacıyla sorulmuştur. 20.-23. sorular, parlamento muhabirlerinin yaptıkları haberlerin, milletvekilleri ile parlamento muhabirlerinin birbirleri arasındaki iletişime etkisini belirlemek için milletvekilleriye yöneltilmiş sorulardır. 24. soru milletvekilleri açısından parlamento muhabirlerinin haber yapmadaki sınırlılıklarını belirlemek amacıyla hazırlanmış bir sorudur. 25. ve 26. sorular, parlamento haberlerinin TBMM'yi nasıl etkilediğini belirlemek için hazırlanmış sorulardır. 27. ve 28. sorular milletvekilleri bakımından parlamento

muhabirlerinin yaptıkları haberlerin hangi konular üzerinde olumlu ve olumsuz olmak üzere yoğunlaştığını belirlemek için hazırlanmıştır. Bu bölümde, milletvekilleri az sayıda ankete katılmalarından dolayı bazı sorularda belirleyici yanıtlara ulaşamamış ve bu nedenele bu sorulara tablo hazırlanmamıştır.

2.1. Milletvekilleri İle Parlamento Muhabirleri Arasındaki İletişim Biçimi ve Yeri

Milletvekillerine, parlamento muhabirleri ile olan iletişimlerini en çok hangi biçimde sağladığı konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-II, soru 1). Birebir, yüzyüze iletişim biçimini 3 kişi, kolay ulaşabildikleri için cep telefonu ile iletişimi sağlama biçimini 2 kişi, iletişimi, faks ile sağladıklarını belirten 4 kişi, iletişimi sekreter aracılığı ile (telefon kullanarak) sağladıklarını belirten 4 kişi, iletişimi basın toplantıları ile sağlama biçimini 2 kişi değerlendirmiştir.

Muhabirlerle iletişimi en çok hangi şekilde sağlıyorsunuz; sorusunda Milletvekilleri, parlamento muhabirleri ile olan iletişimlerinde 1. sırada birebir, yüzyüze sağladıklarını belirtirken, 2. sırada bütün iletişim biçimleri tercih edilmesine karşın belirli bir yoğunlaşma görülmemiştir. 3. sırada ise, sekreter aracılığı ile telefon kullanarak iletişimi sağlama biçimi belirginleşmiştir. 4. sırada fax seçeneği, 5. sırada da basın toplantıları seçeneği gelmektedir.

Milletvekillerinin iletişim şekillerinde belirli bir yoğunlaşma gözlenmemektedir. Ancak birebir, yüzyüze görüşme şekli 1. sırada yer alması sebebiyle öncelikli iletişim şekli olarak değerlendirilebilir.

Milletvekillerine, parlamento muhabirleriyle en çok nerede görüşme yapıyorsunuz? şeklinde yöneltilen soru ile (Bkz. EK-II, soru 2)

milletvekillerinin parlamento muhabirleri ile olan iletişim yeri ve bu iletişim yerinin aralarındaki iletişim boyutuna getirdiği yansıma belirlenmek istenmiştir. Ancak bu soruda görüşme yeri olarak sadece Meclis Kulisleri 4 kişi tarafından yoğun bir şekilde değerlendirilmiştir.

Milletvekilleri, parlamento muhabirleri ile en çok görüşme yeri olarak 1. sırada Meclis kulislerini değerlendirmişlerdir. Diğer seçeneklerde belirli bir yoğunlaşma belirlenmemiştir.

Milletvekilleri gazetecilerle iletişimi en çok hangi şekilde sağlıyorsunuz; sorusunda ortaya çıkan birebir, yüzyüze görüşme şeklini destekler bir biçimde meclis kulislerinde görüşmeyi tercih etmektedirler.

Milletvekillerinin parlamento muhabirleri ile olan iletişimleri kaynak-muhabir ilişkisi modeli açısından incelendiğinde biçimsel olmayan iletişime olanak veren iletişim şeklini ve yerini tercih ettikleri ortaya çıkmaktadır.

2.2. Milletvekilleri Bakımından Parlamento Muhabirlerinin Haber Hazırlamada Gözettikleri Gazetecilik İlkeleri

Milletvekillerine, Meclis veya milletvekilleri ile ilgili olarak ülkenin gündemini ilgilendirecek bir olay, duyum alındığında bunun haber yapılmasıyla ilgili olarak parlamento muhabirlerinin milletvekillerini arayıp aramadığı konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-II, soru 3). Elde edilen bilgiler Tablo: 34’de gösterilmiştir.

Bu soru ile, milletvekillerine yöneltilen ve parlamento muhabirlerinin haberleri hazırlamadan önce alınan bilgilere ikili kontrol uygulayıp uygulamadıklarının belirlenilmesi araştırılmıştır.

Muhabirler Milletvekillerini Bilgilendiriyorlar mı?	Yanıtlar
a) Evet bilgilendiriyorlar	1
b) Hayır bilgilendirmiyorlar	2
c) Bazen bilgilendiriyorlar	2

Tablo 34: Parlamento Muhabirlerinin Elde Ettikleri Bilgileri Doğrulamak Amacıyla Parlamenterlerle Görüşüklerini Gösteren Bulgular

Milletvekilleri, parlamento muhabirlerinin kendileri ya da meclis ile ilgili haber yapacakları zaman görüş almak için kendileri bilgilendirdiklerini belirtmektedirler. Ancak bu konuda kesinlik kazandıracak bir oran ortaya çıkmamaktadır.

Milletvekillerine, parlamento muhabirlerinin meclisten çıkardıkları haberlere ilişkin haber kaynaklarının ne olabileceği konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-II, soru4). Bu soru ile parlamento muhabirlerinin haber kaynaklarını parlamenterler açısından belirleyerek, parlamento muhabirlerinin bu anlamda milletvekilleriden bilgi alarak haber yapmada ne oranda yararlandıkları araştırılmıştır.

Milletvekilleri, parlamento muhabirlerinin haber kaynağı olarak milletvekillerini, yazılı ve sözlü soruları ile genel kurul toplantılarını 1. sırada değerlendirirken, 2. sırada milletvekillerini ve yazılı ve sözlü soruları, 3. sırada belirgin olarak komisyon toplantılarını haber kaynağını olarak alınan unsurlar olarak değerlendirmişlerdir.

Milletvekilleri kendilerini önemli haber kaynağı olarak görmemektedir. Ayrıca milletvekillerinden bir kişi meclis dışı haber kaynaklarına; dedikodu, fısıltı gazeteciliği, kulaktan duyma haberlerin parlamento muhabirlerinin haber kaynağı olarak değerlendirmiştir.

2.3. Milletvekilleri Bakımından Parlamento Muhabirlerinin Haber Oluşturma Sürecine Etki eden Unsurlar

Milletvekilllerine, parlamento muhabirleri haklarında veya partiler ile ilgili olarak olumlu haberler yapmaları için etkide bulunup bulunmadıkları konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz.EK-II, soru 5). Elde edilen bilgiler Tablo: 35’de özetlenmiştir.

Bu soru ile, milletvekillerinin, parlamento muhabirleriyle olan iletişimlerini kullanarak kendileri ve partileri ile ilgili olarak basın ve yayın organlarında olumlu haber yapımını sağlamaya yönelik bir etkileme içinde olup olmadıklarını araştırılmıştır.

Parlamento Muhabirlerine Etkide Bulunuyor musunuz	Yanıtlar
a) Evet bulunuyorum	0
b) Hayır bulunmuyorum	4
c) Bazen bulunuyorum	1

Tablo 35: Milletvekillerinin, Parlamento Muhabirlerini Olumlu Haberler Yapmaları Yönünde Etkilemelerine İlişkin Bulgular

Milletvekilleri, kendileriyle ve partileriyle ilgili olarak olumlu haberler yapmaları için parlamento muhabirlerine hiç bir baskıda bulunmadıklarını belirtmişlerdir. Sadece bir kişi bazen yanıtını vermiştir.

Bu soru, kaynak-muhabir ilişkisi modeli açısından incelendiğinde milletvekillerinin ilişkilerinde ödün vermelerini gerektirecek bir durumla karşılaşmamak için parlamento muhabirlerini kendileri ya da partileri ile ilgili olarak olumlu haberler yapmaları için baskıda bulunmadıkları şeklinde bir değerlendirme yapılabilir.

Milletvekilllerine, parlamento muhabirlerini bir etkileme söz konusu olduğunda bunu hangi yolla yaptıkları konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-II, soru 6).

Milletvekilllerinden bir kişi dışında hepsi bu soruyu boş bırakmışlardır. Soruyu yanıtlayan milletvekili ise sadece birebir yüzyüze görüşme biçimini değerlendirmiştir. Milletvekilleri 5. soruyu (Bkz. EK-II, soru 5) destekler biçimde bu soruyu yanıtlamışlardır.

Milletvekilllerine, parlamento muhabirlerine haklarında veya partileri ile ilgili olarak olumsuz haberler yapmamaları için etkide bulunup bulunmadıkları konusunda bir soru yöneltilmiştir. (Bkz. EK-II, soru 7). Elde edilen bilgiler Tablo: 36'da belirtilmiştir.

Parlamento Muhabirlerini Etkiliyor musunuz?	Yanıtlar
a) Evet	0
b) Hayır	3
c) Bazen	1
BOŞ:	1

Tablo 36: Parlamenterlerin, Parlamento Muhabirlerini Olumsuz Haber Yapmaları Yönünde Etkilemelerine İlişkin Bulgular

Milletvekilleri kendileriyle ve partiyle ilgili olarak olumsuz haberler yapmamaları için parlamento muhabirlerine baskıda bulunmadıklarını belirtmişlerdir. Sadece bir kişi bazen yanıtını vermiştir. Soruyu bir kişi de yanıtlamamıştır. Bu soru, kaynak-muhabir ilişkisi modeli açısından incelendiğinde milletvekillerinin ilişkilerinde ödün vermelerini gerektirecek bir durumla karşılaşmamak için muhabirlere kendileri ve partileri ile ilgili olarak olumsuz haberler yapmamaları için baskıda bulunmadıkları şeklinde bir değerlendirme yapılabilir.

Milletvekillerine eğer bir etkileme söz konusu olduğunda bunu hangi yollarla yaptıkları ile ilgili bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-II, soru 8).

Milletvekillerinden bir kişi dışında hepsi bu soruyu boş bırakmışlardır. Soruyu yanıtlayan bir kişi ise sadece birebir yüzyüze seçeneğini işaretlemiştir. Milletvekilleri 7. soruyu (Bkz. EK-II, soru 7) destekler biçimde bu soruyu yanıtlamışlardır.

Milletvekillerine, parlamento muhabirlerini etkileyen kişi veya kurumların olup olmadığı ile ilgili olarak bir soru (Bkz. EK-II, soru 9) yöneltilmiş elde edilen bilgiler Tablo: 37’de özetlenmiştir.

Parlamento Muhabirlerini Etkileyenler Var mı	Yanıtlar
a) Evet	2
b) Hayır	0
c) Bazen	2
BOŞ:	1

Tablo 37: Parlamento Muhabirlerini Etkilemeye Çalışan Kişilerin Olup Olmadığını Gösteren Bulgular

Milletvekillerinden 2 kişi parlamento muhabirlerini etkileyen kişi veya kurumlar var derken, 2 kişi de bazen yanıtını vermiştir. Bir kişi soruyu yanıtlamamıştır.

Milletvekillerinin hepsi bazende olsa parlamento muhabirlerini etkileyen kişi ve kurumlar olduğunu belirtmektedirler.

Milletvekillerine, parlamento muhabirleri etkileyen kişi veya kurumların hangileri olabileceği konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-II, soru 10)

Milletvekilleri, parlamento muhabirlerini etkileyenlerin başında muhabirlerin çalışmakta oldukları basın kuruluşunu, 2. sırada ekonomik

çevreleri 3. sırada ise hükümet ortağı partilerin bulunduğunu belirtmişlerdir. Milletvekilleri, parlamento muhabirlerinin etki altında kaldığı ve bu etkilemenin basın kuruluşlarından geldiğini belirtmişlerdir.

Kaynak-muhabir ilişkisi modeli açısından bakıldığında parlamento muhabirleri etkileyenlerin olması parlamento muhabirlerinin milletvekilleri ile olan ilişkilerinde milletvekilleri lehine gelişebilecek asimilasyon sürecinin başlayabileceği değerlendirilebilir.

2.3.1. Milletvekilleri bakımından, haber oluşumuna etki eden kasıtlı unsurlar

Milletvekilllerine, parlamento muhabirlerinin, bazı milletvekilleri ve partiler hakkında olumlu-gerçek haber yapmaları için yönlendirilip yönlendirilmediği konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-II, soru 11). Onbirinci soru ile bazı milletvekilleri ve partiler hakkında onları Kamu'nun gündemine taşıyacak haberlerin yapımı konusunda unsurlar araştırıldı. Elde edilen bilgiler Tablo: 38'de özetlenmiştir.

Kasıtlı Unsurlar Olduğunu Düşünüyor musunuz?	Yanıtlar
a) Evet düşünüyorum	2
b) Hayır düşünmüyorum	0
c) Bazen düşünüyorum	2
BOŞ:	1

Tablo 38: Parlamento Muhabirlerini Etkileyen Başka Unsurlar Olduğunu Gösteren Bulgular

Milletvekilleri, parlamento muhabirlerinin bazı milletvekilleri ve partiler hakkında olumlu haber yapmaları için yönlendirildiğini belirtmiştir. Bu soruya 2 kişi kesinlikle evet düşünüyorum, 2 kişi de bazen

parlamento muhabirlerini kasıtlı haber yapmaları için etkilemeye çalışanlar olduğunu düşünüyorum şeklinde yanıtlamıştır.

Milletvekilleri, parlamento muhabirlerinin kasıtlı olarak bazı milletvekilleri ile partiler hakkında taraflı olumlu haber yaptıklarını düşünmektedirler.

Kaynak-muhabir ilişkisi modeli bakımından incelendiğinde milletvekilleri ile parlamento muhabirlerinin ilişkilerinde milletvekillerinin verdikleri yanıtlara göre bir asimilasyonun olduğu ve bu nedenle kasıtlı olarak parlamento muhabirleri tarafından olumlu haberlerin yapıldığı belirtilmektedir.

Milletvekilllerine, parlamento muhabirlerinin kasıtlı olumlu haber yapmaları için kimlerin yönlendirmeye çalıştığı konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-II, soru 12). Ancak milletvekilleri hiçbir seçenekte belirleyici olacak değerlendirmede bulunmamıştır.

Milletvekilllerine, parlamento muhabirlerinin, bazı milletvekilleri ve partiler hakkında olumlu-gerçek haber yapmaları için yönlendirilip yönlendirilmediği konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-II, soru 13). Elde edilen bilgiler Tablo: 39'da özetlenmiştir

Parlamento Muhabirlerini Yönlendirenler Oluyor mu?	Yanıtlar
a) Evet	1
b) Hayır	1
c) Bazen	2
BOŞ:	1

Tablo 39: Parlamento Muhabirlerini Olumsuz-Gerçek Haberler Yapmaya Yönlendirmeye Çalışanların Olup Olmadığını Gösteren Bulgular

Milletvekilleri, parlamento muhabirlerinin bazı milletvekilleri ve

partiler hakkında olumsuz haber yapmaları için yönlendirildiğini belirtirken, soruyu, 1 kişi kesinlikle evet, bir kişi hayır, 2 kişi de bazen şeklinde yanıtlamıştır.

Milletvekilleri parlamento muhabirlerinin bazı milletvekilleri ile partiler hakkında taraflı olumsuz haber yaptıklarını düşünmektedirler. Ancak Muhabirlerin, bazı milletvekilleri ve partiler hakkında olumlu-gerçek haber yapmaları için yönlendirildiğini düşünüyor musunuz. sorusuna verilen yanıtlarda olduğu kadar bir kesinlik söz konusu değildir.

Milletvekilllerine, parlamento muhabirlerini kasıtlı olumsuz haber yapmaları için kimlerin yönlendirmeye çalıştığı konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-II, soru 14). Ancak milletvekilleri hiçbir seçenekte belirleyici olacak değerlendirmede bulunmamıştır.

2.3.2. Milletvekilleri bakımından, haber oluşumuna etki eden mesleki kariyer ve fazla para kazanma unsurları

Milletvekilllerine, parlamento muhabirlerinin mesleki kariyerlerinde ilerlemek, fazla para kazanmak vb. nedenlerle muhabirlerin kendilerine fayda sağlamak amacıyla milletvekilleri ve partiler hakkında asılsız haberler yapıp yapmadıkları konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-II. soru 15). Elde edilen bilgiler Tablo: 40'da gösterilmiştir.

Parlamento Muhabirleri Asılsız Haber Yapıyorlar mı?	Yanıtlar
a) Evet	2
b) Hayır	0
c) Bazen	2
BOŞ:	1

Tablo 40: Milletvekillerce, Parlamento Muhabirlerinin Kendilerine Fayda Sağlamak Amacıyla Asılsız Haber Yapmalarıyla İlgili Bulgular

Milletvekilleri, parlamento muhabirlerinin mesleki kariyerlerinde

ilerlemek, fazla para kazanmak vb. nedenlerle milletvekilleri ve partiler hakkında asılsız haberler yaptıklarını belirtirken, 2 kişi kesinlikle evet, 2 kişi bazen şeklinde yanıtlamış bir kişi de soruyu boş bırakmıştır.

Milletvekilleri, parlamento muhabirlerinin kendilerine fayda sağlamak amacıyla, asılsız, yalan haber yaptıklarını ve basının güvenilirliğini sarstığını düşünmektedirler.

2.3.3. Milletvekilleri göre haber oluşumuna etki eden siyasi unsurlar

Milletvekilleri, Meclis’de görevli olan parlamento muhabirlerinin çalışmakta olduğu basın kuruluşunun siyasi politikası ve ekonomik yapısı muhabirleri olan yaklaşımlarını etkileyip etkilemediği konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-II, soru 16). Elde edilen bilgiler Tablo: 41’de gösterilmiştir.

Yaklaşımınızı Etkiliyor mu?	Yanıtlar
a) Evet etkiliyor	1
b) Hayır etkilemiyor	1
c) Bazen etkiliyor	2
BOŞ:	1

Tablo 41: Parlamento Muhabirlerinin Çalıştıkları Basın Kuruluşunun Niteliğinin, Parlamenterlerin Muhabirlere Olan Yaklaşımlarına Etkisini Gösteren Bulgular

Milletvekilleri, parlamento muhabirlerinin çalıştıkları basın kuruluşunun siyasi politikası ve ekonomik yapısı nedeniyle muhabirlere olan yaklaşımlarının değişip değişmediğinin araştırıldığı bu soruda, milletvekilllerinden ikisi bazen, biri evet, bir kişi ise hayır şeklinde yanıtlamışlardır. Tablo:41’de görüldüğü gibi milletvekilleri, basın

kuruluşundan kaynaklanan nedenlerden dolayı parlamento muhabirlerine bir ön yargıyla yaklaşıyor denebilir.

Milletvekillerine, Meclis’de görevli olan parlamento muhabirlerinin çalışmakta oldukları basın kuruluşunun siyasi politikası ve ekonomik yapısının parlamento muhabirleri ile olan iletişim şeklini etkileyip etkilemediği konusunda bir soru yöneltilme (Bkz. EK-II, soru 17) elde edilen bilgiler Tablo: 42’de özetlenmiştir.

Parlamento muhabirlerinin siyasi düşünceleri veya çalıştığı basın kuruluşunun siyasi politikası ile ekonomik yapısının parlamenterlerin muhabirlerle olan iletişimlerine etkisi belirlendi.

İletişiminizi Etkiliyor mu?	Yanıtlar
a) Evet etkiliyor	1
b) Hayır etkilemiyor	1
c) Bazen etkiliyor	2
BOŞ:	1

Tablo 42: Parlamento Muhabirlerinin Çalıştıkları Basın Kuruluşunun Niteliğinin, Parlamenterlerin Muhabirlerle Olan İletişimlerine Etkisini Gösteren Bulgular

Bu soru ile, parlamento muhabirlerinin çalıştıkları basın kuruluşunun siyasi politikası ve ekonomik yapısı nedeniyle milletvekillerinin parlamento muhabirleri ile olan iletişimlerinin etkilenip etkilenmediği araştırılmıştır ve milletvekillerinden ikisi bazen etkiliyor, biri evet etkiliyor, bir kişi ise hayır etkilemiyor şeklinde yanıtlamıştır.

Milletvekilleri basın kuruluşundan kaynaklanan nedenlerden dolayı parlamento muhabirleriyle olan iletişimlerinin etkilendiğini belirtmiştir.

Milletvekilllerine, kendi siyasi düşünceleri veya milletvekili oldukları partinin siyasi politikasının, kendileriyle karşıt düşüncedeki parlamento muhabirlerine ve çalıştıkları basın kuruluşuna olan yaklaşımlarını etkileyip etkilemediği konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-II, soru 18). Elde edilen bilgiler Tablo: 43’de özetlenmiştir.

Yaklaşımlarınızı Etkiliyor mu?	Yanıtlar
a) Evet etkiliyor	1
b) Hayır etkilemiyor	2
c) Bazen etkiliyor	1
BOŞ:	1

Tablo 43: Parlamento Muhabirlerinin Çalıştıkları Basın Kuruluşunun Niteliğinin, Milletvekilleri ile Karşıt Düşüncedeki Muhabirlere Olan Yaklaşımlarına Etkisini Gösteren Bulgular

Bu soru ile milletvekilleri kendi siyasi düşünceleri ve partilerinin siyasi politikası nedeniyle karşıt düşüncedeki muhabirler ve muhabirlerin çalıştıkları basın kuruluşuna karşı yaklaşımlarının etkilenip etkilenmediği araştırılmıştır. Milletvekillerinin ikisi hayır etkilemiyor, bir kişi evet etkiliyor, bir kişi de bazen etkiliyor şeklinde yanıtlamışlardır.

Milletvekillerinin kendilerinden ve muhabirlerden kaynaklanan nedenlerden dolayı yaklaşımlarında bir değişiklik olduğuna dair belirleyici bir yanıt elde edilmemiştir.

Milletvekilllerine siyasi düşünceleri veya milletvekili oldukları partinin siyasi politikasının kendileriyle karşıt düşüncedeki muhabirleri ve çalıştıkları basın kuruluşuyla olan iletişim şeklini etkileyip etkilemediği konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-II, soru 19). Elde edilen bilgiler Tablo: 44’de gösterilmiştir.

İletişiminizi Etkiliyor mu?	Yanıtlar
a) Evet etkiliyor	1
b) Hayır etkilemiyor	2
c) Bazen etkiliyor	1
BOŞ:	1

Tablo 44: Parlamento Muhabirlerinin Çalıştıkları Basın Kuruluşunun Niteliğinin, Milletvekilleri İle Karşıt Düşüncedeki Muhabirlerle Olan İletişimlerine Etkisini Gösteren Bulgular

Bu soruya bir kişi evet etkiliyor, bir kişi de bazen etkiliyor iki kişi de hayır etkilemiyor şeklinde yanıtlamıştır. Milletvekillerinden, kendilerinden ve muhabirlerden kaynaklanan nedenlerden dolayı iletişimlerinde bir değişiklik olduğuna dair belirleyici bir yanıt elde edilememiştir.

2.4. Parlamento Haberlerinin Milletvekilleri İle Parlamento Muhabirleri Arasındaki İletişime Olan Etkisi

Milletvekillerine, kendileri ile ilgili olumlu, gerçek, ilgi uyandıracak haber yapan parlamento muhabiri ya da haber yayınlayan basın kuruluşu ile olan ilişkilerinde bir değişiklik olup olmadığı konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-II, soru 20). elde edilen bilgiler Tablo: 45’de gösterilmiştir.

İlişkinizde Bir Değişiklik Oluyor mu?	Yanıtlar
a) Bazen oluyor	1
b) Uzun süreli oluyor	1
c) Kısa süreli oluyor	0
d) Hayır olmuyor	2
BOŞ:	1

Tablo 45: Olumlu,İlgi Uyandıracak Haberlerin Milletvekillerinde Yartattığı Değişiklikler

Milletvekillerinden olumlu, ve ilgi uyandıracak haberler sonrasında ikisi ilişkilerinde bir değişiklik olmadığını, bir kişi bazen olduğunu, bir kişi de uzun süreli olduğunu belirtmiştir. Soruyu bir kişi boş bırakmıştır.

Milletvekillerinin yanıtlarından belirleyici değerler elde edilmemiştir.

Milletvekillerine, ilişkilerinde bir değişiklik söz konusu olduğunda nasıl davrandıkları ile ilgili bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-II, soru 21). Elde edilen bilgiler Tablo: 46’da özetlenmiştir.

İlişkinizde Nasıl Bir Değişiklik Oluyor?	Yanıtlar
a) Bir daha görüşme yapmıyorum	0
b) İlişkilerimi geliştirmeye çalışıyorum	4
c) İlişkilerimi azaltıyorum	0
BOŞ:	1

Tablo 46: Olumlu İlgi Uyandıracak Haberler SonrasıParlamento Muhabirleri ile Milletvekilleri Arasındaki İlişkide Görülen Değişiklikler

Bu soru, hakkınızda olumlu, gerçek, ilgi uyandıracak haber yapan muhabir ya da haber yayınlayan basın kuruluşu ile olan ilişkinizde bir

değişiklik oluyor mu? Sorusunu (Bkz. EK-II, soru 20) destekleyici ve açıklayıcı niteliktedir. Milletvekilleri, olumlu haberler karşısında muhabirlerle olan ilişkilerindeki değişiklikleri açıklayıcı nitelikteki bu soruya, 4 milletvekili ilişkilerini gelişmeye çalıştıklarını belirtmiştir.

Bu sonuç milletvekillerinin ve partilerin kendileriyle ilgili çıkan olumlu haberlere gereksinimleri olduğunu göstermektedir. Milletvekilleri varolan ilişkilerin samimiyetini korurken çoğunluk olumlu haberler doğrultusunda ilişkilerini geliştirmeye çalışmaktadır. Milletvekilleri bir anlamda kendileriyle ilgili olumlu haberlerde artış sağlamak için ilişkilerini geliştirmektedir.

Milletvekillerine, kendileri ile ilgili olumsuz, gerçek, ilgi uyandıracak haber yapan parlamento muhabiri ya da haber yayınlayan basın kuruluşu ile olan ilişkilerinde bir değişiklik olup olmadığı konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-II, soru 22). elde edilen bilgiler Tablo: 47'de gösterilmiştir.

SEÇENEKLER	Yanıtlar
a) Bazen oluyor	2
b) Uzun süreli oluyor	0
c) Kısa süreli oluyor	0
d) Hayır olmuyor	2
BOŞ:	1

**Tablo 47: Olumsuz, İlgi Uyandıracak Haberlerin
Milletvekillerinde Yaratığı Değişiklikler**

Milletvekilleri kendileri ve partileriyle ilgili olumsuz haber yapan muhabir ya da haber yayınlayan basın kuruluşu ile aralarındaki ilişkinin değişmediğini belirtenler 2 kişi, bazen değişiklik olduğunu belirtenlerin sayısı da 2 kişidir.

Milletvekillerinin yanıtlarından belirleyici değerler elde edilememiştir.

Milletvekillerine, ilişkilerinde bir değişiklik söz konusu olduğunda nasıl davrandıkları ile ilgili bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-II, soru 23). Elde edilen bilgiler Tablo: 48’da özetlenmiştir.

İlişkilerinizde Nasıl Değişiklikler Oluyor	Yanıtlar
a) Bir daha görüşme yapmıyorum	1
b) İlişkilerimi geliştirmeye çalışıyorum	0
c) İlişkilerimi azaltıyorum	3
BOŞ:	1

Tablo 48: Olumsuz İlgi Uyandıracak Haberler Sonrası Parlamento Muhabirleri ile Milletvekilleri Arasındaki İlişkide Görülen Değişiklikler

Bu soru, hakkınızda olumsuz, gerçek ilgi uyandıracak haber yapan muhabir ya da haber yayınlayan basın kuruluşu ile olan ilişkinizde bir değişiklik oluyor mu? sorusunu (Bkz. EK-II, soru 22) destekleyici ve açıklayıcı niteliktedir. Milletvekilleri, olumsuz haberler karşısında muhabirlerle olan ilişkilerindeki değişiklikleri açıklayıcı nitelikteki bu soruya 3 kişi ilişkilerini azalttıklarını belirtirken, bir kişi bir daha görüşme yapmadığını belirtmiştir.

Milletvekilleri kendileri ile ilgili olarak yayınlanan haberler karşısında tepki olarak ilişkilerini azalttıkları belirlenirken, hiç görüşmemeyi de tercih ettikleri belirlenmiştir.

2.5. Milletvekilleri Bakımından Parlamento

Muhabirlerinin Haber Yapmadaki Sınırlılıkları

Milletvekillerine, parlamento muhabirlerinin haber yapmada özgür olup olmadıkları konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-II, soru 24). Elde edilen bilgiler Tablo: 49'da özetlenmiştir.

Parlamento Muhabirleri Haber Yapmada Yeterince Özgürler mi?	Yanıtlar
a) Evet	0
b) Hayır	2
c) Bazen	2
BOŞ:	1

Tablo 49: Parlamenterlerin, Parlamento Muhabirlerinin Haber Yapma Özgürlükleri Hakkında ki Görüşleri

Milletvekillerinin, parlamento muhabirlerinin haber yapmadaki özgürlükleriyle ilgili sorulan bu soruya 2 kişi hayır özgür değiller, 2 kişi de bazen özgürler şeklinde yanıtlamışlardır.

Anketi yanıtlayan milletvekillerinin hepsi parlamento muhabirlerinin haber yapmada özgür olmadıklarını belirtmiştir. Bu soru kaynak-muhabir ilişkisi modeli bakımından incelendiğinde parlamento muhabirlerinin haber yapmada özgür olmamaları onların birileri tarafında yönlendirilip, etkilendiğini ve belirli amaçlar doğrultusunda haberler yapmak durumunda kaldıkları görüntüsü vermesi milletvekilleri açısından habercilik değerlerinin zayıf ve bu nedenle asimile edilmesi kolay iletişimci olarak görülmeerine neden olabilir.

2.6. Milletvekilleri Bakımından

Parlamento Haberlerinin Meclis'e Olan Etkisi

Milletvekilllerine, ülke gündeminin dışında, meclisle ilgili olumlu haberlerin yayınlanmasının meclise faydalı olup olmadığı konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-II, soru 25). Elde edilen bilgiler Tablo: 50'de gösterilmiştir.

Olumlu Haberler Meclis'e Faydalı Oluyor mu?	Yanıtlar
a) Evet	3
b) Hayır	0
c) Bazen	1
BOŞ:	1

Tablo 50: Milletvekilleri Açısından Meclis ile İlgili Haberlerin Meclis'e Faydasının Olup Olmadının Belirlendiği Düşüncelerle İlgili Bulguları

Milletvekilleri meclis ile ilgili olumlu haberlerin yayınlanmasının meclise faydalı olduğunu belirtirken 3 kişi haberlerin faydalı olduğunu, 1 kişi de haberlerin bazen faydalı olduğunu belirtmiştir. 1 kişi de soruyu boş bırakmıştır.

Milletvekillerinin çoğunluğu parlamento ile ilgili olumlu haberlerin faydalı olduğunu belirtmektedirler. Kamuoyunun devamlı gündeminde olan parlamento ve milletvekilleri ile ilgili haberlerin Meclis'e olan güven ve saygıyı arttırdığı şeklinde değerlerdirilebilir.

Milletvekilllerine, ülke gündeminin dışında, meclisle ilgili olumsuz haberlerin yayınlanmasının meclisin güvenilirliğini konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-II, soru 26). Elde edilen bilgiler Tablo: 51'de gösterilmiştir.

Olumsuz Haberler Meclis'in Güvenilirliğini Sarsıyor mu?	Yanıtlar
a) Evet	4
b) Hayır	0
c) Bazen	0
BOŞ:	1

Tablo 51: Milletvekilleri Açısından, Meclis İle İlgili Yayınlanan Olumsuz Haberlerin Meclisin Güvenilirliğine Etkisi

Milletvekilleri, Meclis ile ilgili olumsuz haberlerin yayınlanmasının meclisin güvenilirliğini sarsıyormu?" sorusuna 4 kişi evet sarsıyor şeklinde yanıtlamıştır. Soruyu bir kişi boş bırakmıştır.

Milletvekilleri, meclisle ilgili olumsuz haberlerin yayınlanmasının meclisin güvenilirliğini sarstığını ve meclisi olumsuz etkilediğini belirtmektedir.

2.7. Milletvekilleri Bakımından

Parlamento Haberlerinin Yoğunlaştığı Konular

Milletvekilllerine, haklarında en çok olumlu ve gerçek haberlerin kimler ile ilgili yapıldığı konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-II, soru 27). Bu soru ile milletvekillerinin düşüncelerine göre olumlu haberlere konu olan unsurlar araştırılmıştır.

Milletvekilleri, hakkında olumlu haber yapılanların başında hükümet ortağı partileri, 2. sırada bakanlar, 4. sırada muhalefet partilerini değerlendirmiştir.

Milletvekilleri gündemi en çok meşgul edebilecek konuların başında hükümetin geldiğini belirtmektedirler.

Milletvekilllerine, haklarında en çok olumlu ve gerçek haberlerin kimler ile ilgili yapıldığı konusunda bir soru yöneltilmiştir (Bkz. EK-II, soru 28). Bu soru ile milletvekillerinin düşüncelerine göre olumsuz haberlere konu olan unsurlar araştırılmıştır.

Milletvekilleri, hakkında olumsuz haber yapılanların başında bakanları, 3. sırada hükümet ortağı partiler gelmektedir. Ayrıca bir milletvekili, şıklarda olmamasına rağmen “hepsinin ötesinde medya patronlarının istedikleri tür haberler yapılıyor” şeklinde bir değerlendirme yapmıştır. 2. sırada bir yoğunlaşma görülmemiştir.

Milletvekillerinin yanıtlarından, hükümetin olumsuz haberlere pek konu edilmemeye çalışıldığı gözlenmiştir.

Milletvekilleri ile parlamento muhabirleri birebir ve yüzyüze iletişimi tercih etmektedirler. Parlamento muhabirlerinin Meclis içerisindeki kulislere girebilmeleri iletişimlerini bu yerlerde gerçekleştirmeleri kendilerine diğer muhabirleri göre önemli ajantajlar sağladığı milletvekilllerine uygulanan anketten elde edilen bulgulardan da doğrulanmaktadır. Bu da göstermektedir ki milletvekilleri kaynak-muhabir ilişkisi modeli açısından incelendiğinde informal ilişkilerden uzak ilişkileri tercih etmektedirler.

Milletvekilleri, parlamento muhabirlerinin belli nedenlerle asılsız haberler yaptıklarını düşünmektedirler. Parlamenterler muhabirlerin asılsız haber yapmalarında etkili olan unsurların ise siyasi düşünce, mesleki kariyer ve çalıştıkları basın kuruluşundan gelen baskılar olduğu belirtilmektedir.

Parlamenterler kendilerini ile ilgili olumlu haber yapmaları için parlamento muhabirlerini etkilemeye çalışmadıklarını ancak olumsuz haber yapmamaları için muhabirleri etkilemeye çalıştıklarını

Ayrıca parlamenterler parlamento muhabirlerinin özgür haber

yapmalarının söz konusu olmadığını belirtmekle beraber parlamenterler, parlamento muhabirlerinin özgür haber yapmalarına, çalıştıkları basın kuruluşunun engel olduğunu belirtmektedirler.

BÖLÜM VI

ÖZET-SONUÇ-TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde elde edilen bulgular sonucunda çalışmanın değerlendirilmesi yapılmaktadır. Çalışmanın sonucuna ilişkin değerlendirmeler tartışılarak çalışmaya ve ileriye yönelik önerilerde bulunmaktadır.

1. ÖZET

Basın kuruluşları, bünyelerinde haber toplamak amacıyla belirli konular üzerinde yoğunlaşmış uzman muhabirler çalıştırmaktadır. Muhabirlerin uzmanlık alanları haber türleriyle eş bir biçimde çeşitlenmektedir. Konuları ve yapıları itibariyle politika, ekonomi, kültür-sanat haberlerinin belli birikimlerle incelenmesi gerekmektedir. Özellikle kamunun sosyal, ekonomik, siyasal hayatında düzenlemeler yapan parlamentoları konu alan haberlerin öncelikle parlamentonun işleyişi, gelişen politik olaylar ve bunların karmaşıklığı bakımından, alanda deneyimli ve bilgili muhabirler tarafından hazırlanması kamuoyunun aydınlatılması açısından önem taşımaktadır. Politika ve parlamento haberlerini yapan parlamento muhabirleri çalışma koşulları, TBMM tarafından belirlenen uzman muhabirdirler.

Kamuoyunu devamlı olarak ilgilendiren ve sürekli gündemde olan parlamento ve politika haberlerinin önemi öncelikle kamu, basın kuruluşları ve parlamento için tartışılmaz. Bu amaçla parlamento haberlerini hazırlayan parlamento muhabirlerinin Meclis'teki çalışma

koşullarını düzenleyen yönetmelik uyarınca hareket eden Parlamento Muhabirleri Derneği parlamento muhabirlerince kurulmuş, parlamento muhabirleri üzerinde yaptırımı olan, gücünü parlamentodan alan uzman bir dernektir.

Parlamento haberlerinin önemi nedeniyle bu haberlerin hazırlanması aşamasında en önemli etmenlerden birisi olan parlamenter-parlamento muhabiri (kaynak-muhabir) ilişkileri dikkat konusu olmaktadır. Kamuoyunun, gerçek, ayrıntılı, tarafsız haber alabilmesi adına bu ilişkilerin iletişim boyutu ve sonuçları, haber yapma aşamalarında belirleyici unsurlardır.

Gieber ve Johnson'un yerel boyutta inceledikleri kaynak-muhabir ilişkileri modelleri uygulama alanında bu çalışmada ulusal boyuta taşınarak özetle şu sonuçlar elde edilmiştir:

Parlamento muhabirleri Meclis kuluslerinde birebir yüzyüze görüşmektedirler. Kaynaktan, haber yapmada kullanılacak bilgileri toplarken farklı anlamalara yol açacak gazetecilik meslek ahlakını zedeleyecek iletişim şeklini ve yerini tercih etmemektedirler. Parlamento muhabirleri kasıtlı olarak parlamenterler ve siyasi partiler hakkında olumsuz-olumsuz asılsız haberler yapmadıklarını belirtmekle beraber muhabirlerin bir kısmının böyle bir habercilik anlayışı içinde gazetecilik yaptıklarını işaret etmişlerdir.

Parlamento muhabirleri siyasi tarafsızlık gözeterek olumlu-olumsuz asılsız haber yapmadıklarını belirtmekle beraber bazı muhabirlerin bu tip haberler hazırladıklarını belirtmişlerdir.

Parlamento muhabirleri, parlamenterlerin kendileriyle olan iletişimlerinde öncelikle siyasi tarafsızlık, daha sonra da çalıştıkları basın kuruluşundan kaynaklanan nedenlerle kendilerine farklı yaklaşımda ve iletişimde bulunduklarını belirtmişlerdir.

Parlamento muhabirleri kendilerine fayda sağlamak amacıyla parlamenterlerle olan iletişimlerini kullanmadıklarını ve bu amaçla asılsız haber yapmadıklarını ancak bazı muhabirlerin bu ilişkiyi kullandıklarını belirtmişlerdir.

Parlamento muhabirleri hakkında gerçek, olumlu-olumsuz haber yaptıkları parlamenter ve siyasi partilerin iletişim şekillerinde farklılıklar yaşandığını belirtmişlerdir.

Parlamento muhabirleri kamuoyunu yakından ilgilendiren konular üzerinde çalışmalarının getirdiği en büyük sıkıntının ve bundan kaynaklanan sorunların başında kendi çalıştıkları basın kuruluşunun baskıları ile parlamenterlerin baskısı olduğunu özellikle belirtmişlerdir.

Parlamento muhabirleri ile parlamenterler arasındaki iletişim haber yapmada ve haber yayınlamada her iki tarafta bulundukları rollerde ödün vermeden gerçekleşmektedir. Ancak bazı parlamento muhabirlerinin kendi tercihi ve basın kuruluşlarından ve parlamenterlerden gelen baskılar sonucunda zaman zaman birbirleri aleyhine daha çok da parlamento muhabirleri adına asimilasyon gerçekleşmektedir.

Bu çerçevede çalışmada parlamento haberleri ve parlamento muhabirleri kavramları tanımlanarak habercilikteki yerlerine ilişkin temel bilgiler sunuldu. Parlamento muhabirlerinin habercilikteki kaynak-muhabir ilişkilerinde tanımlanan iletişim şekillerinin her iki iletişimciye yüklediği görevler anlamında sınırlar çizildi. Parlamento haberlerinin ve muhabirliğinin kamuoyu ve gündem oluşumunda etkileri ve işlerliklerine değinildi. Uygulama çalışması olarak Gieber ve Johnson'ın kaynak-muhabir ilişkileri modeline göre parlamento muhabirleri ile parlamenterlere anket uygulayarak aralarındaki iletişim boyutunun her iki iletişimciye olan etkileri belirlendi.

2. SONUÇ

Kitle iletişim araçları arasında önemli bir etkiye sahip olan basının en büyük işlevlerinden biri haber verme ve bilgi aktarmadır. Bu sayede birçok konuyu duyma, görme ve tanıma olanağı bulan birey toplumsallaşma anlamında da gelişme göstermektedir. Bilgi aktarma işlevini yerine getirebilmenin en önemli temel dayanağı doğru ve faydalı bilginin toplanmasıdır. Elde edilen bilgilerin doğrulanabilirliği ile toplumda güven kazanan basın kuruluşları topladıkları doğru bilgilerin kullanılabilirliği (faydalanabilirlik) ile bireylerin çevreden haberdar olmasını ve bireyde yeni ufuklar açmasını sağlar.

Basın kuruluşlarının doğru ve kamuyu bilgilendirici haberleri vermesi öncelikle kendisine güvenilirlik kazandıracaktır. Kamuya doğru ve yararlı haberleri verebilmek için de bu haberleri yine gerçek ve doğru nitelikte elde edebilecek kişilere gerek duyulmaktadır. Özellikle kamunun beklentileri dışında verilen rutin haberler hariç, bütün haberlerin (eğitim, sağlık, kültür-sanat, politika, ekonomi, spor) belli birikimler tarafından açıklanması ve çoğu zaman yorumlanması gerekmektedir. Kamuoyunun gerektiği gibi bilgilenmesi için çalışan deneyimli, uzmanlık düzeyinde bilgi sahibi muhabirlere ihtiyaç vardır. Basın kuruluşlarında çalışan muhabirler alanlarında deneyimli olduklarından, bu etmen basın kuruluşuna da etki etmektedir. Çünkü kamuoyuna iletilen haberlerin etkisi basın kuruluşunun başarı düzeyini etkileyecektir.

Uzman muhabirlik alanlarından parlamento muhabirliği, belli bir gereksinim sonucunda doğmuştur. Parlamenter rejimlerin en önemli özelliği olan demokrasi kavramı ve bu kavram altında açıklanan demokratik devlet, demokratik rejim, demokratik yaşam gibi ifadeler dördüncü kuvvet

basından güç almaktadır. Toplumun hukuk kurallarına göre yönetilmesi esas iken bu yönetimin, nasıl yapıldığını gözleyen ve aktaran basın kuruluşları bir anlamda da kendi gereksinimlerinden dolayı politikayı, politikayı yönlendirenleri izleyecek deneyimli muhabirlere gerek duymuştur.

Kamuoyunun bilgilene istediği ve gereksinimi belli haberlerin uzmanlarını yaratmıştır. Parlamento muhabirleri çalışma koşulları bir yönetmelikle belirlenmiş, parlamentoda çalışmalarından dolayı, anayasa, kanunlar, meclis içtüzüğü, siyasi tarih gibi konular hakkında bilgi ve birikim sahibi uzman muhabirdirler.

Parlamento muhabirleri haberleri, bilgileri birinci elden alan muhabir olmaları kendilerini farklılaştırmaktadır. Bu farklılık öncelikle kaynak muhabir ilişkisinin getirdiği sonuçların kaynaklanmakla beraber ülkenin duyarlı olduğu konuların görüşüldüğü yasama kurumundan haberler yapmaları ile pekişmektedir. Bu amaçla parlamento muhabirleri iş ortamlarının güvenilirliği açısından önem taşıyan ve bu iş ortamında daha fazla ve daha doğru haber yapabilecek koşulların oluşturulması açısından parlamento muhabirleri derneği çatısı altında birleşerek görevleri en iyi şekilde yapma durumundadırlar.

Türkiye’de ki siyasi durum ve siyasetçilerin tartışılan güvenilirliği nedeniyle habercilikleri daha fazla önem kazanmıştır. Her zaman kuşkuyla bakılan siyasetçiler ve onlarla olan ilişkiler çoğu zaman dikkat çekici konular arasındadır. İlgi noktası olan ilişkiler birbirleriyle devamlı suçlama halinde olan basın kuruluşları ile siyasetçileri de mercek altına çekmektedir. Bu ilişkilere ışık tutmak amacıyla yapılan bu çalışmada milletvekili-gazeteci (kaynak-muhabir) ilişkilerinde dikkate değer noktalar ortaya çıkarılmıştır. Bu ilişkiler çerçevesinde haber ortamlarına ilişkin kaygılar görülerek açıklanmaya çalışılmıştır.

Bu iş ortamında görülen kaynak-muhabir ilişkileri muhabirler açısından ortaya çıkan sorunların belirlenerek giderilmesi yolunda başlatılacak çalışmalara yol gösterici bilgiler elde edilmiştir.

Gieber ve Johnson kaynak ve muhabir arasındaki ilişkilerdeki seçenekleri yerel boyutta göstermeye çalışırken çıkar sağlama olanağı olan bu tip ortamlarda karşılaşılabilecek üç değişik iletişim ortamı olabileceğini belirtmişlerdir. Bu ortamlardaki iletişimdeki yakınlık ve samimiyet ilerledikçe “toplum çıkarları” gibi değerlerde aşınma olabileceğini ve bu tip kayıpların dışında yine toplumu olumsuz yönde etkileyecek sorunların doğabileceği ve kaynak ile muhabir arasındaki iletişimin giderek birbiri içinde asimilasyona uğrayarak zarar göreceğini belirtmişlerdir. Topluma birarada bulunma ortamını veren ve birbirlerinin denetçisi durumunda olan dört temel gücün başındaki yöneticiler, bu güçleri kendi menfaatlerine kullanmaları ortamı huzursuz edecektir. Tam tersine böyle ilişkilerin olmaması ise toplumsal huzuru devam ettirecektir.

Milletvekilleri ile muhabirler arasındaki ilişki boyutunun incelendiğinde iletişim şekilleri ve bu iletişimin doğurabileceği sonuçlar belirlenmeye çalışılmıştır. Çünkü bu iletişimlerin sonucu alınan bilgiler haberlere kaynaklık etmekle beraber meclisin yapısı gereği farklı partilerin etkinlikleriyle ilgili olumsuz aleyhte haberlerin cevaplandırılması içinde gerekli süreci başlatacaktır.

Yapılan anketler sonucunda elde edilen bulgular iletişimin şeklini ve boyutunu parlamento muhabirleri açısından açıklamada belirleyici veriler ortaya koymuştur. Parlamento muhabirleri milletvekilleri ile birebir, yüzyüze Meclis kulislerinde görüşmektedirler. Haber yapmada kullanılacak bilgileri toplarken farklı anlamalara yol açacak görüşme yerlerini tercih etmemektedirler ve milletvekilleri bu iletişim şeklini doğrulamaktadırlar.

Parlamento muhabirleri ikili kontrol yöntemini uygulayarak haberdar

oldukları bilgileri ilgili kişilerle görüşerek doğrulatmaktadırlar. Parlamento muhabirlerinin birincil kaynağı milletvekilleridir. Milletvekilleri bu ilişki boyutunu kendi leyhlerinde kullanmaya çalışmaktadırlar. Parlamento muhabirleri kendilerini etkilemeye çalışanların başında kendi çalıştıkları basın kuruluşları gelmektedir. Milletvekilleriyle olan iletişimlerinden doğan ilişki boyutu parlamento muhabirleri üzerinde etkili değildir. Milletvekilleri de bu konuda parlamento muhabirlerini desteklemektedirler. Özellikle parlamento muhabirlerinin taraflı haber yapmaları için zorlandıkları ve bu zorlamanın geldiği nokta ise yine kendi çalıştıkları basın kuruluşudur. Burada parlamento muhabirleri çalıştıkları basın kuruluşlarıyla ilgili güvensizlik söz konusudur. Milletvekilleri siyasi hayatlarının devamıyla ilgili olarak parlamento muhabirlerine kendileriyle ilgili olumlu haberler yapmaları için baskı yapmaktadırlar.

Parlamento muhabirleri kendilerine fayda sağlamak amacıyla hiçbir şekilde asılsız haber yapmadıklarını belirtmekle beraber başka muhabirlerin böyle bir yolu seçtiklerini büyük bir çoğunlukla işaret etmişlerdir. Bu sonuç iş ortamında birarada bulunan parlamento muhabirlerinin birbirlerine güvensizliğini göstermekte ve önemli bir rekabet ortamında çalıştıklarının göstergesi olmaktadır.

Parlamento muhabirleri siyasi görüşlerinin etkisiyle hiçbir şekilde asılsız haber yapmadıklarını belirtmekle beraber başka muhabirlerin siyasi görüşleri nedeniyle yalan haber yaptıklarını belirtmektedirler. Anlaşılacağı üzere parlamento muhabirlerinin büyük bir kısmı kendilerinin dışında diğer muhabirlerin mesleki kariyer, siyasi düşünce, fazla para kazanma vb. nedenleri gözeterek yalan haber yaptıklarını belirtmişlerdir. Bu konu parlamento muhabirlerinin yaşadığı ikinci büyük sorundur. Çünkü ülkenin yönetimindeki kişiler ile olan iletişimin kendine fayda sağlama

yönünde geliştiğine dair bulgular tümünü kapsamasa da parlamento muhabirlerinin yalan haber hazırladıklarını işaret etmektedir. Parlamento muhabirlerine gelen baskıların önemli bir bölümünün kendi çalıştıkları basın kuruluşu olduğu düşünüldüğünde parlamento muhabirlerinin bir kısmının yalan haber hazırlayabilecekleri sonucu doğmaktadır.

Milletvekilleri ile parlamento muhabirleri arasındaki ilişkide en belirleyici etmenlerden birisi muhabirin çalıştığı basın kurumuşunun siyasi politikası ile ekonomik yapısıdır. Özellikle milletvekilleri parlamento muhabirleri ile olan ilişkilerinde bu etmeni gözardı etmemektedirler. Buradan milletvekillerinin siyasi taraflılığı gözettiklerini ortaya çıkarmaktadırlar. Parlamento muhabirleri de karşıt düşünce ve politikadaki milletvekilleri ile olan iletişimlerinde aynı etmenlerin etkili olduğu görülmekle beraber bütün parlamento muhabirlerini böyle bir iletişim boyutuna sokmak çoğunluk itibariyle mümkün değildir. Ancak her iki taraf için de siyasi taraflılık söz konusudur. Ayrıca basın kuruluşunun ekonomik durumu da bu iletişim boyutunda etkili ve önemli etmendir.

Parlamento muhabirleri milletvekilleri ya da partileri ile ilgili olarak olumlu ve gerçek haber yaptıklarında birbirleriyle olan iletişimlerinde bir rahatlama ve değişiklikler yaşanmaktadır. Anlaşılacağı üzere olumlu haberler yakın ilgi ve iletişim sağlamaktadır. Siyasi taraflılığı söz konusu olunca parlamento muhabirlerinin, milletvekilleri ile olan iletişimin boyutunda da taraflılık söz konusu olmaktadır. Parlamento muhabirlerinin olumsuz nitelikteki gerçek haberlerde aynı etkiyi yaratarak iletişimlerinde değişiklik olduğu ortadadır. Ancak olumlu haberler karşısında gelişen uzun süreli değişiklikler olumsuz haberlerde görülmemektedir. Milletvekillerinin olumsuz haberler karşısında kısa sürede olsa görüşmedikleri ortadadır. Anket uygulamasında yapılan bir açıklama milletvekillerinin olumsuz haberler nedeniyle “küstüklerini”

belirtmektedir. Ancak milletvekilleri siyasi kaygılar nedeniyle bu iletişim kopukluğunu uzun süre sürdürmemektedirler.

Parlamento muhabirleri haber yapmada tam anlamıyla özgür değillerdir. Özellikle bu özgürlüğü kısıtlayanların başında parlamento muhabirlerinin çalıştıkları basın kuruluşları gelmektedir. Basın kuruluşları parlamento muhabirlerinin hazırladıkları haberlere karşı kanal tutucu konumundadırlar. Parlamento muhabirlerinin tümü doğru, tarafsız haber yapsa da çalıştıkları basın kuruluşunun haberi yayınlamaması bile “kamu yararına” kavramını ortadan kaldırmaktadır. Milletvekillerinin de parlamento muhabirlerine baskısı vardır ancak bu baskı basın kuruluşunun baskısı kadar belirleyici değildir.

Parlamento muhabirlerinin hazırladıkları olumlu haberler Meclis’e faydalı olmaktadır. Özellikle kamuoyunun Meclis ile ilgili kaygıları karşısında olumlu haberler Meclise olan güvenilirliği arttırdığı ortadadır. Çünkü olumsuz haberlerin etkisinin kamuoyuna haber sağlayan parlamento muhabirlerince halk üzerinde gözlenmektedir.

Parlamento muhabirleri hazırladıkları olumlu haberlere en çok milletvekilleri ve bakanlar konu olmaktadır. Olumsuz haberlerde de konuların başında milletvekilleri ile bakanlar vardır ancak hükümet ile ilgili olumsuz haberler de söz konusudur. Bu anlamda haberler kişiler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Ayrıca anket uygulamalarında yapılan bir açıklama olumsuz ve olumlu haberlerin yoğunluğunun hükümet dönemlerine göre değiştiği belirtilmektedir.

Parlamento muhabirlerinin milletvekilleriyle olan iletişimlerinde her iki iletişimci de bu ilişkide kendilerine düşen rolleri yerine getirmektedir. Parlamento muhabirleri çalıştıkları basın kuruluşunun etkisine rağmen kamuoyu yararına parlamentoya ilgili gerçek olumlu-olumsuz haberler vermeye çalışmaktadırlar. Milletvekilleri ise siyasi kaygılar nedeniyle

kendilerini ve partilerini ön plana çıkartan haberlerin yayınlanması için çaba göstermektedirler. Her iki taraf için siyasi tarafsızlık söz konusudur. Ancak bu tarafsızlık parlamento muhabirleri adına çalıştıkları basın kuruluşundan kaynaklanmaktadır. Burada parlamento muhabirleri çalıştıkları basın kuruluşu ve milletvekillerinin baskısı altında belirli koşullar sonucu bağımsızlıklarından ödün vermektedir.

Parlamento muhabirlerinin en önemli sorunu çalıştıkları basın kuruluşunun baskılarıdır. Bu baskılar parlamento muhabirlerinin tamamiyle özgür haber yapmalarına engel olmaktadır. Böyle bir durum sonrasında parlamento muhabirleri çalıştıkları basın kuruluşunun siyasi tavrı ve ekonomik bağları gibi nedenlerle kimi haberleri atlamak zorunda kalmak veya tek taraflı haber yazmak gibi durumlarla karşı karşıya gelebileceği ortadadır.

Görüleceği gibi uygulama model çerçevesince kanal tutucu kavramının etkinliğini parlamento muhabirlerinin çalıştıkları basın kuruluşu tutumunu ile milletvekillerinin tutumunu gösterme açısından önemlidir. Elde edilen sonuçlar haber üretimi sürecinde bulunan insanların iş çıkarlarının; esas haber kaynağının amaçlarının ve okuyucu çıkarlarının durumunu yansıtmaktadır. Parlamento muhabirleri üzerinde yapılan çalışma uygulanan modelin ikinci evresi olan kısmen asimile olan kaynak iletişimci rollerine oturmaktadır.

3. TARTIŞMA

Gazetecinin en önemli işlevi haber toplamaktır. Olaylar, sorunlar, bilgiler ve belgeler gazeteciler tarafından öğrenilmez ise haber olamaz. Gazeteci nerede, ne zaman haber olabilecek bilgi bulacağını, kiminle

görüşmesi gerektiğini, ulaştığı bilgi ve belgelerin nasıl düzenlenip değerlendirileceğini bilmek zorundadır. Gazeteci haber toplarken olayları izlemesi, gözlemlemesi gerekirken ayrıca haber toplama da, daha çok haber kaynağının bilgi vermesi söz konusu olmaktadır. Gazetecinin her olayı izlemesi ve gözlemlemesi mümkün değildir ve bu durumda gazeteci kendi gözlemi yerine, haber kaynaklarına başvurmak durumundadır. Bu kaynaklarla görüşmek manipulasyon/yönlendirme sürecini başlatabilir. Gazetecilikte uzmanlaşma, bir takım hataların en aza indirilmesi için en etkili yöntemdir. Parlamento, ekonomi muhabirlerinin konularına hakim olmaları ve her olayın yakın geçmişini de bilmeleri nedeniyle kamunun aldanmasına yol açacak yönlendirmelere karşı etkili birer çözüm olabilirler. Ancak bu durumda söz konusu uzman gazetecinin gönüllü olarak yönlendirmede rol alması ve kamuyu aldatma oyununda rol alma tehlikesi de vardır.

Haber kaynağı ile gazeteci ilişkisi büyük sorumluluk ve mesleki ve sosyal anlamda büyük ahlaki sağlamlık gerektirir. Haber toplarken haber kaynağının verdiği ile yetinmemek, olayın diğer taraftarlarını da dinlemek ve başka kaynakları da incelemek gerekir. Bir haberin bazen en önemli unsurunu oluşturan basit bilgiler çeşitli kaynaklarla ilişkilendirilerek ortada görünmeyen başka yönleri de işaret edebilir. Bu durumda gazetecinin ilgilendiği kaynakları çok iyi tanımasını ve anlaması gerekmektedir. Bu nedenle gazetecinin çok iyi eğitim görmesi ve konusunda uzmanlaşması zorunluluk haline gelmektedir.

Şu anda Türkiye'deki birçok siyasetçi şahibe altındadır. Bu durumda onlarla ilgili haberleri gündeme taşıyan parlamento muhabirlerine kamuyu bilgilendirme anlamda büyük görevler düşmektedir. Ancak bütün gazetecilerin sırtındaki yük haber alma özgürlüğünü engelleyici kısıtlamalar, olayların tüm gerçekliğiyle basına ve oradan da kamuoyuna

yansımaları engellemektedir. Özellikle anket sonuçlarından elde edilen bilgiler doğrultusunda TBMM üyeleri çalışanları ile ilgili yayınlanan bazı olumsuz haberlerin böyle önemli bir kuruma güvensizliğin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Siyasi çekişmelerin ortasında kalan halkın ne yapacağını bilmez durumdaki bocalamaları ancak doğru ve tarafsız haberlerin yayınlanması ile giderilebilir. Buradaki en büyük sorun bu siyasi çekişmelere paralel ekonomik çıkarların ön planda olduğu rantıye kavgalarıdır. Halkın haber alma özgürlüğüne en büyük engel bu çıkar kavgalarının içinde basın işletmelerinin de yer almasıdır. Özellikle haber yapmada parlamento muhabirleri, en büyük baskının çalıştıkları basın kuruluşundan geldiğini belirtmektedir. Yine aynı konuda ikinci baskı grubu olarakta parlamenterler gösterilmektedir. Özellikle parlamenterlerin kendileriyle ilgili olarak basında olumlu haberlerin yer alması için bir takım yönlendirmelerde bulundukları parlamento muhabirleri tarafından belirtilmektedir. Siyasetçiler ile medya grupları arasındaki yakın ilişki, halka haber ve enformasyon sağlamak için kurulan basın kuruluşlarının aynı zamanda kar amacı gütmeleri nedeniyle akıllarda soru işaretleri bırakmaktadır. Medya gruplarının sahipleri aynı zamanda haber yapmada kanal tutucu durumundadırlar. Açıkçası parlamento muhabirlerinin doğru, dürüst, tarafsız haber yapmaları, güvenilir yayıncılık yapmada yeterli olmamaktadır. Anketlere verilen yanıtlarda bütün parlamento muhabirleri doğru, dürüst tarafsız haber yaptıklarını, gazetecilik meslek ahlakını hiçe sayacak hiçbir davranışta bulunmadıklarını belirtmelerine rağmen muhabirlerin büyük bir kısmı kendileri dışında birçok muhabirin yalan, asılsız, taraflı haber yaptıklarını belirtmekle beraber bunun nedenlerinin başında, mesleki kariyer kaygıları, fazla para kazanma isteği, siyasi taraflılık ve çalışılan basın kuruluşunun baskıları olduğu işaret edilmektedir. Bu sonuçlar parlamento

muhabirleri arasında güvensizlik olduğunu göstermektedir. Kamunun sesi olan basın çalışanları birbirlerine gazeteciliğin hoş deneyimleri olan, haber atlama gibi nedenlerle değil haber yapmanın ana ilkeleri, gazeteciliğin temel kuralları konusunda birbirlerine karşı güvensizdirler. Ancak burada ortaya çıkan sonuç dürüst olmayan gazeteciler değil dürüst olmayan haber yapma ortamının kasıtlı olarak yaratılmasıdır. Çünkü haber yapma konusundaki ilkelere uymama ya da uygulama eksikliği olduğu anket sonuçlarında görülmemiştir. Parlamento muhabirleri haber yaparken, haber konusu olan tarafların bilgilerinin alındığı ve meslek ahlakını zedeleyecek iletişim ortamlarında dahi bulunmadıklarını belirtmektedirler. Oysa haber yapmadaki özgürlüklerinin sınırlandırıldığını bu konudaki kısıtlamaların da çoğunlukla birbiri ile ilişki içerisinde olan basın kuruluşları ile siyasetçilerden geldiği belirtilmektedir.

Haberi yerinde izleyen parlamento muhabirleri, haber kaynakları olan parlamenterler ile olan ilişkileri medya grupları ile siyasetçilerin ilişkileri açısından da dikkat çekici olmaktadır. Bu amaçla daha önce denenmiş bilimsel bir model üzerinden kaynak-muhabir ilişkisinin iletişim boyutları incelenerek elde edilen veriler aynı zamanda iletişim şekillerini, önemini ve işlevselliğini de ortaya koymaktadır. Özellikle en etkili iletişim şekli olan, yüzyüze iletişimin kişiler arası iletişimdeki yeri, pekiştirilmiştir. Yüzyüze iletişimin sağladığı faydalar ve kodlama ile kodaçma süreçleri sorucunda gönderilen iletilere alınan anında tepkiler, araya gürültü unsuru olarak girebilecek üçüncü kişilerin etkileri iletişim süreçlerini belirginleştirmiştir.

Kaynak-muhabir ilişkileri modeli çerçevesinde parlamento muhabirleri ile milletvekillerinin iletişim boyutu özellikle basın kuruluşlarında kanal tutucu konumunda olan kişilerin etkinliği ve

etkililiğini ortaya koyarak yukardan aşağıya inen hiyerarşik yapının etkisinin sonucu yapılan haberin gücünü ve etkisini yitirmesine sebep olacağı ortadadır. Siyasi ilişkilerin ve ortamlarının konu ve olay olarak yansıdığı parlamento haberleri kanal tutucuların denetiminde oluşturulmaktadır.

Haberlerin yapısını muhabirlerin profesyonel yaklaşımlara rağmen basının -sadece ticari amaçlı- ticari bir işletmeye dönüşümü ve daha sonra oluşan yatay ve dikey tekelleşme olgusu ile birlikte gelişen gazetecilik kuralları oluşturmaktadır.

Parlamentele ilgili olarak yayımlanan olumsuz haberler sonucunda parlamento muhabirleri iletişimlerinde kısa süreli değişiklik olduğunu belirtmektedir. Anlaşılacağı üzere, parlamentele siyasi hayatlarının devamını destekleyecek, partilerini devamlı olumlu olaylarla gündemde tutacak basın desteğine ihtiyaçları mutlak suretle görülmektedir. Bu amaçla zaman zaman olumsuz haberlerle sekteye uğrayan iletişimlerini azaltmalarına rağmen kesmemekte ve arayıştımadan kısa süreli tepkiler göstermektedirler. Özellikle hükümet partileri ile ilgili olarak yapılan olumlu haberlerin oranının olumsuzlara göre fazla olması hükümet partileri ve parlamentelelerin basın desteğine ihtiyacını ortaya koymaktadır. Basın bu desteği sadece kamuoyuna olumlu iletiler, rahatlatıcı bilgiler vermek toplumsal huzuru korumak amacıyla vermemektedir. Türkiye'deki tüm basın kuruluşlarını kapsamamakla beraber belirli medya holdinglerine verilen teşvik destekleri karşılıklı sıcak iletişimin bağlantı noktasını oluşturmaktadır.

Parlamento muhabirleri ile milletvekilleri arasında iletişim boyutu habercilik ilkeleri açısından her iki tarafında bulundukları rollerden ödün vermeden gerçekleşmektedir. Ancak bu roller bazı parlamento muhabirlerinin çalışma koşullarını, buna bağlı olarak haber yapma sürecini

etkileyen bir takım etmenlerden dolayı milletvekilleri lehine bir asimilasyon şeklinde gerçekleşmektedir. Bu etmenlerin nedenlerinin başında parlamento muhabirlerinin kendi basın kuruluşlarının baskısı ile milletvekillerinin siyasi baskısı gelmektedir.

4. ÖNERİLER

Parlamento muhabirleri ile parlamenterler arasındaki iletişimin getirdiği sorunlar parlamento muhabirlerinin haberlerin özelliğinden kaynaklanmaktadır. Parlamenter yaşamı, çıkarılan yasaları, görüşülen komisyon raporları vb. konuları içeren parlamento haberleri öncelikle kamuyu ve tarafsızlık açısından da parlamentoyu ve parlamenterleri yakından ilgilendirmektedir.

Parlamento üyeleri politika hayatlarının seviyesini ve politika yaşamları üzerine giderilmesi zor ve yaralayıcı haberlerin yapılmaması isteği ile parlamento muhabirleri üzerinde öncelikle kendileri ve daha sonra da parlamento muhabirleri üzerinde etkileri olan basın kuruluşu yöneticilerini politik kimliklerini kullanarak etkileme yoluyla baskı kurarak yönlendirmek istemektedirler. Normal şartlarda karşılıklı görüş ve bilgi alış veriş şeklinde geçen iletişimleri parlamento muhabirlerinin gazetecilik meslek ahlakını etkileyecek bir iletişim boyutunu seçmemelerine rağmen kendilerine sorunlar yaratacak durumlara dayanmaktadır. Bunun nedenlerinin başında basın kuruluşlarının Radyo-Televizyon yasası gibi, gazetelerin yürürlükte olan Türeticinin Korunması Kanunu'na yapılan ek maddeye rağmen promasyon yapmalarına olanak veren boşlukların giderilmesi için gerekli çalışmalar yapılmaması devletin kurumlarının üstüne düşen görevleri, kanunların hazırlanması, görüşülmesi, kabul

edilmesi veya edilememesi gibi uzun yasama süreci ve yaşanan aksaklıklar nedeniyle tam anlamıyla yerine getirememektedirler. Özellikle basın tarafından ilgiyle ve olumlu olarak izlenme, gündemde kalma çabaları veren hükümetlerin bu kaygılar nedeniyle gerekli kararları alamamaları bu çalışmaların aksamasına neden olabilmektedir. Bu durumda sendikası bulunmayan, basın kuruluşu sahiplerine ve yöneticilerinin yayın politikası, direnme gücünden yoksun, sadece parlamento muhabirleri değil basın mesleğinde çalışanlar basın kuruluşu sahiplerinin denetimine gireceklerdir.

Bu amaçla bu düzenlemeleri, hem kamu yararına, hem de basın mesleğinde çalışanların yararına engelleyebilecek ve yeniden yapılandıracak çalışmaları başlatmak öncelikle basın meslek örgütlerine düşmektedir. Özellikle belli alanlara hakim toparlayıcı ve uzman derneklerin habercilikte yaşanan sıkıntı ve karşılaşılan riskleri çözümleyici çalışmaları başlatmaları gerekmektedir. Bu örgütler, gerekli kamuoyunu yaratma çalışmalarını girmek durumundadırlar. Çünkü basın kuruluşları ile devletin önemli konumlarında bulunanların birbirlerine falda sağlama şeklinde gelişen ilişkileri, medyanın elindeki dördüncü güç kozunu baskı amacıyla kullanarak bu ilişkiler siyasiler ve bürokratlar aleyhinde değişmektedir.

Haber oluşturma sürecinde kaynak-muhabir ilişkileri aslında kamu zararına olabilecek durumlara zorlanmaktadır. Bunu zamanında farkedene basın çalışanları sendikasızlaşma ile oluşan dayanışma eksikliğini gidermek için basın örgütlerinin çatısı altında birleşerek bu örgütleri daha aktif hale getirmek durumundadırlar.

4.1. Çalışmaya İlişkin Öneriler

Parlamento muhabirlerinin parlamenterlerle olan ilişkilerinin boyutu konunun tarafı olan sadece “parlamento muhabiri” olarak çalışan gazeteciler ve parlamenterlerle sınırlandırılmıştır. Bu sınırlar maliyet ve süre etmenleride gözönüne alınarak parlamentoda çalışan kameramanlar, foto muhabirleri ile Meclisde çalışan ve Mavi basın kartı taşıyan yabancı basın ve yayın organlarının Türkiye’deki temsilci ve muhabirleri kapsayacak şekilde genişletilebilir. Böylece iletişim ve ilişkilerin yansıması, haber yapıcılardan dışında haberi görsel yönden görüntüleyip düzenleyenler yönünden de gözlenebilir ve ayrıca bu ilişkilerin aynını yaşayan yabancı basın mensupları da çalışmaya dahil edilerek Türk Parlamentosu’nun haberlerinin yabancı kamuoyunda da olan yansımaları ile yabancı basın mensuplarının iletişim boyutları izlenebilir.

4.2. İleriye Yönelik Öneriler

Çalışma sonucu bulunanların ışığında parlamento muhabirleri ile parlamenterler arasındaki ilişkiden doğan durumlar ve bunların kamuoyuna haber olarak yansımasının ölçülmesi gözlemlenebilir. Bu şekilde kanal tutucuların etkisi de görülerek haber yapma aşamasının en başı olan kaynaktan bilgi alımından başlanarak, kitle iletişim araçlarında haber olarak sunumuna kadar geçen süreçler izlenerek varsa haberin yapısı ve içeriğindeki değişiklikler somut olarak gözlemlenir. Böylece habere etki eden etmenler somut olarak belirlenebilir ve parlamento muhabirlerinin parlamenterle olan ilişkilerinin haber oluşturma süreçlerinin ne düzeyde yansıdığı veya yansımadığı belirlenebilir.

Böylece habere sadece muhabir anlamında değil uzman muhabir olarak açıklayıcı nelerin girdiği, haberin kaynakta ve sunumdaki dili, başka bir deyişle ideolojik anlamı çözümlenebilir. Ayrıca bu ideolojik söylemlere kimin ne kadar etkisi olduğu süreçteki aşamalardan geçişlerdeki varsa değişiklikleri bundan dolayı da kanal tutucu konumunda olanlardan muhabirden basın kuruluşunun sahibine kadar geçen etmenlerin tutumu incelenebilir.

Sonuç ortaya şunu çıkarmıştır. Parlamento muhabirlerinin bir kısmı parlamenterlerden ve çalıştıkları basın kuruluşunun etkisiyle parlamenterlerle olan iletişimlerinde belirli yönlendirmelere maruz kalmaktadırlar ve bu etki haber yapımını, haber seçimini ve haberin dilini etkileyebilir.

EK I

PARLAMENTO MUHABİRLERİNE UYGULANAN ANKET ÖRNEĞİ

Sayın Parlamento Muhabirleri;

Okumakta olduğunuz bu anket, yüksek lisans tez konumun (Haber kaynağında parlamento muhabirliği, işlevselliği, sorunları ve “Gieber ve Johnson’un kaynak-muhabir ilişkileri adlı iletişim modeli açısından incelenmesi) uygulama kısmını oluşturmaktadır. Buradan elde edilecek bilgiler parlamento muhabirliği ile ilgili olarak var olan sorunların belirlenebilmesi ve çözümlenmesi için kullanılacaktır. Ayrıca parlamento muhabirliğinin işlevselliği ve önemi anlamında da bilgilendirecektir. Bunlara ek olarak iş ortamında milletvekilleri ile parlamento muhabirleri arasındaki ilişki-iletişim boyutunda ortaya koyacaktır.

Bu anketten elde edilecek bilgiler tez dışında hiçbir yerde kullanılmayacak veya başka birine kullanması için verilmeyecektir. Soruların cevaplanmasında göstereceğiniz titizlik ve samimiyet bu çalışmanın başarılı olmasındaki en temel dayanaktır. Bu nedenle anketlere adınızı ve soyadınızı lütfen yazmayınız veya kimliğinizi açığa çıkartacak bir ifade, işaret koymayınız.

Anketin cevaplanmasında iki tür yöntem bulunmaktadır. Bunlardan biri verilen şıkkın (cevabın) diğerlerine göre olan önceliği ve önemini ortaya koyan sıralama şekli, diğeri ise tercih edilen şıkkın yuvarlak içine alınarak işaretlenmesidir. Bu uyarıya dikkat ederseniz anketin incelenmesinde kolaylık sağlanacaktır. Bu nedenle göstereceğiniz titizliğe şimdiden teşekkür ederim.

Örnek Cevaplama:

1- Milletvekilleriyle iletişimi en çok hangi şekilde sağlıyorsunuz?

(Lütfen önem sırasına göre numaralandırınız)

..2.. Birebir, yüzyüze sağlıyoruz.

..1.. Kolay ulaşabildiğimiz için cep telefonu ile sağlıyoruz.

..5.. Faks ile sağlıyoruz.

..4.. Sekreter aracılığı ile (telefon kullanarak) sağlıyoruz.

..3.. Basın toplantıları ile sağlıyoruz. **gibi,**

2- Ülkenin gündemini ilgilendirecek bir olay, duyum alındığında görüş almak için konuyu haber yapacağınızı milletvekiline veya partiye iletiyor musunuz?

- a) Evet iletiyoruz.
- b) Hayır iletmiyoruz.
- c) Bazen iletiyoruz. **gibi.**

SORULAR

1- Milletvekilleriyle iletişimi en çok hangi şekilde sağlıyorsunuz?

(Lütfen önem sırasına göre numaralandırınız)

- Birebir, yüzyüze sağlıyoruz.
- Kolay ulaşabildiğimiz için cep telefonu ile sağlıyoruz.
- Faks ile sağlıyoruz.
- Sekreter aracılığı ile (telefon kullanarak) sağlıyoruz.
- Basın toplantıları ile sağlıyoruz.

2- Milletvekilleriyle en çok nerede görüşme yapıyorsunuz?

(Lütfen önem sırasına göre numaralandırınız)

- Meclis kulislerinde.
- Meclis içerisinde, yemek salonunda.
- Meclis içerisinde, milletvekili halkla ilişkiler bürosunda
- Meclis içerisinde, meclis basın bürosunda.
- Meclis içerisinde, grup toplantılarının olduğu meclis içi mekanlarda.
-Meclis içerisinde, komisyon toplantılarının olduğu meclis içi mekanlarda.
- Basın toplantılarında.
- Evimde.
- Milletvekillerinin kendi evlerinde.
- Meclis dışında, herhangi bir restoran ya da kafede

3- Meclis, ülkenin gündemini ilgilendiren bir olayı görüşmek için o konuyu (yasa tasarısı, milletvekillerinin dokunulmazlığı vb. gibi) öne aldığı anda ya da sonraya bıraktığında bu gibi bilgileri almak/vermek için önce;

(Lütfen önem sırasına göre numaralandırınız)

- Milletvekilleri bizi arıyor.
- Biz milletvekillerini arıyoruz.
- Danışmanları bizi arıyor.
- Biz danışmanlarını arıyoruz.
- Parti grup başkanları bizi arıyor.
- Biz parti grup başkanlarını arıyoruz.

4- Ülkenin gündemini ilgilendirecek bir olay, duyum alındığında görüş almak için konuyu haber yapacağınızı milletvekiline veya partiye iletiyor musunuz?

- a) Evet iletiyoruz.
- b) Hayır iletmiyoruz.
- c) Bazen iletiyoruz.

5- Meclisten çıkardığınız haberlere ilişkin haber kaynaklarınız nelerdir.
(Lütfen önem sırasına göre numaralandırınız)

- Milletvekillerinin kendisi.
- Yazılı ve sözlü soru önergeleri.
- Komisyon toplantıları.
- Komisyon toplantı raporları.
- Grup toplantıları.
- Grup toplantı raporları.
- Genel Kurul toplantıları.
- Genel Kurul toplantı raporları.
- Basın toplantıları.
- Meclis kütüphanesi.
- Meclis dışı haber kaynakları. (Mümkün ise örnek vererek belirtiniz)

..... Diğer basın kuruluşlarında çıkan haberler. (Mümkün ise örnek vererek belirtiniz)

6- Milletvekilleri kendileri hakkında veya partileriyle ilgili olarak olumlu haberler yapmanız için sizi etkilemeye çalışıyorlar mı?

- a) Evet etkilemeye çalışıyorlar
- b) Hayır etkilemeye çalışmıyorlar
- c) Bazen etkilemeye çalışıyorlar

(Eğer, 6. soruya **evet** ya da **bazen** diyorsanız lütfen 7. soruyu da cevaplayınız)

7- Sizi nasıl etkilemeye çalışıyorlar?

(Lütfen önem sırasına göre numaralandırınız)

- Birebir, yüzyüze görüşme ile etkilemeye çalışıyorlar.
- Kolay ulaşabildikleri için cep telefonu ile etkilemeye çalışıyorlar
- Faks ile etkilemeye çalışıyorlar.
- Meclis büro şefi veya daha üst kademelerdeki gazete/televizyon yöneticileri aracılığıyla etkilemeye çalışıyorlar.

- Diğer basın kuruluşlarını kışkırtarak etkilemeye çalışıyorlar.
- Yakın çevresini kullanarak etkilemeye çalışıyorlar.
- Başka yollar varsa lütfen yazınız.

8- Milletvekilleri kendileri hakkında veya partileriyle ilgili olarak **olumsuz** haberler yapmamanız için sizi etkilemeye çalışıyorlar mı?

- a) Evet etkilemeye çalışıyorlar
- b) Hayır etkilemeye çalışmıyorlar
- c) Bazen etkilemeye çalışıyorlar

(Eğer, 8. soruya **evet** ya da **bazen** diyorsanız lütfen 9. soruyu da cevaplayınız)

9- Sizi nasıl etkilemeye çalışıyorlar?

(Lütfen önem sırasına göre numaralandırınız)

- Birebir, yüzyüze görüşme ile etkilemeye çalışıyorlar.
- Kolay ulaşabildikleri için cep telefonu ile etkilemeye çalışıyorlar
- Faks ile etkilemeye çalışıyorlar.
- Meclis büro şefi veya daha üst kademelerdeki gazete/televizyon yöneticileri aracılığıyla etkilemeye çalışıyorlar.
- Diğer basın kuruluşlarını kışkırtarak etkilemeye çalışıyorlar.
- Yakın çevresini kullanarak etkilemeye çalışıyorlar.
- Başka yollar varsa lütfen yazınız.

10- Muhabirleri etkileyen kişi veya kurumlar var mı?

- a) Evet var.
- b) Hayır, yok.
- c) Bazen etkileyenler oluyor.

(Eğer, 10. soruya **evet** ya da **bazen** diyorsanız lütfen 11. soruyu da cevaplayınız)

11- Muhabirleri etkileyen kişi veya kurumlar şunlar olabilir:

(Lütfen önem sırasına göre numaralandırınız)

- Siyasi partiler ve bu partilerin milletvekilleri,
- Bakanlar,
- Ekonomik çevreler,
- Hükümet ortağı partiler,
- Ana muhalefet partisi,
- Kendi çalıştıkları basın kuruluşu.

- Muhalefet partileri.
- Sivil toplum örgütleri
- Basın örgütleri (Basın Konseyi ve Türkiye Gazeteciler Cemiyeti gibi)
- Yakın çevreleri
- Diğer basın kuruluşları

12- Bazı milletvekilleri ve partiler hakkında **olumlu-gerçek** haber yapmanız için sizi yönlendirmeye çalışanlar var mı?

- a) Evet var.
- b) Hayır yok.
- c) Bazen yönlendirmeye çalışanlar oluyor.

(Eğer, 12. soruya **evet** ya da **bazen** diyorsanız lütfen 13. soruyu da cevaplayınız)

13- Bu yönlendirmeyi en çok kimler yapmaya çalışıyor?
(Lütfen önem sırasına göre numaralandırınız)

- Milletvekilleri,
- Bakanlar,
- Hükümet ortağı partiler,
- Ana muhalefet partisi,
- Muhalefet partileri.
- Çalıştığınız basın kuruluşu.
- Sivil toplum örgütleri
- Basın örgütleri
- Yakın çevrem
- Diğer basın kuruluşları
- Meslek ahlak kuralları

14- Bazı milletvekilleri ve partiler hakkında **olumsuz-gerçek** haber yapmanız için sizi yönlendirmeye çalışanlar var mı?

- a) Evet var.
- b) Hayır yok.
- c) Bazen yönlendirmeye çalışanlar oluyor.

(Eğer, 14. soruya **evet** ya da **bazen** diyorsanız lütfen 15. soruyu da cevaplayınız)

15-Bu yönlendirmeyi en çok kimler yapmaya çalışıyor?
(Lütfen önem sırasına göre numaralandırınız)

- Milletvekilleri,
- Bakanlar,
- Hükümet ortağı partiler,
- Ana muhalefet partisi,
- Muhalefet partileri.
- Çalıştığınız basın kuruluşu.
- Sivil toplum örgütleri
- Basın örgütleri
- Yakın çevrem
- Diğer basın kuruluşları
- Meslek ahlak kuralları

16- Mesleki kariyerinizde ilerlemek, fazla para kazanmak vb.nedenlerle kendinize fayda sağlamak amacıyla milletvekilleri ve partiler hakkında **olumlu-olumsuz, asılsız** haberler yapıyor musunuz?

- a) Evet yapıyorum.
- b) Hayır yapmıyorum.
- c) Bazen yapıyorum.

17- Başka muhabirlerin mesleki kariyerlerinde ilerlemek, fazla para kazanmak vb. nedenlerle kendilerine fayda sağlamak amacıyla milletvekilleri ve partiler hakkında **olumlu-olumsuz, asılsız** haberler yaptıklarını düşünüyor musunuz?

- a) Evet
- b) Hayır,
- c) Bazen

18- Siyasi görüşünüz .nedeniyle kendinize fayda sağlamak amacıyla milletvekilleri ve partiler hakkında **olumlu-olumsuz, asılsız** haberler yapıyor musunuz?

- a) Evet yapıyorum.
- b) Hayır yapmıyorum.
- c) Bazen yapıyorum.

19- Başka muhabirlerin siyasi düşünceleri, nedeniyle kendilerine fayda sağlamak amacıyla milletvekilleri ve partiler hakkında **olumlu-olumsuz, asılsız** haberler yaptıklarını düşünüyor musunuz?

- a) Evet
- b) Hayır,
- c) Bazen

20- Mecliste görevli olan muhabirlerin siyasi düşünceleri veya çalıştığı basın kuruluşunun siyasi politikası ile ekonomik yapısı milletvekillerinin muhabirlerle olan yaklaşımlarını etkiliyor mu?

- a) Evet etkiliyor,
- b) Hayır etkilemiyor
- c) Bazen etkiliyor.

21- Mecliste görevli olan muhabirlerin siyasi düşünceleri veya çalıştığı basın kuruluşunun siyasi politikası ile ekonomik yapısı milletvekillerinin muhabirlerle olan iletişim şeklini etkiliyor mu?

- a) Evet etkiliyor,
- b) Hayır etkilemiyor
- c) Bazen etkiliyor.

22- Siyasi düşünceniz veya çalıştığınız basın kuruluşunun siyasi politikası ve ekonomik yapısı, sizinle karşıt düşünce ve politikadaki milletvekillerine ve partilere olan yaklaşımınızı etkiliyor mu?

- a) Evet etkiliyor,
- b) Hayır etkilemiyor,
- c) Bazen etkiliyor

23- Siyasi düşünceniz veya çalıştığınız basın kuruluşunun siyasi politikası ve ekonomik yapısı sizinle karşıt düşünce ve politikadaki milletvekillerine ve partilere olan iletişim şeklinizi etkiliyor mu?

- a) Evet etkiliyor,
- b) Hayır etkilemiyor,
- c) Bazen etkiliyor

24- Hakkında **olumlu, gerçek, ilgi uyandıracak** haber yaptığınız milletvekili ya da parti ile olan ilişkilerinizde, haber sonrası bir değişiklik oluyor mu?

- a) Bazen oluyor
- b) Uzun süreli oluyor
- c) Kısa süreli oluyor.
- d) Hayır olmuyor

25- İlişkinizde uzun ya da kısa süreli bir değişiklik oluyorsa bu durumda nasıl davranıyorlar?

- a) İlişkilerini geliştirmeye çalışıyorlar.
- b) İlişkilerimi arttırıyorlar.
- c) İlişkilerini azaltıyorlar.

26- Hakkında **olumsuz, gerçek, ilgi uyandıracak** haber yaptığınız milletvekili ya da parti ile olan ilişkilerinizde, bir değişiklik oluyor mu?

- a) Bazen oluyor
- b) Uzun süreli oluyor
- c) Kısa süreli oluyor.
- d) Hayır olmuyor

27- İlişkinizde uzun ya da kısa süreli bir değişiklik oluyorsa bu durumda nasıl davranıyorlar?

- a) İlişkilerini geliştirmeye çalışıyorlar.
- b) İlişkilerimi arttırıyorlar.
- c) İlişkilerini azaltıyorlar.

28- Muhabirlerin haber yapmada özgür olduğunu düşünüyor musunuz?

- a) Evet özgürler.
- b) Hayır özgür değiller.
- c) Bazen özgürler.

29- Muhabirlerin haber yapmada özgür olmadığını düşünüyorsanız bunların sebepleri:

- a) Siyasi görüşüm
- b) Çalıştıkları basın kuruluşunun siyasi politikası ve ekonomik yapısı.
- c) Çalıştıkları basın kuruluşunun her türlü baskısı.
- d) Milletvekillerinin baskısı

30- Meclisle ilgili **olumlu** haberlerin yayınlanmasının meclise faydalı olduğunu düşünüyor musunuz?

- a) Evet faydalı
- b) Hayır faydalı değil
- c) Bazen faydalı oluyor.

31- Meclisle ilgili **olumsuz** haberlerin yayınlanmasının meclisin güvenilirliğini sarstığını düşünüyor musunuz?

- a) Evet sarsıyor.
- b) Hayır güvenilirliğini sarsmıyor.
- c) Bazen güvenilirliğini sarsıyor.

32- Hakkında en çok **olumlu ve gerçek** haberler;
(Lütfen önem sırasına göre numaralandırınız)

- Milletvekilleri hakkında yapılıyor
- Bakanlar hakkında yapılıyor
- Hükümet ortağı partiler hakkında yapılıyor
- Ana muhalefet partisi hakkında yapılıyor
- Muhalefet partileri hakkında yapılıyor

33- Hakkında en çok **olumsuz ve gerçek** haberler;
(Lütfen önem sırasına göre numaralandırınız)

- Milletvekilleri hakkında yapılıyor
- Bakanlar hakkında yapılıyor
- Hükümet ortağı partiler hakkında yapılıyor
- Ana muhalefet partisi hakkında yapılıyor
- Muhalefet partileri hakkında yapılıyor

EK II

PARLAMENTO ÜYELERİNE UYGULANAN ANKET ÖRNEĞİ

Sayın Milletvekilleri;

Okumakta olduğunuz bu anket, yüksek lisans tez konumun (Haber kaynağında parlamento muhabirliği, işlevselliği, sorunları ve “Gieber ve Johnson’un kaynak-muhabir ilişkileri adlı iletişim modeli açısından incelenmesi) uygulama kısmını oluşturmaktadır. Buradan elde edilecek bilgiler parlamento muhabirliği ile ilgili olarak var olan sorunların belirlenebilmesi ve çözümlenmesi için kullanılacaktır. Ayrıca parlamento muhabirliğinin işlevselliği ve önemi anlamında da bilgilendirecektir. Bunlara ek olarak iş ortamında milletvekilleri ile parlamento muhabirleri arasındaki ilişki-iletişim boyutunda ortaya koyacaktır.

Bu anketten elde edilecek bilgiler tez dışında hiçbir yerde kullanılmayacak veya başka birine kullanması için verilmeyecektir. Soruların cevaplanmasında göstereceğiniz titizlik ve samimiyet bu çalışmanın başarılı olmasındaki en temel dayanaktır. Bu nedenle anketlere adınızı ve soyadınızı lütfen yazmayınız veya kimliğinizi açığa çıkartacak bir ifade, işaret koymayınız.

Anketin cevaplanmasında iki tür yöntem bulunmaktadır. Bunlardan biri verilen şıkkın (cevabın) diğerlerine göre olan önceliği ve önemini ortaya koyan sıralama şekli, diğeri ise tercih edilen şıkkın yuvarlak içine alınarak işaretlenmesidir. Bu uyarıya dikkat ederseniz anketin incelenmesinde kolaylık sağlanacaktır. Bu nedenle göstereceğiniz titizliğe şimdiden teşekkür ederim.

Örnek Cevaplama:

1- Gazetecilerle iletişimi en çok hangi şekilde sağlıyorsunuz?

(Lütfen önem sırasına göre numaralandırınız)

..2.. Birebir, yüzyüze sağlıyoruz.

..1.. Kolay ulaşılabildiğimiz için cep telefonu ile sağlıyoruz.

..3.. Faks ile sağlıyoruz.

..4.. Sekreter aracılığı ile (telefon kullanarak) sağlıyoruz.

..5.. Basın toplantıları ile sağlıyoruz. **gibi,**

2- Meclis veya sizlerle ilgili olarak ülkenin gündemini ilgilendirecek bir olay, duyum alındığında bunun haber yapılmasıyla ilgili olarak muhabirler sizleri bilgilendiriyor mu?

- a) Evet
- b) Hayır
- c) Bazen bilgilendiriyor. **gibi**

SORULAR

1- Gazetecilerle iletişimi en çok hangi şekilde sağlıyorsunuz?

(Lütfen önem sırasına göre numaralandırınız)

- Birebir, yüzyüze sağlıyoruz.
- Kolay ulaşabildiğimiz için cep telefonu ile sağlıyoruz.
- Faks ile sağlıyoruz.
- Sekreter aracılığı ile (telefon kullanarak) sağlıyoruz.
- Basın toplantıları ile sağlıyoruz.

2- Gazetecilerle en çok nerede görüşme yapıyorsunuz?

(Lütfen önem sırasına göre numaralandırınız)

- Meclis kulislerinde.
- Meclis içerisinde, yemek salonunda.
- Meclis içerisinde, milletvekili halkla ilişkiler bürosunda
- Meclis içerisinde, meclis basın bürosunda.
- Meclis içerisinde, grup toplantılarının olduğu meclis içi mekanlarda.
- Meclis içerisinde, komisyon toplantılarının olduğu meclis içi mekanlarda.
- Basın toplantılarında.
- Evimde.
- Gazetecilerin kendi evlerinde.
- Meclis dışında herhangi bir restoran ya da kafede

3- Meclis veya sizlerle ilgili olarak ülkenin gündemini ilgilendirecek bir olay, duyum alındığında bunun haber yapılmasıyla ilgili olarak muhabirler sizleri bilgilendiriyor mu?

- a) Evet
- b) Hayır
- c) Bazen bilgilendiriyor.

4- Muhabirlerin meclisten çıkardıkları haberlere ilişkin haber kaynaklı sizce ne olabilir? (Lütfen sıralayınız)

(Lütfen önem sırasına göre numaralandırınız)

- Milletvekillerinin kendisi.
- Yazılı ve sözlü soru önermeleri.
- Komisyon toplantıları.
- Komisyon toplantılarının raporları.
- Grup toplantıları.
- Grup toplantılarının raporları.
- Genel Kurul toplantıları.
- Genel Kurul toplantılarının raporları.
- Basın toplantıları.
- Meclis kütüphanesi.
- Meclis dışı haber kaynakları. (Mümkün ise örnek vererek belirtiniz)
-
- Diğer basın kuruluşlarında çıkan haberler. (Mümkün ise örnek vererek belirtiniz)
-

5- Muhabirlere hakkınızda veya partinizle ilgili olarak **olumlu** haberler yapmaları için etkide bulunuyor musunuz?

- a) Evet bulunuyorum.
- b) Hayır bulunmuyorum.
- c) Bazen bulunuyorum.

(Eğer, 6. soruya **evet** ya da **bazen** diyorsanız lütfen 7. soruyu da cevaplayınız)

6- Bir etkileme söz konusu olduğunda bunu hangi yolla yapıyorsunuz?

(Lütfen önem sırasına göre numaralandırınız)

- Birebir, yüzyüze görüşme ile etkilemeye çalışıyorum.
- Kolay ulaşabildiğim için cep telefonu ile etkilemeye çalışıyorum.
- Faks ile etkilemeye çalışıyorum.
- Meclis büro şefi veya daha üst kademelerdeki gazete/televizyon yöneticileri aracılığıyla etkilemeye çalışıyorum.
- Diğer basın kuruluşlarını kışkırtarak etkilemeye çalışıyorum.
- Yakın çevremi kullanarak etkilemeye çalışıyorum.
- Başka yollar varsa lütfen yazınız.

7- Muhabirlere hakkınızda veya partinizle ilgili olarak **olumsuz** haberler **yapmamaları** için etkide bulunuyor musunuz?

- a) Evet
- b) Hayır
- c) Bazen.

(Eğer, 7. soruya **evet** ya da **bazen** diyorsanız lütfen 8. soruyu da cevaplayınız)

8- Eğer bir etkileme söz konusu olduğunda bunu hangi yolla yapıyorsunuz?
(Lütfen sıralayınız)

(Lütfen önem sırasına göre numaralandırınız)

- Birebir, yüzyüze görüşme ile etkilemeye çalışıyorum.
- Kolay ulaşabildiğim için cep telefonu ile etkilemeye çalışıyorum.
- Faks ile etkilemeye çalışıyorum.
- Meclis büro şefi veya daha üst kademelerdeki gazete/televizyon y ö n e t i c i l e r i aracılığıyla etkilemeye çalışıyorum.
- Diğer basın kuruluşlarını kışkırtarak etkilemeye çalışıyorum.
- Yakın çevremi kullanarak etkilemeye çalışıyorum.
- Başka yollar varsa lütfen yazınız.

9- Muhabirleri etkileyen kişi veya kurumlar var mı?

- a) Evet,
- b) Hayır,
- c) Bazen.

(Eğer, 9. soruya **evet** ya da **bazen** diyorsanız lütfen 10. soruyu da cevaplayın)

10- Muhabirleri etkileyen kişi veya kurumlar şunlar olabilir:

(Lütfen önem sırasına göre numaralandırınız)

- Diğer siyasi partiler ve bu partilerin milletvekilleri,
- Bakanlar,
- Ekonomik çevreler,
- Hükümet ortağı partiler,
- Ana muhalefet partisi,
- Muhalefet partileri.
- Kendi çalıştıkları basın kuruluşu.
- Sivil toplum örgütleri
- Basın örgütleri (Basın Konseyi ve Türkiye Gazeteciler Cemiyeti gibi)
- Yakın çevreleri
- Diğer basın kuruluşları

11- Muhabirlerin, bazı milletvekilleri ve partiler hakkında **olumlu-gerçek** haber yapmaları için yönlendirildiğini düşünüyor musunuz?

- a) Evet düşünüyorum.
- b) Hayır düşünmüyorum.
- c) Bazen düşünüyorum.

(Eğer, 11. soruya **evet** ya da **bazen** diyorsanız lütfen 12. soruyu da cevaplayınız)

12- Bu yönlendirmeyi en çok kimler yapmaya çalışıyor?
(Lütfen önem sırasına göre numaralandırınız)

- Milletvekilleri,
- Bakanlar,
- Hükümet ortağı partiler,
- Ana muhalefet partisi,
- Muhalefet partileri.
- Ekonomik çevreler,
- Çalıştıkları basın kuruluşu.
- Sivil toplum örgütleri
- Basın örgütleri
- Yakın çevreleri
- Diğer basın kuruluşları

13- Muhabirlerin bazı milletvekilleri ve partiler hakkınada **olumsuz-gerçek** haber yapmaları için yönlendirildiğini düşünüyor musunuz?

- a) Evet
- b) Hayır,
- c) Bazen.

(Eğer, 13. soruya **evet** ya da **bazen** diyorsanız lütfen 14. soruyu da cevaplayınız)

14- Bu yönlendirmeyi en çok kimler yapmaya çalışıyor?
(Lütfen önem sırasına göre numaralandırınız)

- Milletvekilleri,
- Bakanlar,
- Hükümet ortağı partiler,
- Ana muhalefet partisi,
- Muhalefet partileri.
- Ekonomik çevreler,

- Çalıştıkları basın kuruluşu.
- Sivil toplum örgütleri
- Basın örgütleri
- Yakın çevreleri
- Diğer basın kuruluşları

15- Mesleki kariyerlerinde ilerlemek, fazla para kazanmak vb.nedenlerle muhabirlerin kendilerine fayda sağlamak amacıyla milletvekilleri ve partiler hakkında olumlu-olumsuz/asılsız haberler yaptıklarını düşünüyor musunuz?

- a) Evet
- b) Hayır,
- c) Bazen

16- Mecliste görevli olan muhabirlerin çalıştığı basın kuruluşunun siyasi politikası ve ekonomik yapısı onlara olan yaklaşımınızı etkiliyor mu?

- a) Evet etkiliyor,
- b) Hayır etkilemiyor
- c) Bazen etkiliyor.

17- Mecliste görevli olan muhabirlerin çalıştığı basın kuruluşunun siyasi politikası ve ekonomik yapısı onlara olan iletişim şeklinizi etkiliyor mu?

- a) Evet etkiliyor,
- b) Hayır etkilemiyor
- c) Bazen etkiliyor.

18- Siyasi düşünceniz veya milletvekili olduğunuz partinin siyasi politikası, sizinle karşıt düşüncedeki muhabirlere ve çalıştıkları basın kuruluşuna olan yaklaşımınızı etkiliyor mu?

- a) Evet etkiliyor,
- b) Hayır etkilemiyor,
- c) Bazen etkiliyor

19- Siyasi düşünceniz veya milletvekili olduğunuz partinin siyasi politikası, sizinle karşıt düşüncedeki muhabirlere ve çalıştıkları basın kuruluşuna olan iletişim şeklinizi etkiliyor mu?

- a) Evet etkiliyor,
- b) Hayır etkilemiyor,
- c) Bazen etkiliyor

20- Hakkınızda **olumlu, gerçek, ilgi uyandıracak** haber yapan muhabir ya da haber yayınlayan basın kuruluşu ile olan ilişkinizde bir değişiklik oluyor mu?

- a) Bazen oluyor
- b) Uzun süreli oluyor
- c) Kısa süreli oluyor.
- d) Hayır olmuyor

(Eğer, 20. soruya **evet** ya da **bazen** diyorsanız lütfen 21. soruyu da cevaplayınız)

21- İlişkinizde bir değişiklik olduğunda nasıl davranıyorsunuz?

- a) Bir daha görüşme yapmıyorum.
- b) İlişkilerimi geliştirmeye çalışıyorum.
- c) İlişkilerimi azaltıyorum.

23- Hakkınızda **olumsuz, gerçek ilgi uyandıracak** haber yapan muhabir ya da haber yayınlayan basın kuruluşu ile olan ilişkinizde bir değişiklik oluyor mu?

- a) Bazen oluyor
- b) Uzun süreli oluyor
- c) Kısa süreli oluyor.
- d) Hayır olmuyor

(Eğer, 22. soruya **evet** ya da **bazen** diyorsanız lütfen 23. soruyu da cevaplayınız)

23- İlişkinizde bir değişiklik olduğunda nasıl davranıyorsunuz?

- a) Bir daha görüşme yapmıyorum.
- b) İlişkilerimi geliştirmeye çalışıyorum.
- c) İlişkilerimi azaltıyorum.

24- Muhabirlerin haber yapmada özgür olduğunu düşünüyor musunuz?

- a) Evet
- b) Hayır
- c) Bazen özgürler.

25- Ülke gündeminin dışında, meclisle ilgili **olumlu** haberlerin yayınlanmasının meclise faydalı olduğunu düşünüyor musunuz?

- a) Evet
- b) Hayır
- c) Bazen faydalı oluyor.

26- Ülke gündeminin dışında, meclisle ilgili **olumsuz** haberlerin yayınlanmasının meclisin güvenilirliğini sarstığını düşünüyor musunuz?

- a) Evet
- b) Hayır
- c) Bazen güvenilirliğini sarsıyor.

27- Hakkında en çok **olumlu ve gerçek** haberler;
(Lütfen önem sırasına göre numaralandırınız)

- Milletvekilleri hakkında yapılıyor
- Bakanlar hakkında yapılıyor
- Hükümet ortağı partiler hakkında yapılıyor
- Ana muhalefet partisi hakkında yapılıyor
- Muhalefet partileri hakkında yapılıyor

28- Hakkında en çok **olumsuz ve gerçek** haberler;
(Lütfen önem sırasına göre numaralandırınız)

- Milletvekilleri hakkında yapılıyor
- Bakanlar hakkında yapılıyor
- Hükümet ortağı partiler hakkında yapılıyor
- Ana muhalefet partisi hakkında yapılıyor
- Muhalefet partileri hakkında yapılıyor

KAYNAKÇA

- AKDEMİR, Semra. “Çevre Sorunlarına İlişkin Gündem Oluşturma Süreci ve Türk Basınında; Haliç ve Gökova Örneği”, **Kurgu**, Sayı: 9, 1991.
- AŞIK, Melih. “Şevki Yılmaz’ın Dil Sabıkası”, **Milliyet Gazetesi**, 1 Haziran 1997
- BALCI, Kemal. **Haber Analiz**. (Uğur Mumcu Araştırmacı Gazetecilik Programı Öğrencileri için Hazırlanmış ve Yayınlanmamış Ders Notları, Ankara, 1998).
- BERBEROĞLU, Enis. “Meral Hanım’ı Eşiyle Çatlı mı Tanıştırdı?”. **Hürriyet Gazetesi**. 2 Mayıs 1997
- BİRSEL, Murat. “İzlenimler”, **Yeniüzyıl Gazetesi**, 18 Mayıs 1998.
- BURTON, Graeme. **Görünenden Fazlası**. Çev.: Nefin Dinç. (Birinci basım, İstanbul, Alan Yayıncılık, 1995).
- ÇANKAYA, Özden. **Radyo ve Televizyon Haberciliği**. (Marmara Üniv. Basın-Yayın Y.O. Radyo-Televizyon Bölümü Öğrencileri için Hazırlanmış ve Yayınlanmamış Ders Notları, İstanbul 1991).
- CHENBERG, John. **Gazetecilik Mesleği**. Çev: Filiz Ofluoğlu. (Birinci basım, İstanbul, 1963)
- ÇÖLAŞAN, Emin. “Çok Ciddi İddialar”. “Flash TV Rezaleti”, **Hürriyet Gazetesi**, 5 Mayıs 1997
- DAĞLI, Nevzat. **Gazete Yayımlama Teknikleri**. (İmaj Yayınevi Ankara, 1995)
- DEMİRAY, Uğur. **Kitle İletişim Araçları ve Boş Zaman**. (Birinci basım, Eskişehir Eğitim Teknolojisi ve Yaygın Eğitim Vakfı, Eğitim Araştırma ve Bilimsel Yayınlar Dizisi No: 6, 1988)
- DEMİRAY, Uğur. **İletişim Ötesi İletişim (Meta-Communication)**. (Birinci basım, Eskişehir, Turkuaz Yayıncılık, 1994)
- DEMİRKENT, Nezih. **Sayfa Sayfa Gazetecilik**. (Birinci basım, Altın Kikaplar Yayınevi, 1982).

- Devletin Kavram ve Kapsamı**, (Birinci baskı, Ankara, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Yayınları, 1990)
- GAILLARD, Philippe. Gazetecilik**. (Birinci baskı, İstanbul, Cep Üniversitesi İletişim Yayınları, 1991)
- GÖKÇE, Orhan. İletişim Bilimine Giriş**. (Birinci basım, Ankara, Turhan Kitapevi, 1993).
- GÖKÇE, Orhan. “Kamuoyu Kavramının Anlam ve Kapsamı”, Kurgu**, Sayı:14, 1996.
- GÜNEŞ, Sadık. Medya ve Kültür**. (Birinci basım, Ankara, Vadi yayınları, 1996).
- GÜVENÇ, Bozkurt. İnsan ve Kültür**. (Dördüncü basım, İstanbul, Remzi Kitapevi, 1984)
- İÇEL, Kayıhan. Günümüzde Basının Kamusal Görevleri**. Genç Gazeteciler Eğitim Semineri 1985. (Birinci baskı, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1986).
- İNAL, M. Ayşe. Haberi Okumak**, (Birinci baskı, İstanbul, Temuçin Yayınları, 1996)
- KAYA, Raşit. Kitle iletişim Sistemleri**. (Birinci baskı, Ankara, Teori Yayınları, 1985).
- KUMAŞ, Rahmi. Parlamantonun Boyutları**. (Birinci basım, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1985)
- LASKI, J. Harold. Devlet**. Çev.: Esin Örucü. (Birinci baskı, İstanbul, Köprü Yayınları, 196)
- McQUAİL, Denis ve WINDAHL, Sven. İletişim Modelleri**. Çev.: Banu Dağtaş ve Uğur Demiray, (İkinci Basım, Eskişehir, Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Çalışmalar Vakfı Yayınları No:92, 1996)
- McQUAİL, Denis ve WINDAHL, Sven. Kitle İletişim Modelleri**, Çev.: Konca Yumlu, (Birinci basım, Ankara, İmge Yayınları, 1996).
- McQUAİL, Denis. Kitle İletişim Kuramı**, Çev.: A.Haluk Yüksel (Birinci baskı Eskişehir, 1994 Kibele Sanat Merkezi)

- MUTLU, Erol. **İletişim Sözlüğü**. (İkinci basım, Ankara, Ark Yayınları, 1995)
- OSKAY, Ünsal. **İletişimin ABC'si**. (Birinci basım, İstanbul, Der Yayınları, 1997)
- RIFAT, Mehmet. **Homosemioticus**. (İkinci Basım, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1996).
- SAĞNAK, Mehmet. **Medya-Politik**. (Birinci baskı, İstanbul, Eti Kitapları, 1996)
- SAUVY, Alfred. **Kamuoyu**. Çev.: Süheyl Gürbaşıkan, (Birinci basım, İstanbul, Reklam Yayınları No:38 1974).
- SEVERIN, Werner J ve TANKARD, James Wr. **İletişim Kuramları**. Çev.: Ali Atıf Bir ve N. Serdar Sever, (Birinci baskı, Eskişehir, Kibele Sanat Merkezi Yayınları, 1994).
- TANİLLİ, Server. **Devlet ve Demokrasi**. (Dördüncü baskı, Ankara, Say Kitap Pazarlama, 1985)
- TEKİN, Cengiz, **İnsan İletişiminin Boyutları**, (Birinci basım, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Eğitim Teknolojisi ve Yaygın Eğitim Vakfı Eğitim Araştırma ve Bilimsel Yayınlar Dizisi No: 3, 1988)
- TOKGÖZ, Oya. **Temel Gazetecilik**. (Üçüncü basım, İmge Yayınevi, Ankara, 1994)
- TOSUN, Gülgün. "Kamuoyunun Oluşumunda Kitle İletişiminin Rolü ve Bir Kitle İletişim Aracı Olarak Basının Etkisi". Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Dergisi. Haziran 1994, Cilt:1, Sayı:1.
- TURHAN, Mehmet. **Hükümet Sistemleri ve 1982 Anayasası**. (Birinci baskı, Diyarbakır, DÜFH Yayınları, 1989).
- USLUATA, Ayseli. **İletişim**. (Birinci basım, İstanbul, İletişim Yayınları, 1994)
- UYSAL, Ramazan. "Kitle İletişimi Araştırmaları", **Kurgu**. Sayı: 14, 1996.

- VURAL, Ali Murat. **Haber Yazma ve Toplama**. (Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi Basım ve Yayımcılık Bölümü Öğrencileri için Hazırlanmış ve Yayınlanmamış Ders Notları, Eskişehir, 1994).
- VURAL, Ali Murat. **Temel Gazetecilik**. (Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi Basım ve Yayımcılık Bölümü Öğrencileri için Hazırlanmış ve Yayınlanmamış Ders Notları, Eskişehir, 1996).
- YÜCE, Şamil Kanat. **Basının Kamuoyu Oluşturmada ki Rolü ve Türkiye’de ki Basının Askeri Müdahaleler Öncesi ve Sonrası Tutumu**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir 1996.
- YÜKSEL, Ahmet Haluk ve DEMİRAY, Uğur. **Basının Toplumsal İletişimdeki İşlevleri**. (Birinci basım, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Eğitim Teknolojisi ve Yaygın Eğitim Vakfı Eğitim Araştırma ve Bilimsel Yayınlar Dizisi No: 2 Mart 1988)
- YÜKSEL, Ahmet Haluk. “İletişim Süreci ve Sistem Yaklaşımı Açısından İletişim Sürecinin İncelenmesi”. **Kurgu**. Sayı: 6. Haziran 1989.
- YÜKSEL, Ahmet Haluk. “İletişimin Toplumsal Boyutu Olarak Kitle İletişimi”. **Kurgu**. Sayı: 7. Eylül 1990.
- WARREN, Carl. **Gazetecinin El Kitabı**. Çev.: Burhan Arpad. (Birinci basım, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları No: 5, İstanbul, 1964)
- ZILLIOĞLU, Merih. **İletişim Nedir**, (Birinci basım, İstanbul, Cem Yayınevi, 1993).

Diğer Kaynaklar

- Büyük Larousse**, Cilt 8, Gelişim Yayınları, İstanbul, 1986.
- Cumhuriyet Gazetesi**, 2 Aralık 1994, 14 Temmuz, 1997.
- Hürriyet Gazetesi**, 1 Mayıs 1997, 4 Mayıs 1997, 13 Temmuz 1997, 23 Temmuz 1997.
- Milliyet Gazetesi**, 20 Eylül 1997

Sabah Gazetesi, 29 Mayıs 1995, 1 Kasım 1997,3 Kasım 1997, 6 Kasım 1997, 19 Kasım 1997, 20 Kasım 1997

Yeniyüzyıl Gazetesi, 22 Mayıs 1998, 31 Mayıs 1998.

TBMM’de Basın ve Yayın Mensuplarının Çalışmalarını Düzenleyen Yönetmelik. Ankara. Karar tarihi: 28.Şubat 1995.

TBMM İctüzüğü. Ankara. Karar tarihi: 5 Mart 1973

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982.

